

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Batta Júlia Dóra

Debrecen
2026

**DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA**

**A hivatalbóliság elvének érvényesülése a
büntetőeljárásban**

Készítette:

dr. Batta Júlia Dóra

Témavezető:

Prof. Dr. Elek Balázs
egyetemi tanár

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadfalvi József DSc egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2026. augusztus 25.

**DEBRECEN
2026**

NYILATKOZAT

Alulírott, **dr. Batta Júlia Dóra**, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *A hivatalbóliság elvének érvényesülése a büntetőeljárásban* című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Budapest, 2026. augusztus 25.

Aláírás

Ajánlás

Batta Júlia Dóra: A hivatalbóliség elvének érvényesülése a büntetőeljárásban
című Ph.D értekezéséhez

A szerző doktori értekezése hiánypótló munka a büntető eljárási jog tudományában. Az eljáró hatóságok illetőleg a bíróságok hivatalból történő eljárásának követelménye, az officialitás mint egyfajta alapelvi szintű kötelezettség sokáig axiómaként, megkérdőjelezhetetlen elvárásként érvényesült a modern eljárásjogunkban. Az újabb és újabb kodifikációs törekvések aztán különösebb rendszerszintű átgondolás nélkül egyre több részt ütöttek ezen, majd a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény elfogadásával egy új szemléletet tükröző eljárási törvény került elfogadásra.

A szerző kutatási érdeklődése erre a komplex kérdéskörre irányult, ami azonban számos részletszabály vizsgálatát is igényelte. A helytelenül kialakított intézményrendszer a büntetőeljárásokban számos hiba forrása is lehet, ami az egész büntetőeljárás hitelességét megkérdőjelezi, csorbítva tekintélyét. Ezzel szorosan összefügg az a történelmi távlatokban megérthető hipotézis, ami arra világít rá, hogy a korábbi eljárási szabályok mentén szocializálódott bírói kar szemlélete hogyan alakul át egy új eljárási törvénnyel, és hogyan élnek tovább a korábban berögzült megoldások.

A szerző hipotézisei így a hatályos eljárási törvény által bevezetett új szabályok érvényesülésének vizsgálatát is jelentette. A kodifikációs folyamatban jelen volt eljárási célkitűzések egymásra ható tudományos igényességű vizsgálata eddig elmaradt. A hibaforrásoknak a feltárása, okaik kutatása, kiküszöbölésük lehetőségének elősegítése elsődleges fontosságú. A bírói gyakorlat tudományos igényességű vizsgálata nem nélkülözhetette nagyszámú büntetőügy feldolgozását, elemzését sem. A szerző kutatásai eddig is igazolhatóan előbbre vitték a bírói gyakorlatot, és növelték a jogállami elveknek megfelelő, a tisztességes eljárás követelményeit kimerítő büntetőeljárások megvalósulását.

Dr. Batta Júlia Dóra értekezése a hivatalbóli eljárás kapcsán a jogalkalmazásban felmerülő egyes kérdéseket is megválaszolja, abban az irányadó szabályokat és a bírói gyakorlatot a mindennapi tapasztalatokkal és a jogtudomány eredményeivel ötvözve, értően, alaposan, önálló eredményeket felvonultatva dolgozza fel.

A szerző végkövetkeztetéseit támogatni tudom, abban a bírói gyakorlat mellett immáron a tudományos igényességre törekvő kutató szemlélete is megjelenik, egymást jól kiegészítve,

egyben nemcsak kiváló, a tudományos értekezések kritériumait messzemenően kielégítő, hanem hiteles munkává is avatja dolgozatát.

Debrecen, 2026. augusztus 24.

Prof. Dr. Elek Balázs
egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

ELSŐ RÉSZ – BEVEZETŐ ÉS ELMÉLETI ALAPOK.....	7
I. Bevezető	7
I.1. A témaválasztás indokai, aktualitása	7
I.2. Hipotézisek	9
I.2.1. Az officialitás elvének visszaszorulása, az ügyféli rendelkezési jog erősödése.....	9
I.2.2. Az officialitás garanciális funkciója a büntetőeljárásban	10
I.3. Módszertani alapvetés	12
I.4. Az értekezés struktúrája.....	13
II. A hivatalbóliság elvének elméleti és történeti alapjai	16
II.1. A Büntetőeljárási alapelvek szerepe és az officialitás elvének jelentősége a büntetőeljárásban	16
II.1.1. Alapelvek a büntetőeljárásban.....	16
II.1.2. A hivatalbóliság elve a büntetőeljárásban	17
II.2. A történeti rendszertan jelentősége a bírói szerepfelfogás vizsgálatában	21
II.2.1. Az inkvizitórius eljárás.....	22
II.2.2. A kontinentális típusú bizonyítási rendszerek napjainkban	25
II.2.3. Az akkuzatórius eljárás	26
II.2.4. Az angolszász típusú bizonyítási rendszerek napjainkban.....	28
II.2.5. Az eljárási rendszerek közeledése – Vegyes rendszerek	30
MÁSODIK RÉSZ - AZ OFFICIALITÁS ÁTALAKULÁSA A BIZONYÍTÁSBAN....	33
III. A bizonyítási szabályok változása és érvényesülése a bírói gyakorlatban.....	33
III.1. A bizonyítási rendszer átalakulásának történeti előzményei.....	34
III.1.1. Az 1973. évi I. törvény.....	34
III.1.2. 1998. évi XIX. törvény	36
III.1.3. 2006. évi LI. törvény.....	38
III.2. A hatályos Be. bizonyítási modellje.....	39

III.2.1. A bizonyítás céljának átalakulása és a valósághű tényállás követelménye	39
III.2.2. Az előkészítő ülés szerepe a bizonyítás átalakításában	41
III.2.3. A hivatalbóli bizonyítás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya a Be. 164. § szabályozásában.....	44
III.2.4. A bizonyítás új szabályainak érvényesülése a bírói gyakorlatban	47
III.3. Részösszegzés a bizonyítási eljárás gyakorlatáról.....	63
III.3.1. A bizonyítási eljárás gyakorlatának összegző értékelése	63
III.3.2. A bizonyítás körében fennmaradó hivatalbóli kötelezettségek.....	65
IV. Hivatalbóli bizonyítási kötelezettségek a tizennyolc éven aluli személyek részvételével zajló eljárásokban.....	70
IV.1. A tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú kihallgatásának sajátosságai	72
IV.2. A gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi kritériumai	73
IV.2.1. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról és a gyermekek jogának érvényesítésére vonatkozó ütemterv ...	74
IV.2.2. A „gyermekek” kihallgatására vonatkozó legfontosabb uniós elvek	74
IV.3. A hazai jogszabályi háttér megváltozása.....	76
IV.4. A Barnahus modell a büntetőeljárásban	77
IV.4.1. A Barnahus modell általánosságban.....	77
IV.4.2. A Barnahus módszer szerinti kihallgatás sajátosságai	78
IV.4.3. A Barnahus intézmények további feladatai, szolgáltatásai	82
IV.4.4. Barnahus szolgálat Magyarországon.....	83
IV.4.5. A Barnahus modellben alkalmazott egyes módszerek kritikái.....	84
IV.5. Fiatalkorú terhelt a büntetőeljárásban	86
IV.6. Részösszegzés a speciális bizonyítási szabályok és a hivatalbóliság viszonyáról.	88
HARMADIK RÉSZ – AZ OFFICIALITÁS GARANCIÁLIS MŰKÖDÉSE	90
V. Hatékony védelem.....	91
V.1. A hatékony védelemhez való jog.....	92

V.2. Hatékony védelemhez való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának tükrében	93
V.2.1. Önálló- vagy részgarancia	94
V.2.2. A hatékonyság követelménye	95
V.2.3. Akadályok a hatékony védelem gyakorlása előtt a bírósági eljárásban	97
V.3. Hatékony védelemhez való jog az Alkotmánybíróság joggyakorlatában – Az időszerű értesítés követelménye	98
V.3.1. A 8/2013. (III. 1.) AB határozat előzményei	99
V.3.2. Az Alkotmánybíróság döntése	100
V.4. A (kirendelt) védői munka hatékonyságának bírói mérlegelése.....	104
V.4.1. A védő kötelezettségei	105
V.4.2. A tényleges védői tevékenység bírói mérlegelése	106
V.5. Részösszegzés a hatékony védelem érvényesülésének bírói garanciáiról.....	113
VI. Előzetes mentesítés.....	115
VI.1. Az empirikus kutatáshoz kapcsolódó részhipotézis, célkitűzések.....	115
VI.2. Az empirikus kutatás menete, módszerei	116
VI.3. A mentesítés	117
VI.3.1. A mentesítés szabályozása	118
VI.3.2. Alkotmánybírósági határozat az előzetes bírósági mentesítés vizsgálatáról	120
VI.4. Az empirikus kutatás eredményei.....	125
VI.4.1. Az előzetes mentesítésről való rendelkezés aránya és megjelenése a határozatokban	125
VI.4.2. Az előzetes mentesítésről való rendelkezés területi megoszlása	130
VI.4.3. Az előzetes mentesítésre vonatkozó rendelkezés bűncselekmények szerinti megoszlása	131
VI.5. Részösszegzés az előzetes bírói mentesítésről szóló kutatásról	133
VII. Az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog a másodfokú eljárásban	135

VII.1. A favor defensionis elvének elméleti és normatív alapjai	136
VII.2. A jogerő és a felülbírálat terjedelme	138
VII.3. A felülbírálat terjedelmének szabályozása	139
VII.3.1. A teljes körű felülbírálat és a tényálláshoz kötöttség	141
VII.3.2. Korlátozott felülbírálat	150
VII.4. A korlátozott felülbírálati jogkör garanciális hivatalbóli elemei	152
VII.4.1. Az abszolút eljárási szabálysértések mint a garanciális officialitás megnyilvánulásai	152
VII.4.2. Favor defensionis elvéhez kapcsolódó garanciális korlátok a korlátozott felülbírálatban	155
VII.4.3. Részösszegzés a felülbírálati jogkör garanciális szabályaihoz	162
VII.5. A korlátozott felülbírálat szabályainak érvényesülése a bírói gyakorlatban	162
VII.5.1. A teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó szemléleti elemek továbbélése	163
VII.5.2. A kijavítás kiterjesztő értelmezése	164
VII.5.3. A történeti tényállás hiányosságainak következményei korlátozott felülbírálat esetén	165
VII.5.4. A fellebbezés tartalmának utólagos kiterjesztésével kapcsolatos kérdések	166
VII.6. Részösszegzés a másodfokú felülbírálat rendszeréről	167
VIII. Officialitás a jogerő utáni eljárásokban	169
VIII.1. Az összbüntetés	172
VIII.1.1. Az összbüntetés szabályozása a Csemegi-kódextől napjainkig	173
VIII.2. Az időbeli hatály kérdése	176
VIII.2.1. Jogértelmezési gyakorlat az alkotmánybírósági határozat után	178
VIII.2.2. A Kúria 2/2019. számú BJE határozata	179
VIII.2.3. Az Alkotmánybíróság döntése a jogegységi határozatról	180
VIII.3. Az officialitás differenciált érvényesülése az összbüntetési eljárásban	183
VIII.4. A kérelemhez kötöttség érvényesülésének kérdései az összbüntetési eljárásban	184

VIII.4.1. Az officialitás és a kérelemhez kötöttség alakulása az összbüntetési eljárás történeti fejlődésében.....	185
VIII.4.2. A kérelemhez kötöttség a kúria joggyakorlatának tükrében	187
VIII.4.3. A kérelemhez kötöttség érvényesülése az összbüntetési indítvány elbírálásának bírói gyakorlatában	193
VIII.5. Részösszegzés az összbüntetési eljárásban érvényesülő officialitásról	196
IX. A tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségei az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában.....	197
IX.1. Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ne bis in idem elvével kapcsolatos esetjoga	199
IX.1.1. A ne bis in idem elvének érvényesülése többes büntetőeljárás esetén az Európai Unió Bíróságának esetjogában.....	200
IX.1.2. A ne bis in idem elvének érvényesülése párhuzamos közigazgatási- és büntetőeljárások esetén.....	207
IX.2. Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának a tiszteséges eljárás részjogosítványaihoz kapcsolódó további esetjoga.....	212
IX.2.1. A hivatalbóli eljárás elve és az ártatlanság vélelmének kapcsolata a tagállami eljárásokban	213
IX.3. Részösszegzés a tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségeiről	215
NEGYEDIK RÉSZ – ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK	216
X. A hipotézisek értékelése, következtetések	216
X.1. Az officialitás funkcióváltásának főbb tendenciái	216
X.2. Az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának átalakulása a bizonyításban – Az első hipotézis értékelése	217
X.2.1. A normaszintű változás megvalósulása.....	218
X.2.2. A jogalkalmazói szemlélet továbbélése és annak sajátosságai	219
X.2.3. A hivatalbóliság garanciális érvényesülése a bizonyítás körében.....	221
X.2.4. Az officialitás funkcióváltása.....	222
X.3. Az officialitás garanciális funkciója – A második hipotézis értékelése	223

X.3.1. A másodfokú eljárás mint a két fő hipotézis metszéspontja	223
X.3.2. A hatékony védelem követelménye körében érvényesülő garanciális officialitás	224
X.3.3. Az előzetes bírósági mentesítés vizsgálata mint garanciális hivatalbóli kötelezettség.....	225
X.3.4. Az officialitás differenciált jelenléte a jogerő utáni eljárásokban.....	226
X.3.5. Az európai minimumstandardok és az officialitás garanciális funkciója.....	227
XI. Záró gondolatok.....	228
Summary.....	231
Bibliográfia	234

ELSŐ RÉSZ – BEVEZETŐ ÉS ELMÉLETI ALAPOK

I. BEVEZETŐ

I.1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKAI, AKTUALITÁSA

A kutatás kiindulópontját az a felismerés képezte, hogy a büntetőeljárás alapelvei nem változatlan tartalmú normák, hanem a büntető igazságszolgáltatás működését meghatározó strukturális alapvetések, amelyek tartalma és hangsúlyai a jogfejlődés során folyamatosan alakulnak. Tartalmuk az egyes korszakokban a jogpolitikai célkitűzéseknek és az igazságszolgáltatási modellnek megfelelően formálódik.¹ Az alapelvek kiemelt jelentőségét a büntetőeljárás rendszerében talán semmi sem szemlélteti jobban, mint a Be. 608. §-ában szabályozott abszolút eljárási szabálysértések köre. Az itt meghatározott eljárási hibák – amelyek az elsőfokú bíróság ítéletének feltétlen hatályon kívül helyezéséhez és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasításához vezetnek – kivétel nélkül olyan alapvető jelentőségű követelmények sérelméhez kapcsolódnak, amelyek a tisztességes eljárás garanciális rendszerének részét képezik. Ilyen követelmény különösen a törvényes bíróhoz való jog, a jelenléthez való jog, a védelemhez való jog hatékony érvényesülése, valamint a bíróság törvényes összetételéhez és pártatlanságához kapcsolódó garanciák biztosítása. Jelentőségüket mutatja az is, hogy fennállásukat a másodfokú bíróság a bejelentett jogorvoslat kereteitől függetlenül, hivatalból köteles vizsgálni, továbbá e szabálysértések a másodfokú eljárásban nem orvosolhatók.² Mindez jól mutatja, hogy a büntetőeljárási alapelvek nem csupán deklaratív jelentőségű normák, hanem az egész eljárást átható, valamennyi eljárási szakaszban hivatalból érvényesítendő követelmények.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) megalkotása során is több olyan sarkalatos kérdésben kellett állást foglalnia a jogalkotónak, amelyek az eljárás szerkezetét alapvető szinten érintették, és amelyek nyomán valódi strukturális változások figyelhetők meg a büntetőeljárás rendszerében.³

¹ BATTÁ Júlia Dóra, *Finkey officialitás-elméletének hatása a magyar büntetőeljárásra*, Erdélyi Jogélet 2021/1. szám, 16.

² HÁGER Tamás, *Abszolút eljárási szabálysértések az elsőfokú büntetőperben*, Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, 50-51.

³ BATTÁ Júlia Dóra, *Vízre hulló hópehely? – Hatékony védelem és officialitás a büntetőeljárási törvényben*, Magyar Jog, Hetvenedik évfolyam 7-8. szám, 2023. július-augusztus, 471.

E változások közül az egyik legjelentősebb – amint az a későbbiekben részletesen is bemutatásra kerül – a hivatalbóliség (officialitás) elvének szerepében bekövetkezett átalakulás. A hatályos szabályozás több ponton az opportunitás, illetve az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdult el, különösen a bizonyítás szabályozása körében, amely az eljárás egészét átható szemléletváltásként értékelhető. Mindez szükségessé teszi annak vizsgálatát, hogy az officialitás elve milyen tartalommal érvényesül a hatályos büntetőeljárás rendszerben, és e változások milyen hatással vannak a bíróság igazságszolgáltatásban betöltött szerepére.

Az officialitás érvényesülése vizsgálatának jelentősége nem csupán dogmatikai, hanem a bírói gyakorlat mindennapjaiban is visszatérő kérdésként jelenik meg. A bíróságok működésével kapcsolatban gyakran találkozhatunk olyan – laikus, de olykor még jogászai gondolkodásban is megjelenő – elképzelésekkel, amelyek a hivatalbóliség elvéből a bíróság korlátlan igazságfeltáró kötelezettségét vezetik le. Az ügyfélszolgálat napon megjelenő ügyfél, aki évtizedekkel korábbi sérelmei hivatalbóli orvoslását várja a bíróságtól, a tárgyaláson felszólaló terhelt vagy sértett, aki saját „igazságának” megállapítását kéri, vagy akár a büntetés-végrehajtási intézetből érkező beadvány, amely a bíróság teljes eljárás felülvizsgálatára vonatkozó kötelezettségét kéri számon – mind ugyanarra a jelenségre mutatnak rá: a hivatalbóliség elvének tartalma a jogalkalmazásban és a jogérzékelésben korántsem egyértelmű.⁴

Összességében megállapítható, hogy a büntetőeljárás alapelvek jelentéstartalma folyamatos mozgásban van: tartalmukat mindig az adott korszak jogpolitikai céljai és igazságszolgáltatási felfogása határozza meg. Az új büntetőeljárás törvény megalkotása a hazai jogászság körében is jelentős szakmai vitákat váltott ki, amelyek nemcsak a részletszabályok tartalmára, hanem magának az új kódexnek a szükségességére is kiterjedtek. A hatályos szabályozás azonban nem pusztán részletszabályi módosításokat eredményezett, hanem alapvető és strukturális változásokat is magával hozott. E változások tényleges hatásainak megítélése érdekében ezért indokolt annak vizsgálata, hogy a jogalkalmazás miként reagál az alapvető szintű elmozdulásokra, és az officialitás szerepének tényleges térvesztéséről, vagy inkább annak differenciált átalakulásáról beszélhetünk-e.⁵

⁴ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 471.

⁵ BATTÁ, *Finkey...*, i.m. 17.

I.2. HIPOTÉZISEK

A jelen értekezés két fő hipotézisből indul ki. Az első a bizonyítás szabályozásának átalakulásához és az officialitás elvének normatív szintű visszaszorulásához kapcsolódik, míg a második hipotézis arra irányul, hogy az officialitás a büntetőeljárás rendszerében továbbra is jelentős garanciális funkciót tölt be. A kutatás vizsgálati szempontját egyúttal az a megközelítés határozza meg, hogy az officialitás szerepe a büntetőeljárás rendszerében nem egyszerűen csökken vagy fennmarad, hanem az egyes eljárási szakaszokban és jogintézményekben eltérő módon alakul át.

I.2.1. Az officialitás elvének visszaszorulása, az ügyféli rendelkezési jog erősödése

A kutatás első fő hipotézise, hogy bár a hatályos büntetőeljárási szabályozás normaszöveg szintjén – különösen a bizonyítás szabályozása körében – a hivatalbóliság elvének visszaszorítása, valamint ezzel párhuzamosan az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdult el, mindez azonban a joggyakorlatban nem eredményezte az officialitás elvének általános visszaszorulását. Feltételezhető ugyanis, hogy a kodifikációs változások ellenére a korábbi szabályozáshoz kapcsolódó szemléleti elemek és jogalkalmazói rutin tovább élnek a bírói gyakorlatban, így a bíróság szerepfelfogása a bizonyítás körében továbbra is jelentős mértékben őrzi a hivatalbóli igazságfeltárás hagyományos elemeit.

A kutatás ehhez kapcsolódóan az alábbi részhipotézisekből indul ki:

(1a) A hatályos Be. bizonyítási rendszere a korábbi szabályozásokhoz képest következetesebben érvényesíti a funkciómegosztás elvét azáltal, hogy a vád bizonyításának terhét egyértelműbben a vádlóra telepíti, és a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségét korlátozza. E szemléletváltás különösen a Be. 164. §-ában, valamint a megalapozatlanság Be. 593. § (4) bekezdésében rögzített szabályainak átalakulásában érhető tetten, amely kizárja a megalapozatlanság következményeinek alkalmazását olyan esetben, amikor a felderítetlenség nyilvánvalóan a vádló mulasztására vezethető vissza.

(1b) A normatív szintű változások ellenére feltételezhető, hogy a bírói gyakorlatban továbbra is erőteljesen jelen van az a hagyományos szerepfelfogás, amely a bíróság feladatává teszi az anyagi igazság hivatalbóli feltárását. Ennek megfelelően a Be. 164. §

(1) bekezdésére, illetve a Be. 593. § (4) bekezdésére alapított, a vádló mulasztását kifejezetten értékelő döntések inkább kivételesnek tekinthetők, és nem rajzolnak ki egységesen érvényesülő, új típusú bizonyítási gyakorlatot.

(1c) A büntetőeljárás bizonyítási rendszerében az officialitás elvének visszaszorulása és az ügyféli rendelkezési jog erősítése ellenére továbbra is azonosíthatók olyan eljárási helyzetek, területek, amelyekben a bíróság hivatalbóli kötelezettségei továbbra is meghatározó szerepet töltenek be. Az officialitás a bizonyítás terén elsődlegesen azokban az eljárásokban marad hangsúlyos, amelyekben az eljárás résztvevői fokozottan kiszolgáltatott helyzetben vannak, így különösen a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek részvételével zajló büntetőeljárásokban.

A kutatásban sajátos helyet foglal el a másodfokú eljárás vizsgálata, amely a két fő hipotézis metszéspontjában helyezkedik el. A másodfokú felülbírálat szabályai ugyanis egyszerre tükrözik az ügyféli rendelkezési jog előtérbe kerülését és az officialitás garanciális funkcióinak továbbra is meghatározó érvényesülését. A másodfokú eljárásban nagy hangsúly helyeződik az ügyféli rendelkezési jogra, különösen a felülbírálat terjedelmének a felek fellebbezésének irányához igazodó meghatározása, valamint a megalapozatlanság következményeinek átalakulása révén. Emellett azonban továbbra is meghatározó szerepet töltenek be azok a hivatalbóli észlelési és intézkedési kötelezettségek, amelyek a tisztességes eljárás érvényesülését szolgálják, különösen a Be. 608. §-ában szabályozott abszolút eljárási szabálysértések hivatalbóli észlelésének kötelezettsége, valamint a *favor defensionis* érvényesülésének biztosítása körében. A kutatás részhipotézise e körben az, hogy a másodfokú eljárás különösen érzékletesen mutatja meg az officialitás elvének funkcióváltását: míg a hivatalbóli igazságfeltárás szerepe szűkülni látszik, addig a garanciális jellegű hivatalbóli kötelezettségek továbbra sem szorulhatnak háttérbe.

1.2.2. Az officialitás garanciális funkciója a büntetőeljárásban

A kutatás második fő hipotézise, hogy a hivatalbóliség elvének visszaszorulása a büntetőeljárás rendszerében nem érvényesülhet korlátlanul, mivel annak további szűkítése már a tisztességes eljárás garanciális rendszerének sérelméhez vezethetne. A hipotézis abból a feltevésből indul ki, hogy a tisztességes eljárás követelménye és annak részgaranciái olyan alapvető eljárási garanciák, amelyek érvényesülése nem tehető

kizárólag a felek indítványaitól függővé, hanem azok biztosítása felett a bíróságnak hivatalból is örködnie kell. Ebből következően az officialitás a büntetőeljárás rendszerében nem pusztán az eljárás lefolytatásának technikai szervezőelve, hanem a tisztességes eljárás érvényesülésének egyik alapvető garanciális eszköze is, amelynek szélesebb körű visszaszorítása a büntetőeljárás egyszerűsítésére hivatkozással sem igazolható.

A kutatás ehhez kapcsolódóan az alábbi részhipotézisekből indul ki:

(2a) A Be. abszolút eljárási szabálysértésekre vonatkozó rendszere is azt juttatja kifejezésre, hogy a tisztességes eljárás alapvető garanciáinak érvényesülését a bíróságnak az eljárás valamennyi szakaszában hivatalból kell vizsgálnia.

(2b) A tisztességes eljárás részgaranciái közül a védelemhez való jog, illetve a hatékony védelem követelménye különösen jól szemlélteti a hivatalbóliség garanciális funkcióját. E garanciák tényleges érvényesülése a büntetőeljárás valamennyi szakaszában megköveteli, hogy a bíróság hivatalból örködjön a védelemhez való jog érvényesülése felett, mivel e garanciák sérelme olyan hivatalbóli bírói kötelezettségeket hív életre, amelyek a tisztességes eljárás garanciális biztosításának körébe tartoznak, és nem tehetők kizárólag a felek eljárási aktivitásától függővé.

(2c) Az előzetes bírósági mentesítés vizsgálata kapcsán az Alkotmánybíróság olyan alkotmányos követelményt fogalmazott meg, amely a bíróság számára végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén kifejezett hivatalbóli vizsgálati kötelezettséget ír elő az előzetes mentesítés alkalmazhatósága körében. A kutatás részhipotézise, hogy e hivatalbóli bírói kötelezettség érvényesülése a gyakorlatban nem minden esetben következetes, és előfordulhatnak olyan ügyek, amelyekben a bíróság – külön indítvány hiányában – az előzetes mentesítés alkalmazhatóságát nem vizsgálja, illetve annak mellőzését nem megfelelően indokolja.

(2d) A jogerő utáni eljárások rendszerében – különösen az összbüntetési eljárás körében – jól nyomon követhető a hivatalbóliség elvének átalakulása. E területen a szabályozás több ponton a kérelemhez kötöttség erősödése és a bíróság hivatalbóli mozgásterének szűkítése irányába mozdult el, ugyanakkor bizonyos kérdésekben továbbra is fennmaradtak olyan hivatalbóli kötelezettségek, amelyek a terhelt számára kedvezőbb jogi helyzet biztosítását szolgálják. A kutatás részhipotézise e körben az, hogy az összbüntetés szabályozása egyszerre tükrözi az officialitás elvének visszaszorulását és

annak tovább élő garanciális funkcióját, vagyis azt, hogy a bíróság hivatalbóli szerepe a büntetőeljárás egyes területein nem szűkíthető nagyobb mértékben.

(2e) Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga megerősíti a hivatalbóliság garanciális funkcióját. Az európai esetjogból olyan közös minimumstandardok rajzolódnak ki, amelyek a tagállami bíróságok számára bizonyos eljárási helyzetekben – különösen a *ne bis in idem* elvének, az ártatlanság vélelmének, a védelemhez való jognak és más tisztességes eljárási garanciáknak az érvényesülése körében – hivatalbóli vizsgálati kötelezettségeket keletkeztetnek.

I.3. MÓDSZERTANI ALAPVETÉS

A kutatás során alkalmazott módszerek közül meghatározó szerepet kap a dogmatikai elemzés, amely a hatályos büntetőeljárási szabályozás alapelvi és rendszertani összefüggéseinek feltárására irányul. A dolgozat ennek keretében bemutatja a vizsgált jogintézményeket érintő jogszabályi változások közvetlen előzményeit, valamint a megváltozott jogszabályi környezetet és annak rendszerbeli összefüggéseit. A vizsgálatot kiegészíti a történeti megközelítés, amely lehetővé teszi az officialitás elvének fejlődési ívének bemutatását a kontinentális (vegyes rendszerű) büntetőeljárási modell alakulásának tükrében, valamint annak feltárását, hogy a jelenlegi szabályozási megoldások milyen jogtörténeti folyamatokba illeszkednek.

A dolgozat egyes részfejezeteiben kiemelt szerepet kap a bírói gyakorlat elemzése is. A bizonyítás, valamint a másodfokú felülbírálat megváltozott szabályainak vizsgálata során a közzétett bírósági határozatok feldolgozásán keresztül kerül bemutatásra a jogalkalmazás reagálása az officialitás elvének átalakulására. Az előzetes mentesítés körében a kutatás empirikus elemekkel is kiegészül: a Debreceni Ítéltáblán jogerősen befejezett ügyek tekintetében két évre kiterjedő teljes körű aktakutatás keretében valamennyi releváns ügy feldolgozására sor került, amely lehetővé tette a jogintézmény gyakorlati működésének részletes vizsgálatát.

A dolgozat valamennyi vizsgált részterület tekintetében figyelemmel van a felsőbírósági gyakorlatra is, így különösen az Alkotmánybíróság, a Kúria és az ítéltáblák határozataira, továbbá – ahol az releváns – az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatára is. A vizsgálat emellett nemzetközi kitekintést is tartalmaz, amely a tagállami bíróságok büntetőeljárás során fennálló hivatalbóli kötelezettségeit európai uniós összefüggésben elemzi.

I.4. AZ ÉRTEKEZÉS STRUKTÚRÁJA

Tekintettel arra, hogy a hivatalbólíság elve a büntetőeljárás egészen végighúzódo alapelv, annak teljes körű vizsgálata valamennyi eljárási intézmény részletes feldolgozását igényelné. A dolgozat ezért egyfajta *rendszeráni metszet* alkalmazásával, egyes kiemelt jelentőségű eljárási területek mélyebb elemzésén keresztül törekszik arra, hogy átfogó képet adjon a hivatalbólíság elvének büntetőeljárási rendszerben betöltött szerepéről.

A vizsgálat szerkezete részben követi a büntetőeljárás egyes szakaszainak logikai rendjét, ugyanakkor az officialitás elvének rendszerszintű jellege miatt az egyes fejezetek között szükségszerűen szoros tartalmi összefüggések és átfedések figyelhetők meg. A dolgozat felépítését ezért nem kizárólag az eljárási szakaszok kronológiája, hanem mindenekelőtt a kutatás során megfogalmazott fő hipotézisek egymásra épülő rendszere határozza meg. Ennek megfelelően az értekezés szerkezetileg folyamatos fejezetszámozás mellett négy nagyobb szerkezeti egységre tagolódik az alábbiak szerint.

Az *Első rész* a bevezető és az elméleti alapok körét foglalja magában: az I. fejezet a kutatás kiindulópontjait, hipotéziseit és módszertani kérdéseit ismerteti, míg a II. fejezet a büntetőeljárási alapelvek szerepét, az officialitás elvének jelentőségét, valamint az eljárási rendszerek alapjait mutatja be.

A dolgozat ezen elméleti alapozást követően nem közvetlenül a hivatalbólíság – további alapelvekhez köthető – garanciális funkcióinak elemzésével folytatódik. Ennek indoka, hogy a kutatás két fő hipotézise szorosan egymásra épül.

A dolgozat *Második része* ezért azon fejezeteket foglalja magában, amelyek az első fő hipotézishez kapcsolódnak szorosan, vagyis amelyek azt vizsgálják, hogy a hivatalbólíság elvének háttérbe szorítása és az ügyféli rendelkezési jog erősödése milyen módon jelenik meg a büntetőeljárási szabályozásban, és e változások ténylegesen miként jelennek meg a bírói gyakorlatban. Mivel e strukturális elmozdulás legmarkánsabban a bizonyítás szabályainak átalakulásában ragadható meg, a III. fejezet a bizonyítás rendszerének történeti, dogmatikai és tételes jogi elemzésére, valamint az ezzel összefüggő bírói gyakorlat vizsgálatára koncentrál. Ezt követi a IV. fejezetben a bizonyítás körében megjelenő speciális szabályok elemzése, különösen a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek részvételével zajló eljárások vonatkozásában. E rész azt kívánja bemutatni, hogy a bizonyítás általános szabályaihoz képest mely esetekben és milyen indokok alapján marad fenn hangsúlyosabban a bíróság hivatalbólí szerepe, és

miként jelenik meg az officialitás garanciális funkciója olyan eljárási helyzetekben, ahol az eljárás résztvevőinek fokozott védelme ezt szükségessé teszi.

A második fő hipotézisre épülő, szorosabb értelemben vett garanciális kérdések vizsgálata ezt követően, a *Harmadik részben* jelenik meg a dolgozatban. E szerkezeti megoldás indoka, hogy a hivatalbóliság garanciális funkcióinak jelentősége és korlátai valójában csak annak bemutatását követően ragadhatók meg pontosan, hogy a hatályos szabályozás milyen területeken és milyen mélységben szorította háttérbe az officialitás hagyományos szerepét.

E körben a dolgozat az V. fejezetben kiemelten vizsgálja a védelemhez való jog és a hatékony védelem érvényesüléséhez kapcsolódó bírói kötelezettségeket, majd a VI. fejezetben elemzi a büntetéskiszabás körében az előzetes bírósági mentesítés intézményét, amely kapcsán az Alkotmánybíróság a bíróságok számára kifejezett hivatalbóli vizsgálati kötelezettséget írt elő. A dolgozat e részéhez kapcsolódóan empirikus kutatási eredmények bemutatására is sor kerül a Debreceni Ítéltáblán végzett teljes körű aktakutatás alapján.

Ezt követően a VII. fejezetben kerül sor a másodfokú eljárás vizsgálatára, amely a dolgozat rendszerében sajátos helyet foglal el a két fő hipotézis között. A fejezet elhelyezésének elsődleges indoka, hogy a fellebbviteli eljárás szabályozása egyszerre kapcsolódik a bizonyítás rendszerének átalakulásához és a tisztességes eljárás garanciális követelményeihez, így a fejezet megfelelő értelmezéséhez mindkét nagyobb szerkezeti egység alapvetéseinek bemutatása szükséges. Emellett a dolgozat – amennyire ezt a vizsgált kérdések rendszerszintű összefüggései lehetővé teszik – törekszik a büntetőeljárás egyes szakaszainak logikai sorrendjét is követni. A dolgozat e körben a másodfokú eljárás legfontosabb szabályait a hivatalbóliság és az ügyféli rendelkezési jog viszonyrendszerén keresztül elemzi, különös figyelemmel a fellebbezés irányának és terjedelmének jelentőségére, valamint a megalapozatlanság szabályainak átalakulására. Emellett bemutatja azokat a hivatalbóli garanciális kötelezettségeket is, amelyek továbbra is meghatározó szerepet töltenek be a másodfokú eljárásban, különösen a tisztességes eljárás részgaranciáinak, illetve a *favor defensionis* érvényesülésének biztosítása körében.

A VIII. fejezetben a vizsgálat a büntetőeljárás jogerőt követő szakaszára helyeződik át. A jogerőt követő eljárások közül a dolgozat az összbüntetési eljárás vizsgálatára koncentrál, mely jogintézmény különösen alkalmas annak bemutatására, hogy a hivatalbóliság elvének átalakulása a büntetőeljárás későbbi szakaszaiban is végigkövethető. A dolgozat e körben arra kíván rámutatni, hogy egy látszólag kisebb

szemléletbeli változás is jelentős hatást gyakorolhat az eljárás egészének működésére és szemléletére. Ugyanakkor az összbüntetési eljárás azt is jól érzékelteti, hogy bizonyos kérdések – különösen a visszaható hatály tilalmának érvényesülése – nem tehetők kizárólag a felek indítványaitól függővé, így e területen továbbra is fennmaradnak olyan hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek a garanciális szempontok érvényesülését szolgálják.

Az értekezés IX. fejezetében európai uniós és emberi jogi kitekintés keretében kerül sor az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga alapján azoknak a minimumstandardoknak a vizsgálatára, amelyek a tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségeinek tartalmát alakítják. E rész célja annak bemutatása, hogy a hivatalbóliság garanciális funkciója nem kizárólag a nemzeti büntetőeljárás rendszerek belső sajátossága, hanem európai szinten is meghatározó jelentőséggel bír, különösen a tagállami együttműködés, a kölcsönös bizalom és a közös minimumgaranciák érvényesülése körében.

Az értekezés szerkezete ily módon a büntetőeljárás különböző szakaszaiban és eltérő eljárási helyzeteiben vizsgálja a hivatalbóliság elvének tartalmát, annak (funkció)változását és garanciális korlátait. A dolgozat által alkalmazott *rendszerintézmény* lehetővé teszi, hogy a vizsgálat a büntetőeljárás egészének működéséről is átfogó képet adjon, miközben nem törekszik valamennyi eljárási intézmény teljes körű feldolgozására. Természetesen az officialitás elvének érvényesülése számos további területen is önálló vizsgálat tárgyát képezhetné, – így különösen a nyomozási bírói eljárások, a büntetés-végrehajtási bíró feladatai vagy más speciális eljárások körében – a dolgozatban kiválasztott eljárási területek azonban alkalmasak arra, hogy az officialitás elvének átalakulása, valamint annak garanciális határai a büntetőeljárás rendszerének különböző pontjain, eltérő nézőpontokból is vizsgálhatók legyenek, és ezáltal a kutatás során megfogalmazott fő hipotézisek és részhipotézisek megalapozott értékelésére is lehetőséget adjanak.

Végül a *Negyedik részben* elhelyezett X-XI. fejezetek az értekezés zárófejezeteiként értékelik a hipotéziseket, összegzik a dolgozatban vizsgált főbb kérdéseket, a kutatás során a hivatalbóliság elvének érvényesülésével kapcsolatosan tett legfontosabb megállapításokat, valamint a levont következtetéseket.

II. A HIVATALBÓLISÁG ELVÉNEK ELMÉLETI ÉS TÖRTÉNETI ALAPJAI

II.1. A BÜNTETŐELJÁRÁSI ALAPELVEK SZEREPE ÉS AZ OFFICIALITÁS ELVÉNEK JELENTŐSÉGE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

II.1.1. Alapelvek a büntetőeljárársban

Kiindulásként, a vizsgált kérdéskör átfogóbb megértése érdekében szükséges visszanyúlni a büntetőeljárás alapelvek rendszeréhez. Az alapelvek általánosságban olyan elvi tételek, amelyek végighúzódnak az egész büntetőeljáráson, kifejezik annak szerkezeti sajátosságait, kijelölik működésének kereteit, és irányítúként szolgálnak az eljárásban részt vevő hatóságok és felek számára. Az alapelvek nem csupán deklaratív jelentőséggel bírnak: egyrészt orientálják a jogalkalmazást, másrészt értelmezési támpontot nyújtanak a részletszabályok alkalmazása során, harmadrészt pedig a büntetőeljárás egészének alkotmányos és jogpolitikai karakterét is meghatározzák. Az alapelvek ugyanakkor sohasem abszolút érvényű tételek. Tartalmuk és hangsúlyaik a mindenkori társadalmi és jogpolitikai felfogás kifejezői, ezért történeti és rendszertani kontextusban is változó kategóriáknak tekinthetők. Éppen ezért az alapelvek vizsgálata nem pusztán elméleti jelentőségű: segítségükkel feltárhatóvá válik az adott büntetőeljárás modell mögött húzódó értékválasztás és jogpolitikai irányultság is.⁶

A jelen értekezés vizsgálatának fókuszja a hivatalbóltság (officialitás) elve, a Be. egyik legjelentősebb, alapelvi szintű változásaként ugyanis az officialitás szerepének átalakulása azonosítható.⁷ A szabályozás több ponton a hivatalbóltság visszaszorítása, illetve ezzel párhuzamosan az opportunitás és az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdult el. Ez a változás nem pusztán egyes részletszabályokat érint, hanem a büntetőeljárás szerkezetét és a bíróság szerepfelfogását is új megvilágításba helyezi. Erre tekintettel indokolt az officialitás elvének részletesebb, több irányú vizsgálata.⁸

⁶ ANGYAL Pál, *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. kötet*. Atheneum, Budapest, 1915, 253.

vö. BATTÁ JÚLIA DÓRA, *Két világ közt - A bíróság szerepe a tizennyolc éven aluliak részvételével zajló büntetőeljárásban*, In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter – JAKAB Éva (szerk.) XXV. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2023, 19-21.

⁷ BATTÁ, *Két világ...*, i.m. 19-21.

⁸ BATTÁ, *Finkey...*, i.m., 18-19.

II.1.2. A hivatalbóliság elve a büntetőeljárásban

A büntetőeljárás működésének egyik meghatározó kérdése az állami büntetőigény érvényesítésének módja, amely szorosan összefügg a legalitás és az officialitás elvével. Míg a legalitás az állami büntetőigény érvényesítésének kötelezettségét,⁹ addig az officialitás azt fejezi ki, hogy e büntetőigényt az állam erre hivatott szervei hivatalból, a sértett és más személyek akaratától függetlenül érvényesítik. Az officialitás így az állami büntetőhatalom gyakorlásának módjára, a legalitás pedig annak kötelező jellegére vonatkozik.¹⁰

A hivatalból való eljárás alapgondolata tehát abból indul ki, hogy a bűncselekmény nem csupán az egyes személyek jogait sérti, hanem a társadalmi rend egészét is támadja. Ennek megfelelően a büntetőigény érvényesítése az állam feladata és kötelessége, amelyet az arra hivatott szervei útján gyakorol. A büntetőeljárás ezért főszabályként nem a sértett rendelkezésétől függően indul meg és folytatódik, hanem hivatalból történik, adott esetben a sértett akaratától függetlenül is.¹¹

Az officialitás elve ugyanakkor nem egységes tartalmú követelmény. Figyelemmel arra, hogy a büntetőeljárás egészén átível, a különböző szakaszaiban eltérő jelentéstartalommal jelenik meg.¹² A nyomozási szakban elsősorban azt jelenti, hogy az eljárást főszabályként kérelem nélkül is meg kell indítani és le kell folytatni, míg a bírósági eljárásban abban jut kifejezésre, hogy a bíróság meghatározott kérdésekben nincs a felek indítványaihoz kötve, hanem bizonyos eljárási cselekményeket hivatalból is köteles elvégezni, illetve egyes körülményeket hivatalból is vizsgálhat vagy vizsgálnia kell.¹³

Az officialitás jelentőségét mutatja, hogy a vegyes rendszerű kontinentális büntetőeljárás két meghatározó alapelvét Finkey a hivatalból való eljárás és az anyagi igazság követelményében jelölte meg.¹⁴ Az officialitás e hagyományos felfogás szerint

⁹ BÁRD Károly, *Legalitás és bűnüldözés*, Jogtudományi Közlöny 1986/szeptember, 402–409.

¹⁰ HOLÉ Katalin, *Legalitás, officialitás, opportunitás*, In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat, rovatszerkesztő: HACK Péter, KOÓSÉ MOHÁCSI Barbara), 1-2. <https://real.mtak.hu/172505/1/legalitas-officialitas-opportunitas.pdf> (letöltés: 2026. 08. 18.)

¹¹ BATTÁ, *Két világ...*, i.m. 20-21.

BAGHDASARYAN, Gevorg, *Modern Concept of Officiality (Publicity) of Criminal Proceedings and Development Tendencies*, State and Law, 2025-07, Vol.100, 73-75.

¹² MÓRA Mihály (szerk.), *A magyar büntető eljárási jog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1961, 107.

¹³ LICHTENSTEIN, András, *Rethinking the Principles of Legality and Officiality*, Criminal Procedure Central and Eastern European Legal Studies, Issue 2, 2018, 290-293.

¹⁴ FINKEY Ferenc, *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer, Budapest, 1908, 16.

tehát a bíróság szerepfelfogását is alapvetően befolyásolja: az anyagi igazság felderítése érdekében a bíróságtól aktív, hivatalbóli közreműködést vár el.¹⁵

Az officialitás a kontinentális büntetőeljárás történeti fejlődése során mindvégig meghatározó jelentőségű alapelv maradt, azonban a XIX–XX. század fordulójától kezdődően egyre inkább differenciált tartalommal jelent meg. Az eljárás egyszerűsítését és hatékonyabbá tételét szolgáló intézmények megjelenésével az officialitás egyre szélesebb körben kivételt tűrő elvvé vált.¹⁶ A hatályos magyar büntetőeljárás szabályozásban is találunk olyan jogintézményeket, amelyek az officialitás érvényesülését korlátozzák, és a büntetőigény érvényesítését meghatározott körben a sértett döntéséhez kapcsolják. Ilyen a magánindítvány, amely az eljárás megindításának egyik feltételeként érvényesül,¹⁷ előterjesztését követően azonban – a törvényben meghatározott bűncselekmények esetén – az eljárás hivatalból folytatódik, és a vádat a közvádló képviseli.¹⁸

Az officialitás elve alóli markánsabb kivételt jelent a magánvád intézménye, amely esetén a törvényben meghatározott bűncselekmények vonatkozásában az eljárás nem csupán magánindítványra indul, hanem a vádat is a sértett mint magánvádló képviseli.¹⁹ A magánvádas eljárás sajátossága, hogy abban klasszikus értelemben vett nyomozásra nem kerül sor, a bizonyítékok rendelkezésre bocsátása főszabály szerint a magánvádló feladata. A bíróság ugyanakkor nyomozást rendelhet el, ha a feljelentett kiléte, személyes adatai vagy elérhetősége ismeretlen, továbbá akkor is, ha bizonyítási eszközök felkutatása szükséges.²⁰

A sértett nem pusztán az eljárás megindításáról dönt, hanem az eljárásban a vádlói pozíciót is maga tölti be, így a váddal való rendelkezési joga az eljárás további menetére

¹⁵ FINKEY Ferenc, *Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban*, Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927, 17–18, 23.

vö. BATTA, *Finkey...*, i.m. 19.

¹⁶ POLT Péter – MISKOLCZI Barna – VIDA József – KARNER Zsanett (szerk.), *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest

¹⁷ A sértett feljelentésére induló, de közvadra üldözendő bűncselekményként határozza meg a törvény a bíró, ügyész, rendvédelmi szerv tagjának vagy polgári nemzetbiztonsági szolgálat tagjának sérelmére, annak hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt elkövetett rágalmozást és becsületsértést, egyes emberi méltóság és alapvető jogok elleni bűncselekményeket, a hozzátartozó sérelmére elkövetett vagyon elleni bűncselekmények körét, valamint főszabály szerint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket.

¹⁸ HOLÉ, *Legalitás...* i.m. 3.

¹⁹ A Be. 53. § (1) bekezdés alapján könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmozás, becsületsértés, kegyeletsértés vagy becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése esetén a vádat mint magánvádló a sértett képviseli.

²⁰ HOLÉ, *Legalitás...* i.m. 3.

is kihat: a vád visszavonásával, illetve a törvényben meghatározott feltételek mellett a vád elejtésével annak további sorsára is hatással lehet. Mindez az officialitás elvének a közvadas eljáráshoz képest lényegesen korlátozottabb érvényesülését eredményezi, miközben az ügyféli rendelkezési jog jóval hangsúlyosabb szerephez jut. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az ügyész a magánvádlótól a vád képviselőjét átveheti, tehát az eredetileg magánvadas ügyekben is érvényt szerezhet az officialitás elvének, amennyiben a „közérdek” úgy kívánja.²¹

Az officialitás differenciált érvényesülésével összefüggésben szükséges kitérni az opportunitásra is, amely szoros értelemben véve a legalitás elvének kivételét jelenti: az ügyész számára meghatározott esetekben lehetővé teszi, hogy az állami büntetőigény érvényesítésétől célszerűségi szempontokra figyelemmel eltekintsen. Az opportunitás így az officialitás érvényesülésére is kihat, mivel az állami büntetőigény érvényesítésének hivatalbóli jellegét a célszerűségi szempontok érvényesülésének lehetőségével árnyalja.²²

Az opportunitás e szemléletben a hatályos büntetőeljárásban többek között a terhelti együttműködéshez kapcsolódó jogintézményekben jelenik meg. A Be. a terhelt beismeréséhez, illetve együttműködéséhez az eljárás további menetére vagy eredményére kiható jogkövetkezményeket kapcsoló, egymásra épülő intézményrendszert alakított ki. E körbe tartozik többek között az egyezség megkötésére irányuló eljárás, illetve az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének lehetősége is.²³ E jogintézmények az ügyész számára a büntetőigény érvényesítésének módját és az eljárás további menetét érintő mérlegelési lehetőséget biztosítanak.²⁴

A magánvadas eljárás és az opportunitás eltérő természetük ellenére egyaránt azt mutatják, hogy az officialitás a büntetőeljárásban nem abszolút, és nem homogén módon érvényesül, hanem az adott jogintézmény természetétől és az eljárás céljától függően eltérő intenzitást mutathat.

²¹ HOLÉ, *Legalitás... i.m.* 3-4.

²² HOLÉ, *Legalitás... i.m.* 4-5.

²³ E lehetőségeket a Be. 404. § (2) bekezdése sorolja fel, amely szerint az ügyészség

a) közvetítői eljárás céljából az eljárás felfüggesztését, illetve a közvetítői eljárás eredményéhez képest az eljárás megszüntetését,

b) feltételes ügyési felfüggesztés alkalmazását és annak eredményéhez képest az eljárás megszüntetését,

c) a gyanúsított együttműködésére tekintettel – a 399. § (1) bekezdésében meghatározott okból – az eljárás megszüntetését, illetve – a 382. § (1) bekezdésében meghatározott okból – a feljelentés elutasítását, illetve

d) vádemelés esetén a 422. § (3) bekezdésben meghatározott indítvány megtételét, valamint a XCVIII. és C. Fejezetben meghatározott külön eljárás érdekében szükséges intézkedések megtételét

helyezheti kilátásba, ha a felsorolt intézkedések vagy határozatok e törvényben meghatározott – a bűncselekmény elkövetésének beismerésén, illetve az együttműködésen kívüli – feltételei fennállnak.

²⁴ JANCSÓ Gábor, *Nagykommentár... i.m.*

Mindez szükségképpen felveti annak kérdését, hogy a hatályos Be.-ben az officialitás visszaszorulása miként hat a bíróság eljárásban betöltött szerepére, az eljárás céljára, valamint a tisztességes eljárás garanciáinak érvényesülésére.²⁵ A büntetőeljárás alapelvek rendszere ugyanis nem statikus szerkezet, hanem olyan *dinamikus egyensúlyi állapot*, amelyben az egyes elvek egymással kölcsönhatásban érvényesülnek. A jogállami büntetőeljárás működésének stabilitása e kölcsönhatások megfelelő egyensúlyán alapul: az egyes alapelvek tartalmának módosulása szükségszerűen hatással van az eljárás egészének szerkezetére és az egyes részletszabályokra is.²⁶

Éppen ezért különös jelentősége van annak, hogy a büntetőeljárás működését olyan minimumgaranciák határozzák meg, amelyek az alapelvek változó tartalma és egymáshoz való viszonya mellett is biztosítják az eljárás jogállami kereteit. E minimumgaranciák összefoglaló vezérelve a tisztességes eljárás követelménye, amely több részgarancia összességéként a büntetőjogi felelősségre vonás európai minimumstandardját fejezi ki.²⁷

A hatályos büntetőeljárás törvény kodifikációja során a jogalkotó kifejezett célként fogalmazta meg a büntetőeljárások hatékonyságának növelését, gyorsítását és egyszerűsítését, ugyanakkor e törekvéseknek a tisztességes eljárás garanciális követelményeivel összhangban kellett érvényesülniük.

E részgaranciák közé tartozik különösen a funkciómegosztás elve, az ártatlanság véelme, a fegyverek egyenlősége, valamint a hatékony védelem követelménye. A Be. szabályozási koncepciója több ponton az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdult el, különösen a bizonyítás szabályozása körében, ugyanakkor változatlanul fennmaradt például az a követelmény, hogy a hatóságok kötelesek a terheltet mentő és büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni. Ez jól szemlélteti, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya a hatályos büntetőeljárás rendszerben új egyensúlyi helyzetbe került.

Mindezek alapján indokolt annak részletes vizsgálata, hogy az officialitás elvének tartalma a hatályos büntetőeljárás szabályozásban miként alakul, különösen a kontinentális vegyes rendszerű alapokon nyugvó büntetőeljárásunk keretei között, amelyben a hivatalbóliság elve hagyományosan meghatározó jelentőséggel bír. Ennek feltárása szükségképpen elvezet bennünket a büntetőeljárás rendszermodellek

²⁵ BATTÁ, *Finkey...*, i.m., 18-19.

²⁶ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 471.

²⁷ HERKE Csongor - FENYVESI Csaba - TREMMEL Flórián, *A büntető eljárásjog elmélete*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012, 51.

áttekintéséhez, amelyek történeti és dogmatikai keretet biztosítanak az officialitás elvének elhelyezéséhez és jelenlegi szerepének értelmezéséhez.

II.2. A TÖRTÉNETI RENDSZERTAN JELENTŐSÉGE A BÍRÓI SZEREPELFOGÁS VIZSGÁLATÁBAN

A hivatalbóliság elvének büntetőeljárásban való érvényesülése olyan kérdés, amely nem választható el az eljárási rendszer egészének dogmatikai kereteitől, mert azon keresztül ragadható meg a bíróság büntetőeljárásbeli szerepének meghatározása. Az a kérdés ugyanis, hogy a bíróságnak az eljárás keretén belül milyen mozgástere van, mikor és milyen mértékben van lehetősége vagy éppen kötelezettsége hivatalból eljárni, szorosan összefügg azzal, hogy az adott jogrend milyen viszonyt alakít ki az állami büntetőigény, az eljárás alanyainak autonómiája és az igazság megállapításának követelménye között.

Az officialitás és az anyagi igazság elve közötti kapcsolat különösen jól megvilágítható az inkvizitórius és az akkuzatórius eljárási modellek történeti fejlődésének vizsgálatán keresztül. A nyomozóelv klasszikus felfogása az igazság hivatalból történő feltárásának követelményét állította a középpontba, azonban ennek túlzott érvényesítése a bírói aktivitás torzulásához és az eljárási garanciák háttérbe szorulásához vezetett. Ezzel szemben a vádrendszer a büntetőhatalom megosztásával és a bíró passzívabb szerepfelfogásával kívánta biztosítani az eljárás igazságosságát, ugyanakkor a túlzottan formalizált kontradiktórius szerkezet szintén magában hordozta a tévedések veszélyét. A kontinentális vegyes rendszer kialakulása e két szélsőség közötti egyensúly megteremtésére irányuló törekvésként értelmezhető.

Ezeknek a kérdéseknek a gyökerei tehát végső soron mindig az eljárási rendszerek történeti fejlődésében, valamint az inkvizitórius és akkuzatórius rendszerek egymáshoz való viszonyában, kölcsönhatásában keresendők. Ezért ezeknek a büntetőeljárási rendszereknek a vizsgálata nem pusztán jogtörténeti jelentőségű, és jelen fejezet célja sem ebben rejlik, hanem annak megvilágításában, hogy e rendszerek eltérő válaszokat adnak egyrészt arra az alapvető kérdésre, hogy az igazság feltárása kinek a feladata, milyen eszközökkel és milyen korlátok között valósulhat meg. Másrészt pedig különböző

válaszokat adnak az eljárási alapelvek egymáshoz való viszonyulására és érvényesítési kereteire.²⁸

Az eljárási elvek közeledése és egymásra hatása nyomán létrejött különböző vegyes rendszerek kialakulása pedig éppen annak felismerésén alapul, hogy sem az állami igazságkeresés korlátlan elsődlegessége, sem a felek kizárólagos rendelkezési joga nem képes önmagában biztosítani a büntetőeljárás legitim és igazságos működését. Ezen keresztül pedig a történeti fejlődés vizsgálata képes rávilágítani arra, hogy a bíróság hivatalbóliséga a vegyes rendszerekben már nem csupán az igazságkereséshez kapcsolódik, és nem is az eljárás kontradiktórius jellegének vagy a funkciómegosztás elvének az erodálást jelenti, hanem éppen annak garanciális kiegészítését szolgálja. A bírói aktivitás tehát e felfogásban nem az igazság „mindenáron” történő feltárására irányul, hanem arra, hogy az eljárás során ne sérüljenek olyan alapvető jogok, amelyek védelme a büntetőigénnyel szemben elsőbbséget élvez.

Ebből fakadóan ezen történeti előzmények vizsgálata kontextusba helyezi az alapelvek jelentőségét és egymáshoz való viszonyulását, továbbá közvetlenül megalapozza annak megértését, hogy a mai büntetőeljárásban miért és milyen keretek között jelenik meg a bíróság hivatalbóli kötelezettsége az eljárás tisztességének garantálása érdekében.

II.2.1. Az inkvizitórius eljárás

A középkor elején Nyugat-Európában többnyire homogén volt a büntetőeljárás. Formája elsősorban attól függött, hogy az elkövetőt tetten érték vagy csak később terelődött rá a gyanú. Ha valakit tetten értek, azaz bűncselekmény elkövetése közben vagy meneküléskor fogtak el, vele szemben egy barbár gyorsított eljárást folytattak le.²⁹ Azokkal szemben, akiket nem értettek tetten, azonban később rájuk terelődött a gyanú, rendes eljárási forma keretében folytattak büntetőeljárást, amelyben már hivatalos vádat készített a sértett (vagy emberölés esetén a sértett családja), amit minimális mennyiségű bizonyítékkal alá is kellett támasztani.³⁰

²⁸ VLADU, Cornelia, *Brief Cinsiderations on Compliance with The Pinciple of Finding The Truth In Criminal Cases*, Bucharest: Society of Juridical and Administrative Sciences Perspectives of Law and Public Administration, 2022-03, Vol.11 (1), 16-29.

²⁹ FANTOLY Zsanett, *Az akkuzatórius és inkvizitórius büntetőeljárás (tárgyalás) történeti fejlődése és alapvető jellemzői*, Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (72) 1-22., 2009, 89-90.

³⁰ STEPHEN, James, *A history of the criminal law in England*, Vol. I., Macmillan and Co., London, 1883, 265.

A rendes eljárás kezdeti változatában tehát a bizonyítékok értékelese nem játszott szerepet, hanem elegendő volt a formális szabályok szerint emelt vádat csekély mennyiségű bizonyítékkal alátámasztani. Abban az esetben pedig, ha a vádlott tagadta a bűnösségét, két természetfeletti mód egyikével döntöttek a bűnösség kérdésében. Az egyik lehetőség, hogy esküdtársaival együtt tisztázó esküt tett, és amennyiben megfelelő számú tanút tudott felsorakoztatni az ártatlansága bizonyítására, felmentették. A másik lehetőség az volt, hogy a bíróság Istenhez fordult, hogy adjon választ a megvádolt személy ártatlanságáról. Ilyenkor valamilyen próbának, istenítéletnek vetették alá a megvádolt személyt, ami lehetett a vádló és vádlott párviadala, leggyakrabban azonban tűz- vagy vízpróba formájában nyilvánult meg. Az istenítéletek csak papi felügyelet mellett voltak végrehajthatók, és akkor használták őket, amikor más eszköz, így tanúk, döntőbíráskodás vagy párbaj nem állt rendelkezésre.³¹

Tűzpróba esetén egy darab vasat raktak a tűzbe, majd a vádlott kezébe. Ezután a kezét bekötözték, és pár nap múlva megvizsgálták: ha a seb gennyes volt, akkor Isten a másik fél javára döntött, a vádlott bűnösnek bizonyult. A hideg vízpróba esetében pedig a vádlottat megkötözték és leeresztették vízbe, ha elsüllyedt, akkor a víz befogadta, tehát megkapta Isten áldását, így ártatlansága igazolódott.³²

Az inkvizitórius, vagyis nyomozóelvű per a XII-XIII. század fordulóján alakult ki Európában. Az újításra 1215-ös Lateráni zsinaton került sor, és a legnagyobb középkori jogtudós pápa, III. Ince nevéhez köthető.³³ Ekkor az egyház hivatalosan is megszüntette az istenítéletek alkalmazhatóságát, vagyis a papok többé nem vezethettek próbákat, és azok nem szolgálhattak a büntető-igazságszolgáltatásban a bűnösségről vagy ártatlanságról való döntés alapjaként.³⁴

A korábbi nehézkes és önkényes eljárással szemben az inkvizitórius eljárás jelentős és rég várt újítás volt, amelynek eredete abból fakadt, hogy az uralkodók elsajátították az egyháztól a tényfeltárás módszerét, amelyet a papok ellen elkövetet cselekmények

FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 90.

³¹ FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 91.

³² BAKER, John, *Introduction to English Legal History (3rd edn)*, London, 1990, 5.

vö.: FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 90.

³³ KELLY, Henry, Ansgar, *Inquisitions and Other Trial Procedures in the Medieval West*, Aldershot, Hampshire, Ashgate Variorum, 2001, 450.

vö.: FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 89.

³⁴ DELMAS-MARTY, Mireille – SPENCER, J.R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 7.

felderítések, valamint később az eretnekek ellen emelt vádak bizonyításához használtak: kihallgatták a terheltet és a tanúkat, a vallomásokat írásban feljegyezték, majd az összegyűjtött információk alapján eldöntötték az ügyet. Ez a hivatalos nyomozás (inkvizíció) lett az eredete a mai fogalmaink szerinti inkvizitórius eljárásnak.³⁵

Az inkvizitórius eljárás erősen hierarchizált, képzett hivatásos bírakkal, bírói szervezettel, amely rendszerben minden hivatalnoki szint felé elvárás volt, hogy hatalmat gyakoroljanak az alattuk lévő szint felett. Az ügyek így mindig egy felső szűrőn mentek keresztül, ez biztosította a magasabb szint általi felülvizsgálat lehetőségét, és ez volt a feltétele a fellebbviteli rendszerek kialakulásának.³⁶ A fellebbezés az inkvizitórius eljárás fejlődésének központi elemévé vált, azonban eredetileg csak az eljárás szabályszerűségének, valamint az eljáró bírák professzionális pervezetésének felülvizsgálatára szánták.³⁷

Az eljárást erős bürokratizmus jellemezte. A különböző szintek között is írásban folyt a kommunikáció, és az eljárás során is mindent jegyzőkönyveztek, írásba foglaltak. Maga a per is egyre inkább írásban folyt és a bíróság ítéletét rendszerint ezek alapján, *ex actis* hozza meg.³⁸

Fontos jellemző, hogy a nyomozóelvű eljárás ideológiájának és szabályainak valódi mozgatóereje nem a jog volt, hanem a bírói nyomozás és az ebből vont racionális következtetés.³⁹

A fentiekből következően a terhelt nem alanya, hanem tárgya volt az eljárásnak, így nem voltak garantált perbeli jogai sem. Az eljáró bírák feladata a metriális igazság kiderítése, az igazság hivatalból való kutatása és kiszolgáltatása volt, ennek érdekében pedig olyan elveket és intézményeket hívott életre az inkvizitórius rendszer, mint az igazmondási kötelezettség és a tortúra. Ahogy Finkey fogalmaz: „Találóbbr és rikitóbb példát keresve sem lehetne találni az egyetlen elvhez való fanatikus ragaszkodás veszedelmességére, egy önmagában helyes eszmének ad absurdum vitelére, mint a kínzó vallatás, a tortúra rendszerének az igazságkeresés vezérelvéből való levezetését.”⁴⁰ Az

³⁵ DELMAS-MARTY – SPENCER, i.m., 7.

FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 92.

³⁶ DAMASKA, Mirjan, *Structures of authority and comparative criminal procedure*, YALE Law Journal 84, 1974, 480-544.

vö.: PETRÉTEI Dávid, *A bünfelderítés előzményei*, Magyar Rendészet, 2021/4., 137.

³⁷ FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 85-86.

³⁸ FINKEY Ferenc, *Anyagi...*, i.m. 26.

³⁹ FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 86.

⁴⁰ FINKEY Ferenc, *Anyagi...*, i.m. 26.

eljárás kitűzött célja – igazság kiderítése – mögött meghúzódó eszme tehát bár helyes kiindulópontnak tűnik, de „túlhajtasának” következménye a *fiat justitia, pereat mundus* elv⁴¹ életre hívása, ennek eredményeképp pedig a tortúra sok évszázados uralma lett.⁴²

II.2.2. A kontinentális típusú bizonyítási rendszerek napjainkban

Természetesen a kontinentális eljárási rendszert követő államok büntetőeljárási szabályozása jogpolitikai preferenciáiknak megfelelően differenciált, így az egyes eljárási szabályok államonként eltérőek lehetnek. Ugyanakkor az egyes nemzeti megoldások mögött olyan közös karakterjegyek azonosíthatók, amelyek általánosságban meghatározzák a kontinentális jogrendszerek büntetőeljárásának alapvető szerkezetét és működését. Mindenekelőtt megállapítható, hogy a kontinentális rendszerek lefőbb sajátossága ma is abban ragadható meg, hogy főszabály szerint a bizonyítás célja a történeti tényállás (vagyis a materiális igazság) minél pontosabb, valósághű feltárása. Ez az elvárás egyik oldalról kiterjedtebb bizonyítási cselekményeket és erősebb felderítési rátát jelent, másik oldalról azonban gyakran az eljárások jelentős elhúzódásához vezet.⁴³

Ezekben a rendszerekben fontos szerepe van az officialitásnak. A bizonyítási eljárás központi alanyai a hivatásos bírák, akiknek az anyagi igazság megállapítása érdekében átfogó bizonyítást kell lefolytatnia, továbbá a felvett bizonyítás során az ő feladata ellenőrizni, hogy a tanúk, szakértők és vádlottak nyilatkozatai mennyiben fedik az igazságot.⁴⁴ A bírósági szakasz során a bizonyítási eljárás alapját a nyomozás adja, hiszen többségében tulajdonképpen a nyomozati anyag alapján ismertté vált információk felülvizsgálataként írható le, amelynek körvonalait, tartalmi kivonatát a vád képezi.⁴⁵ A tárgyalások ennek köszönhetően sokszor szimbolikusnak tűnhetnek, további bizonyítás elrendelésére, a korábbi bizonyítás kiegészítésére sok esetben nem kerül sor, így szerepük elsősorban a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség elvének érvényesülését szolgálja. A bíróság azonban hivatalból, a felek kérelme nélkül is bármikor elrendelheti bizonyítás felvételét vagy annak kiegészítését, és mindig az eljáró bíró határozza meg a bizonyítás

⁴¹ Jelentése: Legyen igazság, vesszen bár a világ

⁴² BATTÁ, *Finkey...*, i.m. 19.

⁴³ BÉRCES Viktor, *A büntetőeljárás reformja és a bizonyítás alapkérdései*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021, 149.

⁴⁴ HERRMANN, Joachim, *Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: Összehasonlító jogi megközelítés*, Magyar Jog, 1997/6, 321. In: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m. 150.

⁴⁵ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m. 150-151.

CSÉKA Ervin, *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*, KJK, Budapest, 1968, 276.

felvételének sorrendjét, valamint a tanúkat és szakértőket is ő hallgatja ki elsőként.⁴⁶ Ilyen értelemben a vád és a védelem szerepe kevésbé van előtérben, a bizonyítási eljárás során eljárási jogaikkal tulajdonképpen csak kiegészítő jelleggel élnek.⁴⁷

Fontos jellegzetesség, hogy a terhelt vallomása önálló bizonyítási eszköz, ennek megfelelően – az angolszász rendszerektől eltérően – nem terheli igazmondási kötelezettség, vallomásának lényegi korlátja, hogy más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat.⁴⁸ A kontinentális eljárásokban a nyomozó hatóság tagjainak tanúkenti kihallgatására is sokkal ritkábban kerül sor, helyette a nyomozati iratok tárgyaláson való ismertetése jellemző.⁴⁹

A bírósági döntés nem válik el továbbá a bűnösség, valamint a büntetéskiszabás kérdésében, hanem főszabály szerint mindkét főkérdésben ugyanazon bíró vagy bírói tanács dönt. A hivatásos bírák központi, aktív szerepfelfogásából és az anyagi igazság feltárására irányuló eljárási célkitűzésből pedig az következik, hogy az eljárás feladata a történeti tényállás megállapítása és annak jog szerinti megítélése. Ennek érdekében a bíróság a bizonyítékok mérlegelését nem pusztán belső meggyőződése alapján végzi, hanem köteles az ügydöntő határozatában a bizonyítékok mérlegelését explicitté tenni. A részletes jogi indokolás azért is kulcsfontosságú, mert az anyagi igazság követelményéből fakadóan a jogorvoslati jog is szélesebb körben biztosított, mint az angolszász eljárásokban.⁵⁰ E körben pedig fontos kiemelni azt is, hogy a kontinentális rendszerekben erőteljesebben érvényesül az ártatlanság vételeme is⁵¹, mivel ameddig nincs jogerős bűnösséget megállapító határozat, a terhelt csupán vádlottnak minősül.⁵²

II.2.3. Az akkuzatórius eljárás

Az istenítéletek eltörlése nyomán keletkező rést Angliában másképp töltötték be, mint a kontinentális Európában: ezt nevezzük akkuzatórius vagy más néven vádelvű

⁴⁶ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m. 150-151.

⁴⁷ CSÉKA Ervin, *A büntetőtárgyalási rendszerek*, In: TÓTH Mihály (szerk.), *Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv*, Budapest, Osiris, 2003, 349. In: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m. 151.

⁴⁸ lásd: terhelti figyelmeztetés - Be. 185. § (1) bekezdés d) pont

⁴⁹ TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2006, 26.

vö.: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.153.

⁵⁰ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.149-151.

⁵¹ lásd: Be. 1. § Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg bűnösségét a bíróság jogerős ügydöntő határozata meg nem állapítja.

⁵² BÁRD Károly, *Az eljárási rendszerek közéleti képe*, In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.), *Pusztai László emlékére*, OKRI-ELTE ÁJK, Budapest, 2014, 32.

vö.: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.153.

eljárásnak. Ebben az eljárási formában az elkövetési hely lakossága közül idéztek be polgárokat, akiket arra köteleztek, hogy eskü alatt döntsenek a vádlott bűnösségéről. Ez az ún. bírósági próba volt a mai tárgyalás elődje, ahol az egymással szemben álló, egyenlő jogú felek adták elő az álláspontjukat.⁵³ Az eljárás ennek megfelelően nem hivatalból, hanem a felek kezdeményezése alapján indult, a bíróság feladata pedig kizárólag az igazság eldöntésére irányult, a jogvita eldöntése útján, ennek megfelelően passzív szerepet töltött be az eljárás során, a bizonyítás feladata kizárólag a felekre hárult.⁵⁴ A felek előadásait aztán a képzetlen, laikus személyekből álló esküdtszék mérlegelte, és döntött a büntetőjogi felelősség kérdésében.⁵⁵

Az évszázadok folyamán az akkuzatórius eljárás folyamatosan fejlődött. A felek immár tanúkat hívhattak a bíróság elé, hogy alátámasszák az állításaikat, a bíróság pedig fokozatosan felvett egy modern szerepet, és független állampolgárok testületeként hozott döntést a vádlott bűnösségéről, a tanúk által szolgáltatott bizonyítékok alapján.⁵⁶

Az akkuzatórius eljárásra jellemző, hogy az eljárási feladatok megoszlanak, élesen, személyileg is elkülönül egymástól a vád, a védelem és az ítékezés funkciója. A sértett a váddal szabadon rendelkezhet, a vádlottal bármikor kiegyezhet és a vádat elejtheti. Az eljárás az ártatlanság vélelmén alapul és fontos, a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó alapelveket hívott életre, mint az *in dubio pro reo* és a *favor defensionis*.⁵⁷

A funkciómegosztás következetes alkalmazásából fakadó lényeges különbség az inkvizitórius eljáráshoz képest, hogy az erősebb ügyféli rendelkezési jognak köszönhetően a bíró szerepe passzívabb, hiszen főszabály szerint az ügyész és a védelem által bemutatott bizonyítékok alapján dönt arról az esküdtszék, hogy az eljárás során bebizonyosodott-e, hogy a vád tárgyává tett bűncselekményt a vádlott követte el. Az eljáró bíró feladata ezért sokkal inkább arra összpontosul, hogy ügyeljen arra, hogy a felek a jogvita tisztázása során az eljárási szabályokat megtartsák. Ugyanakkor szerepe nem teljesen passzív, az inkább egyfajta garanciális funkcióként írható le a tisztességes eljárás megvalósulása feletti őrködésben, valamint abban, hogy megakadályozza, hogy

⁵³ FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 87.

⁵⁴ FINKEY Ferenc, *Anyagi...*, i.m. 28.

⁵⁵ GOODPASTER, Gary, *On the theory of American adversary criminal trial*, The Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 78. No. 1., 1987, 119.

Fantoly (2009), i.m., 87.

⁵⁶ PLUCKNETT, Theodore, *A Concise History Of The Common Law (5 edn.)*, Little, Brown and Company, Boston, 1956, 129-130.

FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 93.

⁵⁷ FINKEY Ferenc, *Anyagi...*, i.m. 29-30.

irreleváns vagy félrevezető információk kerüljenek az esküdszék elé. Ilyenkor kifejezetten elvárás is, hogy aktívan beavatkozzon annak érdekében, hogy az eljárás ne vezessen téves tényfeltáráshoz.⁵⁸

II.2.4. Az angolszász típusú bizonyítási rendszerek napjainkban

Miként a kontinentális eljárási modellek esetében, úgy az angolszász bizonyítási rendszert alkalmazó államok vonatkozásában sem tehetők az eljárás részletszabályaira vonatkozó homogén megállapítások, hiszen a saját történeti fejlődésük, jogpolitikai célkitűzéseik és intézményi struktúrájuk mentén alakították ki eljárási szabályaikat. Ugyanakkor az angolszász modellek körében is azonosíthatók olyan alapvető strukturális karakterjegyek, amelyek ezeket a rendszereket általánosságban jellemzik, és amelyek mentén a bizonyítási eljárások dogmatikai sajátosságai megragadhatók.

A legszembeütőbb különbség, hogy a common law hagyományú eljárási rendszerekben a bizonyítás célja elsősorban az eljárási igazság (procedural truth) elérése, ezért a hangsúly nem a történeti tényállás hivatalbóli rekonstrukcióján, hanem a felek kontradiktórius bizonyítási tevékenységének értékelésén van. A célja ugyanis annak eldöntése, hogy a felek által előterjesztett bizonyítékok közül melyik a meggyőzőbb. A bizonyítás eredménye így nem abszolút értelemben vett materiális igazságként, hanem a tisztességes eljárás garanciális szabályai által legitimált processzuális igazságként jelenik meg. Éppen ezért az eljárási garanciák, bizonyítási tilalmak sokkal hangsúlyosabbak ebben a bizonyítási rendszerben; nem véletlen, hogy sokan nevezik a tisztességes eljárás modelljének.⁵⁹

Az angolszász eljárási modellekben a büntetőeljárás leghangsúlyosabb eljárási szakasza a bírósági tárgyalás, amely a bizonyítás elsődleges és meghatározó fóruma, mivel a bíróság a történeti tényállást alapvetően nem az előzetesen beszerzett periratokból, hanem a kontradiktórius tárgyaláson lefolytatott bizonyítás eredményeként ismeri meg, amely során a bizonyítási tevékenységet elsősorban a felek irányítják. Ennek megfelelően a hivatásos bíró szerepe is eltérő hangsúlyokat kap a kontinentális eljárási rendszerekhez képest: A common law hagyományú eljárásokban a bíró elsődleges funkciója a *processual fairness* és a bizonyítási eljárás törvényességének biztosítása,

⁵⁸ FANTOLY, *Az akkuzatórius...*, i.m. 128-129.

⁵⁹ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.119.

BÁRD Petra, *Az angolszász és kontinentális büntetőeljárás eltérő igazságfelfogása*, In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.), *Pusztai László emlékére*, OKRI-ELTE ÁJK, Budapest, 2014, 40.

valamint az egyes indítványok elbírálása. A tényállás megállapításában betöltött közvetlen szerepe tehát lényegesen korlátozottabb, bár nincs kizárva, hogy a hivatásos bíró is éljen a kérdezés jogával, de erre sokkal ritkábban és korlátozottabb keretek között kerül sor.⁶⁰

Az esküdtszéki eljárások sajátossága, hogy – a kontinentális tárgyalási rendszerekkel összevetve – eltérő ügyészi és védői kompetenciákat és kommunikációs stratégiákat igényel a vád, illetve a védelem képviselője. Az ügyészi és védői érvelés az angolszász rendszerekben gyakran nem kizárólag jogszabályokra, dogmatikai tételekre vagy tudományos álláspontokra épül, hanem hangsúlyosan támaszkodik morális, etikai és közösségi normákra is. Így az érvelés során nagyobb szerepet kap a retorikai meggyőzés, valamint az előadásmód. E jelenség elsődleges oka, hogy az ügyésznek és a védőnek nem hivatásos bírakat, hanem laikus esküdteket kell meggyőznie, akik döntésük során a jogi instrukciók mellett elsősorban a bemutatott bizonyítékok és narratívák meggyőző erejére támaszkodnak. Ez tehát jelentős különbséget mutat a kontinentális jogrendszerekhez képest, ahol a vád és a védelem érvelésének elsődlegesen a szakbírói döntéshozatalt orientáló normatív-dogmatikai keretekhez kell igazodnia. Eltérés mutatkozik abban is, hogy az angolszász eljárásban a bírósági tárgyaláson elsődlegesen a vád és a védelem feladata a tárgyalás menetének meghatározása, így a tanúk és szakértők kihallgatása is, ami az ún. keresztkérdézéses szisztémán alapul.⁶¹

Fontos különbség e körben az is, hogy míg a kontinentális rendszerekben a hivatásos bírák a tárgyalás előkészítése során már megismerik az ügy iratait, és az alapján megtervezik a bizonyítás menetét, addig az esküdtszéki eljárásokban különös hangsúly van a prekonceptió-mentes ítélkezésen, amely azt jelenti, hogy az esküdtek a teljes semlegességük biztosítása érdekében az ügy ténybeli alapjait előzetesen nem ismerhetik meg, ezért a tárgyalások megkezdése előtt a kiválasztott személyek izolálása szükséges.⁶²

Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a klasszikus ügyféli per napjainkra már csak kivételesen érvényesül. Az Amerikai Egyesült Államokban az esküdtek részvételével

⁶⁰ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.119-120.

⁶¹ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.122.

⁶² KIRÁLY Tibor, *A védelem és a védő a büntetőügyekben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962, 27.

vö.: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.122.

zajló eljárások aránya hozzávetőleg 2%-ra csökkent.⁶³ A modern büntetőeljárások fejlődése ezért e rendszerekben sem a tisztán ügyféli rendelkezés irányába mutat, hanem a hivatalbóliség és az ügyféli rendelkezési jog elemeinek együttes jelenlétét eredményezi.

II.2.5. Az eljárási rendszerek közeledése – Vegyes rendszerek

A modern kontinentális büntetőeljárási rendszerek többsége az ún. vegyes rendszer keretei között működik, amelyben az inkvizitórius és az akkuzatórius eljárási modellek elemei egyaránt jelen vannak. E rendszer sajátossága éppen abban ragadható meg, hogy egyik klasszikus modell sem érvényesül következetesen, hanem az eljárás különböző szakaszaiban eltérő súllyal jelennek meg az egyes rendszerjegyek.⁶⁴

Bár a két modell elemeinek kombinációja már korábbi századok jogfejlődésében is megfigyelhető volt, a mai értelemben vett vegyes rendszer kialakulására döntő hatást a napóleoni kodifikáció gyakorolt, amely a XIX. századi európai büntetőeljárási reformok kiindulópontjává vált. Ennek nyomán alakult ki az egyes államokban eltérő részletszabályokat mutató mai értelemben vett vegyes rendszer, amelynek szerkezeti modelljében a nyomozás, a vádemelés és a vádképviselés, valamint az ítélezés funkciója már elkülönült, és e feladatok ellátására önálló állami szervek jöttek létre.⁶⁵

A vegyes rendszer egyik alapvető jellemzője a funkciómegosztás elvének következetes érvényesülése, amely szerint a vád, a védelem és az ítélezés funkciói elkülönülnek egymástól. Ennek megfelelően a bírósági eljárás megindítására főszabályként a vádemelésre jogosult szerv indítványa alapján kerül sor, ami a vádelv érvényesülését biztosítja. Az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárást rendszerint hivatalból folytatja le, ugyanakkor bizonyos esetekben az eljárás megindításához a sértett akaratnyilatkozata is szükséges lehet. A vegyes rendszerben alapvető garanciális jelentőséggel bír a terhelt (hatékony) védelemhez való joga, a védelem jogai a vádló jogosítványainak összemérhetők, bár azokkal nem azonosak. Fontos továbbá kiemelni,

⁶³ OSTROM, Brian J.– HAMBLIN, Lydia E.– SCHAUFFLER, Richard Y.– RAAEN, Nial, *Timely Justice in Criminal Cases: What the Data Tells Us*, In: Effective Criminal Case Management Project, National Center for State Court, August 2020, 24-26. https://www.researchgate.net/publication/344888868_Timely_Justice_in_Criminal_Cases_What_the_Data_Tells_Us (letöltés: 2026. 08. 17.)

⁶⁴ ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián, *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2019, 17.

⁶⁵ ELEK – SZABÓ, *Szemelvények...*, i.m. 17.

hogy az eljáró hatóságokat a mentő bizonyítékok beszerzésének kötelezettsége is terheli, amely a materiális védelem elvének érvényesülését tükrözi.⁶⁶

Az inkvizitórius és akkuzatórius elemek együttes jelenléte különösen jól megfigyelhető az eljárás szerkezeti tagolásán keresztül. A nyomozási szakaszban ugyanis inkább az inkvizitórius jellegű megoldások dominálnak, így például hangsúlyos az írásbeliség, korlátozott a nyilvánosság és az ügyfélnyilvánosság, valamint a bizonyítás felvétele során a közvetlenség elve nem érvényesül a bírák vonatkozásában. Ezzel szemben a tárgyalási szakaszban az akkuzatórius modell klasszikus alapelvei kerülnek előtérbe, így különösen a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság és a kontradiktórius eljárás követelményei. Ebben a szakaszban a bíróság független és pártatlan módon, a bizonyítékok szabad mérlegelése alapján hozza meg döntését.⁶⁷

A vegyes rendszer fejlődése ugyanakkor napjainkban sem tekinthető lezártnak. A büntetőeljárás rendszerek közötti közeledés tendenciájára utal Bárd Károly azon megállapítása, hogy míg Európából nézve elsősorban az angolszász rendszer kontinentális eljárásra gyakorolt hatásait érzékeljük, ugyanígy az angolszász jogrendszerekben is megfigyelhető a közeledés szándéka.⁶⁸ A két rendszer közeledésének tendenciáját jól mutatja az is, hogy az angolszász eljárási rend egyes vonatkozásokban távolodik a klasszikus akkuzatórius modelltől, míg a kontinentális rendszerekben fokozatosan gyengülnek az inkvizitórius elemek.⁶⁹ Ezzel összefüggésben ugyanakkor a szakirodalomban olyan álláspont is megjelent, amely szerint nem a két rendszer közötti átjárhatóság megteremtése a cél, hanem az egyes hatékonyságnövelő eszközöknek a nemzeti sajátosságokhoz igazított adaptációja.⁷⁰

A modern kontinentális (vegyes) rendszerekben az egyik leghangsúlyosabb közeledési tendencia, hogy a büntetőeljárásokban egyre nagyobb jelentőséget kapnak az eljárás egyszerűsítését szolgáló megoldások, amelyek elsődleges célja az igazságszolgáltatás tehermentesítése.⁷¹ E körben a hazai büntetőeljárás szabályozásának vizsgálata alapján is megállapítható, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény több ponton célszerűségi megfontolásokból az officialitás klasszikus modelljétől részben eltávolodva

⁶⁶ ELEK – SZABÓ, *Szemelvények...*, i.m. 17-18.

⁶⁷ ELEK – SZABÓ, *Szemelvények...*, i.m. 18.

⁶⁸ BÁRD Károly, *A büntető eljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben*, Jogtudományi Közlöny, 1998/4, 122.

vö.: BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.169.

⁶⁹ BÁRD, *Az eljárási...*, i.m. 27.

⁷⁰ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.170.

⁷¹ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.170.

az opportunitás és az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdul el, amely egyben a kontinentális vegyes rendszer angolszász irányú közelítésének egyik megnyilvánulásaként is értelmezhető.⁷²

Emellett egyre hangsúlyosabbá válik a tisztességes eljárás követelményrendszere, és e tekintetben a kontinentális büntetőeljárás fejlődése a *processual fairness* irányába mutat, amely az anyagi igazság feltárásának hagyományos követelményével szemben egyre erősebben állítja korlátként az eljárási garanciák érvényesülését.⁷³

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a tisztességes eljárás követelménye ma már nem csupán dogmatikai alapelvként jelenik meg, hanem nemzetközi jogi kötelezettségként is meghatározza a büntetőeljárási rendszerek fejlődésének irányát, amely egyaránt megjelenik az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményében.⁷⁴ Hasonló tendenciák figyelhetők meg a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás gyakorlatában is, ahol a különböző eljárási modellek elemeinek tudatos ötvözése vált meghatározóvá.⁷⁵ A jogrendszerek közeledésének pedig talán az egyik legerősebb kiváltó oka az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) judikatúrája, ahol vegyesen vannak jelen angolszász és kontinentális jogi kultúrájú országok, felerősítve ezzel az eljárások egységesítését, legalább az alapelvek szintjén.⁷⁶

⁷² POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (SZERK.), *Nagykommentár...*, i.m.

URIBE ÁLVAREZ, Roberth, *Principio de oportunidad de la acción procesal penal y justicia restaurativa, Nuevo foro penal*, 2023-01, Vol.19, 64-67.

⁷³ ERDEI Árpád, *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011, 29-32.

⁷⁴ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m.171.

⁷⁵ CASSESE, Antonio, *International Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008, 365-388.

vö.: BÁRD, *Az angolszász...*, i.m. 41.

⁷⁶ BATTÁ Júlia Dóra, *A hivatalbóliság elvének szemléletbeli változásai az Alkotmánybíróság és a Kúria joggyakorlatának tükrében*, In: SISKÁ Katalin – TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga V.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Praetor Szakkollégium, Debrecen, 2021, 33-34.

MÁSODIK RÉSZ - AZ OFFICIALITÁS ÁTALAKULÁSA A BIZONYÍTÁSBAN

III. A BIZONYÍTÁSI SZABÁLYOK VÁLTOZÁSA ÉS ÉRVÉNYESÜLÉSE A BÍRÓI GYAKORLATBAN

Ahogy azt a korábbiakban már rögzítettük, a Be. olyan valódi strukturális újításokat hozott, amelyek szemléletbeli változással is együtt járnak a büntetőeljárásban. A Be. novumai közül az egyik legnagyobb – alapelvi szintű – változást kétségkívül az officialitás háttérbe szorítása jelenti, mivel a bíróság hivatalbóli eljárása helyett sok esetben az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába fordul, ami egyben azt is jelenti, hogy az európai-kontinentális jogfelfogással szemben az angolszász jogi gondolkodás meghatározó eleme irányába mozdul. Az egyik legszembetűnőbb változás e körben kétségkívül a bizonyítással kapcsolatos novumokban érhető tetten. A bizonyítás, a büntetőeljárás egyik legfontosabb feladata, talán nem túlzás azt állítani, hogy az eljárás lelke, így az azzal kapcsolatos szemléletbeli változások szükségszerűen az eljárás egészét meghatározzák.

Azt is láthattuk a történeti áttekintés során, hogy a klasszikus inkvizitórius büntetőeljárások alapkonceptiója nem kisebb feladatot ruház e körben a bíróra, mint hogy hivatalból a történetileg bizonyos tényállást állapítsa meg és ítéletét erre alapozza.⁷⁷ A kérdés azonban, ami a hosszú évek alatt egyre tisztábban és égetőbben fogalmazódott meg, az éppen az, hogy emberileg elérhető-e ez az eszményi cél, a büntetőeljárás idealisztikus képe, miszerint a büntetőeljárás feladata valóban az – a szó erkölcsi értelmében véve is –, hogy igazságot szolgáltatasson.⁷⁸ Tisztázandó tehát, hogy az eljáró bírónak hivatalbóli kötelessége-e a történeti tényállás bizonyítása vagy ez a kötelezettsége csak indítványra és az indítvány keretein belül áll fenn. Ez a kérdés a büntetőeljárásról való gondolkodásunk alapjait érinti, ezért nem csoda, hogy a 2017. évi XC. törvény megalkotásakor a legnagyobb elméleti vitákat generáló és talán nem vitatottan az egyik legtovább tárgyalt kérdéskör volt. A kiindulópont az volt, hogy korábban jellemző, a valósághű tényállás megállapítása követelményéből fakadó hivatalbóli bizonyítás kényszer gyakran túlbizonyításhoz, a vádló elkényelmesedéséhez, ezáltal az ügyek

⁷⁷ FINKEY Ferenc, *Anyagi...*, i.m. 17–18, 23.

⁷⁸ BATTA, Finkey..., i.m.19.

elhúzódsához vezetett, ezért a bizonyítással kapcsolatos alapvetések terén Be. 164. § kodifikálása révén a jogalkotó igyekezett ezekre a kérdésekre szemléletformáló válaszokat adni.

A következő fejezetben e változások mibenlétét fogjuk közelebbről megvizsgálni, valamint azt elemezzük, hogy az ítélkezési gyakorlat milyen mértékben alkalmazkodott hozzájuk, illetve milyen esetleges gyakorlati kérdések, problémák merülnek fel.

III.1. A BIZONYÍTÁSI RENDSZER ÁTALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

Ahogy azt már a fejezet bevezetésében is láttuk, a Be. megalkotásakor hangsúlyos és sokáig vitás kérdés volt, hogy mi legyen a bizonyítás célja, megmaradjon-e az anyagi igazság megállapítására vonatkozó kötelezettség és hogyan alakuljon a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége, illetve lehetősége.⁷⁹

A változások tartalmának pontos megértéséhez fontos, hogy azokat az előzmények megvilágításában vizsgáljuk, ezért az egyes konkrét kérdések, szabályok elemzése előtt röviden áttekintjük a bizonyítás szabályainak legfontosabb változásait. A tisztességes eljárás követelményének részgaranciái, valamint a kapcsolódó alapelvek – így különösen a hivatalbóliság és a funkciómegosztás – közötti összefüggések a szabályozásbeli változások fontos mögöttes tartalmát adják. E kérdéskör elméleti és rendszertani alapjait a dolgozat alapozó fejezete már érintette, ezért a jelen fejezet az ott írtak megismétlése nélkül, az egyes vizsgált kérdések kapcsán utal majd a releváns kapcsolódási pontokra.

Annak érdekében, hogy a téma bemutatása ne induljon indokolatlanul távoli kiindulóponttól, ugyanakkor a jelenlegi szabályozáshoz vezető fejlődési ív mégis áttekinthető legyen, az elemzés kiindulópontjának az 1973. évi I. törvény szabályozását tekintjük.

III.1.1. Az 1973. évi I. törvény

Az 1973. évi I. törvény (továbbiakban: 1973-as Be.) I. Fejezetében, a büntetőeljárás alapelvei körében került rögzítésre, hogy: *A hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően*

⁷⁹ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései* c. összefoglaló véleménye, 2017., 63-64. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeney_iteleti_bizonyossag.pdf (letöltés: 2026. 06. 06.)

állapítsák meg, a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék. [...]”.⁸⁰

A '73-as Be. tehát kategorikus követelményként, valamennyi hatóság feladataként határozta meg a tények valóságnak megfelelő feltárásának kötelezettségét, miközben gyakorlatilag nem vett tudomást az igazság felderítésének és a felderítés eredményének a korlátairól. Ennek némileg ellentmondani látszik, hogy ez a szabályozás is alapelvi szinten rögzítette már a funkciómegosztás követelményét. Ez az ütközés nem csak alapelvi, hanem gyakorlati szinten is okozott ellentmondásokat, ennek ellenére azonban – bár a törvényt számtalanszor módosították a mintegy 30 évi hatályban léte alatt – ez az ellentét nem került feloldásra.⁸¹

A funkciómegosztás egyik legerősebb anomáliájaként említendő, hogy a törvény – az ítélezési funkciók elkülönítése ellenére – azt is kötelezettséggként írta elő a bíróságok számára, hogy amennyiben a megvádolt személy vád tárgyává nem tett cselekménye vagy a meg nem vádolt személy büntetőjogi felelőssége megállapíthatóságát, tehát a vádkiterjesztés lehetőségét észlelte a bíróság, és az ügyész a tárgyaláson nem volt jelen, gyakorlatilag fel kellett hívnia az ügyészt ennek lehetőségére.⁸²

Az objektív valóság valamennyi hatóságra kiterjedő kötelezettségének követelményén az első rést éppen az előbbi szabályozás kapcsán ütötte az Alkotmánybíróság, amikor a 14/2002. (III. 20) számú határozatával megállapította, hogy a bíróságnak a vádkiterjesztéssel kapcsolatos kötelezettségei szemben állnak a funkciómegosztás elvével, és így sértik a tisztességes eljáráshoz való jog garanciális szabályait, illetve a pártatlan bírósághoz való jog alkotmányos elvét is, az előálló jogbizonytalanság folytán pedig sérül a védelemhez való jog elve is. Egyetlen szabály tehát rengeteg, a tisztességes eljárás részeként deklarált garanciális elvet ingatott meg, hiszen ahogy láttuk, minden szabály összeköttetésben van egymással. Ezért az

⁸⁰ 1973. évi I. törvény 5. §

⁸¹ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 61.

⁸² 1973-as Be. 171. § (2) bekezdése szerint, ha a vád kiterjesztésének lehet helye, a bíróság erre az ügyész figyelmét felhívja. Felhívhatja az ügyész figyelmét arra is, hogy az ügy adatai a vád tárgyává tett cselekménnyel szorosan összefüggő bűncselekmény miatt más személlyel szemben is vádemelésre adnak alapot. Ebben az esetben az iratokat az ügyésznek - indítványára – megküldi. A 227. § akként rendelkezett, miszerint ha a vád kiterjesztésének feltételei állnak fenn és az ügyész nincs jelen a tárgyaláson, erről a bíróság az ügyészt a tárgyalás elnapolása vagy az eljárás elkülönítése mellett értesíti.
vö.: A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 61-62.

Alkotmánybíróság megsemmisítette a fenti szabályt, egyúttal a már kihirdetett, de még hatályba nem lépett 1998-as Be. ezzel megegyező tartalmú rendelkezését is.⁸³

A fentiek szerint tehát az 1973-as Be. az anyagi igazság felderítésének feltétlen kötelezettségét írta elő. Ehhez képest a processzuális igazság elveit csak részben, és eltérő súllyal határozta meg. Ahogy azt már láttuk, az eljárási funkciók elkülönítését az anyagi igazság mellett, azzal egy fejezetben tüntette fel a törvény, és ugyanitt került rögzítésre az ártatlanság véelme, továbbá a bizonyítási teherre,⁸⁴ valamint az önvádra kötelezés tilalmára⁸⁵ vonatkozó szabályok. Azonban például az a szabály, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére, csak „hátrébb”, a bizonyításra vonatkozó szabályok körében kapott helyt.⁸⁶

Azt, hogy a szabályozás az alapelvi célokat a részeltszabályokban nem érvényesítette és tele volt alapelvi szintű ellentmondásokkal, jól példázza az is, hogy a garanciális, vallomás megtagadási jogára és az általa elmondottak bizonyítékként való felhasználásának a lehetőségére történő terhelti figyelmeztetést csupán 1990. január 1. napjától tartalmazza a törvény. Ez előtt csupán annyit rögzített, hogy a terhelt nem köteles vallomást tenni és csak akkor kellett figyelmeztetni, ha a vallomástételt megtagadta, és akkor is csak arra, hogy ezzel az eljárás folytatását nem akadályozza, de a védekezés ezen módjáról lemond.⁸⁷

III.1.2. 1998. évi XIX. törvény

Az 1973-as Be. rendelkezéseihez képest az 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: régi Be.) egyre hangsúlyosabbá váltak az egész büntetőeljárást átható garanciális alapelvek és immár az I. Fejezetben, az alapvető rendelkezések között szerepeltetett számos, a processzuális igazság biztosítékaiként szolgáló alapelvet, mint az ártatlanság véelme, az *in dubio pro reo*, az önvádra kötelezés tilalma, vagy a bizonyítási teher vádlóra terhelése. Közvetlenül azonban nem utalt ezeknek a bizonyítással való

⁸³ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 62.

⁸⁴ 1973. évi I. törvény 3. § (2) bekezdés

⁸⁵ 1973. évi I. törvény 3. § (2) bekezdés

⁸⁶ 1973. évi I. törvény 61. § (4) bekezdés

⁸⁷ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 62.

kapcsolatára vagy arra, hogy alapvetően meghatározzák a perben elérhető igazság jellegét.⁸⁸

A processzuális igazság alapelveinek hangsúlyosabbá tétele mellett az anyagi igazság érvényre juttatásának elvével a régi Be. sem szakított, bár azt már nem a büntetőeljárás általános alapelvei közt szerepeltette, hanem a bizonyítás általános szabályai közé került.

A bizonyítás során elérhető igazság követelményét akként rögzíti, hogy „a bizonyítás során *a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni*”.⁸⁹

Ebben a jogszabályi rendelkezésben egyértelműen megjelenik az anyagi igazság követelménye, azonban azt láthatjuk, hogy a hangsúlyok már elkezdtek eltolódni az előző szabályozáshoz képest, mivel bár az „alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő” követelmény szó szerint megegyezik az előző törvény szövegével, de azt már nem a hatóságok feladataként rögzíti, hanem magának a bizonyítási eljárásnak a feladataként, céljaként írja le. Vagyis cizelláltabb az előírás, mivel a bíróság ítélezési funkciójából fakadóan a tényállás felderítése a bíróság kötelessége, azonban az abban való közreműködés a bizonyítási eljárásban résztvevő valamennyi szereplőnek a rá vonatkozó szabályok szerinti feladata.⁹⁰

A másik jellemző hangsúlyeltolódás, amit ebből a szabályozásból kiolvashatunk, az az, hogy a valóságnak megfelelő tényállást nem, mint kategorikus elvárást fogalmazza meg, hanem az ilyen tényállás tisztázására való *törekvést* írja elő, ami a „valóságszűkítés” első lépcsőjének tekinthető. Ez bár nagy fordulatnak tűnhet, de a gyakorlatban nem eredményezett szakítást az anyagi igazság megállapítását szem előtt tartó megközelítéssel, ami a vád körén belüli korlátlan ügyfelderítési kötelezettséget, vagyis a lehetséges bizonyítási eszközök akár hivatalból való maradéktalan beszerzésének és megvizsgálásának a kötelezettségét is jelentette.⁹¹

⁸⁸ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 62-63.

⁸⁹ 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdés

⁹⁰ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 63.

⁹¹ CSIZMADIÁNÉ PETHŐ Tímea, *A bírói szerepfelfogás jelentősége a bizonyításban*, Jogtudományi Közlöny, 2022/9. szám, 370-371.

III.1.3. 2006. évi LI. törvény

Az első valódi rést a bíróság vád körén belüli korlátlan hivatalbóli ügyfelderítési kötelezettségén a 2006. évi LI. törvény ütötte, amely a bizonyítás alapelvére vonatkozóan fontos változást eszközölt. A tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására törekvés előírását érintetlenül hagyta, azonban kiegészítette azzal, hogy ha „*azonban az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálásra*”.⁹²

Ez tehát a korábbi szabályozáshoz képest már sokkal következetesebben határolta el a bíróság és a vádló feladatait, miszerint egyértelműen az ügyész feladatává tette, hogy gondoskodjon a vád megfelelő megalapozásáról.⁹³

Ez egy elvi jelentőségű módosítás, hiszen egyrészt abszolút a funkció megosztás hangsúlya tükröződik benne, másrészt pedig először rögzítette általánosságban is a büntetőeljárásban megismerhető valóság tényleges korlátozását.⁹⁴

A szabály értelmezése kapcsán a Legfelsőbb Bíróság adott iránymutatást az 1/2007. BK véleményben, mely szerint a bizonyítási szabályok változása alapján az ügyész a bírósági eljárás menetében is előterjeszthet a vád alátámasztása érdekében bizonyítási indítványt, de azt a bíróság nem köteles teljesíteni. Akkor ugyanis, ha az ügyész kötelező erejű indítványával meghatározhatná, hogy a bíróság milyen bizonyítást vegyen fel, azzal tulajdonképpen közvetett módon bírósági funkciót gyakorolna. Ugyanakkor az ügyész által indítványozott, de a bíróság által be nem szerzett bizonyítási eszközökből megszerezhető bizonyíték hiánya, ha az a tényállás megállapításához szükséges lett volna, megalapozatlanságot von maga után. Amennyiben viszont az eljárás adatai a vádat (esetleg) alátámasztó további bizonyítási eszközök létezésére utalnak, de az ügyész ezek beszerzésére nem tett indítványt, a bíróság erre nem is hívhatja fel, mert ezzel vádfunkciót gyakorolna. Megjegyzendő, hogy e körben a „vádat alátámasztó” bizonyítási eszköz megjelölés szükségképpen csak feltételesen értelmezhető, hiszen a bizonyítás eredménye annak felvételét megelőzően még nem ismert. A régi Be. 75. § (1) bekezdése tehát nem azt jelentette, hogy a bíróság a vádló indítványa hiányában terhelő bizonyítékot nem

⁹² 2006. évi LI. törvény 37. §-a – az 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdésének módosító rendelkezés

⁹³ CSIZMADIÁNÉ PETHŐ, *A bírói...*, i.m. 370-371.

⁹⁴ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság...* i.m. 63.

szerezhet be, illetve nem vizsgálhat meg, hanem csupán azt, hogy erre nem kötelezhető, rajta ez nem kérhető számon.⁹⁵

A fenti elvi szintű módosítás ekkor azonban még valóban csak elvi szintű maradt és a gyakorlatban rengeteg anomáliát szült, mivel az ügyészi bizonyítás elmulasztásához a törvény semmilyen jogkövetkezményt nem fűzött, a megalapozatlanság szabályait változatlanul hagyta. Ez pedig a valóságban csak még nagyobb jogbizonytalanságot eredményezett, hiszen bár előremutató és közelebb visz a büntetőeljárás funkciók szabályozásában rejlő ellentmondások áthidalásához, nem oldja meg az eredendő problémákat, míg a másodfokú bírósági eljárás szabályozása változatlan marad, mivel a megalapozatlanság következményeit, ha úgy tetszik továbbra is az elsőfokon eljáró bíróság viselte.⁹⁶ Ennek következményeként pedig a szakmai presztízsvesztést jelentő hatályon kívül helyezés elkerülése érdekében a bírák többnyire továbbra is hivatalból lefolytatták a vád alátámasztására szolgáló bizonyítást, ügyészi indítvány hiányában is.⁹⁷

III.2. A HATÁLYOS BE. BIZONYÍTÁSI MODELLJE

A valódi változást, strukturális újítást a hatályos Be. hozta el ezen a téren 2018. július 1-jével, amelynek megalkotásakor hangsúlyos és sokáig vitás kérdés volt, hogy mi legyen a bizonyítás célja, megmaradjon-e az anyagi igazság megállapítására vonatkozó kötelezettség és hogyan alakuljon a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége, illetve lehetősége.⁹⁸

III.2.1. A bizonyítás céljának átalakulása és a valósághű tényállás követelménye

A nemzetközi tendenciákat, valamint – az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára figyelemmel – a tisztességes eljáráshoz való jog gyakorlati érvényesülését

⁹⁵ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 69.

vö.: CSIZMADIÁNÉ PETHŐ, *A bírói..., i.m.* 370-371.

⁹⁶ BÓCZ Endre, *Valóban a vád törvényességének fogalma volt tisztázatlan?*, Magyar Jog, 2008/5. szám, 263.; FÁZSI László, *A bizonyítási teher értelmezésének gyakorlati kérdései bírói szemmel*. Magyar Jog, 2009/1. szám 22-23.

vö.: CSIZMADIÁNÉ PETHŐ, *A bírói..., i.m.* 370-371.

⁹⁷ BATTÁ, *A hivatalbóliság elvének... i.m.* 27-35.

⁹⁸ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 63-64.

biztosító eljárásjogi garanciák jelentősége manapság egyre hangsúlyosabbá válik.⁹⁹ Különösen igaz ez az állítás, amikor a kontinentális jogrendet alkalmazó európai országok büntetőeljárás jogában is a processzuális igazság térnyerése figyelhető meg az objektív (anyagi) igazsággal szemben. Ez a tendencia pedig a hatályos magyar eljárásjogban is tetten érhető.¹⁰⁰

A processzuális igazság felé fordulást fejezi ki, hogy a hatályos Be.-ben az eljárásjogi igazság elérésének kereteit meghatározó elvek immár a törvény alapvető rendelkezései közt kaptak helyt.¹⁰¹ Az eddig problémát okozó „valóság” kifejezéssel pedig egy felpuhított formában, a bizonyítás általános szabályai közt találkozhatunk akként, hogy „a büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését *valósághű tényállásra* alapozza”.¹⁰²

Ha mindehhez hozzávesszük a Be. Preambulumát is, amely szerint *az igazság megállapításának igényét* kell szem előtt tartani, arra a következtetésre juthatunk, hogy a jogalkotó szakított azzal az elvárással, miszerint a tényállásnak a valósággal maradéktalanul megegyezőnek kell lennie. Az elvárás ehelyett az, hogy ahhoz hűnek kell lennie, ami lényegében úgy értelmezhető, hogy a valósággal nem lehet ellentétes, a lényeges elemeit tekintve megfelelően tükröznie kell azt.¹⁰³

Somogyi Gábor akként fogalmazta meg a fenti folyamatot, hogy ez „...[A] processzuális igazság térnyerését eredményező folyamat úgy nyilvánul(t) meg, hogy míg a bizonyítás céljaként és deklarált követelményeként – megingathatatlanak látszóan – az anyagi valóság felderítésének és bizonyításának az igénye jelenik meg, addig az egyes részletszabályok mindinkább a processzuális valóság realitását emelik, néhol már teljes nyíltsággal az anyagi igazság idealisztikus fogalma elé.”¹⁰⁴

Ezzel összhangban koncepcionálisan és az egyes részletszabályok is sokkal inkább a felek rendelkezési jogát helyezik előtérbe szemben az eddig főszabályként érvényesülő

⁹⁹ BÉKÉS Ádám, *A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a Strasbourgi Bíróság esetjoga alapján* <https://jog.tk.hu/uploads/files/2017-04-BekesA.pdf> (letöltés: 2024. január 21.)

¹⁰⁰ VASS Péter, *Az új Büntetőeljárás törvény első novellája: a bírósági eljárást érintő változások I.*, Fontes Iuris, 2021/1. szám, 13-14.

¹⁰¹ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 63-64.

¹⁰² 2017. évi XC. törvény 163. § (2) bekezdés

¹⁰³ A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, *Az ítéleti bizonyosság... i.m.* 64.

¹⁰⁴ SOMOGYI Gábor, *A bírói igazságkeresés útjai, Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése*, In: MOLNÁR Gábor Miklós – KOLTAY András (szerk.), *Bonus Index, Ünnepi Kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018, 338.

officialitás elvével. Már a Be. 4. § (2) bekezdése is akként rendelkezik, hogy a bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – *indítványra jár el*.

III.2.2. Az előkészítő ülés szerepe a bizonyítás átalakításában

A későbbiekben részletes elemzés tárgya lesz a bizonyítás általános szabályait érintő novumok vizsgálata, azonban fontos látni, hogy a bizonyítási eljárás officialitást érintő átalakulása nem kizárólag a bizonyítás általános szabályain, különösen a Be. 164. §-án keresztül ragadható meg. A hatályos Be. egyik lényeges strukturális újítása, hogy az elsőfokú bírósági eljárásban kiemelt szerepet tulajdonít az előkészítő ülésnek, annak jelentőségét megnöveli, és azt főszabály szerint kötelező eljárási szakaszként építi be a bírósági eljárás rendjébe. Az előkészítő ülés ezzel immár nem pusztán a tárgyalás technikai előkészítésének eszköze, hanem olyan „eljárási csomópont”, amelyben már a tárgyalást megelőzően eldőlhet, hogy egyáltalán szükség van-e bizonyítás lefolytatására, illetve ha igen, annak milyen irányban és milyen keretek között kell megtörténnie.¹⁰⁵

A jogalkotó az előkészítő ülést kettős funkcióval ruházta fel. Egyrészt a terhelti együttműködés rendszerébe illesztette, lehetővé téve, hogy a bűnösségét beismerő vádlott ügyében az eljárás már ebben a szakaszban ügydöntő határozattal befejeződjön. Másrészt, ha a vádlott a bűnösségét nem ismeri el, vagy csak részben ismeri el, az előkészítő ülés a későbbi tárgyalási bizonyítás koncentráltabbá és tervezhetőbbé tételét szolgálja.¹⁰⁶ E kettős funkció közös nevezője abban ragadható meg, hogy a bizonyítás hagyományosan hivatalból vezérelt felfogásával szemben az előkészítő ülés szabályozásában is jól láthatóan erősödik az ügyféli rendelkezési jog szerepe: a bizonyítás szükségessége, iránya és keretei fokozottabban kapcsolódnak az eljárási szereplők nyilatkozataihoz és indítványaihoz.¹⁰⁷

Az előkészítő ülés első funkciója tehát az eljárás gyorsabb befejezésének lehetősége. Abban az esetben ugyanis, ha a vádlott a vád tárgyává tett bűncselekmény tekintetében a bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz, és a beismeréssel érintett

¹⁰⁵ GELLÉR Balázs – BÁRÁNYOS Bernadett, *Az új Be. kapcsán a joggyakorlatban jelentkező egyes problémák az előkészítő ülés, a szakértő és a zár alá vétel szabályozásán keresztül*, Miskolci Jogi Szemle, 14. évfolyam, 2. különszám 1. kötet, 2019, 303-304.;

ELEK Balázs, In: POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

¹⁰⁶ VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 14-16.;

GELLÉR – BÁRÁNYOS, *Az új Be...*, i.m. 303-304.

¹⁰⁷ SUYUNOVA, Dilbar Joldasbaevna, *An analysis of the procedural features in instituting preliminary hearing in a criminal case*, Kharkiv National University of Internal Affairs Pravo i bezpeka, 2021-12, Vol.83 (4), 223.

körben lemond a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság a törvényi feltételek fennállása esetén a beismerést elfogadhatja, és már az előkészítő ülésen ítéletet hozhat. Ebben az esetben nem csupán arról van szó, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítási aktivitása háttérbe szorul, hanem arról is, hogy maga a tárgyalási bizonyítás válik mellőzhetővé.¹⁰⁸ Ez az officialitás szempontjából különös jelentőséggel bír, ugyanis a klasszikus hivatalbóliság logikájában a bíróság feladata az, hogy a vádbeli cselekményre vonatkozó tényállást a tárgyaláson lefolytatott bizonyítás alapján – szükség esetén *ex officio* – tisztázza. Az előkészítő ülésen hozott ítélet lehetősége ezzel szemben azt fejezi ki, hogy a hangsúly a bíróság hivatalbóli tényfelderítő szerepéről részben áttevődik a terhelt eljárási rendelkezési jogára, mivel a törvény bizonyos feltételek mellett elfogadja a bizonyítás mellőzését és az ügy érdemi lezárását a terhelti beismerésre és – annak elfogadhatósága esetén – a tárgyaláshoz való jogról lemondó nyilatkozatra alapítja. A terhelti együttműködés ösztönzésében jelentős szerepe van annak is, hogy az ügyészség a vádiratban vagy az előkészítő ülésen, a vád lényegének ismertetésekor indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára arra az esetre, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ez az úgynevezett mértékes indítvány a terhelt számára előre láthatóbbá teszi a beismerés lehetséges következményeit. Az ügyféli rendelkezési jog erősödése tehát nem absztrakt módon, hanem nagyon is gyakorlati szinten jelenik meg: a terhelt a várható jogkövetkezmények ismeretében dönthet arról, hogy vállalja-e a beismerésen alapuló eljárási utat, vagy a tárgyalási bizonyítást választja.¹⁰⁹

A bíróság hivatalbóli feladata pedig e körben a terhelti nyilatkozatok elfogadhatóságának kontrolljára szorítkozik.¹¹⁰ Ez az ellenőrző funkció azonban kiemelten fontos, mivel a tárgyaláshoz való jogról történő lemondás csak akkor illeszthető a tisztességes eljárás követelményrendszerébe, ha a terhelti nyilatkozat határozott, egyértelmű, önkéntes és a következmények teljes ismeretében történik.¹¹¹ E

¹⁰⁸ VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 15.; ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

¹⁰⁹ VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 15-16.

KOHÁN Ádám – NAGY Anita, A „mértékes indítvány”, *Miskolci Jogtudó*, 2024/2. szám, 79-80.

¹¹⁰ A Be. 504-505. §-aihoz fűzött Miniszteri indoklás;

GELLÉR – BÁRÁNYOS, *Az új Be...*, i.m. 303-304.

¹¹¹ 422/B/1999. AB határozat

Az EJEJ joggyakorlatából lásd: ld. Neumeister v. Austria judgment of 7 May 1974, Series A no. 17.; Deweer v. Belgium judgment of 27 February 1980, Series A no. 35.; Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium judgment of 23 June 1981, Series A no. 43.; Albert and Le Compte v. Belgium judgment of 10 February 1983, Series A no. 58., In: BÁRD Károly, *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 127., 197–198.

körben tehát a bíróság hivatalbóli felelőssége nem szűnik meg, hanem garanciális kontrollként van jelen, melynek keretében a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a vádlott külső befolyástól mentesen, saját elhatározásából ismerte-e el a bűnösségét, tisztában van-e nyilatkozata természetével és következményeivel, továbbá hogy a beismerés hitelességével kapcsolatban nem merül-e fel észszerű kétely. Amennyiben az ügyiratok tartalma, a beismerés körülményei vagy bármely más ok alapján kétely merül fel a beismerés hitelességével kapcsolatban, az elfogadást meg kell tagadnia. Így ebben a körben az officialitás nem a szorosan vett bizonyításhoz kapcsolódóan, a tényállás felderítése körében, hanem a terhelti rendelkezési jog gyakorlásának törvényességi és garanciális ellenőrzésében érvényesül.¹¹²

Ez a megoldás részben a korábbi, lényegében zéró összegű eljárási logikát alakítja át. A büntetőeljárásban a terhelt és a vádhatóság érdekei természetesen továbbra sem azonosak, azonban a konszenzuális elemek beépítése révén a terhelt már nem kizárólag az eljárás elhárításában lehet érdekelt, hanem bizonyos esetekben az együttműködés is racionális eljárási stratégiává válhat.¹¹³

Az előkészítő ülés második, a bizonyításhoz klasszikus értelemben véve szorosabban kapcsolódó funkciója a tárgyalási bizonyítás előkészítése és koncentrálása. Ha a vádlott a bűnösségét nem ismeri el, vagy a beismerést a bíróság nem fogadja el, az előkészítő ülés nem az ügy lezárásának, hanem a későbbi bizonyítás keretei kijelölésének terepe lesz. A vádlott és a védő kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját, megjelölheti a vitatott és nem vitatott tényeket, előadhatja a védekezés alapjául szolgáló körülményeket, bizonyítékokat terjeszthet elő, bizonyítási indítványokat tehet, illetve bizonyíték kirekesztését is indítványozhatja. Ezzel az érdemi tárgyalás a valóban vitás kérdések célzott tisztázásának enged teret.¹¹⁴

Ez összefüggésben áll azzal a Be. 163. § (3) bekezdés c) pontjában meghatározott szabállyal is, amely szerint nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben együttesen elfogadja. Az említett szabálya az officialitás korlátjaként jelenik meg, hiszen a bizonyítás irányát, terjedelmét részben az

vö.: GELLÉR – BÁRÁNYOS, *Az új Be...*, i.m. 306.

¹¹² Miniszteri Indokolás; VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 17., 19.

¹¹³ VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 14., 16.

¹¹⁴ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.; GELLÉR – BÁRÁNYOS, *Az új Be...*, i.m. 303.

jelöli ki, hogy az eljárási szereplők mit tesznek vitássá, illetve mely tények tekintetében alakul ki közöttük egyetértés.¹¹⁵

Az előkészítő ülés ezért az officialitás átalakulásának egyik fontos intézményi példája. A bizonyítás iránya és terjedelme fokozottabban függ a vádló, a terhelt és a védő eljárási nyilatkozataitól, indítványaitól, miközben a bíróság hivatalbóli felelőssége ott marad meghatározó, ahol az eljárás tisztessége, a beismerés önkéntessége és hitelessége, valamint a döntés törvényessége ezt megköveteli. Már ez alapján is látható, hogy a Be. 164. §-a sem önmagában, izolált bizonyítási szabályként értelmezendő, hanem egy olyan eljárási struktúra részeként, amelyben – a törvényi feltételek teljesülése esetén – maga a bizonyítás szükségessége, illetve annak a valóban vitás kérdésekre szűkítése is az ügyféli rendelkezési jog és az eljárási együttműködés függvényévé válik.¹¹⁶

III.2.3. A hivatalbóli bizonyítás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya a Be. 164. § szabályozásában

A szoros értelemben vett bizonyítás vonatkozásában a Be. strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállás tisztázási kötelezettségének újragondolása, mivel az indítványra történő bizonyítást teszi főszabállyá, a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségével szemben.

A fentiekkel összhangban a Be. 164. § (1) bekezdése kimondja, hogy a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. A (2) bekezdés rögzíti, hogy a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be. A (3) bekezdés pedig kimondja, hogy indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

Ezen a ponton jogosan merülhet fel a kérdés, hogy az igazság megállapítása ezentúl kizárólag a felek indítványaitól függ-e, mivel a funkciómegosztás elvének kategorikus érvényre juttatása könnyen a másik véglethez vezethet, miszerint a bíróság szerepe olyan mértékben háttérbe szorul, hogy valamely fél indítványának hiányában bizonyos tények, körülmények vizsgálata eleve elmaradjon, ez a megközelítés pedig meglehetősen idegennek tűnhet a hazai büntetőeljárási hagyományoktól.

¹¹⁵ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.; VASS, *Az új Büntetőeljárás...*, i.m. 16.

¹¹⁶ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

E körben, ha az alapelvi változásokat és a tényállás tisztázási kötelezettség új szabályait összeolvassuk, azt látjuk, hogy bizonyítás alapelveinek megfelelően a Be. 163. § (2) bekezdése nem hagy kétséget afelől, hogy a büntető bírósági döntésnek valóságúnak és igazságérvényűnek kell lennie. Az ügyészségnek ugyanakkor a Be. 164. § (1) bekezdés alapján a bizonyításban aktív szerepet kell betöltenie, nem hagyatkozhat pusztán arra, hogy a bíróságnak egyébként is joga van a Be. 164. § (2) és (3) bekezdése alapján hivatalból is elrendelni bizonyítást, és kötelessége a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására törekedni.¹¹⁷ Ezzel összhangban a bíróság a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket főszabály szerint indítványok alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg; hivatalból csak *pártatlanságának fenntartása* és az eljárási alapelvek tiszteletben tartása mellett kerülhet erre sor.¹¹⁸ A Be. 164. § (2) bekezdése tehát nem azt jelenti, hogy a bíróság a vádló indítványának hiányában terhelő bizonyítékot nem szerezhethet be, illetve nem vizsgálhat meg, hanem csupán azt, hogy erre nem köteles.¹¹⁹ A bíróság tehát hivatalból is elrendelhet bizonyítást mind a terhelt terhére, mind javára, és lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban – ezirányú kötelezettség hiányában – ha az ügyészség nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására, vagyis a bíróságra nem telepíthet az ítélező funkciótól idegen következményeket. Ez a rendelkezés - a korábbi szabályozáshoz képest - következetesebben elhatárolja a bíróság és a vádló feladatait, és egyértelműen az ügyészség feladatává teszi, hogy gondoskodjon a vád megfelelő megalapozásáról.¹²⁰ Éppen ezért a törvény megfogalmazásában a bíróság feladata a tényállás tisztázása a vád garanciális keretei között.¹²¹

Azt látjuk tehát, hogy a funkciómegosztás elvéből fakadó megerősödött ügyféli rendelkezési jog érvényesülését a törvény bizonyos mértékig tompítja, korlátozza, amikor teret enged az aktív bírói szerepkör gyakorlásának is. Ennek oka pedig az, hogy végsősoron a bírónak a bizonyítás eredményét továbbra is meggyőződése szerint kell megállapítania. Ugyanakkor sokkal nagyobb felelősséget telepít a vádhatóságra, hiszen

¹¹⁷ Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és módosítással fenntartott 1. BK vélemény III. pont 1. a) alpont

¹¹⁸ A Be. 164. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

¹¹⁹ Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és az alábbi módosítással fenntartott 1. BK vélemény III. pont 2. b) alpont

¹²⁰ Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és az alábbi módosítással fenntartott 1. BK vélemény III. pont 2. alpont

¹²¹ A Be. 164. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

az elsőfokú bíróság hatályon kívül helyezés útján már nem számonkérhető, ha az ügyészség nem tett eleget a vád bizonyítására irányuló kötelezettségének.¹²²

A lényegi különbség a korábbi szabályozásokhoz képest abban ragadható meg, hogy az anyagi igazság primátusával szemben az eljárás célja immár valóban a processzuális igazság felé mozdul el. Ezt az elmozdulást éppen az a szabály alapozza meg, amelynek a hiánya az előző Be.-nél az anomáliákat szülte: A hatályos Be. a megalapozatlanság szabályainak körében már kifejezetten rögzíti, hogy ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók.¹²³ Tehát azt látjuk, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségének hiányával összhangban zárja ki a Be. a megalapozatlanság következményeinek alkalmazását akkor, ha a vádló mulasztotta el a vád bizonyításához szükséges tények feltárását, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátását, illetve beszerzésük indítványozását.¹²⁴

A fentiekben áttekintettük a Be. bizonyítással kapcsolatos szabályainak legfontosabb változásait, mely szemléletbeli változások kiindulópontja – ahogyan azt az elméleti alapok lefektetésénél részletes láttuk – a funkciómegosztás elve, vagyis az az alapvetés, hogy az állami büntetőigény érvényesítésének egységes rendje három - céljában és irányában - különböző funkciót gyakorló alany interakciójának köszönhetően jön létre.¹²⁵ Az ügyet a döntés meghozatala érdekében vádló helyezi a bíróság kezébe.¹²⁶ A döntés feladatát pedig, amely nem más, mint az igazság megállapítása, a jog kizárólagosan erre hivatott szervként a bíróságra telepíti.¹²⁷

Az igazság jelentésrétegeivel a különböző eljárási rendszerek bemutatása kapcsán már megismertedtünk, és ezzel kapcsolatban azt is láttuk, hogy sok kritika éri az új törvényt e körben amiatt, hogy az eljárás céljának középpontjába már nem állítja minden áron az anyagi igazság elérését, hanem sokkal nagyobb hangsúlyt ad a funkciómegosztás elvének, ezáltal pedig – a hivatalbóliság érvényesülésének visszább szorítása mellett –

¹²² CZINE Ágnes, *A tisztességes bírósági eljárás*, Budapest, HVG-ORAC, 2020. 179.

¹²³ 2017. évi XC. törvény 593. § (4) bekezdés

¹²⁴ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

¹²⁵ CSÉKA Ervin – KIRÁLY Tibor – KRATOCHWILL Ferenc – SZABÓNÉ NAGY Teréz – VARGHA László, *Magyar büntető eljárási jog I. Egységes jegyzet. Kézirat*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1986. 94.

¹²⁶ ERDEI, *Tanok és tévtanok...*, i.m. 177.

¹²⁷ CZÉDLI-DEÁK Andrea, *Repedések a vádely pajzsán*, Magyar Jog, 2025/9. szám, 542-543.

nagyobb teret enged az ügyféli rendelkezési jog érvényesülésének. A változás esszenciája álláspontom szerint azonban éppen abban a felismerésben ragadható meg, hogy a vádelv, valamint a funkciómegosztás rávilágít az igazságkeresés legfontosabb korlátjára, és mintegy kijelöli annak határait, miszerint a bírósággal szembeni elvárás az, hogy a vádlottat mindig csak az igazság alapján ítélje el, amelynek azonban szükséges jogi feltételeit a törvénynek, a törvényesen lefolytatott eljárásnak kell biztosítania. A törvényesség ugyanis olyan társadalmi érték, amely a jog számára majdhogynem igazságkritériumot jelent, hiszen "igaz döntés csak az elveket és garanciákat teljesítő eljárásban" születhet.¹²⁸ Erre figyelemmel tehát az ítélkező tevékenység lényegadó sajátossága - a vádbeli cselekményen alapuló büntetőjogi felelősség igazságorientált elbírálása - predesztinálja, hogy a bíróság vádlói funkciót nem gyakorolhat.¹²⁹ Ebből kiindulva, a büntetőeljárás és az ítélet törvényességének minimumai között nevesíthetjük a funkciómegosztás elvének érvényesülését,¹³⁰ ami pedig a bizonyítás során szükségképpen a mérsékeltebb bírói aktivitást, a hivatalbóli eljárás visszább szorulását, egyben az ügyféli rendelkezési jog erősödését kellett hogy magával hozza.¹³¹

E folyamat ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a bizonyítás körében a hivatalbóli bírói kötelezettségek valamennyi eljárási szakaszban azonos módon alakulnának át. A funkciómegosztás elvének erőteljesebb érvényesülése következtében a hivatalbóli bizonyítási kötelezettség megszűnésével megszűnt a túlbizonyítás korábban gyakran tapasztalható gyakorlata mögött álló egyik meghatározó indok is, a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezés elkerülésének kényszere. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor a másodfokú eljárásban a részleges megalapozatlanság hivatalbóli kiküszöbölésének kötelezettsége jelenik meg, amely szükség esetén bizonyítás felvételét is megkövetelheti. Ez már előrevetíti, hogy a hivatalbóliség szerepe a bizonyítás körében nem egyszerűen csökken, hanem az egyes eljárási szakaszok eltérő funkcióihoz igazodva alakul át.

III.2.4. A bizonyítás új szabályainak érvényesülése a bírói gyakorlatban

Az eddigiek alapján világosan látható, hogy a hivatalbóliség elvének visszaszorulásával, valamint a funkciómegosztás és az ügyféli rendelkezési jog

¹²⁸ KIRÁLY Tibor, *Büntetőítélet a jog határán*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972. 304-309.

¹²⁹ CZÉDLI-DEÁK, *Repedések...*, i.m. 542-543.

¹³⁰ KIRÁLY, *Büntetőítélet...*, i.m. 304-309.

¹³¹ vö.: CZÉDLI-DEÁK, *Repedések...*, i.m. 542-543.

hangsúlyosabb érvényesítésével a bizonyítási eljárás szabályozásának átalakulása az új Be. egyik legmarkánsabb normatív vállalása. Ebben a szabályozási környezetben a bírói szerepfelfogás szükségszerűen újradefiniálódik.

Mindez elméleti síkon koherens, normatív szempontból megalapozott rendszert rajzol ki, azonban ezen a ponton kérdésként merül fel, hogy egy ilyen volumenű szemléletbeli változást, a több évszázados hagyományok térvesztését vajon milyen gyorsan és milyen mértékben tudja lereagálni a jogalkalmazás. Egyáltalán beszélhetünk-e valódi térvesztésről, vagy inkább arról van szó, hogy miközben az officialitás elve normaszinten szűkült, a joggyakorlatban a tényállás megállapítása körében továbbra is erőteljesen érvényesül a korábbi bírói szerepfelfogás? Így a gyakorlatban továbbra is jelen van az a megközelítés, amely az eljáró bíró kötelességévé teszi az igazság felkutatását, vagyis a (hivatalbóli) bizonyítást – akár a vádlott terhére, akár a javára szolgál az eredménye.¹³² Ez abból látszólagos vagy valós ellentétből fakadhat, hogy miközben a bizonyítás kezdeményezése főszabály szerint a felekhez kötődik, a bíróság továbbra is felelős az eljárás törvényességéért és a bizonyítás eredményének meggyőződés szerinti értékeléséért.

A feltételezésem az, hogy bár a korábbi anomáliák normaszöveg szintjén megoldódni látszanak, a jogalkotói szándék ellenére a "nagy fordulat", amely a bírókat végleg megszabadítja a vád bizonyításának terhetől, elmaradt. Előfordulnak ugyan olyan döntések, amelyek nagyon egyértelmű vádlói mulasztás esetén a Be. 164. § (1) bekezdése alapján nem folytatnak le hivatalból bizonyítást, ezzel összefüggésben pedig megjelennek olyan másodfokú döntések is, amelyek e körben a felderítetlenség okaként a vádló mulasztását állapítják meg, de ezek azonban inkább tekinthetők elszigetelt eseteknek, minthogy a ténylegesen átalakuló bizonyítási gyakorlat vezéreseteinek.¹³³

A fenti feltételezést látszik alátámasztani, hogy a gyakorlatban a Be. 164. § (1) bekezdése alkalmazásának elemzése valóban nehézségekbe ütközik. A nyilvánosan elérhető bírói döntések, valamint saját gyakorlati tapasztalataim is azt támasztják alá, hogy bár a szabály elméletileg lehetőséget teremt a vádlói indítvány hiányában történő bizonyítás mellőzésére, a bíróságok rendkívül ritkán hivatkoznak rá. Ennek következtében nem áll rendelkezésre olyan volumenű vagy koherens joggyakorlat, amely tételes empirikus elemzés alapjául szolgálhatna. Ezt támasztja alá az is, hogy a

¹³² BENCZE Máttyás, *A "mitikus" bizonyítás*, Jogtudományi Közlöny, 2021/5. szám, 239-240.

¹³³ BENCZE Máttyás, *A "mitikus"...*, i.m. 240-242.

szórványosan előforduló bírósági határozatok mellett eseti döntések is igen kis számban állnak rendelkezésre, márpedig egy ilyen jelentős strukturális újítás leképeződésének – annak tömeges alkalmazása esetén – nagy számban meg kellene jelennie a felsőbbbírói gyakorlatban is, hiszen a folyamatos alkalmazás mellett kerülnek felszínre a jogalkalmazási nehézségek, esetleges anomáliák vagy jogalkalmazói elcsúszások.

A következőkben áttekintjük a Be. 593. § (4) bekezdésében fogalt rendelkezés – és ezen keresztül a Be. 164. § (1) bekezdése – alkalmazására, illetve mellőzésére irányuló bírói gyakorlat fellelhető példáit, majd ezek alapján értékelem a hipotézist, és megkísérlem feltárni a tapasztalt jelenség mögött húzódó lehetséges okokat.

Nem kifejezetten gyakori jelenség, de előfordul, hogy nem a bírósági ítéletben, hanem a védelmi fellebbezés indokolásában találkozunk az említett szakaszokra hivatkozással, akként, hogy az elsőfokon eljáró bíróság a Be. 164. § (1)-(2) bekezdésében foglaltakon túlterjeszkedve, megsértette a funkciómegosztás elvét, illetve fordított esetben, hogy másodfokon eljáró bíróság – a főügyészség indítványával ellentétben – a Be. 593. § (4) bekezdése alapján ne alkalmazza a megalapozatlanság következményeit, hanem az elsőfokú határozatot hagyja helyben, mivel az esetleges megalapozatlanság nyilvánvaló vádlói mulasztásra vezethető vissza.

Kitűnő példa erre a Debreceni Ítéltáblán Bf.458/2018. számon folyamatban volt ügy, melyben a IV. r. vádlott védője az elsőfokú ítélet elleni fellebbezése indokolásában arra hivatkozott, hogy hogy az elsőfokú bíróság – figyelmen kívül hagyva a funkciómegosztás elvét – a vádló pozíciójába helyezkedett, ugyanis külön nyomozást folytatott, amikor megkereste a Bankot és IV. r. vádlott munkáltatóját is.

Az ítéltábla 39. számú közzétett határozatában kifejtette, hogy a IV. r. vádlott védője helyesen mutatott rá arra, hogy a törvényszék túlterjeszkedett az elsőfokú eljárás során alkalmazandó régi Be. 75. § (1) bekezdésében írt feladatkörén, mely a 4. § (1) bekezdésében írt azon rendelkezést erősítette, mely szerint a vád bizonyítása a vádlót terheli. Ezt azzal tette meg, hogy erre irányuló indítvány nélkül kereste meg a Bankot a IV. r. vádlott számláján történt pénzmozgásokkal, illetve e vádlott munkáltatóját a terhelt szabadságával, munkaviszonyával kapcsolatosan. Ugyanakkor azt is rögzítette az ítéltábla, hogy az így beszerzett bizonyítékok nem minősülnek törvénytelennek, és az eljárásban felhasználhatóak. Rögzítette, hogy mind a bírói gyakorlat, mind pedig a jogelmélet egységes abban a kérdésben, hogy a bíróság feladata az ítélezés, és elvárás, hogy a bíróság nyomozást ne folytasson, különösen a vádlottat terhelő bizonyítékok

felkutatása érdekében. Ennek jogszabályi alapjait a régi Be. is tartalmazta. Még inkább erősíti ezt a hatályos Be. 593. § (4) bekezdése, mely kimondja, hogyha megalapozatlanság nyilvánvalóan arra vezethető vissza, hogy a vádló elmulasztotta a vád bizonyításához szükséges tények feltárására, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátására, illetve beszerzésének indítványozására vonatkozó kötelezettségét, akkor a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók. Ugyanakkor kiemelte, hogy sem az elsőfokú bírósági eljárás ideje alatt, sem a másodfokú felülbírálat idején hatályos jogszabály nem tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy a vádlói indítvány nélkül a bíróság által saját hatáskörben beszerzett és a vádat alátámasztó bizonyíték az eljárásban nem értékelhető. Mindezekkel együtt tehát azt állapította meg, hogy az elsőfokú bíróság mérlegelési, tényállás megállapítási tevékenysége nem kifogásolható.¹³⁴

Egy másik esetben, a Szegedi Ítélőtábla Bf.377/2018. számú ügyében a másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokon eljáró bíróság ítéletét, amellyel a vádlottat az ellene folytatólagosan elkövetett pénzmosás büntette [Btk. 399. § (2) bekezdés a) pont, (4) bekezdés a) pont] miatt emelt vád alól felmentette. Ebben az ügyben sikeresnek mutatkozott tehát a védői hivatkozás, miszerint a vád bizonyításához szükséges tények, bizonyítási eszközök beszerzése, indítványozása a vádlót, azaz az ügyészséget terhelik. A bíróság pedig nem hivatalból, hanem indítványra szerzi be a bizonyítékokat a tényállás tisztázása érdekében. A bíróság ilyen indítvány hiányában bizonyítékok beszerzésére és megvizsgálására nem köteles. A védelmi indokolás kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság a vádiratban megjelölt bizonyítékokat megvizsgálta, a vádiratban indítványozott bizonyítási eljárást lefolytatta, erre az ügyészség észrevételt nem tett és további bizonyítási indítványt nem terjesztett elő. Megjegyezte, hogy az ügyészi vád nem tartalmazott a vádlott tudattartalmára vonatkozó ténymegállapításokat sem. Álláspontja szerint az elsőfokú bíróság a bizonyítékok mérlegeléséről számot adott és a Be. 593. § (4) bekezdésében foglaltak szerint, ha a megalapozatlanság a Be. 164. § (1) bekezdésére vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók, így jelen esetben az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése szóba sem jöhet.

Az ítélőtábla az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyó határozatában megállapította, hogy az elsőfokú bíróság az eljárásakor hatályban lévő régi Be.

¹³⁴ Debreceni Ítélőtábla Bf.458/2018/39.

rendelkezéseinek megfelelően, a bizonyítási eljárást perrendszerűen, a szükséges és lehetséges körben lefolytatta. A vádiratban megjelölt bizonyítékokat tárgyalás anyagává tette, az indítványozott bizonyítást lefolytatta és az ügyész a bizonyítási eljárás után további bizonyítási indítványt nem terjesztett elő. Az ügyész által bejelentett fellebbezésre tekintettel, a másodfokú bíróság elsődlegesen azt vizsgálta, hogy az elsőfokú bíróság eljárása során hatályban volt büntetőeljárási törvény rendelkezései alapján felderítési kötelezettségének (1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdés) eleget tett-e, azaz a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására törekedett-e. Tekintve, hogy a törvényszék minden, számára felajánlott bizonyítékot megvizsgált és mérlegelési körébe vont, azt állapította meg, hogy fenti törvényi kötelezettségének maradéktalanul eleget tett.

Rögzítette, hogy a régi Be. 4. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a vád bizonyítása a vádlót terheli. Ebből következően a vádlót terhelő bizonyítási kötelezettség egyrészt a bizonyítási eszközök felderítését, biztosítását és felajánlását jelenti, másrészt pedig a bizonyításban való tevőleges közreműködést. A régi Be. 75. § (1) bekezdésében foglaltak alapján pedig ügyészi indítvány hiányában a bíróság a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésére nem köteles, tehát az elsőfokú bíróság nem volt köteles ügyészi indítvány nélkül a vádat alátámasztó további bizonyítékok beszerzésére. Tekintve pedig, hogy ilyen ügyészi indítvány nem volt, ebből fakadóan a felderítetlenség és ez alapján az elsőfokú ítélet teljes megalapozatlansága szóba sem kerülhetett.¹³⁵

Hasonló érveléssel találkozunk a Fővárosi Ítéltábla előtt költségvetési csalás és egyéb költségvetést károsító bűncselekmények, valamint közokirat, magánokirat hamisítása és hamis magánokirat felhasználása miatt folyamatban volt büntetőügyben, ahol az elsőfokon eljáró Fővárosi Törvényszék a vádlottakat – bűncselekmény hiányában – felmentette. Ezen túlmenően az I. r. vádlottal szemben 2 rb. folytatólagosan elkövetett adócsalás büntette és folytatólagosan elkövetett magánokirat-hamisítás vétsége miatt indult eljárást - ügyészi vádejtés okán - megszüntette.¹³⁶ Az ítéletet a vádlottak és védőik tudomásul vették, míg az ügyész - a megszüntetésre vonatkozó rendelkezés tudomásul vétele mellett - valamennyi vádlott terhére fellebbezést jelentett be a bűnösség megállapítása és büntetés kiszabása érdekében. A fellebbviteli főügyészség átiratában

¹³⁵ Szegedi Ítéltábla Bf.IV.377/2018/5.

¹³⁶ Fővárosi Törvényszék B.190/2017/193.

akként foglalt állást, hogy az elsőfokú bíróság ítéletében megállapított tényállás a Be. 592. § (2) bekezdés a), c) és d) pontjai szerint részben megalapozatlan, mivel a rögzített tényállás hiányos, ellentétes a bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalmával, továbbá az elsőfokú bíróság a megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett. Kifejtette, hogy a részbeni megalapozatlanság a másodfokú bíróság által az elsőfokon lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma és a helyes ténybeli következtetés alapján kiküszöbölhető, ennek eredményeként a váddal megegyezően megállapított tényállás alapján bírálhatja felül az elsőfokú bíróság ítéletét.¹³⁷

A védői perbeszédekből a témánk szempontjából II. r. terhelt védőjéé emelendő ki, aki az elsőfokú ítélet helybenhagyását elsődlegesen arra hivatkozva indítványozta, hogy a másodfokú eljárásban kiküszöbölhető megalapozatlanság a Be. 593. § (4) bekezdésére tekintettel az ítélet vonatkozásában nem áll fenn, mert amit az ügyész megalapozatlanságként értékel, az a vád hiányosságain alapul.¹³⁸

Az ítélőtábla álláspontja szerint elsőfokú bíróság túlnyomórészt megalapozott tényállást rögzített a fellebbezéssel támadott ítéletben, az csupán kisebb, a Be. 592. § (2) bekezdés d) pontjában írt - téves következtetésen alapuló - megalapozatlansági hibában szenved, emellett más elírást is tartalmazott, melyek a Be. 593. § (1) bekezdés a) pontja és a Be. 453. § (6) bekezdésének alkalmazásával az iratok tartalma alapján helyesbíthetők, illetve bizonyos, egyébként megalapozott részeiben egyértelműsíthetők voltak. [...] Az ügyészi fellebbezés javarészt olyan megalapozatlansági okokat jelöl meg, amelyek valójában nem állnak fenn, másrészt a bizonyítékok értékelését támadja, amely megalapozott tényállás mellett a másodfokú eljárásban nem vezethetett eredményre. Az ítélőtábla az elsőfokú bíróság ítéletét- valamennyi vádlottat érintően - a Be. 606. § (1) bekezdése alapján a bűnjeleket érintő részében megváltoztatta, míg egyebekben a Be. 605. § (1) bekezdése alapján - annak részben helyes indokainál fogva, a tényállás és a felmentés jogcímének helyesbítésével - helybenhagyta.¹³⁹

Szintén hasonló védői érveléssel találkozunk Fővárosi Ítélőtábla előtt hivatali vesztegetés miatt folyamatban volt büntetőügyben, ahol az elsőfokon eljáró Fővárosi Törvényszék a vádlottat az ellene 2 rendbeli hivatali vesztegetés büntette [Btk. 293. § (1)

¹³⁷ Fővárosi Ítélőtábla Bf.403/2022/22. [15]-[17]

¹³⁸ Fővárosi Ítélőtábla Bf.403/2022/22. [34]

¹³⁹ Fővárosi Ítélőtábla Bf.403/2022/22. [56], [98], [106]

bekezdés] miatt emelt vád alól felmentette.¹⁴⁰ Az ítélet ellen az ügyészség jelentett be anyagi jogszabálysértés és részbeni megalapozatlanság miatt, a bűnösség vád szerinti megállapítása és büntetés kiszabása érdekében fellebbezést.¹⁴¹

A védő a főügyészi átiratra tett észrevételében előadta, hogy az ügyészség nem tett eleget a Be. 164. § (1) bekezdésében írt kötelezettségének. [...] A fellebbezésben a részbeni megalapozatlansággal támadott ítélettel szemben a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók a Be. 593. § (4) bekezdésére és a Be. 164. § (1) bekezdésére figyelemmel. Erre figyelemmel az ítélet helybenhagyását indítványozta.¹⁴²

A fenti ügyek jól szemléltetik, hogy a védelmi fellebbezésekben olyankor is előfordul a Be. 593. § (4) bekezdésre való hivatkozás, amikor az ítélet valójában nem szenved megalapozatlanságban, de mintegy „biztonsági alapon” belekerül az érvelésbe, hogy amennyiben mégis erre a döntésre jutna a másodfokú bíróság, úgy az az ügyészség mulasztására vezethető vissza, így a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók. Ezen eseteknél a másodfokon eljáró bíróságok indokolását tehát azért nem tartom fontosnak a témánk szempontjából ismertetni, mert valamennyi ügyben a másodfokú eljárásban kiküszöbölhető volt a részleges megalapozatlanság, ezért a Be. 593. § (4) bekezdésének alkalmazására nem került sor, így a határozatok erre vonatkozó jogi indokolást nem tartalmaznak, az erre irányuló védelmi hivatkozásra érdemben nem reflektálnak.

Azok közül a rendelkezésre álló határozatok közül, ahol a fellebbviteli bíróság határozatában megjelenik a Be. 164. § (1) bekezdésére vagy a Be. 593. § (4) bekezdésére való hivatkozás vannak olyanok – többnyire harmadfokon eljáró bíróságok indokolásban –, ahol érdemben a fenti szakaszok nem kerülnek alkalmazásra, csupán 1-1 mondatban jelenik meg a bíróság indokolásban, mintegy rögzítve, hogy a másodfokú bíróság eljárása során a fenti szakaszok érvényesülését is szem előtt tartva járt el. Így például a Fővárosi Ítéltábla Bhar.261/2024/11. számú határozatában rögzítette, hogy a részleges megalapozatlanságot a másodfokú bíróság a Be. 593. § (1)-(3) bekezdésében írt eszközök helyes, a Be. 593. § (4) bekezdésében – és ezzel együtt a Be. 164. § (1) bekezdésében – foglaltak körütekintő figyelembevételét is magába foglaló alkalmazásával

¹⁴⁰ Fővárosi Törvényszék 28.B.182/2023/5.

¹⁴¹ Fővárosi Ítéltábla Bf.19/2024/8. [2]

¹⁴² Fővárosi Ítéltábla Bf.19/2024/8. [37]-[43]

maradéktalanul kiküszöbölte, és az azzal kapcsolatos eljárásának, valamint végkövetkeztetéseinek példás alapossággal indokát is adta.¹⁴³

Hasonló utalást olvashatunk a Fővárosi Ítéltábla Bhar.271/2021/6. számú határozatában, miszerint megállapítható [továbbá], hogy az eljáró bíróságok a vád tárgyává tett és felülbírálat alapját képező bűncselekmények elbírálása szempontjából releváns bizonyítékokat feltárták, tényállás tisztázási kötelezettségüknek eleget tettek. Az elsőfokú bíróság részéről e tekintetben felmerült hiányosságot a törvényszék, a Be. 593. § (4) bekezdésében foglaltakat is szem előtt tartva, orvosolta.¹⁴⁴

Ugyanilyen módon hivatkozik az említett szakaszoknak való megfelelésre a Fővárosi Ítéltábla Bhar.305/2024/10.számú határozatában rögzítette, hogy a részleges megalapozatlanságot ugyanakkor a másodfokú bíróság a Be. 593. § (1)-(3) bekezdésében írt eszközök helyes, a Be. 593. § (4) bekezdésében – és ezzel együtt a Be. 164. § (1) bekezdésében – foglaltak körütekintő figyelembevételét is magába foglaló alkalmazásával maradéktalanul kiküszöbölte, és az azzal kapcsolatos eljárásának, valamint végkövetkeztetéseinek a törvénynek megfelelő, logikus indokát is adta.¹⁴⁵

A fenti határozatokban mind közös, hogy azért sem találunk e körben részletesebb indokolást, mert első-, másodfokú eljárásokban nem merült fel a Be. 164. § (1) bekezdés vagy annak alapján a Be. 593. § (4) bekezdés alkalmazása, így valóban csak a teljesség kedvéért szerepelnek az indokolásban.

Ezzel szemben például a Fővárosi Törvényszék Bf.10.475/2021/7. számú másodfokú ítéletében azt rögzítette, hogy az elsőfokú ítélet [16] bekezdésében megfogalmazott tényállás esetében a felderítetlenség megállapítható volt, tekintettel arra, hogy az elsőfokú eljárásban nem folyt bizonyítás arra vonatkozóan, hogy az érintett ingatlan mekkora volt, hogyan volt berendezve, ott a cég mely tárgyi eszközei hogyan voltak elhelyezve. A cég tárgyi eszközei sem 2014. november 3. napján, az üzletrész adásvételekor, sem a 2015. február 13. napján tartott taggyűlés alkalmával, sem 2016. évben, a helyiség eladása előtti kinyitásokor nem lettek számba véve, emiatt nem lehetett ítéleti bizonyossággal megállapítani, hogy ezen alkalmakkor az eljárás tárgyát képező két mérőeszköz még a székhelyként bejegyzett ingatlanban volt-e. E kérdés tisztázása

¹⁴³ Fővárosi Ítéltábla Bhar.261/2024/11. [26]

¹⁴⁴ Fővárosi Ítéltábla Bhar.271/2021/6. [23]

¹⁴⁵ Fővárosi Ítéltábla Bhar.305/2024/10. [23]

érdekében az ügyészség képviselője sem a vádlottakhoz, sem az elsőfokú eljárásban meghallgatott tanúkhöz nem intézett kérdést, illetőleg a mérőeszközökkel kapcsolatos tényállás felderítése érdekében az ügyészség képviselőjének bizonyítási indítványa nem volt.

Erre figyelemmel a törvényszék megállapította, hogy a Be. 164. § (1) bekezdése szerint a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetőleg beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. A Be. 164. § (2) és (3) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be, indítvány hiányában bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

E körben rögzítette, hogy az ügyészség elsőfokú eljárásban eljáró képviselője a vádlottak és tanúk meghallgatása során nem tett fel kérdést annak feltárása érdekében, hogy a cég székhelyén hol, milyen eszközök voltak elhelyezve, azok mennyire voltak szembetűnő helyen, az eljárás tárgyát képező mérőműszerek kinézetét nem ismerő tanúknak volt-e lehetősége arra, hogy a vitába torkollt taggyűlés során meg tudja ítélni, hogy az általa keresett mérőműszerek 2015. február 13. napján a raktárként használt ingatlanban elhelyezett ismeretlen számú és jellegű további tárgyi eszköz között megbújhattak-e, vagy annak hiányának egyértelműnek kellett lennie számára. A bizonyítás ilyen irányú kiegészítésére sem a kerületi ügyészség fellebbezése, sem a Fővárosi Főügyészség átirata nem tartalmaz indítványt. Ezért a másodfokú bíróság a tényállás felderítetlenségében megnyilvánuló részbeni megalapozatlanságának következményeit a Be. 593. § (4) bekezdése értelmében nem alkalmazhatta, mivel a megalapozatlanság nyilvánvalóan a Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására volt visszavezethető.¹⁴⁶ [...] Kifejtette, hogy irathűen került rögzítésre az elsőfokú ítélet [48] bekezdésében, hogy az ügyészség nem tett bizonyítási indítványt annak feltárása érdekében, hogy II. rendű vádlott pontosan mikor hagyta el Magyarországot és mikor tartózkodott itt. Ezért a kölcsönszerződéssel kapcsolatban a Fővárosi Főügyészség átiratában hivatkozott felderítetlenség is az ügyészség Be. 164. § (1) bekezdése szerinti kötelezettségének elmulasztásából eredt, így a Be. 593. § (4) bekezdésében foglaltakat ebben a körben is irányadónak kell tekinteni.¹⁴⁷ [...] A bizonyítás másodfokú eljárásban történő kiegészítését a Fővárosi Főügyészség sem

¹⁴⁶ Fővárosi Törvényszék Bf.10.475/2021/7. [42]

¹⁴⁷ Fővárosi Törvényszék Bf.10.475/2021/7. [63]

indítványozta. Ezért a másodfokú bíróság a tényállás felderítetlenség okozta részbeni megalapozatlanságának következményeit a Be. 593. § (4) bekezdése értelmében nem alkalmazhatta, ezért a bizonyítás kiegészítése érdekében nem tartott tárgyalást.¹⁴⁸

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a másodfokú bíróság indokolásának azon eleme, amely az ügyészség terhére értékeli, hogy a vádlottak és tanúk meghallgatása során nem tett fel bizonyos kérdéseket, dogmatikai szempontból árnyalásra szorul. A Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség ugyanis a vád bizonyításához szükséges tények feltárására, a bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátására és azok beszerzésének indítványozására vonatkozik. A tanúk kihallgatásának lefolytatása, illetve a tényállás megállapítása ezzel szemben a bíróság feladata. Erre figyelemmel a vádló mulasztása jelen ügyben nem a kérdésfeltevés elmaradásában, hanem a szükséges bizonyítás indítványozásának elmulasztásában ragadható meg.

Ezzel összhangban áll az ügyben harmadfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla Bhar.180/2022/9. számú határozata is, amely e körben megállapította, hogy az eljáró bíróságok a vád tárgyává tett és felülbírálat alapját képező bűncselekmény elbírálása szempontjából releváns bizonyítékokat feltárták, tényállás tisztázási kötelezettségüknek eleget tettek. Kiemelte e körben, hogy az elsőfokú bíróság az ügyfelderítési kötelezettségét hiányosan teljesítette, ami részben megalapozatlan tényállást eredményezett. Ezt a részleges megalapozatlanságot ugyanakkor a másodfokú bíróság a Be. 593. § (1) és (3) bekezdésében írt eszközök helyes, a Be. 593. § (4) bekezdésében - és ezzel együtt a Be. 164. § (1) bekezdésében - foglaltak körütekintő figyelembevételét is magába foglaló alkalmazásával maradéktalanul kiküszöbölte, és az azzal kapcsolatos eljárásának, valamint végkövetkeztetéseinek példás alapossággal indokát is adta.¹⁴⁹

E körben ugyanakkor utalni kell arra is, hogy amennyiben a másodfokú bíróság nem arra a következtetésre jutott volna, hogy a részleges megalapozatlanság a vádló Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettségének elmulasztására vezethető vissza, annak kiküszöbölése érdekében – a később részletesen ismertetett másodfokú felülbírálati szabályoknak megfelelően – hivatalból lett volna köteles eljárni.

Hasonló érvelést ismerhetünk meg a Budapest Környéki Törvényszék Bf.432/2020/55. számú másodfokú ítéletében, melyben a főügyészségnek a vádlottakkal

¹⁴⁸ Fővárosi Törvényszék Bf.10.475/2021/7. [76]

¹⁴⁹ Fővárosi Ítéltábla Bhar.180/2022/9. [29]

szemben folyamatban volt további büntetőeljárás iratainak beszerzésére irányuló indítványát elutasította. E körben rögzítette, hogy a Be. 7. § (1) bekezdése a funkciómegosztás elve nyomán deklarálja, hogy a vád bizonyítására a vádló köteles. Ez alapján a Be. 164. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. A (2) bekezdés szerint a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be. Míg a (3) bekezdés kimondja, hogy indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles. Mivel a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az azokat alátámasztó bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása a vádlót terhelik, ezért a váddal való rendelkezésből fakadó eljárási feladatok teljesítése vagy elmulasztása is kizárólag a vádló felelőssége. Mindebből következően a bíróság a vád bizonyítására nem kötelezhető, a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket hivatalból pedig csak elfogulatlanságának, pártatlanságának megőrzése mellett, s indítvány alapján szerezhet be.

Kifejtette, hogy a bizonyítási eszközök indítványra való beszerzésével összhangban a törvény a megalapozatlanság következményeinek alkalmazása alól ad felmentést arra az esetre, ha a megalapozatlanság e kötelezettség elmulasztására vezethető vissza. A Be. 593. § (4) bekezdése szerint tehát, ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók. A Be. ugyanis a perkoncentráció elvét követve arra ösztönzi az eljárás szereplőit, hogy se taktikai, se más okból ne késlekedjenek a bizonyítási indítványok előterjesztésével.¹⁵⁰

A vizsgált kérdéskör tekintetében strukturált és részletes jogi érvelést tartalmaz a Debreceni Ítéltábla Bf.I.293/2024/24. számú ítélete, ezért ezt a határozatot részletesebb elemzés tárgyává tesszük. Jelen ügyben a másodfokon eljáró ítéltábla ugyan nem állapította meg megalapozatlansági ok fennálltát, azonban indokolásában nem csak ennek adta részletes indokát, hanem annak is, hogy amennyiben az ügyészség által állított megalapozatlanság valóban megállna, annak következményei a Be. 593. § (4) bekezdésére figyelemmel miért nem lennének alkalmazhatóak.

¹⁵⁰ Budapest Környéki Törvényszék Bf.432/2020/55.

Az elsőfokon eljáró Nyíregyházi Törvényszék a vádlottat az ellene emberölés bűntettének kísérlete [Btk. 160. § (1) bekezdés, (2) bekezdés f) pont] miatt emelt vád alól felmentette.

Az elsőfokú ítélet ellen, annak kihirdetését követően az ügyészség jelentett be a vádlott terhére fellebbezést, az ítélet megalapozatlansága miatt, eltérő tényállás, valamint a vádlott bűnösségének megállapítása és büntetés kiszabása érdekében. Kifejtette többek között, hogy a törvényszék a rendelkezésre álló tényekből az „objektív igazságra való tényfeltárási kötelezettségének” nem tett eleget, mivel a bizonyítékokat helytelenül értékelte, és azokból helytelen következtetést vont le.¹⁵¹

A Debreceni Fellebbviteli Főügyészség átiratában az ügyész fellebbezést fenntartotta, és a részbeni megalapozatlanság kiküszöbölése érdekében több irányú bizonyítási indítványt tett. Kifejtette, hogy a megalapozatlanság elsősorban abból ered, hogy a vádlott kezéről, fejéről és ruházatáról biztosított biológiai minták (vére utaló szennyeződések) az irányú szakértői vizsgálata, hogy a nyomok a sértetti sérülésekből származnak-e, elmaradt. Ezért a megalapozatlanság orvoslása érdekében a vádlott testén és ruházatán rögzített biológiai minták genetikai szakértői vizsgálatra tett indítványt.¹⁵²

Az ítéletábrá a szakértői bizonyításra irányuló bizonyítási indítványt elutasította. Rögzítette, hogy az elsőfokú bíróság ügyfelderítési kötelezettségének a törvény által meghatározott keretek között eleget tett, és a megállapított tényállást az ítéletábrá megalapozottnak fogadta el. Kifejtette, hogy az egyébként valóban még lehetséges bizonyítás elmaradása azért nem eredményezhette a felderítetlenség jogkövetkezményeit, mert az eredendően az elsőfokú eljárásban észlelt vádlói mulasztás következménye. A tényállás nem felderítetlen, mert a bíróság a vád keretei között a vádló által megjelölt és indítványozott, az ügy eldöntéséhez szükséges bizonyítékokat megvizsgálta és értékelte.

Az ügyész által nem indítványozott, a vádlottat terhelő bizonyítékok beszerzésére a bíróság nem köteles [Be. 163-164. § rendelkezései]. Ettől nincs elzárva (EBH2019. B.23.), de arra nem kötelezhető és ez nem kérhető számon rajta, figyelemmel a Be. 593. § (4) bekezdésére. A hatályos Be. szakítva a korábbi törvényi szabályozással, az eljárási feladatok megoszlásának elvét jobban érvényre juttatva markánsabban jeleníti meg azt a törvényi elvárást, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. A bíróság főszabályként

¹⁵¹ Debreceni Ítéletábrá Bf.I.293/2024/24. [2]

¹⁵² Debreceni Ítéletábrá Bf.I.293/2024/24. [4]

indítványra jár el, indítvány hiányában bizonyítást lefolytatni nem köteles, függetlenül az elbírált bűncselekmény tárgyi súlyától és törvényi büntetési fenyegetettségétől.¹⁵³

Indokolásában rögzítette, hogy a nyomozás során a vádlotton és ruházatán fellelhető vérgyanús szennyeződésekről biológiai mintavételre került sor, a nyomrögzítést követően azonban a vérgyanús szennyeződések további vizsgálatára már nem került sor, még annak tisztázására sem, hogy egyáltalán valóban vér, emberi vér került-e a vádlott fejére és ruházatára, így értelemszerűen arra sem, hogyha vérről van szó, akkor az kitől származhat, az események során könnyebben szintén sérült, földre került vádlottól, vagy a nem vitásan jelentősen vérző nyaki sérülést szenvedő sértettektől. Ez érdemi nyomozási hiányosság, komoly nyomozástaktikai, kriminalisztikai hiba, a másodfokú bíróság azonban nem a nyomozást bírálja felül, hanem az elsőfokú bírósági eljárást és a támadott elsőfokú ítéletet.¹⁵⁴

A másodfokú bíróság álláspontja szerint érdemi, az ügy eldöntésére lényeges kihatással bíró, azt kizáró, vagy jelentősen megnehezítő és az adott eljárásban érdemi felderítetlenséget a vizsgált eljárásjogi helyzetben a genetikai vizsgálatok elmaradása nem eredményezett, a tényállás ugyanis megalapozott, az ügyészégi bizonyítási indítvány elutasításának ez az egyik fő oka. A másik pedig a Be. 593. § (4) bekezdéséből vezetendő le, mely törvényi szabály szerint, ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók. Az idézett törvényhely szerint a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádló feladata. Ez nagyon fontos, a törvény preambulumban megfogalmazott, szellemét is átható és a gyakorlatban is megszilárduló normája, kifejezésre juttatva a fegyverek egyenlőségének elvét és az eljárási feladatok megoszlását. [...] Az ítélőtábla álláspontja szerint már a nyomozás feladata lett volna a nyomrögzítést követően a terhelti tagadás miatt a genetikai-azonosítási vagy legalább egyszerűbb vércsoportvizsgálatok elvégzése.

A nyomozásban ez elmaradt, miként az ügyészség sem az előkészítő ülésen, sem az elsőfokú per során arra indítványt nem tett, azt csak a másodfokú ügyészség indítványozta a felmentő ítélet után. A törvényben megkívánt indítványtételre viszont az elsőfokú eljárásban kell, hogy sor kerüljön, mert a Be. 593. § (4) bekezdése csakis így

¹⁵³ Debreceni Ítélőtábla Bf.I.293/2024/24. [15], [18]-[19]

¹⁵⁴ Debreceni Ítélőtábla Bf.I.293/2024/24. [22]

értelmezhető, ugyanis a megalapozatlanság jogkövetkményei kizárólag a fellebbezési eljárásban, jelen esetben a másodfokú eljárásban vizsgálhatók. Ez azt jelenti, hogy az elsőfokú indítvány elmaradását a másodfokú ügyészség már nem indítványozhatja olyan hatással, mely kötelezettséget teremt a bíróság felé és elhárítja a megalapozatlanság jogkövetkezményei megállapításának mellőzését.¹⁵⁵ Kiemelte azt is, hogy a másodfokú bíróság a fentiekre figyelemmel nem folytathatott kvázi nyomozási cselekményeket.¹⁵⁶

Összességében az ítéletábra álláspontja szerint tehát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás nem minősül hiányosnak és iratellenesnek sem, mert a bíróság által elfogadott bizonyítékokon alapszik és olyan lehetséges körben, melyet a vádelvitteazonossági szabályok megkövetelnek, és összhangja felmentő bírói döntéssel összhangban áll. [...] A bírói mérlegelés kapcsán utalt rá az ítéletábra, hogy a bizonyításon mint megismerő tevékenységen, illetve bizonyítékok értékelésén keresztül visz az út a tényállás megállapításáig. Az ítélethozatalban az objektív tényezők mellett hangsúlyt kapnak a szubjektív elemek, így a bírói meggyőződés, mely nem korlátok nélküli, hiszen azt behatárolják az eljárási szabályok, a logikai törvényei, az észszerű gondolkodás szabályai.

Jelen esetben ezen határokat az elsőfokú bíróság megtartotta. Mérlegelése ezért nem támadható, megalapozatlansági ok hiányában nem mérlegelhető felül a másodfokú eljárásban. A bírói ítéletnek bizonyosságon kell alapulnia, a vád csupán valószínűséget támasztott alá, mely ugyan a vádemeléshez elég, azonban a vádlott elítéléséhez nem. [...] Rögzítette, hogy bár a vádlottra került vérre gyanús szennyeződések valóban felvetik az általa való elkövetést, viszont azok megvizsgálására az ügyészség indítványt nem tett az elsőfokú eljárásban, ezért a bizonyításra e körben nem állt fenn eljárási kötelezettség, és így az sem mondható ki, hogy az elsőfokú ítélet felderítetlen. Nem zárható ki az ügyben a másként történés lehetősége, azaz, hogy nem a vádlott okozta a súlyos nyaki sebeket. Ez a megállapítás az elsőfokú ítélet törvényes mérlegelésén alapszik, ezért a másodfokú bíróság nem mérlegelhette felül megalapozatlansági ok hiányában.¹⁵⁷

Olyan példával is találkozhatunk a gyakorlat vizsgálata során, ahol nem csak a fellebbviteli eljárás során, a megalapozatlanság körében merül fel a kérdés, hanem az

¹⁵⁵ Debreceni Ítéletábra Bf.I.293/2024/24. [23], [25]

¹⁵⁶ Debreceni Ítéletábra Bf.I.293/2024/24. [28]

¹⁵⁷ Debreceni Ítéletábra Bf.I.293/2024/24. [29], [34], [39]

elsőfokon eljáró bíróság indokolása is tartalmaz a Be. 164. § (1)-(3) bekezdéseire vonatkozó rendelkezéseket.

A Fővárosi Törvényszék a B.1001/2018/22. számú ítéletében a vádlottat az ellene pénzmosás büntette [1978. évi IV. törvény 303. § (1) bekezdés c) pont és (4) bekezdés a) pont] miatt emelt vád alól felmentette. Ítéletének indokolásában rögzítette, hogy a hivatkozott tanúknak a vallomása cáfolta a vádiratban leírtakat a cégnév¹ és a két cég közötti gazdasági kapcsolat fiktitvása tekintetében, mely vonatkozásban a bíróság szükségesnek látta kiemelni az új büntetőeljárási törvény - korábbiaktól eltérő - szabályozását, mely szerint a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be, ilyen indítvány hiányában pedig a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles (Be. 164. § (2) és (3) bekezdés).

Indokolásában kifejtette, hogy az ügyészségnek a tényállás tisztázására és az abban általa megfogalmazottak bizonyítására vonatkozó indítványtételi kötelezettsége a jelen ügyben azt követően is pontosan ugyanúgy fennállt, hogy a bíróság a jelen ügynek az alapüggyel történő egyesítésre irányuló indítványukat elutasította, mivel a tényállás tisztázása céljából bizonyításra indítványt azt követően is ugyanúgy tehetett volna. Ilyen indítvány hiányában pedig a bíróságnak nem volt eljárásjogi értelemben vett kötelessége arra, hogy a vádlott terhére e körben felhozható bizonyítékokat (könyvszakértői vélemény, egyes tanúk) kétségbe vonó négy tanú állítását, valamint a vádlott tagadását megcáfolni tudó bizonyítékokat hivatalból beszerezzen.¹⁵⁸

Az ügyben az ügyészség fellebbezése folytán másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla Bf.307/2019/4. számú határozatában rögzítette, hogy az elsőfokú bíróság a tényállás felderítési és bizonyítási kötelezettsége tekintetében többször is hivatkozott ítéletében a Be. 164. § rendelkezéseire és helyesen is alkalmazta annak szabályait. E felhívott jogszabályhely kimondja, hogy

- A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli.
- A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be.
- Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

Az Alaptörvény 28. cikke akként rendelkezik, hogy a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel

¹⁵⁸ Fővárosi Törvényszék B.1001/2018/22.

összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni.¹⁵⁹

A Be. 164. §-hoz fűzött miniszteri indokolás szerint „A törvény strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállás tisztázási kötelezettségének újragondolása. A törvény a bizonyítás alapelveinek megfelelően azt irányozza elő, hogy a büntetőeljárás során eljáró és döntést hozó szervek a döntésüket csak valósághű tényállásra alapozhatják. Főszabály szerint a bíróság a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket hivatalból csak pártatlanságának fenntartása mellett, az eljárási alapelvekre figyelemmel, indítványok alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg. A vádlói funkció elkülönítése következtében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban a vád bizonyítására nem kötelezhető, és ezért a vádló bizonyítási kötelezettségének elmulasztása a bíróságra nem telepíthető az ítélező funkciótól idegen következményeket. Éppen ezért a törvény megfogalmazásában a bíróság feladata a tényállás tisztázása a vád garanciális keretei között.”¹⁶⁰

A Fővárosi Ítéltábla megállapította, hogy a fentiekkel összhangban az elsőfokú bíróság megfelelően mutatott rá, hogy az ügyészség szerepe a bizonyítási eljárásban nem szűnt meg azáltal, hogy a vádat benyújtotta, ahogy azzal sem, hogy az ügyek egyesítését indítványozta. Az új eljárási törvény, szemben az 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdésében foglaltakkal, nem csupán a vádat alátámasztó, hanem a terheltet mentő bizonyítékok esetében sem írja elő, hogy a bíróság indítvány nélkül köteles bizonyítékot beszerezni.

Ennek értelmében tehát az elsőfokú bíróság helytállóan hivatkozott ítéletében arra, hogy a felek által indítványozott bizonyításon túl, hivatalból további bizonyítás felvételére nem volt köteles. Ezzel összhangban álló a Be. 593. § (4) bekezdés új szabályozása is, mely kimondja, hogy ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan arra vezethető vissza, hogy a vádló a vád bizonyításához szükséges tények feltárását, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátását, illetőleg beszerzésének indítványozását elmulasztotta, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók. Tehát az elsőfokú bíróság ügyfelderítési kötelezettsége addig terjed, hogy a megalapozott döntés meghozatalához szükséges ügyészi indítványnak helyt adjon.

¹⁵⁹ Fővárosi Ítéltábla Bf.307/2019/4. [10]

¹⁶⁰ Fővárosi Ítéltábla Bf.307/2019/4. [11]

Amennyiben az ügyész mulaszt, és emiatt megalapozatlan az ítélet, akkor a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatóak: az elsőfokú ítélet tényállását megalapozottnak kell tekinteni, a másodfokú bíróság a megalapozatlanságot nem küszöböli ki és az ítéletet nem helyezi hatályon kívül.¹⁶¹

A fentiekre figyelemmel a másodfokú bíróság megállapította, hogy az ügyben az elsőfokon eljáró törvényszék ügyfelderítési kötelezettségnek maradéktalanul eleget tett, valamennyi, az ügyészség és a védelem által tett bizonyítási indítványnak helyt adott. A Be. 5. §-ban foglalt funkciómegosztás elvére - a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés elkülönül - és arra figyelemmel, hogy a vád bizonyítására a vádló köteles [Be. 7. § (1) bekezdés], további, hivatalból lefolytatott bizonyítás felvételére nem volt köteles, ezért az ítélet nem szenved a bíróság mulasztására visszavezethető felderítetlenségi hibában.¹⁶²

III.3. RÉSZÖSSZEGZÉS A BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁS GYAKORLATÁRÓL

III.3.1. A bizonyítási eljárás gyakorlatának összegző értékelése

Az áttekintett joggyakorlat alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a bizonyítási eljárás szabályozásában bekövetkezett normatív változások mint a hivatalbóliság elvének visszaszorulása, valamint a funkciómegosztás és az ügyféli rendelkezési jog kategorikusabb érvényesítése a bírói szerepfelfogás szintjén csak korlátozottan tükröződnek vissza. Bár a Be. 164. § (1) bekezdése és az 593. § (4) bekezdése megteremti az elvi lehetőséget a vádlói indítvány hiányában történő bizonyítás mellőzésére, a joggyakorlatban e rendelkezés alkalmazása inkább kivételesnek tekinthető, és nem rajzolódik ki olyan következetes ítélezési gyakorlat, amely a szabályozási fordulat tényleges érvényesülését jelezné.¹⁶³

Mindebből arra következtethetünk, hogy a jogalkotó által célul tűzött azon szemléletváltás, miszerint a vád bizonyításának terhét egyértelműen a vádlóra telepítené, és ezzel párhuzamosan a bírói bizonyítási aktivitást, hivatalbóliságot visszaszorítaná, a normaszöveg szintjén ugyan megvalósult, a jogalkalmazás szintjén azonban csak részlegesen és eseti jelleggel érvényesül. A jogalkalmazási gyakorlatban ugyanis

¹⁶¹ Fővárosi Ítélőtábla Bf.307/2019/4. [12]

¹⁶² Fővárosi Ítélőtábla Bf.307/2019/4. [13]

¹⁶³ vö.: BENCZE Mátyás, *A "mitikus"...*, i.m. 239-24.

továbbra is erőteljesen jelen van az a felfogás, amely az eljáró bíróságot az igazság aktív feltárására kötelezett szereplőjeként definiálja, különösen a tényállás megállapítása körében.

E mögött a jelenség mögött azonosítható egyfajta ellentét, feszültség a funkciómegosztás elvének következetesebb érvényesítése és a bírói meggyőződésen alapuló ítélkezés követelménye között. Amennyiben ugyanis a jogalkalmazás a bizonyítás kezdeményezésének felekhez kötését a kategorikusan és következetesen kívánná érvényre juttatni, úgy ehhez szükségszerűen részletesebb normatív iránymutatásra és világosabb jogkövetkezményekre lenne szükség arra az esetre, ha a bíróság ennek alkalmazása helyett nagyon aktív szerepben marad. Figyelemmel azonban arra, hogy a jelenlegi szabályozás az aktív, széles hivatalbóli bizonyítást folytató bírói attitűdöt nem szankcionálja, inkább az a megoldás körvonalazódik, hogy a bírói meggyőződés továbbra is hangsúlyosabb szerepet tölt be, amiből bizonyos mértékig következik az aktív (hivatalbóli) bírói magatartás is, míg a Be. 164. § (1) bekezdésében és 593. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezések elsősorban a *funkciómegosztás garanciális „védőhálójaként”* értelmezhetők. Ez a megközelítés magyarázattal szolgálhat arra a jelenségre, hogy a vizsgált rendelkezés a gyakorlatban miért jelenik meg ritkán, és jellemzően kirívó, egyértelmű vádlói mulasztások esetén, és miért nem vált a bizonyítási eljárás mindennapi alakító eszközévé.

A szabályozás ilyen értelmezésével kapcsolatban kritikaként fogalmazódhat meg, hogy a következetes alkalmazás terhét elsősorban a vádló viseli, miközben annak elmaradása esetén, az erősebb bírói aktivitás önmagában nem jár érdemi jogkövetkezménnyel. A bizonyítási eljárás novumainak egyik implicit célja ugyanakkor kétségtelenül éppen az volt, hogy korrigálja azt a korábban kialakult gyakorlatot, amelyben hivatalbóliség hagyományos felfogására támaszkodva a vád sokszor lényegében részben a bíróságra telepítette a tényállás bizonyításának terhét. A jogalkotói törekvés e körben arra irányult, hogy egy aktívabb, felelősebb vádlói attitűdöt alakítson ki. E célkitűzés normatív szinten kétségtelenül meg is jelent, azonban vizsgált bírói joggyakorlat azt mutatja, hogy a mindennapi ítélkezési gyakorlatban egyelőre csak korlátozottan, és inkább kivételesen érvényesül.

Mindemellett érdemes azt is szem előtt tartani, hogy e rendelkezések gyakorlati jelentősége nem azonosítható kizárólag azok *expressis verbis* alkalmazásával. A normák szerepe részben abban is megragadható, hogy orientálják a jogalkalmazók szerepfelfogását és a bizonyítási eljárás kereteire vonatkozó elvárásokat. Ennek

következtében a szabályozás hatása a közzétett határozatok alapján csak korlátozottan mérhető, mivel az jelentkezhetsz részben olyan közvetett, „csendes hatásként” is, amely a bíróság bizonyítási aktivitását alvetően befolyásolja, sőt akár már eleve a felek bizonyítási indítványainak előterjesztésén keresztül is hatást gyakorolhat.

Ez nem alkalmas azonban maradéktalanul annak magyarázatára, hogy a vizsgált rendelkezések a másodfokú joggyakorlatban miért jelennek meg szintén viszonylag ritkán. Míg a Be. 164. § (1) bekezdésének érvényesülése az elsőfokú eljárásban nem feltétlenül jár együtt annak kifejezett megjelenésével a határozatok indokolásában, addig a megalapozatlanság következményeinek a Be. 593. § (4) bekezdése alapján történő mellőzése szükségszerűen a másodfokú bíróság ítéleti indokolásának részét képezi. Ebből következően e rendelkezés visszafogott gyakorlati megjelenése már csak részben magyarázható annak közvetett, „csendes” normatív hatásával, és inkább arra utal, hogy megjelenítése az ítélezési érvelésben egyelőre nem tekinthető következetesnek.

A vizsgált joggyakorlat alapján az is kirajzolódik, hogy a hivatalbóliság elvének érvényesülése nem absztrakt általánosságban, hanem inkább konkrét eljárási helyzetekhez kötődő kérdéseken keresztül ragadható meg és vizsgálható. Ennek legfőbb oka, hogy – ahogyan azt az alapozó fejezetben is láttuk – a büntetőeljárás összetett rendszer, ezért a hivatalbóliság visszaszorítása és az ügyféli rendelkezési jog előtérbe kerülése szükségképpen nem kizárólag a bizonyítás általános szabályai szintjén fejt ki hatását, hanem megjelenik és kihat az egyes részletszabályokra, további jogintézményekre is.

A fenti megállapítások arra is rámutatnak, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának alakulása nem ragadható meg kizárólag a Be. 164. § (1) bekezdésének vagy az 593. § (4) bekezdésének alkalmazásán keresztül. E két alapelv egymáshoz való viszonya a büntetőeljárás számos további részterületén és jogintézményében is megjelenik, gyakran jóval árnyaltabb formában, mint ahogyan az a bizonyítás általános szabályaiból első látásra következne.

III.3.2. A bizonyítás körében fennmaradó hivatalbóli kötelezettségek

A bizonyítás szabályainak vizsgálata alapján azt is hangsúlyozni szükséges, hogy a hivatalbóli bizonyítás visszaszorulása nem eredményezi a bíróság teljes passzivitását a bizonyítási eljárásban normaszöveg szintjén sem. A hatályos szabályozás kétségtelenül

az ügyféli rendelkezési jog erősödése és a bíróság klasszikus igazságfeltáró szerepének szűkítése irányába mozdult el, azonban ebből nem következik, hogy a bíróság a bizonyítás törvényességének biztosítása körében is pusztán passzív szereplővé válna. Mivel a bizonyítás törvényessége nem hagyható a felek kezdeményezésére vagy eljárási aktivitására, annak biztosítása körében azonban továbbra is azonosíthatók olyan hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek adott esetben bizonyítás felvételét, egyes bizonyítási kérdések önálló vizsgálatát vagy éppen a bizonyítás menetének alakítását is szükségessé tehetik.¹⁶⁴

Jó példáját jelentik ennek a tanúvallomás felhasználhatóságával összefüggő kérdések.¹⁶⁵ A tanúvallomás bizonyítékként történő felhasználhatóságának alapvető feltétele, hogy a tanú mentességi okokra történő figyelmeztetése megtörténjen, továbbá, hogy a figyelmeztetés és a tanú figyelmeztetésre adott válasza jegyzőkönyvbe kerüljön, ennek elmaradása – főszabály szerint – a bizonyíték helyre nem hozható jogellenességét eredményezi, ezért az ily módon felvett vallomás a tényállás megállapításakor nem vehető figyelembe.¹⁶⁶

Ezek a rendelkezések a bizonyítás általános szabályi közt vannak lefektetve, így mind a nyomozó hatóság, ügyészség, mind a bíróság eljárásában érvényesülnie kell. A bíróságnak azonban feladata az is, hogy – azon túl, hogy a saját eljárásában figyel a tanú kihallgatásának szabályosságára – a nyomozás során tett tanúvallomás körében is vizsgálja, hogy az megfelel-e az eljárási szabályoknak, így különösen, hogy a tanú a jogszabályoknak megfelelően figyelmeztetve volt-e és a figyelmeztetés, valamint az erre adott válasz jegyzőkönyvezésre került-e. Ennek hiányában a vallomást – a tartalmától függetlenül – ki kell rekeszteni a bizonyítékok közül, erre vonatkozó indítvány hiányában is.¹⁶⁷

A bizonyítékok értékelése körében szintén hivatalból kell a bíróságnak ügyelnie arra is, hogy a tanú mentességére vonatkozó garanciális szabályok ne legyenek olyan módon megkerülhetők, hogy bár a kihallgatását mellőzik, de azt az ügyben eljáró hivatalos személyt tanúként hallgatják ki azokról a közlésekről, amelyeket a mentességet

¹⁶⁴ GELLÉR – BÁRÁNYOS, *Az új Be...*, i.m. 309-310.

¹⁶⁵ TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 83.

¹⁶⁶ HÁGER Tamás, *Új tényállás a büntetőtörvényben: a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása*, Büntetőjogi Szemle, 2013/3. szám, 36.

¹⁶⁷ GÁCSI Anett Erzsébet, *A tanú vallomáshoz kapcsolódó relatív vallomástételi akadály(ok) újragondolása(?)*, Állam és jog - kodifikációs kihívások napjainkban, Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák, 2013, 39.

POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

élvező személy – a figyelmeztetések ismerete nélkül – tett. Így tehát ha a sértett a vádlott hozzátartozója, és a tárgyaláson mentességi jogával élve nem tesz vallomást, annak a rendőrnek – a sértett által a cselekményről előadottakat tartalmazó – tanúvallomása sem használható fel bizonyítékkul, aki a bűncselekmény helyszínén eljárva rögzítette a sértett közléseit.¹⁶⁸

A tanúvallomás felhasználhatóságával összefüggésben különbséget kell tenni az abszolút és a relatív tanúzási akadályok között. A kettő közötti lényegi eltérés, hogy abszolút akadályok fennállása esetén semmilyen körülmények közt nem kerülhet sor az adott személy tanúkénti kihallgatására, sőt az idézésére sem, mivel e körülményeket a hatóságnak, bíróságnak hivatalból, az ügyiratok alapján észlelnie kell. Ezzel szemben relatív tanúzási akadályok esetén az idézés kibocsátható és a kihallgatás megkezdhető, azonban a tanúzási akadályra a tanút figyelmeztetni kell, aki – a mentességi körülményre való hivatkozással – eldöntheti, hogy kíván-e vallomást tenni. Bár ezen akadályok fennállását *ex officio* nem veheti figyelembe a bíróság, ez azonban nem jelenti azt, hogy hivatkozás esetén a hivatkozott ok fennállását, valóságnak való megfelelését ne kellene hivatalból ellenőriznie. Amennyiben tehát a tanú relatív mentességi okra hivatkozik, annak fennállása olyan előkérdéssé válik, amelynek tisztázásán a bizonyítás törvényessége múlik.¹⁶⁹

A hozzátartozói viszony megállapítása a bírói gyakorlatban rendszerint nem okoz problémát. Az egyenesági rokoni, vagy házastársi viszony, illetőleg a mentességet megalapozó oldalági rokonság a büntetőtörvénykönyv értelmező rendelkezéseinek tükrében rendszerint a kihallgatás során nyomban, egyértelműen megállapítható. Általánosságban a bírói gyakorlat megelégszik a tanú nyilatkozatával, melyben magát a terhelt hozzátartozójának vallja, valamint a már rendelkezésre álló okiratokkal, tehát e körben külön személyi vagy okirati bizonyítás felvételére ritkán kerül sor, ugyanakkor kétség esetén a tanú állítása általában okirati bizonyítással könnyen ellenőrizhető. Összetettebb megítélést igényelhet azonban például az élettársi viszonyra történő hivatkozás.¹⁷⁰

¹⁶⁸ BH 2009.174.

BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai*, Iustum Aequum Salutare, XIX. 2023/3., 99.

¹⁶⁹ BÉRCES, *A tanúbizonyítás...*, i.m. 93-94.

¹⁷⁰ HÁGER Tamás, *Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben (A hozzátartozói viszonyról és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok)*, Magyar Jog, 2014, 7-8. szám, 428.

Tekintettel arra, hogy e civiljogi kategória maga is összetett, több komponensű életközösséget feltételez, a helyes megítélése nem minden esetben egyszerű, körültekintő mérlegelést igényel.¹⁷¹ Ebben az esetben tehát álláspontom szerint nem elegendő a tanú részéről az élettársi kapcsolat fennállására vonatkozó kijelentés, hanem a bíróságnak vizsgálnia kell az életközösség fennállására utaló körülményeket, és előfordulhat, hogy e kérdés tisztázása – és ezáltal a bizonyítás törvényessége – okirati, de még inkább tanúbizonyítás elrendelését teszi szükségessé.

A szakértői bizonyítás szabályozása más oldalról, de szintén rávilágít arra, hogy a bizonyítás törvényessége megköveteli, hogy az ügyféli rendelkezési jog szélesítése mellett is a bizonyítási eljárás során bizonyos funkciók a bíróság hivatalbóli kötelezettsége körében maradjanak.

A konkrét ügyben továbbra is a bíróság joga és egyben hivatalbóli kötelezettsége annak eldöntése, hogy az adott kérdés megítéléséhez szükséges-e a bíróság jogi szakismereteit meghaladó különleges szakértelem, vagyis indokolt-e szakértő alkalmazása.¹⁷²

A szakértő alkalmazására, bizonyítási eljárásba történő bevonására főszabály szerint kirendelés alapján kerül sor. A kirendelés klasszikusan a bíróság monopóliuma, azonban a Be. annyiban teret ad az ügyféli rendelkezésnek e körben is, hogy a terhelt és a védő szakértő kirendelését indítványozhatja, és az indítványban megjelölheti a kirendelni kért szakértő személyét. Fontos kiemelni, hogy a bíróság e körben továbbra sincs kötve a felek indítványához, így a végső szó a szakértő kirendeléséről való döntésben és annak személye vonatkozásában is a bíróság (hatóság) kezében maradt, melynek a súlyát mutatja, hogy ezen döntés nem fellebbezhető. A fegyverek egyenlőségének biztosítása és az ügyféli rendelkezési jog érvényesülése érdekében azonban a Be. egyik hangsúlyos újítása a szakértői bizonyítás körében a magánszakértői vélemény felhasználásának következetesebb szabályozása. Ez hivatott garanciális jelleggel kompenzálni, ha a bíróság a védelem indítványának nem ad helyt, és nem rendel ki szakértőt vagy nem a megjelölt szakértőt rendeli ki.¹⁷³

¹⁷¹ BH 2006.141.

¹⁷² BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről*, Miskolci Jogi szemle, 14. évfolyam, 2. különszám 1. kötet, 2019, 95.

IBOLYA Tibor, In: POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

¹⁷³ A Be. 190. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

Akár indítványra, akár hivatalból történik, a szakértő kirendelése körében kiemelt jelentőséggel bír a szakértő feladatának megfelelő meghatározása, a megválaszolandó kérdések helyes feltétele, hiszen kulcsfontosságú, hogy az valóban az adott szakterülethez tartozó szakkérdést és arra adható választ indukáljon, és közelebb vigyen az eljárás céljához. Az ügyféli rendelkezési jog erősödésének tendenciája alapján akár logikusnak tűnhetne az is, hogy a bíróság csak a szakkérdésnek minősülő bizonyítandó tények körét határozza meg, de – a polgári eljárás szabályaihoz hasonlóan – a szakértőnek feltenni kívánt kérdéseket a felek indítványa tartalmazza, a bíróság pedig csupán a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett tényállítások tekintetében tehet fel a szakértőnek kérdést.¹⁷⁴

A büntetőeljárásban ugyanakkor a valósághű tényállás megállapítása és a bizonyítékok értékelése továbbra is a bíróság feladata, ezért annak eldöntése is a bíróság kompetenciájába tartozik, hogy a szakértő milyen kérdésekre adjon választ. A szakértői bizonyítás eredményessége szempontjából ugyanis meghatározó jelentőségű, hogy a feltett kérdések valóban a különleges szakértelmet igénylő körülmények tisztázására irányuljanak, és alkalmasak legyenek az adott szakkérdés megválaszolására.¹⁷⁵ E felelősség a tárgyalás során is a bíróságot terheli: a szakértő kihallgatása során a kérdezés rendjében elsőként a bíróság teszi fel kérdéseit, és köteles gondoskodni arról, hogy a különleges szakértelmet igénylő kérdések tisztázásához szükséges valamennyi releváns körülmény feltárásra kerüljön. A felek ugyan indítványozhatnak további kérdéseket, azonban a szakértői bizonyítás megfelelő mederben tartása és a szakvélemény szempontjából lényeges kérdések feltárása végső soron továbbra is a bíróság felelősségi körébe tartozik.¹⁷⁶

Ugyancsak a bíróság dönt a szakvélemény aggályosságáról, szükség esetén új szakértő kirendeléséről, végső soron pedig a szakvélemény bizonyítékként való értékeléséről is.¹⁷⁷

A fentiek alapján megállapítható, hogy a bizonyítás körében az ügyféli rendelkezési jog erősödése mellett is fennmaradtak olyan hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek

¹⁷⁴ 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) 307. § (2) bekezdés, 308. § (2) bekezdés

¹⁷⁵ KUHL Andrea, *Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke*, Miskolci Jogi Szemle, 18. évfolyam 1. szám, 2023, 100.

¹⁷⁶ BAKONYI Mária, *A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárási törvényben*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1. szám, 10.

¹⁷⁷ KUHL, *Az ítéleti bizonyosság...*, i.m. 98-99., 106-18.

elsődlegesen a bizonyítás törvényességének és az eljárási garanciák érvényesülésének biztosítását szolgálják. A hivatalbóli bizonyítás visszaszorulása ezért nem jelenti azt, hogy a bizonyítási eljárás egészét a felek rendelkezési joga uralná. A bizonyítás törvényességét érintő kérdésekben a bíróság továbbra is önálló felelősséggel rendelkezik, amely egyes esetekben bizonyítás felvételét vagy bizonyítási kérdések hivatalbóli vizsgálatát is szükségessé teheti.

IV. HIVATALBÓLI BIZONYÍTÁSI KÖTELEZETTSÉGEK A TIZENNYOLC ÉVEN ALULI SZEMÉLYEK RÉSZVÉTELÉVEL ZAJLÓ ELJÁRÁSOKBAN

A fentiekben rögzítésre került, hogy a hatályos büntetőeljárási szabályozás több vonatkozásban az ügyféli rendelkezési jog erősödésének irányába mozdult el, amelynek következtében az officialitás hagyományos érvényesülési területe részben átalakulni látszik. Ez különösen a bizonyítás szabályai körében érzékelhető hangsúlyosan, mivel a Be. 164. §-ában rögzített főszabály szerint a vád bizonyításához szükséges tények feltárása és az azokat alátámasztó bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása a vádlót terheli, amelyből következően a bíróság a vád bizonyítására nem kötelezhető, és bizonyítási eszközöket főszabály szerint indítvány alapján szerez be. Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

A büntetőeljárás rendszerében az officialitás elve azonban nem csupán az eljárás lefolytatásának technikai kérdése, hanem fontos garanciális eszköz is. Ebből fakadóan az officialitás elve nem szorulhat háttérbe korlátlanul. Jelen kutatás egyik kiinduló feltevése éppen az, hogy a büntetőeljárás rendszerében léteznek olyan garanciális követelmények, amelyek érvényesülése nem függhet kizárólag a felek eljárási aktivitásától vagy indítványaitól, mivel a büntetőeljárásnak vannak olyan területei, ahol a bíróság hivatalbóli kötelezettségei – akár hivatalbóli bizonyítási kötelezettség, akár más eljárási követelmény formájában – továbbra is meghatározó szerepet töltenek be.

Erre láthattunk példákat a bizonyítási eljárás általános szabályai körében is, azonban az officialitás e sajátos, garanciális funkciója különösen azokban az eljárási helyzetekben válik hangsúlyossá, ahol az eljárásban részt vevő személyek valamilyen okból kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, vagy ahol az eljárási garanciák érvényesülése egyébként a bíróság aktívabb szerepvállalását teszi szükségessé. Különösen igaz ez a tizennyolc éven aluli személyek részvételével zajló eljárásokra. A büntetőeljárásban részt vevő kiskorú személyek helyzete a büntetőeljárási garanciák

egyik legérzékenyebb területét jelenti, mivel életkori sajátosságaikból és kiszolgáltatottabb helyzetükből fakadóan az eljárásban való részvételük fokozott védelmet és különleges eljárási garanciákat igényel.¹⁷⁸

E garanciák jelentős része éppen a bizonyítás felvételének módjára, terjedelmére és feltételeire vonatkozik, és érvényesülésük nem tehető kizárólag a felek indítványaitól függővé. Ennek megfelelően e területen a jogalkotó több olyan speciális eljárási szabályt is megalkotott, amelyek a bizonyítás körében a bíróság számára nem csupán lehetőséget, hanem adott esetben kifejezett hivatalbóli kötelezettséget írnak elő, tehát érvényesülésük végső soron a bíróság aktív közreműködését feltételezik. Hangsúlyozottan igaz ez a tizennyolc éven aluli személyek részvételével zajló eljárásokra, ahol a törvény a bizonyítás felvételének módjára, a bizonyítási cselekmények megszervezésére és a bizonyítékok beszerzésére vonatkozóan olyan speciális garanciális rendelkezéseket állapít meg, amelyek érvényesülése nem tehető kizárólag a felek indítványaitól függővé, hanem az eljáró hatóságok és a bíróság részéről – akár bizonyításhoz kötődő – hivatalbóli kötelezettségek teljesítését is feltételezi.

A kiskorú tanúk esetén ez elsősorban a bizonyítás felvételének módjában, valamint a védelmüket szolgáló speciális eljárási szabályok formájában ragadható meg. A bizonyítás indítványhoz kötöttségének Be. 164. §-ában rögzített főszabályától való eltérés pedig különösen hangsúlyosan jelenik meg a fiatalkorú terhelttel szembeni eljárásban, ahol az officialitás elve nem csupán kiegészítő jelleggel jelenik meg, hanem a törvény kifejezett hivatalbóli bizonyítási kötelezettségeket is előír a bíróság számára.

A tizennyolc éven aluliak részvételével zajló eljárások tehát a bizonyítás rendszerében olyan kivételes területet jelentenek, ahol különösen jól megragadható az officialitás elvének a bizonyítás körében érvényesülő garanciális szerepe, ezért a következőkben az e körben érvényesülő speciális szabályokat vizsgálom részletesen.

¹⁷⁸ HIRTLING Ibolya, *Gyermekehallgatás a büntetőeljárásban, a "Barnahus-módszer" bevezetése*, Magyar Jog, 2022/4. szám, 235.

IV.1. A TIZENNYOLCADIK ÉLETÉVÉT BE NEM TÖLTÖTT TANÚ KIHALLGATÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

A gyermekek életkori és pszichológiai sajátosságaikból fakadóan a felnőttektől részben eltérő módon érzékelik és értelmezik a körülöttük zajló eseményeket. Janusz Korczak gondolatával élve a gyermekeknek saját világuk van, amely ugyan a felnőttek világának része, de annak szabályai és működése számukra nem minden esetben átlátható.¹⁷⁹

Egy bűncselekmény, abúzus áldozatává válni minden életszakaszban súlyos és meghatározó esemény, de a gyermekkorú áldozatok az élethelyzetükből adódóan különösen kiszolgáltatottak. A büntetőeljárás során ezért kiemelt jelentősége van annak, hogy a hatóságok az eljárás lefolytatása során a gyermekek sajátos szükségleteire a másodlagos viktimizáció elkerülés vagy legalább csökkentése érdekében különös figyelemmel legyenek.¹⁸⁰

A büntetőeljárásban a személyi jellegű bizonyítékok, így a terhelt vagy a tanú vallomása a leggyakoribb bizonyítékforrások. Főként a már említett abúzussal kapcsolatos eljárásokban valószínű, hogy a tanú vallomása lesz az, amire a büntetőjogi felelősségről szóló döntés épülni fog.¹⁸¹

Általánosságban elmondható, hogy a kriminalisztikában, krimináltaktikában nehéz és nagy odafigyelést, körütekintést, sok dimenziós felkészülést igényel a tanúkihallgatás. Ennek oka az, hogy mivel a vallomások a személyi bizonyítékok körébe tartoznak, azok soha nem egyoldalú produktumok, hanem lényegében a tanú és a kihallgatást végző személy közötti kapcsolat termékei. Ezt a kapcsolatot számtalan tényező határozza meg és befolyásolja, így többek között a kihallgatást végzőnek az ügyről a kihallgatott személyéről kialakult előzetes várakozása, a kihallgatás körülményei, a kihallgató és

¹⁷⁹ KORCZAK, Janusz, *A gyermek joga a tiszteletre. Internátus. Nyári táborozás. Árvaház*, Flaccus Kiadó, Debrecen, 2017. 32.

¹⁸⁰ BATTÁ JÚLIA DÓRA, *Némajáték a büntetőeljárásban: a tizennyolcadik életévet be nem töltött tanú kihallgatásának sajátosságai*, JURA, 2022/3. szám, 107.

GÁL, István László, *Protection of Victims of Sexual Offences*, In: ZORAN, Pavlović (szerk.), *Yearbook Human Rights Protection [No 5]: From Childhood to The Right to a Dignified Old Age Human Rights and Institutions*, Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrád, Szerbia, 2022, 571-583.

¹⁸¹ PICHLER, Anne Sophie – SHARMAN, Stefanie J – POWELL, Martine – WESTERA, Nina – GOODMAN-DELAHUNTY, Jane, *Association between Interview Quality and Child Sexual Abuse Trial Outcome*, Journal of Family Violence, 2020/35., 395.

kihallgatott közötti pszichológiai viszony, a kihallgató kooperatív vagy autokratív attitűdje vagy a kihallgatott személyisége, együttműködési készsége, félelmei.¹⁸²

A gyermekek pszichológiai sajátosságaira tekintettel az ő kihallgatásuk méginkább speciális tudást és speciális felkészülést igényel mind a kihallgatást végző személytől egyénileg, mind rendszer szinten az igazságszolgáltatás egészében.¹⁸³ Ezáltal eredményesebb bizonyítás, így gyorsabb és eredményesebb büntetőeljárás érhető el, továbbá kiemelt jelentősége van annak is, hogy az eljárás során elszenvedhető másodlagos viktimizációt tompítsuk, a lehető legminimálisabbra csökkentsük.¹⁸⁴

IV.2. A GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS NEMZETKÖZI KRITÉRIUMAI

Általánosságban elmondható, a tizennyolc éven aluli sértettek esetén különösen sérülékeny csoportról van szó, akik önállóan nem képesek megvédeni magukat vagy kiállni a jogaikért, ezért a gyermekvédelmen belül a büntetőeljárás szükségképpen olyan kiemelt terület lesz, ahol különösen fontos hatékonyan foglalkozni a bűncselekmények gyermekkorú áldozataival. Ennek okán a gyermekbarát igazságszolgáltatás magja az, hogy az egyébként is nehéz és terhelt élethelyzetben a gyermekek lehetőség szerint ne traumatizálódjanak újra, viszont érezhessék azt, hogy részesei a folyamatnak.¹⁸⁵

Ez a gondolat az alapja a következőkben bemutatott nemzetközi dokumentumoknak is. Természetesen, amíg napjaink eredményeit elértük, hosszú utat kellett bejárni, melyet egészében a tartalmi keretek miatt nem tudunk áttekinteni, az értekezés csupán a legfontosabb sarokkövekre hívja fel a figyelmet, amelyek aztán a magyar szabályozás számára is iránytűül szolgáltak. Így tehát a következőkben a vonatkozó nemzetközi dokumentumok közül azokat az útjelzőket villantjuk fel, amik a témánk szempontjából elengedhetetlenek.¹⁸⁶

¹⁸² FARKAS Ákos ajánlása Elek Balázs A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban című PhD értekezéséhez, In: ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008, 8.

¹⁸³ RICHARDSON, Gina Carol, *The child witness: A linguistic analysis of child sexual abuse testimony*, Georgetown University ProQuest Dissertations Publishing, 1993, 36-40.

¹⁸⁴ vő.: BATTA, *Némajáték...*, i.m. 107-108.

¹⁸⁵ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát igazságszolgáltatás modellje a büntetőeljárásban. A Barnahus-modell*, Családi Jog 2021. XIX. évfolyam 2. szám. 30.

¹⁸⁶ BATTA, *Némajáték...*, i.m. 108.

IV.2.1. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról és a gyermekek jogának érvényesítésére vonatkozó ütemterv

A gyermekbarát igazságszolgáltatással nemzetközi szinten átfogó jelleggel először az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (továbbiakban: Iránymutatás)¹⁸⁷ foglalkozott, amely 2010. november 17. napján került elfogadásra.¹⁸⁸ Az Iránymutatás öt alapelvet rögzít, amelyeknek a gyermekbarát igazságszolgáltatást meg kell határozniuk. Ezek az alapelvek a részvétel, a gyermekek legfőbb érdekei, az emberi méltóság, a védelem a diszkriminációval szemben, valamint a jogállamiság.¹⁸⁹

Az Iránymutatás és az abban kidolgozott alapelvek nyomán az Európai Unió Európai Bizottsága 2011. február 15. napján kihirdette a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemtervet,¹⁹⁰ melyben meghatározta a tagállami jogalkotás tartalmát és irányát annak érdekében, hogy a gyermekjogok az Európai Unió alapjogi politikájának szerves részévé válhassanak.¹⁹¹

IV.2.2. A „gyermekek” kihallgatására vonatkozó legfontosabb uniós elvek

Az előzőekben ismertetett alapelveknek természetesen a büntetőeljárás egésze során érvényesülnie kell. Az eljárás során azonban a tanúvallomás egy olyan kiemelt terület, amire hangsúlyosan oda kell figyelnünk ahhoz, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulhasson. Ennek oka elsődlegesen az, hogy elkerüljük a másodlagos sérülést, az ismételt kihallgatások okozta folyamatos reviktimizálást.¹⁹² Másodlagos viktimizációnak azt nevezi a szakirodalom, amikor a sértett a büntetőeljárás alatt másodszor is áldozattá válik azáltal, hogy a kihallgatások és tanúvallomások során

¹⁸⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról <https://rm.coe.int/16806a4541> (letöltés: 2022. június 20.)

¹⁸⁸ MAROSÁN Melinda, *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Jogi Fórum 2021. 6. <https://www.jogiforum.hu/publikacio/2021/09/02/gyermekbarat-igazsagszolgalatasi-2/> (letöltés: 2022. június 21.)

¹⁸⁹ KASSAI-KOROTKI Zsuzsanna Mariann, *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Szakdolgozat, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019, 7.; LIEFAARD, Ton, *Child-friendly Justice and Procedural Safeguards For Children in Criminal Proceedings: New Momentum for Children in Conflict with the Law?*, Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice 2020. Volume 8, Issue 1, 9-10.

¹⁹⁰ Az Európai Bizottság a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemterv, Brüsszel, 2011. február 15. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_11_156 (letöltés: 2022. június 26.)

¹⁹¹ MAROSÁN, *Gyermekbarát...*, i.m. 17.

¹⁹² BORBÁS Virág, *Az áldozatokra is oda kell figyelnie az igazságszolgáltatásnak*, Ügyvédvilág, 2015/3., 8.

újra és újra át kell élnie, amit legszívesebben kitörölne emlékezetéből.¹⁹³ Ez alapján tehát azzal, hogy a gyermek újra és újra átéli a vele történeteket, csak újabb sérelemnek vetjük alá. Éppen ezért a kiskorú sértettek bírósági eljárásban, tárgyaláson történő kihallgatását lehetséges körben kerülni kell, amennyiben pedig mégis meg kell hallgatni a gyermeket, fokozottan ügyelni kell azokra a garanciákra és sajátosságokra amelyek ismerete a kihallgatásukhoz szükséges.¹⁹⁴

A gyermekkorú sértettek és tanúk kihallgatására vonatkozó elveket és speciális eljárási szabályokat az Európai Unió gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni irányelve,¹⁹⁵ a bűncselekmények áldozatainak európai uniós irányelve¹⁹⁶ és az Európa Tanács Lanzarote Egyezménye¹⁹⁷ tartalmazza. Ezek alapján a tagállamok kötelesek speciális eljárási szabályokat kidolgozni az olyan büntetőeljárásokra, amelyekben kiskorúak is részt vesznek. Témánk szempontjából fontos, hogy előírják a gyermekek kifejezetten erre a célra kialakított helyiségben történő kihallgatását, továbbá annak garantálását, hogy ne érintkezzenek személyesen azzal, aki a sérelmükre a bűncselekményt elkövette. Nem csak a kihallgatás helyével, hanem a kihallgatást végző személyével szemben is speciális elvárásokat támasztanak az irányelvek. E körben kiemelendő, hogy a szexuális bűncselekmény áldozatává vált gyermeket azonos nemű, és kifejezetten erre kiképzett szakembernek kell kihallgatnia. Főszabály szerint kerülendő a kiskorú többszöri meghallgatása, de amennyiben ez elkerülhetetlen, lehetőség szerint minden alkalommal ugyanaz a személy vezesse a kihallgatást. Követelményként jelenik meg a gyermek kihallgatásának audiovizuális módon való rögzítése, amely felvétel a bírósági eljárásban bizonyítékként felhasználható.¹⁹⁸

¹⁹³ SIMONNÉ PETI Viktória, *Családon belül gyermekek sérelmére elkövetett szexuális erőszak a büntetőeljárásban*, Jogi Fórum Publikáció, https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/simonne_peti_viktoria__csaladon_belul_gyermekek_serelme_re_elkovetett_szexualis_eroszak_a_buntetoeljarasban%5bjogi_forum%5d.pdf (letöltés: 2022. június 26.)

¹⁹⁴ ELEK Balázs, *A vallomás...*, i.m. 112.

¹⁹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32011L0093> (letöltés: 2022. június 26.)

¹⁹⁶ Az Európai Parlament és Tanács 2012/29/EU Irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL> (letöltés: 2022. június 26.)

¹⁹⁷ Az Európa Tanács Egyezménye A gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen (Lanzarote, 2007. október 25.) <https://rm.coe.int/168046e1d2> (letöltés: 2022. június 26.)

¹⁹⁸ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 33-34.

vö.: BATTA, *Némajáték...*, i.m. 108-109.

IV.3. A HAZAI JOGSZABÁLYI HÁTTER MEGVÁLTOZÁSA

A bemutatott követelmények a hazai jogban a Be. különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó szabályaiban öltenek testet, melyek túlnyomó részt már az eljárási kódex hatályba lépése óta a törvény részei, így 2018. július 1. napja óta alkalmazandók. Ezirányú tagállami kötelezettségeinek azonban az izlandi eredetű Barnahus modell hazai jogrendszerbe való kodifikálásával tett eleget maximálisan a jogalkotó.

A Be. novelláris módosítása¹⁹⁹ 2021. január 1. napjával tette lehetővé az ún. Barnahus módszer alkalmazhatóságát a büntetőeljárásban. A magyar jogrendszerbe a gyermekek kíméletét biztosító meghallgatás lehetőségét a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 61. §-a vezette be 2019. január 1. napjával. A Be. 87. § (1) bekezdés b) pontja tulajdonképpen ezt a meghallgatást kodifikálja, amikor rögzíti, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény előbb említett rendelkezésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével hajtsák végre.

Összefoglalva, a novelláris módosításnak e körben alapvetően két fontos eredménye van. Egyrészt, ha a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértette a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, a sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha a sértett kihallgatására a nyomozás során kép- és hangfelvétel készítése mellett már sor került. Ebben az esetben a sértett nyomozás során tett tanúvallomása bizonyítási eszközként felhasználható. Ez korábban csak tizennegyedik életévüket be nem töltött sértettek esetén volt lehetséges.²⁰⁰

Másrészt pedig kodifikálta az ún. Barnahus modellt azáltal, hogy rögzítette, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a Gyvt.

¹⁹⁹ 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról

²⁰⁰ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 111.

61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével kerüljön végrehajtásra.

Tekintettel arra, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás vonatkozásában az utóbbi a Be. novelláris módosításának legfontosabb novuma, a következőkben az értekezés a Barnahus modellt és az abban alkalmazott módszereket mutatja be részletesebben a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményei és a kiskorú tanúk kihallgatásával kapcsolatos specifikumok szem előtt tartásával.²⁰¹

IV.4. A BARNAHUS MODELL A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

A szexuális bántalmazás megtörténte a legerősebb, és gyakran az egyetlen bizonyíték a sértett vallomása, mivel az abúzus leggyakrabban zárt ajtók mögött történik, és sok esetben az orvosi vizsgálatból sem lehet egyértelmű következtetéseket levonni.²⁰² A szexuálisan bántalmazott gyerekek azonban – a téma tabu-jellege és a megfelelő szókincs hiánya miatt – gyakran nem beszélnek a történetekről, vagy nehezen tudják megfogalmazni az átélt traumátikus élményeket, ezért kiemelten fontos, hogy a kihallgatásukat végző szakember tisztában legyen a különböző korú gyermekek kognitív és érzelmi érettségi szintjével, és képes legyen ennek megfelelően kommunikálni velük.²⁰³ Ennek hivatott megfelelő teret és eszközöket biztosítani a Barnahus-modell a büntetőeljárásban.²⁰⁴

IV.4.1. A Barnahus modell általánosságban

A Barnahus izlandi szó, gyermekházat jelent, ahol az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem folyamatosan együttműködik, tevékenységük szorosan összefonódik. A Barnahus módszerrel főként a szexuális abúzus áldozatává vált gyermekek törvényszéki meghallgatása történik, olyan módon, hogy lehetőleg csak egy alkalommal kelljen a

²⁰¹ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 110-111.

²⁰² RICHARDSON, *The child...*, i.m. 1-2.

²⁰³ SZOJKA Zsófia, *Milyen eszközei vannak a gyermekbarát igazságügynek a szexuális bántalmazás feltárására?*, 2017. <https://merce.hu/2017/11/14/milyen-eszkozei-vannak-a-gyermekbarat-igazsagugynek-a-szexualis-bantalmazas-feltarasara/> (letöltés: 2022. június 21.)

²⁰⁴ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 111.

traumáról beszélniük, és a meghallgatás során szerzett vallomás, információ elegendő bizonyítékkal szolgáljon a vádemeléshez, ítélethozatalhoz.²⁰⁵

A módszer alapvetően két módon törekszik a gyermek kíméletére. Egyrészt a meghallgatást bonyolító gyermekvédelmi és a büntetőeljárásban érintett szervek közötti együttműködés, illetve a meghallgatásról készült felvétel eredményeképpen a párhuzamos eljárások és így a meghallgatások száma csökkenthető. Másrészt magát a meghallgatást egy (a gyermekvédelmi eljárás keretében a gyermek számára már jellemzően ismert) gyermekvédelmi szakember vagy pszichológus, a gyermek számára megfelelő környezetben és érthető kommunikációs módszerekkel végzi. A büntetőeljárásban eljáró szerv tagja pedig a kihallgatás menetét a gyermekvédelmi szakemberrel történő kommunikáció útján és nem közvetlenül a gyermekkel kommunikálva irányítja.²⁰⁶

IV.4.2. A Barnahus módszer szerinti kihallgatás sajátosságai

Az abúzust elszenvedett gyermekek a bántalmazás okozta traumatikus emlékeket általában igyekeznek eltemetni magukban. Olyan emlékek ezek, amelyeket az emberi elme igyekszik minél kevesebbszer felszínre hozni, ezért nagyon fájdalmas és erősen retraumatizáló lehet, ha több alkalommal kell elmondani, így újból és újból fel kell idézni őket.²⁰⁷ Emellett azt is láttuk, hogy a gyermekek sokszor nem a szavak szintjén (vagy legalábbis nem az általunk várt módon) fejezik ki magukat, hanem gyakran nonverbális eszközöket használnak vagy segítségre van szükségük ahhoz, hogy – az eljárásnak is megfelelő – kellő információt át tudják adni.²⁰⁸

A Barnahus módszer ezt a két szempontot tartja leginkább szem előtt. A következőkben ezek gyakorlati megvalósulását mutatom be közelebbről, a Barnahus intézményben használt konkrét módszereken keresztül.

²⁰⁵ LAZÁRY Fanni, *A Barnahus-szolgálatban mindig hisznek a gyerekeknek*, 2021. <https://hintalovon.hu/2021/02/05/a-barnahus-szolgálatban-mindig-hisznek-a-gyerekeknek/> (letöltés: 2022. június 21.)

²⁰⁶ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

²⁰⁷ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 33-34.

²⁰⁸ KARNI-VISEL, Yael – HERSHKOWITZ, Irit – LAMB, Michael E. – BLASBALG, Uri, *Facilitating the Expression of Emotions by Alleged Victims of Child Abuse During Investigative Interviews Using the Revised NICHD Protocol*, Child Maltreatment 2019. 24 (3), 311.

IV.4.2.1 Szervek közötti együttműködés

A Barnahus-módszer alapvetése a multidiszciplinaritás és *interagency*, azaz a szervezetek közötti együttműködés. Egyik formája, hogy a gyermekek vizsgálatát megelőzi az őket ismerő jelzőrendszeri tagokkal végzett eset-előkészítő ülés. Ennek jelentősége abban áll, hogy a Barnahus-szolgálatban ezek a vizsgálatot előkészítő ülések összekapcsolják a szaktudományokat és a jelenlévő szakemberek megosztják az esetlegesen már meglévő tudásukat és a tapasztalataikat a gyermekről. Ezt követően a gyermek gondviselőjével (aki egy nem gyanúsított családtag vagy ügygondnok lehet) megjelenik a Barnahus-szolgálatban, ahol megtörténik a gyermek meghallgatása.

IV.4.2.2 Meghallgatás biztonságos környezetben, kép- és hangrögzítés mellett

A kiskorú sértett kihallgatása egy gyermekbarát, családi hangulatú meghallgató szobában zajlik, hiszen fontos egy olyan közeget megteremtése, ahol a gyermek azt érzi, valóban meghallgatják őt, segítsenek rajta, és ami még fontosabb, hogy hinni fognak neki és végig biztonságban lesz.²⁰⁹

A meghallgatás kép- és hangrögzítés mellett történik, aminek kiemelt jelentősége van, hiszen a gyermek sok esetben nem a szavak szintjén, hanem nonverbális kommunikációval fejezi ki a vele történeteket. A monitoring szobában a meghallgatás alatt az igazságszolgáltatás és gyermekvédelem szakemberei képernyőn keresztül követhetik végig a beszélgetést és lehetőségük van a gyermekhez kérdéseket intézni, melyeket a meghallgatást lefolytató szakember tolmácsol. A Barnahus módszer alkalmazása nem zárja ki azt sem, hogy az eljárási cselekményen, a hatósággal egy helyiségben tartózkodva akár a terhelt és a védője is részt vegyen, kérdések feltevését indítványozza.

Az eljárási cselekményen a gyermeket közvetlenül kérdező közreműködőként igazságügyi pszichológus szakértő – akinek a szakértői tevékenysége ebben az esetben maga a közreműködés – vagy kizárólag a Gyvt. szerinti szolgáltatást nyújtó személy lehet, aki szaktanácsadóként járhat el. Eljárásjogi szempontból lényeges kiemelni, hogy a Barnahus módszerrel folytatott meghallgatás egy eljárási cselekmény, nem pedig szakértői vizsgálat. Ennek megfelelően az eljárási cselekményt a büntetőeljárást fogantató szerv folytatja le és irányítja, a meghallgatás során közreműködő szakértő vagy szaktanácsadó pedig egyfajta „tolmácsként” jár el. Az eljárási cselekmény jogszerű

²⁰⁹ LAZÁRY, *A Barnahus-szolgálatban...*, i.m.

végrehajtásáért (az azon résztvevő személyek megjelenésének, illetve jogaik gyakorlásának biztosításáért), valamint rendjének megtartásáért az eljárási cselekményt fogantató szerv felel.²¹⁰

IV.4.2.3 Az NICHD-protokoll

A Barnahus intézményekben a gyermekek kihallgatása bizonyítékokon alapuló, nemzetközi (NICHD) protokoll²¹¹ alapján történik. A módszert már több mint tizennégy országban alkalmazzák, és ezen tapasztalatok alapján – többek között Barnahus-házakban – végzett kutatások azt mutatják, hogy a protokoll használata részletesebb és megbízhatóbb vallomásokat eredményez, mint a strukturálatlan kihallgatások.²¹²

Az így végzett kihallgatás elején a kérdező – korának megfelelően – emlékezteti a gyermeket, hogy mennyire fontos, hogy a beszélgetés során végig igazat mondjon. Az NICHD-protokoll alapján folytatott kihallgatások lényege pedig, hogy nagyrészt nyitott kérdésekből állnak, direktebb kérdések csak az interjú végén hangzanak el, azt követően, hogy a gyermek kimondta a bántalmazás megtörténtét.²¹³

IV.4.2.4 Kommunikációt támogató eszközök használata

Nem hangsúlyozható eléggé az a tény, hogy a gyermekek gyakran nonverbális eszközökkel fejezik ki magukat. Nem mindig képesek összefüggő, adekvát válaszokat adni a kérdésekre vagy szavak szintjén kifejezve elmesélni, hogy mi történt velük. Ez azonban önmagában nem jelenti, hogy nem is lenne mit mesélniük, ezért a meghallgatás során különböző kommunikációt támogató eszközök alkalmazására is lehetőség van.²¹⁴

Az egyik ilyen eszköz az abúzusbabák használata.²¹⁵ Ezek különböző méretű, nemű, korú, kinézetű babák, melyek öltöztethetők és vetköztethetők, és nemi szerveik is kidolgozottak. A babák segítségével a rosszabbul kommunikáló, nagyon fiatal vagy értelmi sérült gyermek is el tudja mondani mi történt vele, akár szavak nélkül is, vagy a

²¹⁰ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

²¹¹ KARNI-VISEL – HERSHKOWITZ – LAMB – BLASBALG, *Facilitating...*, i.m. 311-312.

²¹² SZOJKA, *Milyen eszközei...*, i.m.

²¹³ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 35.

vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 113.

²¹⁴ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 114.

²¹⁵ SKINNER, Linda J. – BERRY, Kenneth K., *Anatomically Detailed Dolls and the Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations*, Law and human behavior, 08/1993, Volume 17, Issue 4, 399.

szóban elmondottakat kiegészítheti, részletezheti a segítségükkel, így a szakértő részletesebb képet kaphat a történekről.²¹⁶

A tizennégy éven felüli gyermekekkel kiegészítő jelleggel végezhető Rorschach-vizsgálat, ami viszont fiatalabbaknál nem alkalmazható, ezért a tizennégy év alatti gyermekeknél helyett Világjáték-tesztet szoktak végezni.²¹⁷ A teszt a természetes- és épített környezettel kapcsolatos attitűdök, élmények vizsgálatára alkalmazható. Tekinthezünk rá úgy, mint egy tolmácsra a gyermekek világa és a külvilág között, mivel láthatóvá teszi a gyermek gondolatait, érzéseit, így kiválóan alkalmas a különböző élmények vizsgálatára.²¹⁸

A gyermekpszichológiában a Világ-teszt az egyik legátfogóbb diagnosztikai és terápiás eszköz. Információt ad többek között a gyermek intelligencianívójáról, személyiségstruktúrájáról és érzelmeiről. Az eljárás nagy előnye, hogy öröm- és alkotásélményt kelt a gyermekekben, mialatt a vizsgáló szakértő fontos információkhoz jut a kivetített tartalmakból.²¹⁹ A világjátékhoz egy 70 x 50 cm nagyságú kékre festett tálcra a rendelkezésre álló tér, amely a gyermek számára a tengert szimbolizálja. A tengerben homok segítségével szárazföldet tud kialakítani, amire aztán felépítheti a saját világát. Az építéshez hét kategóriában közel kétszázhetven tárgy áll a gyermek rendelkezésére, melyek a való világ kicsinyített másai, így vannak köztük emberek, állatok, növények, épületek, közlekedési eszközök, a természetben megtalálható tárgyak és berendezési tárgyak egyaránt. Ezekből a tárgyakkól szabadon válogatva építheti fel a világát, minden irányítás nélkül olyannak, amilyennek megéli, ahogyan önmagában integrálja és vetíti ki strukturális és tartalmi elemekben.²²⁰

A módszer alapja, hogy a kellékek az építőben játékélményt keltenek, manuális és konstruktív alkotó tevékenységre adnak lehetőséget, így szabadon és tudattalanul adja át magát a világ felépítésének. A kirakott világ aztán többféle szempont szerint értékelhető, így numerikus, formai és tartalmi szempontból. Az értékelés során a gyermek személyiségstruktúrájáról, környezetével kapcsolatos érzéseiről kaphatunk jelentős

²¹⁶ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 114.

²¹⁷ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 35.

²¹⁸ PERENYINÉ SOMOGYI Angéla, *A gyermekek környezeti attitűdjeinek vizsgálata projektív eljárásokkal*, Új Pedagógiai Szemle 2011. 65. évfolyam, 1-5. szám, 363.

²¹⁹ <http://www.vilagjatek.hu/> (letöltés: 2022. június 22.)

²²⁰ PERENYINÉ SOMOGYI, *A gyermekek...*, i.m. 363.

információkat, ezáltal pedig kulcsfontosságú kérdéseket ragadhatunk meg a környezeti attitűdökkel kapcsolatosan.²²¹

A fenti tesztek eredményei, a vizsgálat egészéről készített videó felvételek, valamint a szó szerinti jegyzőkönyvek mind a szakértői vélemény mellékleteit képezik, így ezek is bizonyítékként szolgálnak az eljárásban.²²²

IV.4.3. A Barnahus intézmények további feladatai, szolgáltatásai

A Barnahus-módszer bizonyítékokon alapuló gyakorlatra épül, beleértve az igazságszolgáltatási eljárásrendeket, a terápiás beavatkozásokat, az orvosi vizsgálatokat, az utánkövetést, az adatfeldolgozást és a tudományos kutatást is. Célja, hogy minden érintettnek koordinált és hatékony választ kínáljon, a lehető leggyorsabban, idővesztés nélkül, megakadályozva vagy legalábbis csökkentve a nyomozás és a bírósági eljárások során bekövetkező retraumatizálódást. Ennek érdekében az *interagency* jegyében a Barnahus-szolgálat ún. egyablakos ügyintézési módszert nyújt. Összefogja a rendőrség, a szociális szolgáltatók, a gyermekvédelem, a szakszolgálatok, a gyámhivatal, az egészségügyi és mentálhigiénés szolgáltatók szakembereivel, valamint az igazságszolgáltatással való együttműködését.²²³

A fentieknek megfelelően a Barnahus intézményben nemcsak a gyermek meghallgatása történik, hanem orvosi vizsgálatot is végeznek, melynek eredménye az eljárás során tárgyi bizonyítékként szolgálhat.²²⁴ Rendelkezésre állnak ezért az intézményekben az igazságügyi nyomozás céljából elvégzett egészségügyi értékelés, valamint a gyermek fizikai jólétét és felépülését biztosító körülmények is. Az itt található orvosi rendelő kifejezetten a gyermekekre szabott. A nőgyógyászati vizsgálatok során képrögzítésre alkalmas kolposzkópot használnak, amellyel a manuális vizsgálatok körülbelül 80%-a kiváltható.²²⁵

Bár a Barnahus nem terápiás központ, de van az intézményekben traumapszichológus, aki foglalkozik a gyermekkorú sértettekkel. Azért is szükséges ez, mert bár a Barnahus-szolgálatban végzett meghallgatás gyermekbarát, ennek ellenére

²²¹ PERENYINÉ SOMOGYI, *A gyermekek...*, i.m. 363.

vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 114-115.

²²² GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m.35.

²²³ LAZÁRY, *A Barnahus-szolgálatban...*, i.m.

²²⁴ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

²²⁵ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 35.

általánosságban elmondható, hogy bizonyos mértékben minden kihallgatás traumatizálja a gyermeket. Éppen ezért a meghallgatást követően a Barnahus-szolgálat terápiás szobájában a pszichoterapeuta egy speciális, maximum négyalkalmas EMDR-terápiában²²⁶ részesíti a gyermeket.²²⁷ Bizonyítás szempontjából fontos kiemelni, hogy a terápiás szoba is bekamerázott, ugyanis előfordulhat, hogy a gyermek még a terápia során is újabb információkat közöl az átélt abúzzsal kapcsolatban. A terápia során készült felvételt a szakértő megnézi, hiszen előfordulhat, hogy a nyomozást segítő bizonyítékokra mutató információk hangoznak el a gyermektől. Ezeket az információkat a szakértő szintén átadja a nyomozó hatóságnak.²²⁸

IV.4.4. Barnahus szolgálat Magyarországon

Barnahus-szolgálat ugyan már 2016 óta működik Magyarországon Szombathelyen, de a Be. 2021. január 1. napjával hatályba lépett módosítása révén vált a hatóság hivatalbóli kötelezettségévé, hogy a büntetőeljárás során vizsgálják és szükség esetén elrendeljék a gyermekkorú sértett Barnahus-moddellnek megfelelő kihallgatását.²²⁹

A Be. novelláris módosításának vonatkozó szabályaival összhangban a 2021 elején kiadott 1046/2020 (II.18.) Kormányhatározat értelmében támogatásban részesülnek a további Barnahus-moddell szerinti szolgáltatások infrastrukturális feltételeinek megteremtését és működését célzó fejlesztések az országos lefedettség biztosítása érdekében. A kormányhatározat kimondja azt is, hogy a nyomozási cselekmények és a büntetőeljárások időtartamának csökkentését kell elérni, amely célt a gyermekbarát igazságszolgáltatásban jelenleg a Barnahus-szolgálat tudja teljeskörűen biztosítani.²³⁰

Magyarországon a Barnahus-moddell alapján létrehozott Meghallgató és Terápiás Központok a Fővárosi és Vármegyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok (TGYSZ) irányítása és szakmai felügyelete alatt állnak. Országosan jelenleg öt ilyen központ lát el feladatokat: kettő Budapesten, egy-egy pedig Debrecenben, Szombathelyen

²²⁶ Az EMDR módszerről lásd bővebben a Magyar EMDR Egyesület hivatalos honlapját: <https://emdr.hu/emdr-terapia/mit-jelent-az-emdr/> (letöltés: 2022. június 22.)

²²⁷ LAZÁRY, *A Barnahus-szolgálatban...*, i.m.

²²⁸ LAZÁRY, *A Barnahus-szolgálatban...*, i.m.

vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 115.

²²⁹ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 115-116.

²³⁰ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 116.

és Gyulán. Az új stratégia és elköteleződés hosszútávú célja, hogy a központok száma folyamatosan emelkedjen, és minden vármegyében legyen Barnahus-szolgálat.²³¹

IV.4.5. A Barnahus modellben alkalmazott egyes módszerek kritikái

Tekintettel a gyermekek kihallgatásával kapcsolatos sajátosságokra, tökéletes módszert alkotni valószínűleg nem lehet. Az is elmondható, hogy a Barnahus módszer a gyakorlatban – legalábbis ami a hazai gyakorlatot illeti – még kevésbé elterjedt, hiszen a Be. sem régen kodifikálta azt, az országos infrastruktúra kiépítése is folyamatban van. Éppen ezért természetes, hogy most rajzolódnak ki a gyakorlatban működő mechanizmusok, hatások és esetleges hibák, nehézségek.²³²

Éppen ezért indokolt áttekinteni azokat a – részben a gyakorlati tapasztalatokból, részben a szakirodalomból kirajzolódó – kritikákat és lehetséges veszélyforrásokat, amelyek a Barnahus-modell keretében alkalmazott egyes módszerek alkalmazásához kapcsolódnak. Ezek tudatosítása nem pusztán elméleti szempontból szükséges, hanem a gyermekek kihallgatása során az eljáró bíró számára is kiemelt jelentőséggel bír, hogy e sajátosságokat hivatalból figyelembe vegye az eljárás irányítása és a bizonyítékok mérlegelése során. A módszertani kockázatok felismerése és megfelelő kezelése ugyanis elengedhetetlen ahhoz, hogy a kihallgatás egyszerre szolgálja a gyermek védelmét és a bizonyítás megbízhatóságát, valamint, hogy az eljárás során felmerülő hibák, akár az esetleges justizmordok elkerülhető legyen.

IV.4.5.1 Az egyetlen kihallgatás kritikája

Általánosságban elmondható, hogy a gyermekek ismételt, többszöri kihallgatása – amellett, hogy jelentősen meghosszabbítja az eljárást – nagymértékben retraumatizálja őket, ezért kerülendő. Éppen ez az oka annak, hogy a fentiek szerint az eljárást kép- és hangfelvétel útján rögzíteni szükséges, illetve hogy a monitoring szobából a szakértőn keresztül az eljárás többi szereplője is felteheti a kérdéseit, így elkerülhetők a felesleges újbóli meghallgatások.²³³

A szakemberek jelentős része egyetért a felesleges további meghallgatások mellőzésével, azonban egyes új kutatások szerint bizonyos esetekben mégis indokolt

²³¹ <https://ogysz.hu/meghallgato-es-terapias-kozpontok> (letöltés: 2026. 03. 07.)

²³² BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 116.

²³³ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 116.

lehet az ismételt meghallgatás, mivel előfordul, hogy ezek alkalmával olyan fontos új információk kerülnek felszínre, amelyek az egész nyomozás menetét, irányát megváltoztathatják.²³⁴

Ennek leggyakoribb oka, hogy az első meghallgatásokkor sok gyermek tagadja a bántalmazás megtörténtét vagy a vallomása nem nyújt elegendő bizonyítékot a vádemeléshez. Ezek mellett szintén érv az újbóli meghallgatásra az ún. reminiscencia jelensége, vagyis a későbbi visszaemlékezések során elérhetővé váló emlékek. Ez a jelenség régóta ismert a kognitív pszichológiában, de csak az utóbbi évtizedekben keltette fel a bűnügyi pszichológusok érdeklődését. Ezt megelőzően az igazságügyi szakértők sokáig szkeptikusak voltak a reminiscencia jelenségével szemben, attól tartva, hogy a későbbi kihallgatások alatt előhívott emlékek kevésbé megbízhatóak, mint a korábbiak. Az utóbbi években végzett kísérletek és kihallgatás-elemzések azonban azt mutatják, hogy amennyiben a kihallgatást végző szakember tartózkodik a szuggesztív kérdések használatától, a gyerekek adott esetben a sokadik beszélgetésen képesek megbízható információval szolgálni, és ezek a később előhívott emlékek bizonyos esetekben az egész nyomozás menetét megváltoztathatják.²³⁵

IV.4.5.2 Az abúzusbabák használatának kritikája

Bár a Barnahus modellnek alapvető kommunikációt segítő eszköze az abúzusbabák használata, az ilyen, anatómiailag kidolgozott babák használatát nem minden gyermekbarát igazságügyi modell ajánlja.²³⁶ Ennek egyik oka, hogy a mindennapi életükben a gyermekek képzeletbeli szituációk eljátszására használják a babákat, így nem mindig szerencsés a babával való játékot a valóság leképezésének tekinteni, vagy legalábbis fenntartásokkal kell kezelni.²³⁷ Éppen ezért az ilyen módszer alkalmazása esetén fontos felmérni, hogy a gyermekben kialakult-e már az elvonatkoztatás képessége, valamint a meghallgatás elején fontos tudatosítani benne, hogy a babák nem játéka, hanem az ő története elmesélésére valók.²³⁸

²³⁴ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 35.

²³⁵ SZOJKA, *Milyen eszközei...*, i.m.

vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 116-117.

²³⁶ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 35.

²³⁷ HLAVKA, Heather R – OLINGER, Sara D – LASHLEY, Jodi L, *The use of anatomical dolls as a demonstration aid in child sexual abuse interviews: a study of forensic interviewers' perceptions*, Journal of Child Sexual Abuse, 2010 September, 3-6.

²³⁸ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 117.

A technika ellen szóló másik érv, hogy a babák nemi szervének megléte, kidolgozottsága a gyermekek számára az átlagos babákhoz képest újdonság. Ez az oka annak, hogy bántalmazott és nem bántalmazott gyermekek játékának összehasonlításakor megfigyelték, hogy a babák nemi szervének a megérintése mindkét csoportban gyakori volt.²³⁹

Összefoglalva a nagyobb gyermekeknél, akiknél az elvonatkoztatás képessége már kialakult, a baba használata általában pontosabb leírást eredményez, de a kisebb, jellemzően négy év alatti gyermekek esetén gyakori, hogy csak játszanak a babákkal, és ebbe a játékba olyan dolgokat is beleszőnek, ami csak a fantáziájuk vagy a kíváncsiságuk eredménye.²⁴⁰ Kiemelt jelentősége van ezért, hogy a kihallgatást végző szakember körültekintően járjon el a gyermekek abúzusbabák használatával való történetmesélésakor, és ajánlott kerülni hogy a kihallgatás kizárólag erre a módszerre épüljön.²⁴¹

IV.5. FIATALKORÚ TERHELT A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

Ahogy láttuk, a büntetőeljárásban részt vevő tizennyolc éven aluli személyek helyzete a büntetőeljárési garanciák egyik legérzékenyebb területét jelenti, mivel életkori sajátosságaikból és kiszolgáltatottabb helyzetükből fakadóan az eljárásban való részvételük fokozott védelmet és különleges eljárási garanciákat igényel.²⁴² A „gyermekek” büntetőeljárásban való védelme nem merül ki a tizennyolc éven aluli tanúkat, illetve sértetteket védő garanciákban. Hasonló garanciális megfontolások jelennek meg a fiatalkorú terheltekkel szembeni eljárás szabályozásában is. A Be. ennek megfelelően számos olyan rendelkezést tartalmaz a fiatalkorúakkal szemben folytatott eljárás szabályai között, amelyek az eljáró bíróság fokozott felelősségét és akár hivatalbóli bizonyítási kötelezettségét alapozzák meg.²⁴³

²³⁹ KENYON-JUMP, Rita, *Comparison of Behaviors of Suspected Sexually Abused and Nonsexually Abused Preschool Children Using Anatomical Dolls*, Western Michigan University 1990, 225-240.

²⁴⁰ GOODMAN, Gail S. – AMAN, Christine, *Children's Use of Anatomically Detailed Dolls to Recount an Event*, Child development 12/1990, Volume 61, Issue 6, 1859-1861.

²⁴¹ GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát...*, i.m. 36.

SKINNER – BERRY, *Anatomically...*, i.m. 417-418.

vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 117-118.

²⁴² ELEK, Balázs – GÁL, István László, *Provisions on Juveniles in Hungarian Criminal Law and Criminal Procedure Law*, In: STANKO, Bejatovic – NENAD, Stevandic (szerk.) – ZBORNIK Radova: "Djeca I Maloljetnici U Kaznenom Pravu", Istraživački Centar, Banja Luka, Bosznia-Hercegovina, 2025, 215-225.

²⁴³ BATTÁ Júlia Dóra, *You are Responsible for Your Rose - Juveniles and Officiality in Hungarian Criminal Proceedings*, Büntetőjogi Szemle, 2022/2. szám, 4.

A szakirodalomban visszatérő megállapítás, hogy bizonyos értelemben minden fiatalkorú terhelt egyben áldozatnak is tekinthető. Ha ilyen sarkos kriminológiai megállapításokba nem is bocsátkozunk, akkor is fontos, hogy a büntetőeljárás fiatalkorú terheltjeire úgy tekintsünk, mint akik életkorukból fakadóan fokozott védelemre és támogatásra szorulnak. Amennyiben bűnelkövetővé válnak, a büntetőeljárás célja nem pusztán a felelősségre vonás, hanem a cselekmény elkövetéséhez vezető problémák feltárása és – lehetőség szerint – neveléssel, fejlesztéssel történő kezelése, kompenzálása is. E szemlélet tükröződik a büntetőeljárás törvény szabályozásában is. A Be. 677. §-a rögzíti, hogy az eljárást a fiatalkorúval szemben úgy kell lefolytatni, hogy az „a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt.”²⁴⁴

Bár a fiatalkorúak elleni büntetőeljárással kapcsolatos speciális szabályok között nincs a Be.-ben külön alcím a bíróság feladatát illetően, a fiatalkorúak elleni eljárás céljából és a fejezetben foglalt szabályok összességéből egyértelműen kifejezésre jut, hogy a fiatalkorú ügyében eljáró bíróságnak a szűk értelemben vett ítélkező tevékenységén túl egyéb kötelezettségei is vannak. Így tehát nem elégséges pusztán a tényállás tisztázása a vád és a bizonyítási indítványok keretei között, a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítása, a büntetőjogi szankció alkalmazása stb., hanem feladata a fiatalkorú személyes jellemzőinek, életviszonyainak, környezetének minél szélesebb körű felderítése, adott esetben a fiatalkorú védelme érdekében jelzés, vagy hatósági eljárás kezdeményezése, és nem utolsósorban a fiatalkorú elleni büntetőeljárás speciális céljának érvényesítése mind az eljárási szabályok alkalmazása, mind a büntetőjogi szankció megállapítása során.²⁴⁵

Fontos kiemelni, hogy a fiatalkorú bűnelkövetése nem mutatható be pusztán csak az elkövetett bűncselekmény leírásával, hiszen legalább ilyen fontos szerepe van az elkövető személyes adottságainak, a bűncselekményt kiváltó motívumoknak és az azt lehetővé tevő körülmények vizsgálatának. Erre tekintettel a Be. hivatlbóli kötelezettségként rögzíti, hogy a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a bizonyítás a fiatalkorú sajátos szükségleteinek, környezetének megismerése szempontjából lényeges

²⁴⁴ BATTÁ, *You are Responsible...*, i.m. 4-5.

²⁴⁵ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

körülmények vizsgálatára is kiterjed. Ezzel tehát olyan hivatalbóli kötelezettséget állapít meg az eljárási kódex a bíróság számára, amely áttöri a főszabályként deklarált indítványra történő bizonyítást. A garanciális szabály fontosságát mutatja az is, hogy nem csak egy mérlegelési kötelezettséget ír elő a bíróság számára, tehát nem a bíró belátásán, meggyőződésén múlik, hogy indítvány hiányában is felvesz-e bizonyítást e körben, hanem annak elrendelése minden esetben a bíróság kötelessége.²⁴⁶

Az előbbi célok megvalósítására a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban az általános bizonyítási eszközök mellett speciális bizonyítási eszközöket is szabályoz a Be., melyek közül a környezettanulmány beszerzését a gyanúsított kihallgatást követően kötelezően előírja a törvény.²⁴⁷ A Be. tehát nem csak a bizonyítás során megválaszolandó kérdések körének egy részét jelöli ki, hanem a kötelezően alkalmazandó bizonyítási eszköz előírásával lényegében a szabad bizonyítás elvét is áttöri – az eljárás céljának szem előtt tartásával – a fiatalkorú érdekében.²⁴⁸

Mindezen speciális, garanciális jellegű szabályok azt hivatottak biztosítani, hogy a fiatalkorú elkövető a büntetőeljárás során ne csupán terhelt legyen, hanem gyermek is maradjon.²⁴⁹

IV.6. RÉSZÖSSZEGZÉS A SPECIÁLIS BIZONYÍTÁSI SZABÁLYOK ÉS A HIVATALBÓLISÁG VISZONYÁRÓL

A büntetőeljárásban részt vevő tizenhét éven aluli személyek helyzete a büntetőeljárás garanciális területei közül is az egyik legérzékenyebb. A gyermekek életkori sajátosságaikból fakadóan egy fokozottan sérülékeny és kiszolgáltatott csoportot jelentenek, ezért a büntetőeljárásban való részvételük különleges eljárási garanciák érvényesülését teszi szükségessé, akár tanúként, sértettként, akár terheltként vesznek részt az eljárásban. A kiskorú tanúk kihallgatására vonatkozó speciális szabályok, valamint a fiatalkorú terheltekkel szembeni eljárás speciális rendelkezései egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a büntetőeljárás során a gyermekek jogai, méltósága és fejlődése megfelelő védelemben részesüljön.²⁵⁰

²⁴⁶ BATTÁ, *You are Responsible...*, i.m. 5.

²⁴⁷ NAGY Alexandra – NAGYNÉ GÁL Mónika, *A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1. szám, 61.

²⁴⁸ HERKE Csongor, *A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás*, In: Jura, 1997. 1. szám, 31-32.

²⁴⁹ BATTÁ, *You are Responsible...*, i.m. 5.

²⁵⁰ GÁL, István László – NAGY, Melánia, *Protection of the Sexual Morality of Children in Hungary*, In: ZORAN, Pavlovic (szerk.), *Yearbook Human Rights Protection [No 2]: Protection of the Rights of the Child*:

A kiskorú tanúk esetében ez elsősorban abban jelenik meg, hogy a jogalkotó a bizonyítás lefolytatására olyan eljárási és intézményi kereteket alakított ki, – különösen a Barnahus modell bevezetésével – amelyek egyszerre szolgálják a bizonyítás eredményességét és a gyermekek védelmét, valamint a másodlagos viktimizáció veszélyének csökkentését. A fiatalok terheltekkel szembeni eljárásban pedig a büntetőeljárás célja túlmutat a felelősségre vonás hagyományos keretein: a szabályozás középpontjában a fiatalok személyiségének megismerése, fejlődésének előmozdítása és társadalmi reintegrációjának elősegítése áll.²⁵¹

A vonatkozó szabályok vizsgálata jól szemlélteti, hogy bár a hatályos büntetőeljárási törvény számos területen az officialitás hagyományos érvényesülési terének szűkítése és az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mutat,²⁵² a tizennyolc éven aluli személyek büntetőeljárási védelme olyan garanciális jelentőségű területet képez, ahol az eljárás logikája éppen ellenkező irányba mozdul el. E körben ezért nem az ügyféli rendelkezési jog erősödése figyelhető meg, hanem az eljáró hatóságok – különösen a bíróság – kifejezett hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége, illetve a bizonyítási eljárás speciális, kötelezően alkalmazandó szabályozása.²⁵³

Mindebből következően a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek jogainak és érdekeinek a biztosítása a bizonyítás és a büntetőeljárás egészének lefolytatása során olyan kérdés, amely vonatkozásában az officialitás elvének érvényesülése nem pusztán eljárásszervezési kérdés, hanem a tisztességes eljárás és a jogállami igazságszolgáltatás egyik alapvető garanciája.²⁵⁴

"30 Years After the Adoption of the Convention on the Rights of the Child", Institute of Criminological and Sociological Research, Újvidék, Szerbia, 2019, 567-582.

²⁵¹ vö.: BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 107-111.

²⁵² BATTÁ, *Finkey...*, i.m. 18.

²⁵³ vö.: HIRTLING, *Gyermekek kihallgatás...*, i.m. 235.

²⁵⁴ GYURKÓ Szilvia, *Gyermekek központi igazságszolgáltatás*, In: GÖNCZÖL Katalin, *Kontroll és jogkövetés*, Kriminológiai Közlemények, issue 71, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2012, 229.
BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 118.

HARMADIK RÉSZ – AZ OFFICIALITÁS GARANCIÁLIS MŰKÖDÉSE

A bizonyítás körében érvényesülő speciális szabályok vizsgálata is azt vetíti előre, hogy a szemléletváltás, miszerint a bizonyítás kezdeményezése és irányítása egyre inkább a felek aktivitásához kötődik, nem értelmezhető úgy, hogy az officialitás elve a büntetőeljárás egészéből kiszorulna. A büntetőeljárás rendszerében ugyanis olyan területek is azonosíthatók, ahol a bíróság hivatalbóli kötelezettségei éppen a tisztességes eljárás garanciájaként jelennek meg, és ahol a döntés nem tehető kizárólag a felek indítványaitól függővé. E körben az officialitás nem az eljárás hagyományos irányítási modelljének maradványaként, hanem kifejezetten a terhelt jogainak védelmét szolgáló garanciális funkcióban értelmezhető.

A következőkben ezért az értekezés olyan eljárási területeket vizsgál, ahol az officialitás elve kifejezetten a tisztességes eljárás érvényesülésének védelmét szolgáló garanciaként jelenik meg. A vizsgálat tárgyának kijelölése ugyanakkor e körben sem magától értetődő, hiszen a büntetőeljárás rendszerében számos olyan jogintézmény és eljárási helyzet azonosítható, amelyben a bíróságot a tisztességes eljárás valamely részgaranciájának érvényesülése érdekében hivatalbóli kötelezettség terheli. Elegendő e körben a Be. 608. §-ában meghatározott abszolút eljárási szabálysértések rendszerére utalni, amelynek szabályai – az eljárás egészében érvényesítendő – alapelvek érvényesülése felett biztosítanak hivatalbóli bírói kontrollt. Az értekezés korábbi fejezetei is azt mutatták, hogy e garanciális szempontok a büntetőeljárás számos pontján visszatérően megjelennek, ezért teljes körű, valamennyi alapelvet és jogintézményt magában foglaló feltárásuk a dolgozat kereteit meghaladná.

Ennek megfelelően a jelen részben is az értekezés egészében alkalmazott *rendszer-tani metszet* módszertanát követem. Az officialitás garanciális működésének bemutatására olyan területeket választottam ki, amelyek együttesen a büntetőeljárás különböző szakaszait is reprezentálják. Ennek megfelelően – az eljárási szakaszok belső logikáját és egymásra épülését is szem előtt tartva – vizsgálom a hatékony védelemhez való jog érvényesülését mint a tisztességes eljárás egész eljárás során érvényesítendő egyik alapvető garanciáját; az előzetes mentesítés intézményét mint a büntetés-kiszabás körében jelentkező garanciális bírói feladatok egyik fontos területét; a másodfokú felülbírálat szabályait mint az ügyféli rendelkezési jog erősödésének és az officialitás

garanciális funkcióinak metszéspontját; valamint az összbüntetési eljárást mint a jogerőt követő eljárásokban érvényesülő garanciális officialitás példáját.

E területek elemzése együttesen alkalmas annak bemutatására, hogy az officialitás a modern büntetőeljárásban nem egyszerűen visszaszoruló, hanem funkcióját tekintve átalakuló elvként írható le: szerepe egyre kevésbé kapcsolódik a hivatalbóli igazságfeltáráshoz, ugyanakkor továbbra is nélkülözhetetlen marad azoknak a garanciális követelményeknek az érvényre juttatásában, amelyek a tisztességes eljárás megvalósulásának feltételeit jelentik.

A vizsgálatot végül európai kontextusba helyezem, és azt elemzem, hogy az Európai Unió Bíróságának, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata milyen mértékben támasztja alá az officialitás garanciális funkcióinak érvényesülését a modern büntetőeljárásban.

V. HATÉKONY VÉDELEM

A tisztességes eljárás követelményrendszerének egyik meghatározó eleme a hatékony védelemhez való jog, amely a fegyverek egyenlőségének elvével és a *favor defensionis* követelményével együtt a *fair trial* garanciáinak egyik fontos alappillért jelent. Bár a tisztességes eljárás és annak részgaranciái érvényesülését számos további eljárási garancia is biztosítja, a hatékony védelem különösen alkalmas annak bemutatására, hogy az officialitás elve miként jelenik meg a büntetőeljárásban kifejezetten a terhelt jogainak védelmét szolgáló garanciális funkcióként, ezért e terület részletesebb vizsgálata jól szemlélteti az officialitás védelmi jellegű működésének sajátosságait. E körben ugyanis a védelem tényleges érvényesülése nem függhet kizárólag a felek aktivitásától: a tisztességes eljárás követelményeiből fakadóan a bíróságot is hivatalbóli kötelezettségek terhelik annak biztosítása érdekében, hogy a védelemhez való jog érvényesülésének garanciális feltételei a bírósági eljárás során ténylegesen biztosítottak legyenek.

V.1. A HATÉKONY VÉDELEMHEZ VALÓ JOG

A hatékony védelemhez való jog követelménye a tisztességes eljárás garanciális rendszerében elsősorban a fegyverek egyenlőségének elvével összefüggésben értelmezhető.²⁵⁵ E körben az Alkotmánybíróság is arra mutat rá gyakorlatában, hogy a fegyverek egyenlősége nem számtani egyenlőséget jelent, hanem sokkal inkább az információhoz való hozzáférés, és így az eljárási cselekményekben való érdemi részvétel, valamint a terhelt és a védő érdemi felkészülésének fontossága a hangsúlyos. Ennek értelmében elmondható, hogy az alkotmányos büntetőeljárási jog egyik olyan alapelve a védelemhez való jog, amely a büntetőeljárás valamennyi szakaszában számtalan különböző részletszabályban tetten érhető, ugyanakkor nem jelenti annak alkotmányos kötelezettségét, hogy az alapjog az egyes eljárási szakaszokban azonos tartalommal és egységes részletszabályokkal érvényesüljön.²⁵⁶

Így tehát a jogalkotó különbözőképpen határozhatja meg a védelemhez való jog egyes részletszabályait a törvényes vád megalapozottságát szolgáló nyomozás, valamint a büntetőjogi felelősség kérdése felől döntő bírósági eljárás során. Amíg ugyanis a nyomozási szakasz szerepe abban áll, hogy a bűncselekmény elkövetésének gyanújától a vádemeléshez megkívánt bizonyosság fokáig a cselekményt felderítse, a bírósági szakasz feladata a vád tárgyává tett cselekmény elbírálása. Éppen ezért a nyomozás feladatainak teljesíthetősége miatt a fegyverek egyenlőségének alkotmányos elve a büntetőeljárás nyomozási szakaszában csak korlátozásokkal érvényesülhet. Ezekből következik az is, hogy míg a bírósági tárgyalás megtartásának főszabály szerint akadályát jelenti a védő távolmaradása, addig a nyomozás során a védői jelenlétet az egyes eljárási cselekményeknél még kötelező védelem esetében is csak lehetőségként szabályozza a Be., így ebben a szakaszban önmagában a védő távolmaradása nem akadály a megalapozott gyanú közlésének, illetve a terhelt első és folytatólagos kihallgatása foganatosításának. Így, amint arra az Alkotmánybíróság korábbi határozatában már rámutatott, alkotmányosan igazolható, ezért nem jelenti a védelemhez való jog szükségtelen és aránytalan korlátozását az, hogy a hatályos Be. szabályai szerint a védő megjelenésének hiánya a kötelező védelem eseteiben sem akadály a terhelti kihallgatás

²⁵⁵ BURLACU, Ivan – RUSNAC, Constantin, *The Right to Defense and Equality of Arms In Criminal Proceedings*, ACROSS (Galați), 2025-10, Vol.9 (5), Galați University Press, 145-146.

²⁵⁶ 6/1998. (III. 11.) AB hat., ABH 1998, 91, 93.

GÁCSI Anett Erzsébet, *Elmélkedések a fegyverek egyenlőségének elvéről*, In: Honori et viruti: ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára, 2017, 96.

foganatosításának. Ilyen következmények előírása ugyanis a nyomozás feladatainak időszerű teljesítését veszélyeztetné. A nyomozási szakban a védői jelenlét lehetőségként történő szabályozásának ellensúlyozásaként azonban a Be. számos olyan garanciális rendelkezést tartalmaz, amely a védelem jogát igyekszik erősíteni. Ilyen rendelkezés, hogy a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre, valamint a fogva lévő terheltek vonatkozásában az, hogy részére a védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig szükséges kirendelni, és a kirendelő határozatban tájékoztatni kell a védőt a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről.²⁵⁷

A Be. egyik nívója az alapelveként rögzített védelemhez való jog kapcsán, hogy azt a *hatékony* jelzővel látta el,²⁵⁸ mindamellett, hogy tartalma szerint a korábbi Be. hatálya alatt is törvényi követelmény volt a védelem hatékonysága. Bár a hatékony védelemhez való jog döntően a védelmet ellátó ügyvédek felé fogalmaz meg elvárást és kötelezettséget,²⁵⁹ a tisztességes eljárás követelményeiből az is következik, hogy e jog tényleges érvényesülésének biztosítása a bíróság számára sem pusztán lehetőség, hanem hivatalból fennálló kötelezettség.²⁶⁰

A következőkben ezért annak a vizsgálatára térünk rá, hogy milyen kötelezettségei vannak e tekintetben a bíróságoknak, és milyen eljárási eszközök állnak rendelkezésükre a hatékony védelem érvényesülésének biztosítása érdekében.

V.2. HATÉKONY VÉDELEMHEZ VALÓ JOG AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA JOGGYAKORLATÁNAK TÜKRÉBEN

Ahogy azt az előzőekben láthattuk, a hatékony védelemhez való jog a tisztességes eljárás egyik meghatározó részgaranciája, amelynek biztosítása nem kizárólag a felek eljárási aktivitásán múlik, hanem a tényleges érvényesülése érdekében a bíróságot e körben hivatalból fennálló garanciális kötelezettségek is terhelik. Ahhoz azonban, hogy tisztábban lássuk a bíróságok ezzel kapcsolatos szerepét és feladatát, szükséges nemzetközi kontextusba helyezni.

²⁵⁷ GÁCSI (2017), *i.m.*, 97.

²⁵⁸ Be. 3. § (1) A terheltnek a büntetőeljárás minden szakaszában joga van a hatékony védelemhez.

²⁵⁹ GÁCSI, *Elmélkedések...*, *i.m.* 97.

²⁶⁰ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, *i.m.* 473-474.

A tisztességes eljáráshoz való jog angolszász eredetű garancia, amelyet nemzetközi szinten elsőként az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJEE, Egyezmény) 6. cikke deklarált. E körben az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata különösen jól szemlélteti, hogy a védelemhez való jog biztosítása nem merül ki a védő formális kirendelésében, hanem az államot – és ezen belül az eljáró bíróságot – a védelem tényleges érvényesülésének biztosítása érdekében további hivatalbóli kötelezettségek is terhelik. A következőkben ezért röviden áttekintjük az EJEB ezzel kapcsolatos legfontosabb joggyakorlatát.²⁶¹

V.2.1. Önálló- vagy részgarancia

Az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése rögzíti általánosságban a tisztességes eljáráshoz való jogot, míg a védelemhez való jog kapcsán az Egyezmény 6. cikke 3. bekezdésének b)-c) pontjai tartalmazznak konkrét rendelkezéseket.²⁶²

A védelemhez való jog tehát az Egyezmény 6. cikkében a tisztességes eljáráshoz való jog explicite nevesített eleme,²⁶³ mégis időről-időre felmerülő kérdés az EJEB joggyakorlatában is, hogy a védelemhez való jog értelmezhető-e önállóan, vagy csak egyfajta eszköz-cél relációban a tisztességes eljáráshoz való joggal együtt olvasva.

A Bíróságnak változó a gyakorlata ebben a körben. 2008-ig azt mondta, hogy a védelemhez való jog megsértése önállóan nem, csak a tisztességes eljáráshoz való joggal együtt olvasva állapítható meg. Éppen ezért nem állapította meg az Egyezmény sérelmét akkor, amikor bár a nemzeti hatóságok nem tettek eleget maradéktalanul a védelemhez való jog követelményeinek, de maga az eljárás egészében nézve tisztességes volt.²⁶⁴

A fordulópont 2008-ban következett be, amikor a *Salduz kontra Törökország* ügyben a Bíróság kimondta a védelemhez való jog önálló alkalmazhatóságát, és

²⁶¹ NAGY, Anita, *The impact of the 6th Article of the European Human Rights Convention on the law of Hungarian criminal procedure. The right to fair trial*, Bizalom - társadalom - bűnözés. 5. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7, 2006, 304-307.

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 474.

²⁶² vö.: CHEESMAN, Samantha Joy, *European criminal perspectives on the right to a fair trial*, In: Állam és jog - kodifikációs kihívások napjainkban, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Szeged, 2013, 191-204.

²⁶³ GÁCSI Anett, *A hatékony védelemhez való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában*, Magyar Rendészet 2018/3. szám, 11-12.

²⁶⁴ BATTÁ, Júlia Dóra, *Officiality and the right of defence in the case law of the ECHR*, Revista Facultatii De Drept Oradea, 1/2021., 86-88.

rögzítette, hogy a védelemhez való jogot már az első gyanúsított kihallgatástól biztosítani kell.²⁶⁵

A *Salduz* ügyben lefektetett elveket a *Dayanan kontra Törökország* ügyben bontotta ki jobban az EJEB és ebben az ítéletben a védelemhez való jog intézményét már az őrizetbe vételtől járó jogosítványként aposztrofálta.²⁶⁶

Ezt követően a *Salduz* és *Dayanan* ügyekben megállapított elvek számos, például a Stockholmi Program keretében elfogadott irányelvben tükröződnek. A Bíróság ítélkezési gyakorlata azonban 2009 óta e tekintetben elég következetlen, és gyakran visszanyúl ahhoz az értelmezéshez, hogy a védelemhez való jogot az eljárás egészének tisztességes voltának kell alávetni.²⁶⁷

V.2.2. A hatékonyság követelménye

A Be. nóvumainak tükrében talán ez a leghangsúlyosabb rész az EJEB joggyakorlatában, hiszen a büntetőeljárás kódex is a *hatékony* védelem követelményét rögzíti.

Az EJEE 6. cikk 3. bekezdésében megfogalmazott előírások értelmében azt látjuk egyrészt, hogy az Egyezmény alapján a tagállamoknak hivatalbóli kötelessége a védelem biztosítása. Másfelől viszont fontos az is, hogy nem elég pusztán biztosítani a jogi segítséget, a védelmet, hanem annak valóban hatékonynak kell lennie.²⁶⁸

A hatékony jelzőt a védelemhez való jog kapcsán az EJEB az *Artico kontra Olaszország* ügyben használta először. Ebben az ügyben rögzítette a Bíróság, hogy a terhelt azzal önmagában nem kap védelmet, hogy a hatóságok védőt rendelnek ki a számára, ez ugyanis csak formalitás, nem pedig a tényleges és hatékony védelem biztosítása. Az alapügyben az olasz bíróság által kirendelt védő érdemben soha nem járt el az ügyben, az olasz bíróság pedig a terhelt ismételt kérelmei ellenére sem rendelt ki számára másik védőt. Így az EJEB megállapította, hogy azzal, hogy a tagállami bíróság eltúrta a kirendelt védő mulasztását, egyezmény sértést valósított meg, a hatékony védelemről ugyanis alapvetően az államnak kell gondoskodnia.²⁶⁹

²⁶⁵ *Salduz v. Turkey* case, Application no. 36391/02, Judgement of 27 November 2008.

²⁶⁶ *Dayanan v. Turkey* case, Application no. 7377/03, Judgement of 13 October 2009.

²⁶⁷ GÁCSI, *A hatékony...*, i.m. 14-15.

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 474.

²⁶⁸ NAGY Anita, *Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata II.*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIII, 2015, 230.

²⁶⁹ *Artico v Italy* case, Application no. 6694/74, Judgement of 13 May 1980.

Az Artico-ügy után, négy évvel később ismét el kellett marasztalni Olaszországot, mert a kirendelt védő tevékenysége merőben formális volt.²⁷⁰ Ebben az ügyben megállapította a Bíróság, hogy a jogi segítségnyújtás nem lehet hatékony, ha a vádlottnak nem áll rendelkezésére megfelelő idő és eszköz ahhoz, hogy tanácsot kapjon, és ügyét megfelelően készítse elő.²⁷¹ Az Artico ügyben hozott döntésével összhangban rögzítette, hogy ezen hiányosságok mellett a védő kirendelésének ténye önmagában nem biztosítja a hatékony védelemhez való jog garantálását az állam részéről.

A '90-es években, az *Imbrioscia kontra Svájc ügyben*²⁷² az EJEB azt az elvi jelentőségű megállapítást tette, hogy a védő mulasztásai esetén az állam kötelessége a hatékony védelem biztosítása érdekében szükséges intézkedések megtétele. Ebben az ügyben tisztázta a Bíróság az EJE 6. cikke alkalmazhatóságának hatályát. Ezzel összefüggésben kimondta, hogy a 6. cikk elsődleges célja a tisztességes eljárásnak a büntetőügyben eljáró bíróság eljárásában való biztosítása. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a 6. cikk a tárgyalást megelőző eljárási eseményekre ne vonatkozna.²⁷³

Néhány évvel később Portugáliát is elmarasztalta a Bíróság a hatékony védelemhez való jog megsértése miatt.²⁷⁴ Ítéletében ismét rámutatott, hogy a kirendelt védő passzivitása sérti tisztességes eljárás elvét. Kétségtelen, hogy a védelem taktikájának megválasztása, annak módja lényegében a terhelt és védője közötti megállapodás kérdése, azonban, ha a vonatkozó hatóságok figyelmét felhívják az ügyvéd nyilvánvaló mulasztásaira, intézkedniük kell.²⁷⁵

Mindezekből következik, hogy az Egyezmény 6. cikke alapján a védelem biztosítása nem az egyetlen és önmagában vett hivatalbóli kötelezettsége a tagállamoknak, hanem ugyanúgy hivatalbóli kötelezettségük gondoskodni arról is, avagy örködni afelett, hogy ez a védelem tényleges és hatékony legyen, és csak így tehetnek eleget a védelem jogával kapcsolatos, Egyezményből fakadó kötelezettségeiknek.²⁷⁶

²⁷⁰ Goddi v. Italy, Judgment (ECtHR, 9 April 1984)

²⁷¹ Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, *Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról*, Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016, 88.

²⁷² Imbrioscia v Switzerland, App no 13972/88 (ECtHR, 24 November 1993)

²⁷³ Ludwig Boltzmann Intézet, A gyanúsítottak és vádlottak jogainak megerősítése a büntetőeljárásokban – a nemzeti emberi jogi intézmények szerepe, 2019 december, 15.

²⁷⁴ Daud kontra Portugália, 22600/93 sz. kereset, 1998. április 21.

²⁷⁵ Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, *Kézikönyv...*, i.m. 93.

²⁷⁶ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 474-475.

V.2.3. Akadályok a hatékony védelem gyakorlása előtt a bírósági eljárásban

Az előzőekben olyan strasbourgi döntéseket láthattunk, amelyekben a Bíróság azt hangsúlyozta, hogy a nemzeti bíróságoknak a védő passzivitása esetén aktívabban kellett volna fellépniük a hatékony védelemhez való jog biztosítása érdekében, és ennek elmaradása következtében marasztalta a tagállamokat az Egyezmény 6. cikkének megsértése miatt. Az EJEB judikatúrájában azonban olyan esetekkel is találkozunk, amikor éppen a bíróságok eljárása eredményezte a védelem jogainak indokolatlan korlátozását, és ezáltal a hatékony védelem érvényesülése szenvedett sérelmet.²⁷⁷

Ilyen döntés született a *Lala kontra Hollandia ügyben*,²⁷⁸ melynek kérelmezője azt sérelmezte, hogy a hágai fellebbviteli bíróság tárgyalásán ügyvédje nélkül kellett védekeznie. A vádlott maga részéről nem élt a jelenlét jogával, így a fellebbezést távollétében tárgyalták. Védővel azonban rendelkezett, de a holland bíróság kimondta, hogy aki indokolatlanul nem jelenik meg a tárgyaláson, az azt a jogát is elveszíti, hogy őt távollétében a védője képviselje. Az EJEB ezzel szemben ítéletében kimondta, hogy minden bűncselekménnyel vádolt személynek jogában áll jogi képviselője védelmét igénybe venni. Rögzíti, hogy e jog nem pusztán elméleti, hanem annak ténylegesnek és hatékornak kell lennie, gyakorlását nem szabad túlzottan formalista feltételek teljesítéséhez kötni, hiszen a tagállami bíróság feladata, hogy biztosítsa a tisztességes tárgyalást, és ennek megfelelően biztosítsa, hogy a tárgyaláson megjelenő védő – akinek nyilvánvaló célja a vádlott hiányában történő védelmi feladatok ellátása – lehetőséget kapjon erre.²⁷⁹

Hasonló tényállással találkozunk a *Van Geyseghem kontra Belgium ügyben*,²⁸⁰ ahol a vádlott védője nem gyakorolhatta védence távollétében a védő jogait a brüsszeli fellebbviteli bíróság előtt. A terhelt a vele szemben folytatott eljárásban távolmaradt, ugyanakkor a Bíróság ítéletében ebben az esetben is kimondta, hogy valamennyi vádlottnak joga van az ügyvéd általi védelemhez, mely jogot egy vádlott sem veszíthet el csupán abból az okból, hogy a tárgyalásokon nem jelenik meg. A törvényhozó igazolatlan távolmaradások megakadályozásához fűződő kötelezettségének függetlennek kell lennie a tisztességes eljáráshoz való jog garantálásától, így semmiképpen nem szankcionálható a védő általi képviselethez fűződő jog csorbításával. A Bíróság kiemelte, hogy ennek az

²⁷⁷ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 475.

²⁷⁸ *Lala v. the Netherlands*, Application no. 14861/89, (ECtHR, 22 September 1994)

²⁷⁹ BATTÁ, *Officiality...*, i.m. 87-89.

²⁸⁰ *Van Geyseghem v. Belgium*, Application no. 26103/95, (ECtHR, 21 January 1999.)

sem adhat alapot, ha a védő észrevételei olyan jogkérdést érintenek, amelyet a tagállami bíróságnak egyébként is hivatalból kell vizsgálnia.²⁸¹

Az *Aras kontra Törökország (2. sz.) ügyben*²⁸² is hasonló döntés született. Az alapeljárásban a terheltet a rendőrség és az ügyész előtt is védő jelenléte nélkül hallgatták ki. A vizsgálóbíró előtti eljárásban a terhelt kihallgatásakor a bíróság ugyan engedélyt adott az ügyvéd belépésére a tárgyalóterembe, azonban a passzív jelenlétén kívül semmilyen lehetősége nem volt beavatkozni védence jogainak tiszteletben tartása érdekében, de még az ügyfelével való konzultációt sem engedélyezte a bíróság. Az EJEB ítéletében megállapította, hogy a védő puszta jelenléte, a tárgyalóterembe való belépésének engedélyezése sem elégséges az EJE 6. cikke szerinti hatékony védelem megvalósulásához.²⁸³

Megállapítható tehát, hogy – a fegyverek egyenlőségének követelményével összhangban – a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése érdekében az eljáró bíróságnak nem csupán akkor kell fellépnie, ha a védelem passzivitása veszélyezteti a védelemhez való jog tényleges gyakorlását, hanem attól is tartózkodnia kell, hogy az EJE 6. cikkében foglalt követelményekkel ellentétes módon maga korlátozza a védelem jogainak érvényesülését, és ezáltal akadályozza a hatékony védelem megvalósulását.²⁸⁴

V.3. HATÉKONY VÉDELEMHEZ VALÓ JOG AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN – AZ IDŐSZERŰ ÉRTESÍTÉS KÖVETELMÉNYE

Az EJEB joggyakorlatának áttekintését követően – a nemzetközi standardok hazai érvényesülésének bemutatása érdekében – indokolt röviden áttekinteni, hogy a hatékony védelemhez való jog miként jelenik meg az alkotmányossági szempontok felett őrködő Alkotmánybíróság gyakorlatában.

A fentiekben már érintettük, hogy több alkotmánybírósági határozat is foglalkozik a hatékony védelemhez való jog kérdésével, azonban a jelen vizsgálat szempontjából különös jelentőséggel bír a védő időszerű értesítésének követelményével összefüggő 8/2013. (III. 1.) AB határozat, amelyben az Alkotmánybíróság – strasbourgi bíróság védelem jogához kapcsolódó joggyakorlatával megegyezően, és több, a fentiekben

²⁸¹ vö. <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/van-geyseghem-belgium-elleni-ugye-2610395> (letöltés: 2023. február 17.)

²⁸² *Aras v. Turkey (No. 2)*, Application no. 15065/07, (ECtHR, 18 November 2014)

²⁸³ vö. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, *Kézikönyv...*, i.m. 95.

²⁸⁴ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 475-476.

ismertetett határozatára is hivatkozva – akként foglalt állást, hogy a büntetőeljárással szemben követelmény, hogy a terhelt védelemhez való joga *hatékonyan* érvényesüljön.

A Be. miniszteri indokolása is hivatkozik a hatékony védelemhez kapcsolódóan a szóban forgó AB határozatra, emellett az alapügy közvetlen összefüggésben áll a védő időszerű értesítésének követelményével, amely a hatékony védelem gyakorlati érvényesülésének egyik kulcskérdése, és amelynek szabályai a Be. hatálybalépésével összefüggésben szintén módosultak. Érdemes ezért ezt az alkotmánybíróági határozatot részletesebb vizsgálat tárgyává tenni, hiszen ezáltal megérthetőbbé válnak a változások mögött meghúzódó folyamatok, alkotmányossági megfontolások.

Az Alkotmánybíróság a 8/2013. (III. 1.) határozatában a védelemhez való jog kapcsán azt a kérdést vizsgálta, hogy ha a védő időszerű értesítése elmarad, vagy nem kellő időben történik, az sérti-e a védelemhez fűződő jogot, és ezáltal csorbul-e a nyomozási szakban egyébként is korlátozásokkal érvényesülő fegyverek egyenlőségének elve.²⁸⁵

V.3.1. A 8/2013. (III. 1.) AB határozat előzményei

Az indítványozó alkotmányjogi panaszt terjesztett elő az Alkotmánybíróságnál, amelyben a Győri Törvényszék 3.Bf.109/2012/6. számú büntetőügyben hozott jogerős ítéletét (a továbbiakban: törvényszéki ítélet) kifogásolta.²⁸⁶

A Győri Törvényszék a városi bíróság ítéletével szemben előterjesztett, részben azonos irányú ügyészi és védelmi fellebbezések alapján, másodfokon járt el. Az ügyészi és a védelmi fellebbezés is egyaránt kifogásolta, hogy a nyomozást folytató rendőrség az indítványozó első terhelti kihallgatásának tervezett időpontjáról, valamint az indítványozó fogvatartásának helyéről elmulasztotta értesíteni az indítványozó részére kirendelt védőt. A fellebbezések szerint a kirendelt védő értesítésének elmaradása a régi Be. 43. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt terhelti jogot sértette, amely szerint a terhelt jogosult arra, hogy megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre.

A törvényszéki ítélet azonban lényegében azt rögzítette, hogy a kirendelt védő a terhelti kihallgatás tervezett helyéről és időpontjáról történő értesítésének elmaradása nem olyan súlyú eljárási jogkorlátozás, amely akár a városi bíróság ítéletének hatályon

²⁸⁵ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476.

²⁸⁶ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [1]

kívül helyezését, akár a szóban forgó terhelti vallomásnak a bizonyítékok köréből történő kirekesztését indokolná.²⁸⁷

Ezzel szemben az indítványozó álláspontja szerint az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez fűződő, és ezzel összefüggésben az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét okozta, hogy a nyomozó hatóság a kirendelt védőt nem tájékoztatta az első terhelti kihallgatás tervezett időpontjáról. Az indítványozó alkotmányjogi panaszában előadta továbbá, hogy a büntetőügyben eljáró bíróságok a cselekmény tényállásának megállapítása során az alapjogok megsértésével beszerzett terhelti vallomást is értékelték. A törvényszéki ítélet az erre irányuló fellebbezések ellenére sem rekesztette ki a bizonyítékok közül a kifogásolt eljárási cselekményből származó vallomást. Az indítványozó érvelése szerint abból, hogy a bíróság a terhelt vallomását nem rekesztette ki a bizonyítékok köréből, a törvényszéki ítélet alaptörvény-ellenességére lehet következtetni, ezért kezdeményezte annak megsemmisítését.²⁸⁸

V.3.2. Az Alkotmánybíróság döntése

Az Alkotmánybíróság az érdemi eljárás során megválaszolandó alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek elsősorban azt tekintette, hogy összhangban áll-e az Alaptörvénnyel, ha a nyomozást folytató hatóság nem teremti meg annak lehetőségét, hogy a büntetőeljárásban kirendelt védő az eljárási törvényben foglalt jogait ténylegesen gyakorolhassa.²⁸⁹

Az Alkotmánybíróság már működésének kezdetén rögzítette, hogy a védelemhez fűződő jog az alkotmányos büntetőeljárási jog egyik olyan alapelve, amely a büntetőeljárás valamennyi szakaszában számtalan különböző részletszabályban érhető tetten. Az Alkotmánybíróság a 25/1991. AB határozatában ezt úgy fogalmazta meg, hogy „[a] védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárási alapelve az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A védelemhez való jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje,

²⁸⁷ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [3]

²⁸⁸ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [5]-[6]

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476.

²⁸⁹ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [21]

arról álláspontját kifejttesse, az igénnyel szembeni érveit felhozassa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse, továbbá védő segítségét vehesse igénybe. A védelemhez való jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik.”²⁹⁰ A büntetőeljárásban a terheltnek joga van ahhoz, hogy saját magát megvédje, és ahhoz is, hogy ennek érdekében védő közreműködését vegye igénybe, sőt az eljárási törvényben meghatározott esetekben a terhelt döntésétől függetlenül vesz részt védő a büntetőeljárásban. A törvény ilyen kiszolgáltatott helyzetnek ismeri el például, ha a terheltet fogva tartják.²⁹¹

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában a jogállami büntetőeljárás korlátozhatatlan minősége az eljárás tisztessége, amelynek egyik eleme az a követelmény, hogy a terhelt védelemhez való joga hatékony érvényesüljön.²⁹²

A védelemhez fűződő jog összetett jog, amely magában foglalja a védő igénybevételéhez való jogot is, és amelyek értelmében a terhelt védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. Ennek megfelelően a terhelt egyéni alapjogához tartozik, hogy az állami büntetőigény érvényesítésével szemben történő védekezése során védőt vegyen igénybe.²⁹³

Az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy a jogalkotó különbözőképpen határozhatja meg a védelemhez való jog egyes részletszabályait a törvényes vád megalapozottságát szolgáló nyomozás, valamint a büntetőjogi felelősség kérdése felől döntő bírósági eljárásban.²⁹⁴ Kiemelte e körben azt is, hogy a védői jelenlét lehetőségként történő szabályozásának ellensúlyozásaként a büntetőeljárási jog számos olyan garanciális rendelkezést tartalmaz, amely a védelem jogát igyekszik erősíteni. Ilyen törvényi rendelkezés, hogy a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre. A gyanúsított figyelmét szükséges felhívni arra, hogy védőt választhat, illetőleg védő kirendelését kérheti. Ha pedig az eljárásban védő részvétele kötelező, a gyanúsított figyelmét arra is fel kell hívni, hogy védő meghatalmazásának hiányában a

²⁹⁰ ABH 1991, 414, 415.

²⁹¹ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [26]

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476-477.

²⁹² 17/2005. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2005, 175, 185.; 14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 255.

²⁹³ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [28]

²⁹⁴ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [28]

büntetőügyben eljáró hatóság rendel ki védőt. A fogvatartott terhelt részére a védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig szükséges kirendelni, és a kirendelő határozatban tájékoztatni kell a védőt a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről.²⁹⁵

A régi Be. szabályait ezen a téren a 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Rendelet) egészítette ki. A Rendelet 6. §-a értelmében a fogva lévő terhelt első kihallgatását megelőzően biztosítani kell, hogy védőt hatalmazhasson meg. A Rendelet 9. § (2) bekezdése pedig előírta, hogy a védőt kellő időben, legkevesebb huszonnégy órával korábban, a hely és időpont megjelölésével szükséges értesíteni azokról az eljárási cselekményekről, amelyeken az eljárási törvény alapján jelen lehet.

Az alkotmányjogi panasszal kifogásolt nyomozásban azonban a bűnügyi őrizetbe vett terhelt részére kirendelt védőnek a kihallgatás időpontjáról és helyszínéről történt igazolt értesítése elmaradt.²⁹⁶ Az Alkotmánybíróság álláspontja értelmében a terheltnek az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében elismert joga, hogy a büntetőügyben eljáró hatóságok igazolható módon biztosítsák annak lehetőségét, hogy a terhelt kihallgatásán az érdekében kirendelt védő jelen lehessen, és a terhelttel a kapcsolatot felvehesse, valamint az eljárási törvényben biztosított egyéb jogait gyakorolhassa. E lehetőség biztosításának hiánya tehát a terhelt Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez fűződő jogát sérti.²⁹⁷ Ennek egyik oka, hogy a nyomozás főszabály szerint nem nyilvános, így a nyomozás során fogatosított kihallgatásoknak független résztvevői nincsenek. A nyilvánosság hiányának egyik következménye, hogy a kihallgatáson történtek később nehezebben ellenőrizhetők, rekonstruálhatók. Önmagában már a kihallgatások környezete és körülményei sajátos pszichikai hatást gyakorolnak a terheltre. Mindezekből megállapítható, hogy a nyomozó hatósági dominancia mellett, a terhelt számára idegen és izolált környezetben folytatott kihallgatások során a terhelt kiszolgáltatottá válhat. Kiszolgáltatottságát növeli, ha fogvatartása miatt a külvilágtól tartósan el van zárva. A Be. éppen ezért, ilyen esetben kötelező jelleggel írja elő a védői közreműködést.²⁹⁸

²⁹⁵ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [34]

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 477-478.

²⁹⁶ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [34]-[35]

²⁹⁷ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [38]

²⁹⁸ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [39]

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476-477.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a terhelt kihallgatása során az önvádra kötelezés tilalmának büntetőeljárási alapelvéből fakadó vallomás megtagadásának joga, és a védő igénybevételéhez való jog garantálja, hogy a terhelt vallomása szabad elhatározáson alapult és önkéntes volt. E terhelti jogok érvényesítésének hatósági igazolása pedig azt tanúsítja, hogy a terhelt kihallgatását a garanciális jelentőségű eljárási szabályok megtartásával fogatosították.²⁹⁹

Az Alkotmánybíróság értékelése szerint mind a vallomás megtagadásának lehetőségére történő figyelmeztetés, mind a védő igénybevételéhez való jog hatékony érvényesítése olyan jelentős büntetőeljárási garanciák, amelyek az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésének védelmi körébe tartoznak. Éppen ezért a védői közreműködés hatékony biztosításának hiánya – csakúgy, mint a vallomás megtagadásának lehetőségére történő figyelmeztetés elmaradása – azzal a következménnyel jár, hogy a terhelti vallomás nem használható fel bizonyítékként.³⁰⁰

Az Alkotmánybíróság 209/B/2003. AB határozatával összhangban rögzíti, hogy alkotmányosan igazolható korlátozása a védelem jogának, hogy a védő megjelenések hiánya nem akadályozza a terhelti kihallgatás fogatosításának. A védői jelenlét ilyen hiánya azonban csak abban az esetben egyeztethető össze a védelemhez fűződő joggal, ha a nyomozást folytató hatóság képes igazolni, hogy kellő időben megtette mindazokat az intézkedéseket, amelyek alapján a védőnek lehetősége lett volna részt venni a kihallgatáson. Ellenkező értelmezés esetén ugyanis e jog tényleges gyakorolhatósága lehetetlenülne el, amely mind a terhelt védő igénybevételéhez való jogát, mind a védő saját jogainak gyakorlását kiüresíti. Összeegyeztethetetlen ezért a védelemhez fűződő jog hatékony érvényesülésével, ha a terhelt érdekében kirendelt védő nem tud arról, hogy védencét pontosan hol, és mikor hallgatják ki, ebben az esetben ugyanis a kirendelt védőnek lehetősége sincs a kihallgatáson megjelenni, védelem ügyét megismerni, a kapcsolatot vele felvenni, illetve az eljárási törvényben meghatározott egyéb feladatait ellátni. Az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló eljárásban a kihallgatást fogatosító rendőrség éppen az erre vonatkozó igazolt értesítést mulasztotta el, így a terhelt első kihallgatása nem felelt meg az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében rejlő eljárási garanciáknak.³⁰¹ Az ilyen jellegű értesítés elmaradása pedig azt a következményt vonja

²⁹⁹ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [42]

³⁰⁰ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [43]

³⁰¹ 8/2013. (III. 1.) AB hat. [46]

maga után, hogy a terhelt vallomása a büntetőeljárás későbbi szakaszaiban bizonyítási eszközként nem értékelhető és nem vehető figyelembe.³⁰²

A fenti alkotmányossági követelmény kimondása tehát – a Be. hatékony védelemhez való jogára vonatkozó rendelkezéseivel összhangban – azt jelenti, hogy az értesítési idő megtartása és a felkészülési idő biztosítása nem lehet formális, mivel az a védelemhez való jog tényleges érvényesülésének garanciális feltétele. E követelmény érvényesülésének biztosítása ezért a bíróság számára hivatalból fennálló kötelezettséget keletkeztet, amely értelmében a sérelmével tett vallomás bizonyítékként való felhasználhatóságát – erre irányuló indítvány hiányában is – vizsgálnia kell, és szükség esetén azt a bizonyítékok köréből ki kell rekesztenie.³⁰³

V.4. A (KIRENDELT) VÉDŐI MUNKA HATÉKONYSÁGÁNAK BÍRÓI MÉRLEGELÉSE

Az előzőekben a védelem hatékonyságának alkotmányos és nemzetközi egyezményeken alapuló követelményét jártuk körbe. Láttuk azt is, hogy ezek nyomán az Alkotmánybíróság is levezette, hogy a védelemhez való jog csak akkor tekinthető biztosítottnak, ha az ténylegesen és hatékonyan érvényesül, és a Be. is ennek szellemében szabályozza a védelemhez való jog tartalmát.³⁰⁴

Megállapítható ezzel párhuzamosan, hogy az EJEJ joggyakorlatából és az ismertetett alkotmánybírói határozatból is az következik, hogy az eljáró bíróságot a tisztességes eljárás biztosítása körében hivatalbóli kötelezettségek terhelik, amelyek kiterjednek arra is, hogy a védelemhez való jog tényleges érvényesülése felett őrködjön.

Felmerül azonban a kérdés, hogy miként valósulhat meg ez az őrködés, bírói kontroll anélkül, hogy sérüljön a funkciómegosztás elve, valamint a bíróság pártatlansága és függetlensége, vagyis egy jogállami büntetőeljárásban milyen eszközökkel és milyen keretek között biztosítható a hatékony védelem érvényesülése a bíróság részéről hivatalból. Az eddigiekben példaként láttuk, hogy a bíróságnak hivatalból figyelemmel kell lennie arra, hogy amennyiben a terhelt vallomását a nyomozás során olyan módon vették fel, hogy a védőt nem értesítették igazolható módon észszerű időben, és így nem

³⁰² 8/2013. (III. 1.) AB hat. [55]

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476-478.

³⁰³ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 478.

³⁰⁴ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 478.

gyakorolhatta hatékonyan a jogait, akkor a vallomás bizonyítékként nem vehető figyelembe.

Ezen kívül azonban az eljárás során számos más feladata van vagy lehet a bíróságnak, amire a védelem hatékonysága körében figyelnie kell. Az alábbiakban ezért azon eszközöket és esetköröket vizsgáljuk meg, amelyekben különösen jól megragadható a bíróság mozgástere abban a tekintetben, hogy a konkrét (kirendelt) védő tevékenységének hatékonyságát – a tisztességes eljárás követelményeiből fakadóan – szükség esetén hivatalból értékelje.³⁰⁵

V.4.1. A védő kötelezettségei

Mielőtt rátérünk a bíróság egyes eszközeire, amikkel a védelem hatékonyságát hivatalból vizsgálja és biztosítja a (kirendelt) védő vonatkozásában, tekintsük át, hogy általánosságban milyen elvárások fogalmazhatók meg a kirendelt védő munkája tekintetében.

Ahogy láttuk, a hatékonyság követelménye sokféleképpen értelmezhető, így a védelem jogához kapcsolódóan is több síkja van. A védelem hatékonyságát egyrészt az ügyismeret síkján kell értelmezni, hiszen a védő a munkáját hatékonyan, a terhelt, illetve az eljárás előmozdítása érdekében csak akkor tudja gyakorolni, ha az adott büntetőügyet a lehető legrészletesebben ismeri. Ez a kíváncsi különösen jelentős kérdés a kirendelt védők esetén, mivel ezen védők tevékenységének minősége közvetlenül is meghatározza az államot terhelő hatékony védelem biztosítása kötelezettségének a teljesülését. Ahogyan azt láttuk ugyanis, az állam a védő kirendelésével önmagában nem teljesíti az EJEB által is rögzített hatékony védelemhez való jog biztosításának tartalmi követelményeit.³⁰⁶

A másik oldala a védelem hatékonyságának az, hogy a védő az e minőségéből eredő feladatokat ténylegesen és jól ellássa. A Be. rendelkezései szerint a védő köteles a terhelttel a kapcsolatot késedelem nélkül felvenni, a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot kellő időben felhasználni, a terheltet mentő, illetőleg felelősségét enyhítő körülmények felderítését szorgalmazni.³⁰⁷ Az ügyvédi törvény alapján kiemelendő előírás az is, hogy az ügyvédnek a hivatását a legjobb tudása szerint,

³⁰⁵ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 478-479.

³⁰⁶ BARTKÓ Róbert – BENCZE Krisztina, *A hatékony védelemhez való jog az új Büntetőeljárás törvény tervezete tükrében*, Jog-Állam-Politika, 2017/2., 27-28.

³⁰⁷ Be. 42. § (4) bekezdés

lelkiismeretesen, a jogszabályok megtartásával kell gyakorolnia, az ügyvédi hivatáshoz méltó magatartás tanúsítása mellett.³⁰⁸ Az ügyvédi hivatás Etikai kódexe pedig rögzíti, hogy az ügyvéd köteles minden törvényes eszközt igénybe venni annak érdekében, hogy az ügyfele érdekei érvényesüljenek, továbbá, a rábízott ügyet felkészülten, elsősorban az ügyfele tényelődásainak szem előtt tartásával köteles ellátni. Ezen kívül külön is rögzíti az Etikai kódex, hogy az ügyfelét a személyes szabadságának korlátozása ideje alatt köteles az ügy állásáról, a várható eljárási cselekményekről, valamint jogi lehetőségeiről és kötelezettségeiről tájékoztatni.³⁰⁹

V.4.2. A tényleges védői tevékenység bírói mérlegelése

Régi dilemmája a jogalkalmazásnak, hogy az eljáró hatóság, illetve a bíróság milyen körben és milyen terjedelemben léphet fel hivatalból a védelemhez való jog érvényesülésének biztosítása érdekében. Nem vitás, hogy a védői taktika megválasztása, a védekezés stratégiája és annak szakmai célszerűsége főszabály szerint nem lehet bírói mérlegelés tárgya. Mégis adódnak olyan eljárási helyzetek, amikor a bíróság – a tisztességes eljárás követelményeiből fakadóan – hivatalból kénytelen állást foglalni abban a kérdésben, hogy a konkrét ügyben a védelemhez való jog ténylegesen és hatékonyan érvényesül-e.³¹⁰

V.4.2.1 Rendbíróság kiszabása

Vannak a védőnek olyan Be.-ből fakadó kötelezettségei, amelyek elmulasztása esetén objektíve megállapítható, hogy a védő a tevékenységét nem a törvényi előírásoknak megfelelően látja el. Ilyen előírás a büntetőeljárási törvényben a fellebbezés bejelentése körében az, hogy a védő a fellebbezését írásban indokolni köteles, mely indokolást legkésőbb a másodfokú tanácsulást vagy tárgyalást megelőző tizenötödik napon kell előterjesztenie. Az írásbeli indokolási kötelezettség a régi Be. szabályai szerint még nem volt kötelező, az új törvény előírása a fellebbezés elbírálásának elősegítését szolgálja azáltal, hogy egyértelművé teszi a bejelentett fellebbezés tartalmát és irányát. Ezzel a kötelezettséggel a törvény a jogi végzettséggel rendelkező ügyészt és védőt

³⁰⁸ 2017. évi LXXVIII. törvény - az ügyvédi tevékenységről

³⁰⁹ BARTKÓ – BENCZE, *i.m.*, 34-35.

vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, *i.m.* 478-479.

³¹⁰ BATTÁ, *Vízre hulló...*, *i.m.* 479.

terheli, akik esetében elvárható az ilyen jellegű beadvány szakszerű megfogalmazása. A kötelezettség teljesítésének biztosítására a törvény ügyési mulasztás esetében kötelezően a felettes ügyész tájékoztatását, védő mulasztása esetére a rendbírságolás lehetőségét írja elő.³¹¹

A rendbírság olyan eljárási szankció, amely az eljárási kötelezettségek megszegése miatt, valamint az eljárás rendjének fenntartása céljából a Be.-ben meghatározott esetekben alkalmazható vagy alkalmazandó. Alkalmazása főszabály szerint mérlegelésen alapul, de a Be. meghatározza azokat a körülményeket, amelyeket a mérlegelés során értékelni kell. Ezek az értékelendő körülmények a kiszabásra okot adó magatartás súlya és következménye. A törvény nem sorolja fel taxatíván a szankció megállapítását megalapozó körülményeket, ugyanakkor a jogalkotó a Be. 127. § (3) bekezdésében külön nevesíti a kiszabásra okot adó magatartás büntetőeljárás elhúzásában való közrehatását, valamint annak ismétlődő jellegét. Ennek oka, hogy Be. a Preambulumban kifejezésre juttatja azt a törekvést, hogy az eljárások észszerű határidőben lefolytathatók legyenek.³¹²

Témánk szempontjából ennek jelentősége abban áll, hogy az időszerűség követelménye nem csak a jogpolitikai célként megfogalmazott eredményesség és hatékonyság kulcseszköze, de az EJEE 6. cikkben rögzített tisztességes eljáráshoz való jognak is nevesített eleme.³¹³ Így tehát amikor a bíróság azt vizsgálja, hogy a rendbírság kiszabására szükség van-e azért, mert az adott védői mulasztás az eljárás elhúzását okozta, lényegében a tisztességes eljárás érvényesülése felett való hivatalbóli örökös szerepét látja el.³¹⁴

Egy konkrét esetet tekintve a törvényszék a másodfokú eljárás során az I. és II. rendű vádlottak meghatalmazott védőjét 100.000,- forint rendbírsággal sújtotta, mert az ügydöntő határozat elleni fellebbezését írásban nem indokolta. A védő a rendbírságot kiszabó végzés ellen a kihirdetést követően szóban fellebbezett, melyet később – írásban – akként indokolt, hogy a Be. 584. § (7) bekezdése a rendbírság kiszabását a védővel szemben nem kötelezően, csak lehetőségként szabályozza. További érvelése lényegében arra vonatkozott, hogy valamennyi eljárási cselekményen jelen volt, soha nem mulasztott, és tekintettel arra, hogy a másodfokú nyilvános ülésen nem változtatott a perbeszédén,

³¹¹ A 2017. évi XC. törvény Miniszteri Indokolása

³¹² POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

³¹³ EJEE 6. cikk: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”

³¹⁴ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 479.

azt változatlanul fenntartotta és új bizonyítékra sem hivatkozott, a bíróságnak ismernie kellett az álláspontját, így a rendbíróság kiszabására a fellebbezés írásbeli indoklásának elmulasztása miatt indokolatlanul került sor.³¹⁵

Az ügyben a védő mindkét védenccé vonatkozásában csak szóban, a nyilvános ülésen fejtette ki álláspontját, ebből adódóan tehát azt részletesen kellett megtennie, emiatt azonban a megalapozott döntés meghozatala érdekében az eljáró törvényszéknek a nyilvános ülést határozathirdetésre el kellett napolnia. Éppen ezért a védői fellebbezést az ítéltábla aseptalannak találta. Álláspontja szerint a fentiek okán a védővel szemben a rendbíróság mérlegelési jogkörben való alkalmazásának törvényi lehetősége fennállt, összegének megállapításánál pedig figyelembe kellett venni, hogy a nyilvános ülés a mulasztás okán határozathirdetésre elnapolásra került, tehát a büntetőeljárás elhúzódásában való közrehatása egyértelműen megállapítható. Az ítéltábla ezért azt állapította meg, hogy a rendbíróság kiszabása indokolt volt, és annak összege sem eltűzött, mérséklésére nem látott lehetőséget, így a rendbíróságot kiszabó végzést helybenhagyta.³¹⁶

Azt látjuk tehát ebben a körben, hogy a bíróság hivatalbóli hatásköre nem terjed ki arra, hogy a felek akaratát, feltett szándékát vizsgálja, így nem állapíthatja meg a védő fellebbezésének indokait és tartalmát, ha ennek a kötelezettségének a védő nem tett eleget. Az officialitás körében azonban azt észlelnie kell a bíróságnak, hogy a védő a törvényből fakadó, objektív kötelezettséget mulasztott, és arra viszont kiterjed a hivatalbóli mérlegelési jogköre, hogy vizsgálja, mennyiben volt ez a mulasztás perelhűzó, azaz mennyiben sértette az időszerűség – mint a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványa – követelményét.³¹⁷

V.4.2.2 A kirendelt védő felkészülési díjának megállapítása

A Be. 46. § (9) bekezdés alapján a kirendelt védő a közreműködéséért díjra és költségeinek megtérítésére is jogosult. A pártfogó ügyvéd, az ügygondnok és a kirendelt védő részére megállapítható díjról szóló 32/2017. (XII. 27.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 1. § (1) bekezdése alapján a kirendelt védőt a büntetőeljárás során végzett tevékenységéért munkadíj és költségátérítés illeti meg. A munkadíj elemeit az IM rendelet 7. §-a részletezi, amely az eljárási cselekményen történő részvételt, illetve – amennyiben

³¹⁵ Szegedi Ítéltábla Bpkf.III.545/2020.

³¹⁶ Szegedi Ítéltábla Bpkf.III.545/2020.

³¹⁷ BATTA, *Vízre hulló...*, i.m. 479-480.

azt nem lehet megtartani – a megjelenés díját, a fogvatartásban lévő terhelttel folytatott megbeszélés díját és a felülvizsgálati indítvány előterjesztésének a díját szabályozza. A 7. § (2) bekezdése pedig rögzíti, hogy felkészülési díjként az eljárási cselekményen való részvételért eljárási cselekményenként az (1) bekezdés alapján számított díj húsz százalékának megfelelő összeg illeti meg a kirendelt védőt.³¹⁸

A felkészülési díj tehát a védőt a Be. 46. § (9) bekezdése alapján, a közreműködéséért megillető díjazás egyik eleme, amely a védőt a büntetőeljárás során ellátott, és az IM rendelet szerint egyéb módon nem ellentételezett védői tevékenységéért illeti meg. A bírói gyakorlat egységes abban, hogy a felkészülési díj megállapításának nem feltétele az eljárási cselekményen történő részvétel,³¹⁹ ez azonban nem értelmezhető úgy, hogy minden esetben automatikusan jár. Ellenkező esetben a hatékony védelem biztosításának követelménye lényegében kiüresedne, és oda vezetne, hogy a védelem biztosítása a védő kirendelésének pusztá tényével válna egyenlővé. Ez a megközelítés egyértelműen ellentétben állna a vizsgált EJEB és alkotmánybíróági joggyakorlattal, amelyek egyértelművé teszik, hogy a védelem biztosítása nem lehet formális. Erre tekintettel önmagában a kirendelés tényéből a felkészülési díj megítélése nem következhet, hanem bírói mérlegelési körbe tartozó kérdésnek kell lennie annak megítélése, hogy valóban kifejtett-e a védő érdemi, az ügyet előre mozdító tevékenységet.³²⁰

Egy példaként hozott esetben a törvényszék a kirendelt védő felkészülési díj megállapítására irányuló indítványát elutasította. A bíróság álláspontja szerint a kirendelt védő indítványa nem volt megalapozott, tekintettel arra, hogy a mindössze tizenöt nap tartamú kirendelése alatt nem fejtett ki olyan védői tevékenységet, melyre az IM rendelet 7. § (2) bekezdése szerinti felkészülési díj megállapítható lenne, kirendelése tényéből pedig ez önmagában nem következik. A védő ugyanis ez idő alatt eljárási cselekményen nem vett részt, a vádlottal a kapcsolatot nem vette fel, az eljárás iratait nem tanulmányozta, kérelmet nem terjesztett elő, indítvánnyal nem élt, nem tett észrevételt, nem szerkesztett beadványt és jogorvoslattal támadható határozatot sem vett át, így a jogorvoslati jog gyakorlásáról sem kellett nyilatkoznia. A kirendelt védő a törvényszék határozata ellen fellebbezést nyújtott be, melyet az ítéletábla nem talált alaposnak. A másodfokú bíróság rögzítette, hogy a védői tevékenység mindig a konkrét ügyben

³¹⁸ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 480.

³¹⁹ BH2020. 137.

³²⁰ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 480.

képviselt vádlott érdekében kifejtett aktív magatartást feltételez. Ennek nem szükséges feltétlenül valamely eljárási cselekményen való személyes részvétellel párosulnia, de mindenképpen valamilyen, az ügyet előre vivő érdemi aktusnak kell lennie, ilyenről azonban jelen esetben nem lehetett beszélni.³²¹

Mindez azt jelenti tehát, hogy abban az esetben, ha nincs jelenlélet igénylő eljárási cselekmény, a bíróság hivatalból mérlegeli, hogy a védő végzett-e az ügyben a védelem ellátásához kapcsolódó érdemi tevékenységet, és ennek figyelembevételével határoz arról, hogy a felkészülési díj megállapítható-e, illetve milyen összegben indokolt annak megítélése.³²²

V.4.2.3 A védő felmentése

A védő felmentése az előzőeknél lényegesen erőteljesebb beavatkozási lehetőség bíróság kezében, ami a leginkább kifejezésre tudja juttatni a védő munkájának értékelését. Kivételes esetköréről van szó, hiszen főszabály szerint a Be. rögzíti, hogy mely esetekben van helye a védő felmentésének, így első ránézésre arra a következtetésre juthatnánk, hogy e körben nem jöhet szóba a bíróság mérlegelése, elsősorban törvényben meghatározott objektív kötelezettségek fennállásához kötött esetről van szó, amelyeket a törvény mindenekelőtt a 42. §-ban, valamint további részletszabályokban rögzít.

Felmerül azonban a kérdés, hogy mi történik olyan esetben, amikor nem (csupán) ilyen objektív kötelezettségszegésekről van szó, vagyis nem olyan mulasztásokról, amiért rendbíróság kiszabása vagy adott esetben a felkészülési díj meg nem állapítása megfelelő eszközt jelentene. A Be. 3. § a védelem hatékonyságának alapelvi követelményét rögzíti, amely – ahogyan azt az eddigiekben láttuk – az EJEB joggyakorlata alapján nem merülhet ki pusztán formális érvényesülésben, mert azzal a tagállam nem tesz eleget az ebből, illetve ezen keresztül a tisztességes eljárás követelményéből fakadó kötelezettségeinek. A kérdés tehát tulajdonképpen az, hogy mit tehet a bíróság olyan esetben, amikor azt érzékeli, hogy a védelem jogának tényleg hatékony érvényesülése sérül, sőt szélsőséges esetben a formalitásokon kívül, érdemben sehogy nem biztosított.³²³

Ez a megállapítás első olvasatra talán erőteljesnek és szigorúnak tűnhet, ugyanakkor a joggyakorlatban sajnos nem tekinthető példa nélkülinek. Ezt jól szemlélteti

³²¹ Győri Ítélőtábla Bpkf.II.210/2021/3.

³²² BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 480.

³²³ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 480-481.

az alábbi ügy, amelyben az elsőfokon eljáró törvényszék ítéletében az I. rendű vádlottat garázdaság vétsége, súlyos testi sértés büntette, életveszélyt okozó testi sértés büntettének kísérlete, tártettesként elkövetett magánlaksértés vétsége, személyi szabadság megsértésének büntette, zaklatás vétsége és bűnsegédként elkövetett két rendbeli kapcsolati erőszak büntette miatt – halmazati büntetésül – 6 év szabadságvesztésre és 5 év közügyektől eltiltásra ítélte. Az elsőfokú bíróság ítélete ellen az ügyészség az I. rendű vádlott terhére súlyosításért, míg a vádlott és védője részfelmentésért és enyhítésért jelentettek be fellebbezést.³²⁴ Látható tehát, hogy jelentős tárgyi súlyú bűncselekményekről és összetett ügyről van szó, amely jól felkészült védői munkát igényel.

A másodfokú eljárás során az ítélőtábla 2020. december 8. napján rendelte ki az I. rendű vádlott számára a védőt, aki az ügyiratokat 2020. december 9. napján elektronikus úton megkapta. Ez idő alatt az I. rendű vádlott bv. intézetben volt fogva tartva, akivel a védő nem vette fel a kapcsolatot, továbbá a fellebbezés írásbeli indokolását is elmulasztotta.³²⁵ Ezek idáig objektív mulasztások, melyekkel részben a korábbiakban is találkoztunk, és amelyek egyrészt a Be. 42. § (4) bekezdésében, másrészt a Be. 584. § (6) bekezdésében egzakt módon rögzítve vannak, tehát alapvetően nem tartoznak bírói mérlegelés körébe.

A nyilvános ülés – a járványügyi szabályokra is tekintettel – 2021. június 15. napján került megtartásra, ahol a kirendelt védő a perbeszéd megkezdése előtt a védenccé és a korábbi védő jogorvoslati kérelmének irányát kérte ismertetni. Ezt követően a fellebbezés célját egy mondatban megjelölve, jogos védelmi helyzetre hivatkozva védenccé felmentését, illetve enyhe büntetés kiszabását kérte. Annak nem adta indokát, hogy miért látta megállapíthatónak a jogos védelmi helyzetet, a bűnösségi körülmények értékelésére pedig egyáltalán nem tért ki. Megjegyzendő, hogy a fellebbezés írásbeli indokolása a másodfokú határozat meghozatala napjáig sem került benyújtásra.³²⁶

Ezen magatartást a másodfokú bíróság a Be. 3. § (1) bekezdésében rögzített hatékony védelem jogának megsértéseként értékelte, ezért – a nyilvános ülésen kihirdetett és véglegessé vált – végzésében a védőt a kirendelés alól felmentette, és az I. rendű vádlott részére új védőt rendelt ki.

³²⁴ Pécsi Ítélőtábla Bf.III.44/2020/28/I.

³²⁵ Pécsi Ítélőtábla Bf.III.44/2020/28/I.

³²⁶ Pécsi Ítélőtábla Bf.III.44/2020/28/I.

Fontos azt kiemelni, - ahogy azt az ítéltábla is rögzíti a határozatában - hogy a büntetőeljárás során a védő szakszerű és hatékony működése általában nem vizsgálható, mivel a terhelt és védőjének kapcsolata, az ügyvédi tevékenység a köztük lévő speciális kapcsolaton alapul. Ebből kifolyólag a védekezési taktika, a jogorvoslat és annak iránya az ügyvédi titok részét képezi, melynek részletei más számára nem ismerhetők meg. Ugyanakkor az imént hivatkozott, Be. 42. § (4) bekezdésében rögzített védői kötelezettségek objektív kötelezettségek, amelyek tehát nem csupán a védő formális jelenlétét írják elő az egyes eljárási cselekményeken. Mindebből következően tekinthetünk ezekre a törvényi kötelezettségekre úgy is, mint amelyek a 3. § (1) bekezdésében megfogalmazott hatékony védelem minimumát jelentik. Az ítéltábla érvelése szerint azonban az I. rendű vádlott kirendelt védője ezen követelményeknek minimális szinten sem tett eleget, és ez a mértékű passzivitása, formális közreműködése a hatékony védelem elvét már nyilvánvalóan sértette.³²⁷

A vizsgált ügyben az ítéltábla ugyanarra a kérdésre kereste a választ, amit az értekezés is kiemelt a fejezet elején, nevezetesen, amennyiben a bíróság azt érzékeli, hogy a védelem joga pusztán formálisan érvényesül, köteles-e bármilyen intézkedést tenni a hatékony védelem érvényesülése érdekében?

A kérdés megválaszolásához az ítéltábla a fentiekben már említett *Artico kontra Olaszország ügyben* lefektetett elvekből indult ki, hiszen a kérdés eldöntésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni a vádlotti alapjogok körében a bírói jogalkalmazást is alapvetően érintő EJEB joggyakorlatát. Ahogyan azt a korábbiakban már láthattuk, ebben az ügyben került először meghatározásra, hogy a nemzeti hatóságoknak milyen szerepet szükséges betölteniük a védelemhez fűződő jog érvényesülése körében. Anélkül, hogy a korábbiakat megismételnénk, fontos e körben kiemelni, hogy az EJEB azt rögzítette az ügyben, hogy az igazságszolgáltatásban eljáró hatóságok nem tehetők felelőssé a kirendelt védő esetleges hanyag magatartásáért vagy mulasztásaiért, ugyanakkor felelősek azért, hogy a terhelt számára biztosított jogok tényleges és hatékony érvényesülése érdekében lépéseket tegyenek, amennyiben arra szükség van. Önmagában a védő kirendelésével ugyanis az állam nem tesz eleget a hatékony védelemhez való jog biztosításából fakadó kötelezettségeinek.

³²⁷ Pécsi Ítéltábla Bf.III.44/2020/28/I.
vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 48-482.

Mindezekre tekintettel az ítélőtábla úgy vélte, hogy az alkotmányos szempontok és a nemzetközi elvárások is azt indokolják, továbbá a Be. által a 3. § (1) bekezdésében rögzített hatékony védelemhez való jogból is az következik, hogy az elégtelen védelem következményei már magában a büntetőeljárásban orvoslásra kerüljenek.³²⁸

Erre figyelemmel az a következtetés vonható le, hogy a másodfokú bíróság előtt folyamatban lévő ügyben a védő felkészületlensége, kizárólag a jelenlét szintjét elérő formális működése miatt, az elégtelen védelem vizsgálata nem jelenthet a védelem alkotmányos jogába való beavatkozást, hanem éppen a terhelt Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében meghatározott alkotmányos jogai védelmét jelenti, amire a büntetőeljárás ezen szakaszában kizárólag a másodfokon eljáró bíróságnak van lehetősége. Éppen ezért ez a fajta „örködé” a bíróságnak nemcsak joga, de a kifejtettekre tekintettel kimondható: kötelessége is.³²⁹

A védői tevékenység szakszerűsége és tartalmi megítélése tehát általánosságban nem képezheti a bíróság vizsgálatának, mérlegelésének tárgyát, mivel az a védekezési taktika része és mint ilyen, az ügyvédi titok körébe tartozik. A bíróságot azonban a tisztességes eljárás érvényesülésének biztosítása körében egyfajta „őrjátsi” kötelezettség terheli, amely a védelemhez való jog tekintetében is megjelenik. Ennek következtében előfordulhatnak olyan esetek, amikor a védői közreműködés hiányosságai olyan mértéket érnek el, amelyre a bíróságnak – akár hivatalból is – reagálnia kell annak érdekében, hogy elkerülhetők legyenek azok a helyzetek, amikor a védelem ugyan formálisan biztosított, ténylegesen azonban nem érvényesül.³³⁰

V.5. RÉSZÖSSZEGZÉS A HATÉKONY VÉDELEM ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK BÍRÓI GARANCIÁIRÓL

A fentiekben bemutatásra kerültek a védelem hatékonyságának alkotmányos és nemzetközi egyezményeken alapuló követelményei, valamint a Be. ezzel kapcsolatos nívumai. Láttuk azt, hogy az EJEB joggyakorlatával összhangban az Alkotmánybíróság is levezette, miszerint a védelem csak akkor tekinthető biztosítottnak, amennyiben az tényleges és hatékony, majd a Be. is ezen elvek mentén szabályozta a védelemhez való jogot, és *expressis verbis* is rögzítette a hatékonyság követelményét.³³¹

³²⁸ Pécsi Ítélőtábla Bf.III.44/2020/28/I.

³²⁹ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 481-482.

³³⁰ BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 482.

³³¹ vö.: GÁCSI, *A hatékony...*, i.m.11-15.; BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 476-478.

Megállapítottuk ezzel párhuzamosan, hogy az EJEK és az Alkotmánybíróság joggyakorlatából szükségszerűen az következik, hogy a bíróságokat a tisztességes eljárás biztosítása körében hivatalbóli kötelezettségek terhelik, így a tekintetben is, hogy a hatékony védelem valóban érvényesüljön. Mindez következik a *favor defensionis* elvéből is, miszerint, ha a törvény többféleképpen értelmezhető, akkor azt a vádlott javára kell értelmezni, sőt amennyiben a törvény nem intézkedik, a bíróságnak (hivatalból) a vádlott érdekében kell eljárnia.³³²

Feltettük azonban a kérdést, hogy megvalósulhat-e ez az „örkődési” kötelezettség anélkül, hogy a funkciómegosztás, valamint a bíróság pártatlansága és függetlensége sérülne, vagyis egy jogállami büntetőeljárásban milyen mozgástere van e tekintetben a bíróságnak, és rendelkezésre állnak-e olyan valódi eszközök, amelyek által e garanciális feladat ténylegesen ellátható.

Azt láttuk, hogy ha korlátozott körben is, de a bíróság rendelkezik ilyen eszközökkel: hivatalból ügyelnie kell például arra, hogy a védő észszerű időben történő értesítésének elmaradása esetén a terhelt vallomását a bizonyítékok köréből ki kell rekeszteni, figyelemmel kell lennie a védői mulasztásokra, és kivételes esetben a védői munka értékelése is kifejeződik a felkészülési díj meg (nem) állapítása vagy súlyos mulasztás esetén a védő felmentése körében. Ezen eszközök megléte azért bír kiemelt jelentőséggel, mert egy jogállami büntetőeljárásban nem elegendő az emberi jogok és az eljárási alapelvek megfogalmazása, hogy azok csupán elméletben vagy a látszat kedvéért legyenek biztosítva. A cél az, – az officialitás terének szűkülése mellett is – hogy ezek az alapelvek valódi garanciaként szolgáljanak a tisztességes eljáráshoz való jog tényleges és hatékony gyakorlati érvényesüléséért. Általánosságban elmondható ugyanis, hogy minden elv, eljárási garancia és hangzatos elmélet annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle.³³³

A védelemhez való jog kereteinek biztosítása részben jogalkotási, részben hatósági és bírósági feladat. Annak érdekében azonban, hogy a gyakorlati jogalkalmazásban is elégségesek legyenek a bíróság garanciális örökös funkciója keretében rendelkezésre álló eszközök, az eljáró védő is köteles tenni. A védelemhez való jog tényleges és

³³² IFJ. DOMBÓVÁRY Géza, *Hérics Tóth János, a magyar bonjuge. Büntetőjogi és bűnperrendi tanulmány*, In: MESZLÉNY Artur (szerk.), *Magyar Jogászegyleti értekezések*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedés, Budapest, 1911, 174-175.

³³³ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 480-482.

hatékony biztosítása ugyanis a funkciómegosztás követelményéből fakadóan elsődlegesen mégiscsak azt a védőt terhelik, aki erre megbízást vagy kirendelést kapott.

Összességében tehát – megtartva az eltérő szerepköröket, egymást kiegészítő garanciális működés keretében – a bíróság és az eljáró védő egyaránt felelősek azért, hogy a védelem joga a büntetőeljárásban ne csupán deklarált alapelveként, hangzatos elméletként, hanem ténylegesen érvényesülő garanciaként jelenjen meg.³³⁴

VI. ELŐZETES MENTESÍTÉS

A fentiekben rögzítettek szerint, a hivatalbóliség elvének visszaszorítása mellett is vannak olyan kérdések, amelyek esetén garanciális jelentőséggel bírhat, hogy arról a hatóságnak kötelessége hivatalból dönteni. Kétségtől ilyen kérdés merül fel az előzetes bírósági mentesítés kapcsán is, amelynek törvényi szabályozása nem biztosította az eljárási garanciák érvényesülését, ezért az Alkotmánybíróság határozatában³³⁵ rendelkezett arról, hogy végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság hivatalból köteles vizsgálni az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról ítéletében rendelkezni.

VI.1. AZ EMPIRIKUS KUTATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ RÉSZHIPOTÉZIS, CÉLKITŰZÉSEK

A kutatás kiinduló hipotézise szerint az Alkotmánybíróság által megfogalmazott követelmény ellenére a gyakorlatban előfordulhatnak olyan büntetőügyek, amelyekben a bíróság – erre irányuló indítvány hiányában – nem vizsgálja hivatalból az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét. Ennek lehetséges magyarázata, hogy a törvényszéki hatáskörbe tartozó, nagyobb tárgyi súlyú ügyekben az előzetes mentesítés törvényi feltételei rendszerint eleve nem állnak fenn, így annak vizsgálata a gyakorlatban háttérbe szorulhat. A hipotézis vizsgálata érdekében ezért indokoltnak tűnt az ítélőtáblai szinten jogerősen befejezett ügyek elemzése azon esetekben, amelyekben a bíróság végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést szabott ki. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a bíróságok ezekben az ügyekben hivatalból vizsgálják-e az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és amennyiben nem alkalmazzák, indokolják-e annak mellőzését.

³³⁴ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 482.

³³⁵ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat

A kutatás lefolytatására – kutatási engedély alapján – a Debreceni Ítéltáblán került sor, amely a 2019–2020. években jogerőre emelkedett, végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó valamennyi határozatra kiterjedt, így a vizsgált időszak tekintetében nem csupán reprezentatív, hanem teljes körű képet ad a bírói gyakorlatról.

A kutatás központi kérdése tehát az volt, hogy a bíróságok megfelelnek-e az Alkotmánybíróság által megfogalmazott alkotmányos követelménynek, azaz hivatalból vizsgálják-e az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról ítéletükben rendelkeznek-e. Ezzel összefüggésben további vizsgálati szempontként merült fel annak elemzése is, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya és jellege befolyásolja-e e kötelezettség érvényesülését a gyakorlatban.

VI.2. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS MENETE, MÓDSZEREI

A kutatás lefolytatásához a Debreceni Ítéltábla elnökétől kértem kutatási engedélyt, amelyet részemre megadott, lehetővé téve a vizsgálatához szükséges határozatok megismerését és elemzését.

A kutatás első lépéseként a büntető kezelőirodában dolgozó ügyintézők közreműködésével a Bírósági Integrált Informatikai Rendszerben (a továbbiakban: BIIR) ügyválogatásra került sor. A megfelelő szűrők alkalmazásával azon ügyek kerültek kiválasztásra, amelyek a Debreceni Ítéltáblán 2019. január 1. és 2020. december 31. között jogerősen befejeződtek, és amelyekben a bíróság végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetést szabott ki. Az így kiválogatott ügyek iratanyagához szintén a BIIR-en keresztül fértem hozzá, így a kutatás teljes egészében elektronikus aktavizsgálat keretében valósult meg.

A vizsgálat során a tárgyévekben hozott jogerős határozatokat és azok előzményeit – így az elsőfokú, illetve adott esetben másodfokú eljárás releváns iratait és határozatait – teljeskörűen áttekintettem. Ez összesen 79 ügyben hozott 167 ítélet és végzés feldolgozását jelentette. Ezek közül 153 határozat tartalmazott végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésről szóló rendelkezést, így a kutatás szempontjából ezek minősültek relevánsnak. A vizsgált határozatok közül kilencvenegy 2019-ben, míg hatvankettő 2020-ban emelkedett jogerőre.

Az adatok rendszerezése és összehasonlíthatósága érdekében a vizsgált határozatokról egy adatbázist hoztam létre, amely tartalmazza többek között az ügyszámot, az eljárás fokát, a jogerőre emelkedés időpontját, az eljáró bíróság

illetékességi területét, az előzetes mentesítés vizsgálatára és alkalmazására vonatkozó adatokat, valamint az ügy tárgyát képező bűncselekményt.³³⁶ Az eredmények feldolgozása és elemzése az adatbázisban alkalmazott szűrési és lekérdezési kombinációk alapján történt.

VI.3. A MENTESÍTÉS

A mentesítés jogintézményének megértéséhez elsőként azt kell rögzítenünk, hogy a büntetett előélethez különböző joghátrányok kapcsolódnak, amelyek annyira sokrétűek, hogy gyakorlatilag az élet minden területén jelentkezhetnek. Ezek a hátrányok részben büntetőjogiak, részben azon kívüliek, így például munkajogiak (pl. a közoktatásban alkalmazás feltétele az, hogy az alkalmazott büntetlen előéletű legyen), polgári jogiak (pl. hivatásos gondnok csak büntetlen előéletű személy lehet), vagy a gazdasági jog területéhez kapcsolódóak (pl. közbeszerzési eljárásban nem lehet ajánlattevő, aki a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült).³³⁷

A büntetőjog által szabályozott mentesítés jogintézménye által az elítélt ezek alól a hátrányos jogkövetkezmények alól mentesül, beálltát követően a rehabilitált személyt ebben a körben büntetlen előéletűnek kell tekinteni, és nem tartozik számot adni olyan elítéléséről, amelyre nézve mentesítésben részesült. Erre az eszközre annak érdekében van szükség, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás rendszerében az egyént az állam túlhatalmával szemben védje, azáltal, hogy joghátrányok alkalmazásának végső tartományát kijelöli.³³⁸

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a mentesítés alapjogi forrása az emberi méltósághoz való jog, ebből következik ugyanis, hogy az elítélteknek lehetőséget kell biztosítani a rehabilitációra, arra, hogy jogsértés nélkül helytálljanak egy szabad társadalom feltételei között. A reszocializáció pedig megköveteli, hogy az arra objektív szempontok alapján érdemesült elkövető számára egy későbbi, büntetéstől mentes életvitel feltételeit a jog megteremtse. Ez nem csupán a terhelt érdeke, hanem a társadalomé is, minthogy a büntetőjogon kívüli megszorítások megszűnésével, a büntetlen előéletűeket megillető tisztségek ellátására, állások betöltésére való új lehetőségek megnyílása növeli elhelyezkedési esélyeiket, ami pedig csökkenti a

³³⁶ A kutatás során készített adatbázis az alábbi linken tekinthető meg: <https://airtable.com/shrsN8YN7XaBS3cne>

³³⁷ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [25]

³³⁸ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [26]-[28]

társadalmi gondoskodás költségeit, lehetővé teszi az elítélt számára a bűnismétlés elkerülését.³³⁹

VI.3.1. A mentesítés szabályozása

Annak érdekében, hogy tisztán lássuk a kutatás kérdéseit és azokat a problémákat, amelyek esetleg megoldásra várnak, érdemes a téma alapjául szolgáló jogszabályi háttérrel, illetve az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatát és az abban megjelenő érveket is áttekinteni.

VI.3.1.1 Jogszabályi háttér

A mentesítésnek a büntető törvénykönyvünk három típusát szabályozza: törvényi, bírósági és kegyelmi mentesítés.³⁴⁰

A törvényi mentesítés esetén a mentesítés a törvény erejénél fogva áll be, a törvényben meghatározott időtartam elteltével így az elítélt *ipso iure* mentesül, nincs szükség erre irányuló külön kérelemre. A bírósági mentesítés ezzel szemben nem automatikusan, hanem kérelemre, illetve e kérelem alapján bírósági határozattal történik. E jogintézmény alapján a terhelt bizonyos feltételek mellett a törvényi mentesítésnél hamarabb mentesülhet a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól. Végül pedig a kegyelmi mentesítés alapja az Országgyűlés közkegyelmi határozata, illetve a köztársasági elnök egyéni kegyelmezési jogosultsága lehet.³⁴¹

A témánk szempontjából releváns bírósági mentesítés intézményén belül beszélhetünk előzetes és utólagos mentesítésről. Az utólagos bírósági mentesítésnek akkor lehet helye, ha a bíróság szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztést szabott ki, a mentesítést az elkövető kérelmezi és arra érdemes, amennyiben a szabadságvesztés kitöltésétől vagy a végrehajthatósága megszűnésétől a törvényi mentesítésre megállapított várakozási idő fele már eltelt.³⁴²

Az előzetes mentesítés jogintézményét a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 20. §-a iktatta be az akkor hatályos büntető törvénykönyv, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

³³⁹ 144/2008. (XI. 26.) AB határozat

³⁴⁰ lásd: Btk. 100. §; 101-102. §; 104. §

³⁴¹ KARSAI Krisztina (szerk.), *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest

³⁴² 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [32]

szóló 1961. évi V. törvény 81/A. §-ába. A jogszabály indokolása szerint a módosítás oka a gondatlan és a szándékos bűncselekmények miatt kiszabott szabadságvesztés alóli mentesítés összhangjának a megteremtése volt. Előzetes mentesítésben ugyanis azt részesítheti a bíróság, akit végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, ha úgy véli, hogy az elkövető arra érdemes. Ezzel a Btk. lehetővé teszi, hogy a törvényi mentesítés szabályaihoz hasonlóan, az ítélet jogerőre emelkedésének napján álljon be a mentesítés.

Az utólagos bírósági mentesítéshez hasonlóan az előzetes bírósági mentesítés szubjektív, alanyi feltétele a terhelt érdemessége. Az érdemesség vizsgálatához az utólagos bírósági mentesítésnél a törvény támpontot ad, azonban az előzetes bírósági mentesítésnél ilyen rendelkezést nem találunk. Az érdemesség megállapításának szempontjait a bírói gyakorlat alakította ki. Leszögezhető, hogy a bíróság által a büntetés kiszabása körében már értékelt, és a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését alátámasztó körülmények az érdemességet is megalapozhatják.³⁴³ Ebben a körben tehát a bíróság értékelésénél szerepet játszik különösen a bűncselekmény tárgyi súlya, a bűnösség foka, az elkövető személyisége, életvezetése, a bűncselekmény elkövetése és az elítélés ideje között tanúsított magatartása, a cselekményével okozott sérelem jóvátétele, a sértett felróható közrehatása.³⁴⁴ Fontos azonban kiemelni, hogy a felfüggesztés feltételeinek fennállása önmagában még nem jelenti az érdemesség meglétét, hiszen ez azt eredményezné, hogy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélés önmagában elegendő lenne az előzetes mentesítés engedélyezéséhez.³⁴⁵

Az érdemesség fogalmát, illetőleg annak tartalmát a jogalkotó sem a régi Btk.-ban, sem a hatályos Btk.-ban nem határozta meg, annak tartalmára vonatkozóan a jogszabály indokolása ad némi iránymutatást. A fogalom valóságos tartalmát a bírói gyakorlat munkálta ki, ami szerint az érdemesség vizsgálata során az elkövető személyiségét, életvitelét, a bűncselekmény jellegét, az elkövetés körülményeit és indítékát összevetve kell állást foglalni.

Néhány példát említve az ítélkezési gyakorlatból, a Debreceni Ítélőtábla nem találta megállapíthatónak a büntetlen előéletű, kifogástalan életvitelű vádlott érdemességét abban az ügyben, ahol a terhelt 732 rendbeli népszavazás rendje elleni bűncselekmény büntetettét követte el azzal, hogy a népszavazási értesítők egy részét nem kézbesítette,

³⁴³ BJD 8779.

³⁴⁴ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [36]

³⁴⁵ KARSAI, *Nagykommentár...*, i.m.

hanem azokat elásta. A bíróság úgy ítélte meg, hogy az elkövetett bűncselekmények nagy száma, jellege és tárgyi súlya külön-külön és együttesen is akadályai az érdemesség megállapíthatóságának.³⁴⁶

Hasonlóan nem találta érdemesnek a mentesítésre a Szegedi Ítéltábla a súlyos megítélésű, testi épség elleni bűncselekményt társtettesi minőségben elkövető vádlottakat.³⁴⁷ A Kúria pedig arra tekintettel döntött egy ügyben az előzetes bírósági mentesítés elutasítása mellett, hogy az ügyvéd foglalkozású terhelt cselekményét a foglalkozás szabályainak ismételt megszegésével olyan sértett sérelmére követte el, aki koránál és állapotánál fogva korlátozottan volt képes a bűncselekmény felismerésére.³⁴⁸

Az előzetes bírósági mentesítéssel kapcsolatban felmerült másik, és talán jóval aggályosabb probléma, hogy a jogszabály nem rögzíti az előzetes mentesítéssel összefüggő eljárási szabályokat sem, így nem tartalmaz iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a bírói döntéshozatalt ki, mikor és milyen eljárási rendben kezdeményezheti.

A Btk. 101-102. §-ához fűzött indokolás csupán annyit mond ki, hogy a bíróság az előzetes mentesítésről a bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó ítéletben rendelkezhet. Ennél jóval egyértelműbb a vonatkozó bírói gyakorlat, amely szerint az előzetes mentesítés kizárja a hátrányos következmények hatályának beálltát, vagyis az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésének napján mentesül. Az egységes és elfogadott bírói gyakorlat szerint ebből az következik, hogy az ítélet jogerőre emelkedését követően az elítélt előzetes mentesítésben részesítése fogalmilag kizárt.³⁴⁹

VI.3.2. Alkotmánybírósági határozat az előzetes bírósági mentesítés vizsgálatáról

VI.3.2.1 Az AB határozat előzményei

Ezen szabályozásbeli anomáliák vezettek el a jelen kutatás alapjául is szolgáló Alkotmánybírósági határozathoz, melynek indítványozója, a Pesti Központi Kerületi Bíróság bírāja (a továbbiakban: indítványozó), aki az előtte folyamatban lévő büntető ügyben az eljárást felfüggesztette, és kezdeményezte az Alkotmánybíróságnál a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 104. § (1) bekezdése és a hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a

³⁴⁶ ÍH2009. 1.

³⁴⁷ ÍH2011. 54.

³⁴⁸ BH2018. 135.

³⁴⁹ BH1996. 238.

továbbiakban: Btk.) 102. § (1) bekezdése „előzetes” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését.

Az indítványozó kifejtette, hogy a büntető jogszabályok és az azok értelmezésére vonatkozó, egységesnek tekinthető bírói gyakorlat szerint a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt személy az ítélet jogerőre emelkedését követően nem részesíthető előzetes bírósági mentesítésben. Álláspontja szerint ez a megoldás ellentétes az Alaptörvényből fakadó követelményekkel. Úgy véli, hogy a jogalkotó a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték javára indokolatlan és egyoldalú előnyt biztosít azzal, hogy számukra lehetővé teszi az érdemesség utólagos vizsgálatát, és a törvényi mentesülési idő felének eltelte után a bírói mentesítést, míg ezzel szemben éppen a felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélték nem részesülhetnek ilyen kedvezményben.³⁵⁰ Az indítványozó ezt a szabályozást azért tartotta Alaptörvény-ellenesnek, mert ezzel a jogalkotó indokolatlan és egyoldalú előnyt biztosít a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték javára, holott ők jellemzően súlyosabb megítélésű, nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményt követtek el.³⁵¹

Az indítványozó bíró szerint a kifogásolt törvényi rendelkezések diszkriminációt valósítanak meg, hiszen azok sem szükségességi, sem arányossági indokkal nem magyarázhatók, ezáltal pedig sértik a tisztességes eljáráshoz való jogot, és ellentétesek a hátrányos megkülönböztetés tilalmával.³⁵²

VI.3.2.2 Az Alkotmánybíróság döntése

Az Alkotmánybíróság határozatában áttekintette az előzetes bírósági mentesítés szabályozásának tartalmát és jellegzetességeit és megállapította, hogy a jogintézményt a régi és az új Btk. is röviden, mindössze két mondatban szabályozza, az előzetes bírósági mentesítéssel összefüggő eljárási szabályokat pedig nem rögzít. A jogszabálysövegből mindössze az következik, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a döntést az a bíróság hozza meg, amely a büntetőjogi felelősség kérdésben is ítéلkezik, valamint az, hogy a döntéshozatalnak az ítélelhozatalal egy időre kell esnie, nem követheti az ítélet kihirdetését. Nem ad ugyanakkor a jogszabály semmiféle iránymutatást arra

³⁵⁰ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [8]

³⁵¹ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [39]

³⁵² 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [10]

vonatkozóan, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a bírói döntéshozatalt ki, mikor, milyen eljárási rendben kezdeményezheti.³⁵³

A vonatkozó bírói gyakorlat értelmezése szerint abból, hogy előzetes bírósági mentesítés esetén a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények hatálya be sem áll, az következik, hogy „az ítélet jogerőre emelkedését követően az elítélt előzetes mentesítésben részesítése fogalmilag kizárt”. Továbbá mivel a Be. nem ismer olyan különleges eljárást, amelynek tárgya az ítélet jogerőre emelkedése után az elítélt előzetes mentesítésben részesítése lehetne, csak a jogerős ítélet lehet az a határozat, amely az elítélt előzetes bírósági mentesítését kimondja.³⁵⁴

Az Alkotmánybíróság az előzetes bírósági mentesítés szabályozásának a tisztességes eljáráshoz való jog garanciáival³⁵⁵ való összevetése körében rögzítette, hogy a bűncselekménnyé nyilvánításnál és a büntetési rendszer kialakításánál a törvényhozó szabadsága széles körben érvényesül. A terheltek bizonyos csoportjainak eltérő kezelése, súlyosabb megbüntetésük elvi lehetőségének biztosítása vagy számukra kedvezmények nyújtása a büntetőpolitika körébe tartozó kérdés. Irányadónak tekintette továbbá az Alkotmánybíróság jelen esetben is azt a korábbi álláspontját, amely szerint „[a] büntetéskiszabásnak a büntető törvényben meghatározott szabályai minden esetben egy adott büntetőpolitika normatív megtestesülését jelentik.”³⁵⁶

Kifejtette továbbá az Alkotmánybíróság azt is, hogy nincs jogosítványa a büntetőpolitika által megfogalmazott szükségletek, követelmények és célok helyességéről és indokairól, így különösen azok célszerűségéről és hatékonyságáról határozattal dönteni, hanem csak a normában testet öltött politikai döntés alkotmányosságáról vagy alkotmányellenességéről határozhat. Az Alkotmánybíróságnak tehát kizárólag arra van jogosítványa, hogy a büntetőpolitika alkotmányos korlátait állapítsa meg, de ne a politika tartalmáról döntsön, ennek során pedig különös tekintettel legyen az alapjogok védelmének alkotmányos büntetőjogi garanciáira.”³⁵⁷

Mindezekre figyelemmel az Alkotmánybíróság a konkrét indítvány alapján nem vizsgálta az előzetes bírósági mentesítésnek a büntetőjogi szabályozásban betöltött helyét, funkcióját, valamint alkalmazásának alaptörvényi indokait, hanem csupán azt

³⁵³ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [58]-[59]

³⁵⁴ lásd: BH1996. 238. számú eseti döntés érvelése

³⁵⁵ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés

³⁵⁶ vö.: 13/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 85, 90.

³⁵⁷ vö.: 1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 573, 574.; lásd még: 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [33]

értékelt, hogy a jogintézmény működésnek jogszabályi feltételei megfelelnek-e az Alaptörvényből fakadó követelményeknek.³⁵⁸

Az Alkotmánybíróság szerint az alkotmányossági problémát a jogalkalmazásban fellelhető egyes bizonytalanságok okozzák. Rögzítette, hogy alkalmazásának szabályait a jogalkotó sem a Btk., sem a Be. rendelkezései között nem határozta meg. Ezen szabályok egy részét ugyan a bírói gyakorlat kimunkálta, ám a határozat alapjául szolgáló bírói indítvány is azt mutatja, hogy a szabályok alkalmazása a gyakorlatban bizonytalan. A legnagyobb probléma az, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján nem lehet megállapítani, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a bírói döntéshozatalt a büntetőeljárás mely alanyai jogosultak a terhelt érdekében kezdeményezni. Szintén nem tartalmaz iránymutatást a törvényi szabályozás a tekintetben, hogy az igénynek mikor lehet érvényt szerezni. A gyakorlatban ez azért jelenthet különös nehézséget, mert a kedvezmény alkalmazásának egyik feltétele, a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabása nyilvánvalóan csak az ítélet kihirdetésekor válik ismertté az eljárás alanyai előtt. Az előzetes bírósági mentesítésről ugyanakkor a bíróság szintén az ítéletben rendelkezik. Nem egyértelmű tehát, hogy az igényt mely időponttól és különösen, hogy meddig lehet a bíróság előtt érvényesíteni. Nem állapíthatóak meg továbbá a vizsgált rendelkezések alapján azok a részletszabályok sem, amelyek a kérelem előterjesztésének a módját határoznák meg, így például nem tudni, hogy a kérelmezőnek minimálisan milyen tartalmi követelményekre figyelemmel kell kérelmét előterjesztenie vagy előadnia.³⁵⁹

Végül témánk szempontjából külön kiemelandő probléma, hogy a hatékony bírói jogvédelem követelménye ellen hat, hogy a támadott szabályok értelmében a bíró döntéséről az ítéletben nem köteles rendelkezni, így az elítélt számára nem válik ismertté, hogy kezdeményezésének elbírálására ténylegesen sor került-e.³⁶⁰

Az Alkotmánybíróság szerint a felmerült problémákkal kapcsolatban a kérdés mindenekelőtt az, hogy a támadott szabályokban rejlő jogalkalmazási bizonytalanságok kizárják vagy gátolják-e a hatékony bírói jogvédelem követelményének érvényesülését. Éppen ezért a továbbiakban az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy van-e a támadott

³⁵⁸ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [62]

³⁵⁹ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [67]-[68]

³⁶⁰ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [68]

rendelkezéseknek olyan, az Alaptörvény követelményeivel összhangban álló értelmezése, amellyel a jogalkalmazás fenti bizonytalanságai kiküszöbölhetők.³⁶¹

Az, hogy a jogszabály valamely jogintézmény szabályait milyen részletességgel határozza meg, a jogalkotó belátásán múlik, amely belátásnak az Alaptörvényből fakadó követelmények szabnak határt. Amennyiben a szabályozás hiányossága olyan fokú, a részletszabályok meghatározása annyira nagyvonalú, hogy az gátat szab az Alaptörvényből fakadó követelmények érvényesülésének, helye van az alaptörvény-ellenesség megállapításának. Ugyanakkor ezen hiányosságok feltárásakor a szabály szövegével együtt vizsgálni szükséges a szabály alkalmazásának a gyakorlatát is, mivel a jogalkotó által nyitva hagyott kérdéseket gyakran megválaszolja a joggyakorlat, amely a szabály értelmezésével kitölti a jogalkotó által meghagyott hézagokat.³⁶²

Abban az esetben viszont, ha a jogszabályi rendelkezés alkotmányossága a szabályozásban rejlő jogalkalmazási bizonytalanságok miatt kérdéses, az Alkotmánybíróság kifejezetten is megállapíthatja az alkotmányos értelmezés tartományát, vagyis meghatározhatja azokat az alkotmányos követelményeket, amelyeknek a norma értelmezéseinek meg kell felelnie. Az Abtv. vonatkozó rendelkezése értelmében az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal állapíthatja meg azokat, az Alaptörvény szabályozásából eredő és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált, illetve a bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkalmazásának meg kell felelnie. Abban az esetben tehát, ha a vizsgált jogszabálynak van olyan értelmezése, amely az Alaptörvényből fakadó követelményeknek megfelel, az Alkotmánybíróság a hatályos jog kíméletével jár el, és elkerüli a jogszabályi rendelkezés megsemmisítését. Ilyenkor az Alkotmánybíróság alkotmányos követelménnyel határozza meg azoknak az értelmezéseknek körét, amelyek teljesülése esetén a szabály összhangban van az Alaptörvénnyel.³⁶³

Ilyen helyzet állt fenn jelen esetben az előzetes bírósági mentesítés szabályit illetően is, az Alkotmánybíróság ugyanis úgy ítélte meg, hogy a támadott jogszabályi rendelkezéseknek létezik olyan értelmezése, amely iránymutatásul szolgálhat a jogalkalmazás számára, és amely által a támadott rendelkezések és az Alaptörvény összhangja biztosítható. Abban az esetben ugyanis, ha a bíró a szabadságvesztés

³⁶¹ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [69]

³⁶² 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [70]

³⁶³ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [71]

végrehajtásának felfüggesztése esetén *hivatalból* vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezik, kizárhatók mindazon bizonytalanságok, amelyeket az Alkotmánybíróság fentebb feltárt. Ilyen módon kiszámíthatóvá válik a jogalkalmazás és biztosítható a tisztességes eljárással összefüggő garanciák érvényesülése.³⁶⁴

Ami tehát a fejezet témájának szempontjából összegzésként kiemelendő, és ami jelen empirikus kutatás alapját képezi az, hogy az Alkotmánybíróság fentiekben kifejtett 8/2015. (IV. 17.) számú határozatában alkotmányos követelményként írta elő a bíróságok számára, hogy végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásakor hivatalból kötelesek vizsgálni az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét és arról ítéletükben rendelkezni.

VI.4. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI

A kutatás menete a *VI.2. alfejezetben* már bemutatásra került, a fogalmi és szabályozásbeli háttér áttekintése után pedig jelen alfejezetben rátérünk a kutatás konkrét eredményeire. Ahogy az korábban már rögzítésre került, a kutatásban összesen 79 ügyben hozott 167 ítélet, illetve végzés került feldolgozásra, amelyből 153 rendelkezik végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésről, így jelen kutatás szempontjából ezek voltak relevánsak. A 153 végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó határozat közül 91 db 2019-ben emelkedett jogerőre, míg 62 db 2020-ban.

A kutatás során alapvetően három kérdésre kerestem a választ. Elsőként arra, hogy a bíróságok milyen arányban rendelkeznek hivatalból az előzetes bírósági mentesítés lehetőségéről, majd arra, hogy a rendelkezés megléte területileg hogyan oszlik meg a régióban, végül pedig arra, hogy megállapítható-e összefüggés a rendelkezés megléte vagy elmaradása és az elkövetett bűncselekmény között. Jelen fejezet további alfejezetei tehát ezen megválaszolandó kérdések mentén követik egymást.

VI.4.1. Az előzetes mentesítésről való rendelkezés aránya és megjelenése a határozatokban

A kutatás legfontosabb kérdése az volt, hogy a bíróságok megtartják-e az Alkotmánybíróság által a 8/2015. (IV. 17.) AB határozatban rögzített alkotmányos

³⁶⁴ 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [73]

követelményt, miszerint végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés esetén a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét és arról ítéletében rendelkezni.

Az az előzetes feltevés, miszerint a fenti alkotmányos követelmény sok esetben nem érvényesül, a kutatás eredményei alapján beigazolódni látszott, a teljes kutatást tekintve ugyanis az összes határozat közel 60%-ában hiányzott az előzetes mentesítésről való rendelkezés.

Ezt az arányt szemlélteti az alábbi 1. ábrán szereplő diagram.

1. ábra: Az előzetes bírósági mentesítésről való rendelkezés aránya 2019-2020. években

A differenciáltabb eredmények érdekében azt is fontos volt megvizsgálni, hogy az a tény, miszerint rendelkezik az előzetes mentesítésről a bíróság, mennyiben kötődik ahhoz, hogy annak alkalmazására lehetőséget is lát. Tulajdonképpen ebből látható az, hogy hivatalból is eleget tesznek-e az alkotmányos kötelezettségnek. A hipotézisem ezzel kapcsolatban az volt, hogy leginkább olyankor rendelkezik róla a bíróság, amikor alkalmazza is, valójában hivatalból pedig általában nem kerül bele a határozatokba, tehát sokkal kevesebb olyan eset lesz, ahol úgy rendelkezett róla a bíróság, hogy nem látott módot az alkalmazására.

A következőkben tehát azt vizsgáltam, hogy abban azokban a határozatokban, amelyekben található az előzetes mentesítésre vonatkozó rendelkezés, milyen arányban vannak azon határozatok, ahol valóban alkalmazásra került és azok, amelyeknél a bíróság csupán azt rögzítette, hogy az előzetes mentesítésre adott esetben nem lát módot.

A teljes kutatási anyag alapján nagyjából fele-fele arányban vannak a mentesítésről rendelkező határozatok között azok, amelyeknél alkalmazásra is került (51,6%) és

amelyeknél nem látott rá lehetőséget a bíróság (48,4%). Ezen a kiegyensúlyozott arány alapján az a hipotézis megdőlni látszik, miszerint a bíróságok (szinte) csak abban az esetben rendelkeznek határozatukban az előzetes mentesítésről, amennyiben az alkalmazásra is kerül.

Azon határozatok között, ahol a bíróság úgy rendelkezett az előzetes mentesítésről, hogy annak alkalmazására nem látott módot, találunk olyanokat, amelyek részletes indokolás mellett rendelkeznek az előzetes mentesítés alkalmazásának elvetéséről, hivatkozva az Alkotmánybíróság határozatára és viszonylag részletesen kifejtve annak rendelkezéseit, továbbá rögzítve az irányadó bírói gyakorlat legfőbb alapjait.

A Debreceni Ítéltábla egyik ilyen határozatában például a következő indokolást adta: „[16] Az Alkotmánybíróság 8/2015. (IV. 17.) AB határozat 1. pontja alatt megállapította, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 104. § (1) bekezdése és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 102. § (1) bekezdése alkalmazásakor az Alaptörvény XXVIII. cikke (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, miszerint a bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezzen.

[17] A Btk. 102. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíróság ítéletében előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet, ha arra érdemes.

[18] A törvény kizárólag szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén jogosítja fel a bíróságot arra, hogy a bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó ítéletben mentesítse az elítéltet a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól. Az előzetes mentesítés szubjektív, alanyi feltétele – az utólagos mentesítéshez hasonlóan – a terhelt érdemessége.

[19] Az érdemesség fogalmát, illetőleg annak tartalmát a jogalkotó sem a korábbi Btk.-ban, sem a Btk.-ban nem határozta meg, annak tartalmára vonatkozóan a jogszabály indokolása ad némi iránymutatást. A fogalom valóságos tartalmát a bírói gyakorlat munkálta ki (EBH1983. 51.) Az érdemesség vizsgálatánál különösen az elkövető személyét, életvitelét, a bűncselekmény jellegét, az elkövetés körülményeit és motívumait kell értékelni. (EHB1986. 92.) Az érdemesség megállapításánál nemcsak az elkövető személyét és életvitelét, hanem a bűncselekmény tárgyi súlyát és jellegét is értékelni kell. (BH1983. 221.)

[20] Az ítélet tábla az előbbiek figyelembevételével arra a megállapításra jutott, hogy a II. r. vádlott előzetes mentesítésben nem részesíthető.”³⁶⁵

Azon határozatok között, amelyek rendelkeznek az előzetes mentesítésről, ám annak alkalmazására nem látott lehetőséget a bíróság olyanokat is találunk, amelyek csak a lehető legrövidebben tesznek eleget az Alkotmánybíróság által rájuk rótt hivatalbóli kötelezettségüknek. Így például a következő indokolás: „A bíróság ugyanakkor megállapította, hogy a VII. r. T. L. Zs. vádlott vonatkozásában az előzetes bírósági mentesítés lehetősége nem áll fenn, arra nem érdemes. Az előzetes mentesítés hivatalbóli vizsgálata a 8/2015. (IV. 17.) AB határozaton alapul.”³⁶⁶

Olyan határozattal is találkoztam, amelyben a bíróság előzetes mentesítésben részesítette a terheltet, de indokolásában lényegében csak ezt a tényt rögzítette, annak konkrét indokaira nem ad magyarázatot: „[...] A bíróság a Btk. 102. § (1) bekezdése alapján mentesítette a vádlottat a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól. [...]”³⁶⁷

Azt látjuk, hogy a fenti indokolások egyike sem adott egyéniesített és konkrét érveket tartalmazó magyarázatot arra, hogy adott terhelt esetén, a konkrét ügyben milyen okok miatt látta vagy nem látta a bíróság az előzetes mentesítés alkalmazásának lehetőségét.

A vizsgált határozatok között találhatók olyanok is, amelyekben ez megvalósul. Így például rövid, de terhelt és az elkövetett cselekmény sajátosságaira koncentráló indokolást tartalmaz a Nyíregyházi Törvényszék következő indokolása: „A törvényszék a Btk. 102. § (1) bekezdése alapján vizsgálta a vádlottak előzetes mentesítésben részesítésének lehetőségét, azonban arra az állápontra jutott, hogy a bűncselekmények jellege, elkövetési körülményei, az okozott kár nagysága alapján arra nem éremesek, ezért ezen feltétel hiányában őket előzetes mentesítésben nem részesítette.”³⁶⁸

Az általam vizsgált határozatok közül a legrészletesebben levezetett indokolással a Debreceni Ítélet tábla egy költségvetési csalás tárgyában hozott másodfokú ítéletében találkoztam, az alábbiak szerint:

„[34] A Btk. 102. § (1) bekezdése értelmében a szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztése esetén a bíróság ítéletében előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet,

³⁶⁵ A Debreceni Ítélet tábla 1.Bf.404/2020. számú határozata

³⁶⁶ A Nyíregyházi Törvényszék 7.B.498/2013. számú határozata

³⁶⁷ A Nyírbátori Járásbíróság B.26/2019. számú határozata

³⁶⁸ A Nyíregyházi Törvényszék 4.Bf.288/2020. számú határozata

ha arra érdemes. A Btk. 102. § (2) bekezdése szerint az előzetes mentesítés hatályát veszti, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelik.

[35] Az Alkotmánybíróság 8/2015. (IV. 17.) AB határozat 1. pontja alatt megállapította, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 104. § (1) bekezdése és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C törvény 102. § (1) bekezdése alkalmazásakor az Alaptörvény XXVIII. cikke (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, miszerint a bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezzen. Az Alkotmánybíróság észlelte, hogy a jogalkalmazásban tapasztalt bizonytalanságok megkérdőjelezhetővé teszik, hogy a terhelt tud-e élni egy olyan kedvezmény odaítélésének a lehetőségével, amelyet a jogalkotó a büntető törvényben biztosít számára. A szabályozás hiányosságai miatt a terhelt olyan helyzetbe kerül, amelyben kétséges, hogy az eljárás tisztességes jellegét biztosító garanciák köre, azok közül különösen a bírósághoz fordulás joga érvényesülhet. Az Alkotmánybíróság vizsgálata során úgy ítélte meg ugyanakkor, hogy a régi Btk. és a Btk. támadott rendelkezéseinek létezik olyan értelmezése, amely iránymutatásul szolgálhat a jogalkalmazás számára, és amely által a támadott rendelkezések és az Alaptörvény összhangja biztosítható. Abban az esetben ugyanis, ha a bíró szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes mentesítés lehetőségét, és arról ítéletben rendelkezik, kizárható mindazon bizonytalanságok érvényesülése, amelyeket az AB feltárt. Ilyen módon kiszámíthatóvá válik a jogalkalmazás és biztosítható a tisztességes eljárással összefüggő garanciák érvényesülése.

[36] Az érdemesség megítélésének szempontjait a bírósági gyakorlat az utólagos bírósági mentesítéssel összefüggésben alapvetően kimunkálta, amelyet az előzetes bírósági mentesítésről döntést hozó bíróságok is alkalmaznak, az számukra az elítéltek eltérő helyzetéből fakadó különbözőségek figyelembevétele mellett iránymutatásul szolgál. A Btk. 101. § (3) bekezdése szerint az érdemesség elbírálásánál figyelembe kell venni az elítéltnak a büntetés kitöltése, felfüggesztett szabadságvesztés esetén az ítélet jogerőre emelkedése óta folytatott életmódját, továbbá azt, hogy – ha erre módja volt – jóvátette-e a bűncselekménnyel okozott sérelmet.

[37] Az iratokból megállapítható, hogy a vádlott elvált családi állapotú, 1 kk. gyermek tartásáról rendszeresen gondoskodik. A bűncselekmények elkövetése óta folyamatosan dolgozik, havi jövedelme 150.000-300.000,- forint. Rögzíthető tehát, hogy

az 50 éves, büntetlen előéletű vádlott rendezett körülmények között él, nincs adat arra, hogy ismételten összetűzésbe került volna a törvénnyel. Az adóhatósági eljárást követően megindult végrehajtási eljárásban tevékenyen részt vett a vagyoni hátrány megtérítése érdekében, a vagyoni hátrány csaknem egészében megtérült. A bűncselekmények elkövetése óta 7 év telt el. Az ítélet tábla az előbbiek okán arra a következtetésre jutott, hogy a vádlott érdemes az előzetes mentesítésre.”³⁶⁹

Talán kijelenthető, hogy ez a fajta indokolás tesz eleget leginkább az AB határozatból fakadó alkotmányos követelménynek, hiszen nem csak formálisan tartalmaz rendelkezést az előzetes mentesítéssel kapcsolatban, hanem rögzíti az annak alapjául szolgáló Alkotmánybírósági határozat rendelkezéseit, a vonatkozó jogszabályi háttérrel és részletes levezetéssel tartalmazza a konkrét terhelte, konkrét cselekménye kapcsán. Véleményem szerint az eljárási garancia érvényesülése, amelyre az előzetes mentesítés lehetőségének bíróságok általi hivatalból vizsgálatának kötelezettsége irányul, ilyen formában tud maradéktalanul megvalósulni.

VI.4.2. Az előzetes mentesítésről való rendelkezés területi megoszlása

A következőkben fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a Debreceni Ítélet táblához tartozó régióban az egyes megyékben milyen arányban tesznek eleget a bíróságok azon kötelezettségüknek, hogy az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét hivatalból vizsgálják és arról ítéletükben rendelkezzenek.

Tekintettel arra, hogy kutatással érintett években a vizsgált határozatok nem arányosan és egységesen oszlanak meg a megyék között, nem összesítve, hanem megyékre lebontva mutatom be a megoszlási arányokat.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 23 db vizsgálandó határozat született, melyek közül 5 rendelkezett az előzetes mentesítésről, ami a megyében vizsgált határozatoknak csupán a 21,7%-a. A szóban forgó 5 határozat közül 3 rendelkezett úgy, hogy előzetes mentesítésben részesíti a terhelte, 2 esetén pedig nem látott rá módot a bíróság. Az látható tehát, hogy a mentesítésről való rendelkezés jóval elmarad a régiós átlagtól, azonban az azonbelüli megoszlás ugyanazt a nagyjából fele-fele arányt mutatja.

³⁶⁹ A Debreceni Ítélet tábla 1.Bf.199/2020. számú határozata

Heves megyében a jelen kutatás keretein belül vizsgálható határozatok a mentesítésben való részesítése tekintetében nagyjából a régiós átlaghoz igazodnak, hiszen a megyében hozott határozatok 54,5%-ában találhatunk rendelkezést az előzetes mentesítésre vonatkozóan. Azt látjuk azonban, hogy főként akkor került erre sor, amikor valóban lehetőséget is látott rá a bíróság, hiszen a szóban forgó 6 határozatból 5-ben előzetes mentesítésben részesítette a bíróság a terheltet.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében Heves megyéhez hasonló arányokat tapasztalhatunk tekintetben, hogy a bíróságok a határozataik mekkora százalékában rendelkeznek az előzetes mentesítés lehetőségéről vagy kizártságáról, ugyanis a vizsgált ítéletek 52%-ában került erre sor, ami valamivel kedvezőbb, mint a régiós átlag. Kiemelendő, hogy a megyében hozott ítéletek közel 70%-ában úgy tesz eleget az előzetes mentesítésről való hivatalbóli rendelkezés alkotmányos követelményének a bíróság, hogy annak alkalmazására nem került sor.

A legtöbb vizsgálható határozat *Hajdú-Bihar megyében* állt rendelkezésre. Ennek leginkább az az oka, hogy a vizsgált ügyek mindegyikében a Debreceni Ítéltábla hozta a jogerős határozatot, emellett pedig voltak olyan ügyek, amelyek elsőfokon is Hajdú-Bihar megyében indultak. Ebben a megyében az előforduló ügyek 40,9%-ában rendelkezett a bíróság az előzetes mentesítés lehetőségéről, ami szinte teljes egészében a régiós átlagot reprezentálja. Ugyanez mondható el a mentesítésről rendelkező határozatokon belüli megoszlásra is, hiszen azok 52,6%-a előzetes mentesítésben részesíti a terheltet, 47,4%-ában pedig nem látott erre lehetőséget a bíróság.

Összességében az elmondható, hogy a régióba tartozó egyes megyék között van megosztottság tekintetben, hogy a bíróságok milyen gyakorisággal tesznek eleget a 8/2015. (IV. 17.) AB határozatból folyó alkotmányos követelménynek, miszerint arra irányuló indítvány nélkül is, hivatalból vizsgálniuk kell az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét és arról ítéletükben rendelkezniük kell.

VI.4.3. Az előzetes mentesítésre vonatkozó rendelkezés büncselekmények szerinti megoszlása

Az a hipotézis beigazolódni látszott, miszerint az alkotmányos követelmény ellenére nagy számban előfordulnak olyan büntetőügyek, ahol a bíróság – erre irányuló indítvány hiányában – hivatalból nem vizsgálta az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét. A következőkben ezért a vizsgálat arra irányult, hogy az erre adott – a

dolgozat elején megfogalmazott – lehetséges magyarázat, miszerint ennek oka, hogy a törvényszéken induló legnagyobb tárgyi súlyú büntetőügyekben az előzetes bírósági mentesítés törvényi feltételei nyilvánvalóan hiányoznak, valóban helytálló-e. Ennek érdekében szükséges volt statisztikát készíteni arról, hogy milyen bűncselekmények miatt szabtak ki végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést a bíróságok és valóban megfigyelhető-e egy olyan tendencia, miszerint a kisebb tárgyi súlyúaknál vagy társadalomra kevésbé veszélyeseknél rendelkeznek hivatalból az előzetes mentesítésről, és a nagyobb tárgyi súlyúaknál vagy súlyosabb megítélésűeknél többször marad el, illetve egyáltalán kirajzolódik-e valamilyen tendencia, kapcsolat a bűncselekmény típusa és a rendelkezés megléte vagy hiánya között.

A kategorizációt a védett jogi tárgy alapján, az átláthatóság és könnyen kezelhetőség érdekében a hatályos Btk. fejezet címeinek megfelelően végeztem el.³⁷⁰ Ez alapján a vizsgált bűncselekmények a következőképpen oszlanak meg:

- Egészséget veszélyeztető bűncselekmények - 10 db
- Élet, testi épség elleni bűncselekmények - 32 db
- Emberi szabadság elleni bűncselekmények - 3 db
- Gazdálkodás rendje elleni bűncselekmények - 2 db
- Gyermekek érdekét sértő és család elleni bűncselekmények - 4 db
- Hivatalos személy elleni bűncselekmények - 2 db
- Hivatali bűncselekmények - 2 db
- Költségvetést károsító bűncselekmények - 52 db
- Korruptációs bűncselekmények - 16 db
- Közbiztonság elleni bűncselekmények - 6 db
- Közlekedési bűncselekmények - 7 db
- Köznyugalom elleni bűncselekmények - 4 db
- Pénzmosás - 4 db
- Vagyon elleni bűncselekmények - 7 db
- Vagyon elleni erőszakos bűncselekmények - 2 db

³⁷⁰ Abban az esetben, amennyiben a terheltet több bűncselekmény miatt ítélték felfüggesztett szabadságvesztésre, a kategorizáció a legsúlyosabb bűncselekmény figyelembevételével történt

Jól látható, hogy a vizsgált években az egyes bűncselekmény típusok közötti megosztottság igen nagy és mivel nem arányosak, nehezen összehasonlíthatóak az adatok. Éppen ezért nem összességében vizsgáltam a százalékos megosztottságot, hanem inkább azt néztem meg, hogy melyek azok a bűncselekmények, amelyek esetén a határozatok legalább kétharmad részében egyáltalán nem rendelkezett nem rendelkezett a bíróság az előzetes mentesítésről.

A következőkben tehát az ennek a kritériumnak megfelelő bűncselekmény csoportokat láthatjuk, annak a százaléknak a megjelölésével, amilyen arányban nem található előzetes mentesítésről szóló rendelkezés a hozzájuk tartozó határozatokban.

- Egészséget veszélyeztető bűncselekmények - 70% (7 db)
- Élet, testi épség elleni bűncselekmények - 81,25% (26 db)
- Emberi szabadság elleni bűncselekmények - 66,66% (2 db)
- Gazdálkodás rendje elleni bűncselekmények - 100% (2 db)
- Gyermekek érdekét sértő és család elleni bűncselekmények - 100% (4 db)
- Közbiztonság elleni bűncselekmények - 66,66% (4 db)
- Köznyugalom elleni bűncselekmények - 75% (3 db)
- Pénzmosás - 75% (3 db)
- Vagyon elleni bűncselekmények - 71,4% (5 db)
- Vagyon elleni erőszakos bűncselekmények - 100% (2 db)

A fentiek alapján az a tendencia látszik kirajzolódni, hogy a nagyobb tárgyi súlyú vagy különösen védett jogi tárgyat veszélyeztető bűncselekményeknél valóban nagyobb arányban fordul elő, hogy eleve nincs rendelkezés az előzetes mentesítésről. Mivel azonban egyes bűncselekmény típusoknál valóban nagyon kevés, míg másoknál jelentősebb számú határozat áll rendelkezésre, az adatok nem igazán alkalmasak az összevetésre, így a dolgozat és jelen alfejezet elején megfogalmazott hipotézis ez alapján teljes bizonyossággal még nem támasztható alá.

VI.5. RÉSZÖSSZEGZÉS AZ ELŐZETES BÍRÓI MENTESÍTÉSÉRŐL SZÓLÓ KUTATÁSRÓL

E vizsgálat is rámutatott arra, hogy bár a hatályos büntetőeljárási törvény általános tendenciája a hivatalbóliság visszaszorítása és az ügyféli rendelkezési jog erősítése, egyes kérdésekben továbbra is garanciális jelentőséggel bír a bíróság hivatalbóli döntési kötelezettsége. Ilyen terület az előzetes bírósági mentesítés kérdésében való döntés is, amelynek kapcsán az Alkotmánybíróság a 8/2015. (IV. 17.) AB határozatában

alkotmányos követelményként rögzítette, hogy végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság hivatalból köteles vizsgálni a mentesítés lehetőségét, és arról ítéletében rendelkezni.

A fejezethez kapcsolódó részhipotézis szerint e követelmény ellenére a gyakorlatban előfordulhatnak olyan ügyek, amelyekben a bíróság – erre irányuló indítvány hiányában – nem vizsgálja hivatalból az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét. A kutatás eredményei ezt a feltevést egyértelműen igazolták: a vizsgált határozatok közel 60%-a nem tartalmazott az előzetes mentesítésre vonatkozó rendelkezést. Ez nem csupán azt jelzi, hogy a jogalkalmazásban előfordulnak ilyen esetek, hanem azt is, hogy a vizsgált időszakban a határozatok többsége nem felelt meg az Alkotmánybíróság által megfogalmazott alkotmányos követelménynek.

A részhipotézishez kapcsolódóan megfogalmazott lehetséges magyarázat – miszerint a nagyobb tárgyi súlyú, törvényszéki hatáskörbe tartozó ügyekben az előzetes mentesítés törvényi feltételei jellemzően nem állnak fenn – a kutatás eredményei alapján részben megalapozottnak tűnik, megjegyzendő ugyanakkor, hogy a bíróság az elbírálás eredményétől függetlenül köteles a határozatában a kérdésről rendelkezni.

Ezzel összhangban a kutatás eredményei arra is rámutatnak, hogy bizonyos garanciális jelentőségű kérdésekben – így például az előzetes bírósági mentesítés körében – nem elegendő a hivatalbóli eljárás lehetőségének biztosítása, hanem annak egyértelmű és kifejezett kötelezettséggé váló előírása, valamint a gyakorlatban történő tudatos érvényesítése is szükséges. Az officialitás e területen ugyanis nem pusztán választható eljárási eszköz, hanem olyan kötelezettség, amelynek következetes érvényesülése a tisztességes eljárás egyik garanciája. Mindezekre tekintettel indokolt, hogy a jogalkalmazás során e kötelezettség következetes érvényesülése is fokozott figyelmet kapjon.

VII. AZ OFFICIALITÁS ÉS AZ ÜGYFÉLI RENDELKEZÉSI JOG A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁSBAN

A másodfokú eljárás az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának vizsgálata szempontjából sajátos helyet foglal el a kutatásban, mivel egyszerre tükrözi az ügyféli rendelkezési jog előtérbe kerülését és az officialitás garanciális funkcióinak továbbra is meghatározó érvényesülést. A fellebbezéshez való jog önmagában is az ügyféli rendelkezési jog egyik legfontosabb megnyilvánulása, hiszen a másodfokú eljárás megindítása alapvetően a felek rendelkezésétől függ.³⁷¹ Emellett a hatályos Be. a korábban meghatározó teljes revíziós szemlélethez képest a felülbírálat terjedelmét lényegesen szorosabban kapcsolja a fellebbezés tartalmához és irányához, amely az ügyféli rendelkezési jog erősödésének egyik legmarkánsabb példajaként értékelhető.³⁷²

A másodfokú eljárás ugyanakkor ezzel párhuzamosan nem mond le teljes mértékben az officialitás garanciális funkcióiról. A fellebbviteli bíróság hivatalbóli észlelési és intézkedési kötelezettségei továbbra is meghatározó szerepet töltenek be a tisztességes eljárás érvényesülésének biztosításában, különösen a *favor defensionis* érvényesülése, valamint az abszolút eljárási szabálysértések hivatalbóli vizsgálata körében. Az abszolút hatályon kívül helyezési okok Be. 607-608. §-aiban szabályozott rendszere önmagában is egyértelműen azt fejezi ki, hogy a tisztességes eljárás egyes alapvető garanciáinak érvényesülését a bíróságnak az eljárás valamennyi szakaszában hivatalból kell biztosítania.³⁷³

Figyelemmel arra, hogy a másodfokú eljárás szabályozása különösen érzékletesen mutatja meg az officialitás funkcióváltását, a következőkben azt vizsgálom, hogy a másodfokú bíróság milyen körben köteles hivatalból orvosolni az elsőfokú határozat hibáit, miként alakul szerepe a tényállás megalapozatlansága esetén, továbbá hogyan érvényesülnek hivatalbóli feladatai az eljárási szabálysértések kiküszöbölése és különösen a terhelt jogainak garanciális védelme érdekében a teljes, illetve korlátozott felülbírálat rendszerében.

³⁷¹ KARDOS Sándor, *Jogorvoslat a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 2003/1, 21.

³⁷² HÁGER Tamás, *A korlátozott felülbírálat büntetőjogi főkérdésben a másodfokú eljárásban, a bírói igazságszemlélet és a korlátozott revízió*, Büntetőjogi Szemle, 2020/2. szám, 31.

³⁷³ Debreceni Ítéltábla Bf.IV.822/2018/5. számú ítélet

A perrendi szabályok ismertetését megelőzően, arra figyelemmel is, hogy a másodfokú eljárás hivatalbóli struktúrájának értelmezésében meghatározó jelentősége van a védelem kedvezménye elvének, indokolt röviden áttekinteni a *favor defensionis* elméleti hátterét is.

VII.1. A FAVOR DEFENSIONIS ELVÉNEK ELMÉLETI ÉS NORMATÍV ALAPJAI

A *favor defensionis* elve, azaz a védelem kedvezménye a modern büntetőeljáráásban alapvetően azt a jogalkotói törekvést fejezi ki, hogy az eljárási szabályok bizonyos részrendelkezései révén mérsékelje, illetve ellensúlyozza a terhelt és a védelem strukturális hátrányos helyzetét. Az elv dogmatikai alapja tehát abban a felismerésben gyökerezik, hogy a büntetőeljáráásban a felek közötti erőviszonyok eleve aszimmetrikusak az állami büntetőhatalomra tekintettel.³⁷⁴

A korábbiakban már foglalkoztunk a fegyverek egyenlőségének elvével, amely a tisztességes eljárás egyik alapvető komponense, és azt a követelményt fejezi ki a büntetőeljáráásban, hogy a vád és a védelem az eljárás alakítására, a bizonyítási indítványok előterjesztésére, valamint az eljárási jogok gyakorlására egyenlő lehetőségekkel rendelkezzen. E követelmény formális érvényesülése azonban nem szünteti meg azt a tényleges hátrányt, amelyet a terhelt és a védelem az állami vádhatósággal szemben visel. Ennek következtében indokolt, hogy az állam a büntetőhatalom gyakorlása során olyan eljárásjogi garanciákat és kedvezményeket biztosítson, amelyek a védelem hatékony gyakorlását ténylegesen is lehetővé teszik.³⁷⁵

A *favor defensionis* elve tehát egyrészt normatív követelményként jelenik meg a jogalkotás számára, amely a büntetőeljáráás valamennyi szakaszában a védelem számára kedvező eljárásjogi megoldások kialakítását indokolja. Másrészt a jogalkalmazás száma azt az elvárást foglalja magában, miszerint kétséges helyzetekben a jogszabályi rendelkezéseket az elv szellemének megfelelően, a védelem javára kell értelmezni, akár a fegyverek egyenlőségének formális követelményével szemben is.³⁷⁶

³⁷⁴ ELEK Balázs, *A favor defensionis elv megjelenései az új büntetőeljárási törvény rendes perorvoslataiban*, Magyar Jog, 2021/10. szám, 573.

³⁷⁵ BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán, *Büntető eljárásjog*, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2003, 44.

vö.: ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 573.

³⁷⁶ TÖRŐ Blanka – HÁGER Tamás, *A fellebbezés elintézése a harmadfokú büntetőeljáráásban*, Debreceni Jogi Műhely, 2013. évi 3. szám, 120-137.

ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 573.

Ifjabb Dombóváry meghatározás szerint a *favor defensionis* „az *in dubio mitius* elvének a perjog keretén belül való érvényesítése, vagy, ha így jobban tetszik, az *in dubio pro reo* elvének megfelelően, ha vád és védelem mellett és ellen felhozható bizonyítékok, illetve érvek egyenlőek: minden valóban vitás (alaki vagy anyagi) jog- és illetve ténykérdésnek a vádlott javára való eldöntése. A *favor defensionis* elve tehát köti a bírót a jogszabály-értelmezés és bűnösség megállapítás alkalmával, amennyiben minden vitás kérdést a vádlott javára tartozik eldönteni, másrészt pedig jelent bizonyos perjogi értéket, mely a szárazföld összes törvényhozásai által kisebb-nagyobb mértékben érvényesített ügyfélegyenlőség elvének s így a vádló jogkörének kisebb-nagyobb sérelmével a vádlott helyzetét teszi kedvezőbbé.”³⁷⁷

A *favor defensionis* klasszikusan úgy is megfogalmazható, hogy „a védelem jogköre valahányszor a törvény nem intézkedik, a vádlott jól felfogott érdekében kiterjesztendő”. Az elv tehát értelmezési prioritást biztosít a védelem számára, különösen a normatív bizonytalanságok és hézagok esetében. Lényege akként is megragadható, hogy egyfajta „alapelvcsomagként” határozzuk meg, amely olyan normatív és intézményi „eszközöket” biztosít, amelyek a tisztességes eljárás követelményének érvényesülését szolgálják, és hozzájárulnak a fegyverek egyenlőségének tényleges megvalósulásához. E felfogás szerint az igazságszolgáltatás „mérlegének” egyik serpenyőjében az állam büntetőhatalmát megtestesítő vádhatóság, a másikon pedig a terhelt érdekeit képviselő védelem áll, és a *favor defensionis* célja ennek a mérlegnek a kiegyensúlyozása. Ezen eszköztárban vannak olyan alapelvek, amelyek a büntetőeljárás egészét áthatják, így különösen az ártatlanság védelme, az *in dubio pro reo* elve, a védelemhez való jog, a bizonyítási teher, valamint az önvádra kötelezés tilalma. Másrészt pedig vannak önálló eljárási jogintézmények is, amelyek az elv érvényesülését szolgálják, mint például az utolsó szó joga, a perbeszéd sorrendje, a súlyosítási tilalom, a részjogerő feloldásának lehetősége vagy a teljes revízió elve.³⁷⁸

Megállapítható tehát, hogy e jogintézmények egy része kifejezetten a rendes jogorvoslati eljáráshoz, a másodfokú eljárás kapcsolódik. A fenti elvi keretből az is

³⁷⁷ IFJ. DOMBÓVÁRY Géza, *A favor defensionis elve és a Királyi Curia*, Magyar Jogászegyleti értekezések, Franklin Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1903, 139.

vö.: ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 573-574.

³⁷⁸ TÖRŐ Blanka, *A favor defensionis fogalma, az elv megjelenése a bírói döntésekben*, In: P. SZABÓ Béla – SZEMESI Sándor (szerk.): *Profectus in Litteris V. Előadások a 10. Debreceni Állam- és Jogtudományi doktorandusz konferencián 2013. június 7.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2013. 349-354.

vö.: ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 574.

kirajzolódik, hogy a másodfokú eljárásban érvényesülő garanciális mechanizmusok – különösen a tényálláshoz kötöttség és a bizonyítékok felülmérlegelésének tilalma – nem önmagukban álló technikai szabályok, hanem a fellebbviteli eljárás funkcionális szerepéből következő strukturális korlátok, amelyek egyben kijelölik a másodfokú hivatalbóliség terjedelmét és határait is. Mindez indokoltá teszi, hogy a következőkben a másodfokú bíróság hivatalbóli lehetőségeit és kötelezettségeit ne csak önmagukban, hanem a *favor defensionis* elvén keresztül is vizsgáljuk.

A következőkben ezért az értekezés bemutatja a másodfokú felülbírálat legfontosabb szabályait, és azokon keresztül elemzi, hogy fellebbviteli döntéshozatalban milyen szerepet játszik az officialitás, és miként teremt egyensúlyt a jogorvoslati kontroll és az elsőfokú ítékezés autonómiája között, különösen a *favor defensionis* elvének, valamint a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesülése érdekében.

VII.2. A JOGERŐ ÉS A FELÜLBÍRÁLAT TERJEDELME

Az elsőfokú bíróság határozata ellen – az arra jogosultak által – fellebbezésnek van helye a másodfokú bírósághoz, jogi és ténybeli okból egyaránt, az ítélet bármely rendelkezése, valamint annak indokolása ellen is. A fellebbezés ilyen széles terjedelme első látásra teljes körű ténybeli revíziós lehetőséget is sugallhat, a jogorvoslati eljárásban azonban a törvény már nem az anyagi igazság elsőfokú értelemben vett feltárását tekinti elsődleges célnak. Ennek megfelelően bár a másodfokú bíróság reformációs jogköre – különösen a ténykérdések tekintetében – a hatályos szabályozás szerint kiterjedt, a másodfokú bizonyítás már szűkebb keretek között mozog, mivel a másodfokú eljárás nem jelentheti az elsőfokú bizonyítás általános megismétlését, hanem annak felülvizsgálatát, szükség esetén korrekcióját szolgálja. A másodfokú bíróság mozgástere tehát egyszerre széles és korlátozott: széles annyiban, hogy meghatározott feltételek mellett eltérő tényállást is megállapíthat, ugyanakkor korlátozott, mert bizonyítás felvételére és a bizonyítékok eltérő értékelésére csak törvényben meghatározott esetekben kerülhet sor.³⁷⁹

E korlátokat a felülbírálat terjedelmének szabályai rajzolják ki. A felülbírálat terjedelme egyszerre jelöli ki a másodfokú bíróság hivatalbóli ellenőrzési

³⁷⁹ BÉRCES, *A büntetőeljárás...*, i.m. 487-488., 491.

kötelezettségének körét és annak normatív határait. E keretek között értelmezhető a tényálláshoz kötöttség szabálya is, amely a felülbírálati jogkör egyik legfontosabb strukturális korlátját jelenti. A felülbírálat terjedelme azt határozza meg, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú eljárást, a lefolytatott bizonyítást, az elsőfokú bíróság ténymegállapító tevékenységét, valamint az általa hozott határozatot milyen körben és milyen mélységben vizsgálhatja felül. A felülbírálat és a jogerő terjedelme egymással szorosan összefüggő, egymást feltételező kategóriák. Valójában ugyanannak a jogi jelenségnek két oldaláról van szó: ami a felülbírálat tárgya lehet, az még nem emelkedhet jogerőre; ezzel szemben ami jogerőre emelkedett, az a másodfokú eljárásban már nem vizsgálható felül. A felülbírálati jogkör tehát egyben a jogerő beálltának határát is kijelöli.³⁸⁰

VII.3. A FELÜLBÍRÁLAT TERJEDELMÉNEK SZABÁLYOZÁSA

A hatályos Be. a fellebbezési jog kereteinek újra szabályozásával a felülbírálat terjedelmét is átalakította. Míg az 1998. évi Be. a korlátozott fellebbezés intézményét nem ismerte, és a felülbírálat korlátozott jellege csupán kivételesen érvényesült, addig a jelenlegi szabályozás differenciáltan rendezi a fellebbezés terjedelmét és ehhez igazítja a másodfokú bíróság felülbírálati kötelezettségét.³⁸¹

Főszabály szerint fellebbezés esetén a felülbírálat teljes körű: a másodfokú bíróság a fellebbezéssel sérelmezett ítéletet annak egészében, az azt megelőző bírósági eljárással együtt vizsgálja felül, függetlenül attól, hogy ki és milyen okból jelentett be fellebbezést.³⁸² Ennek megfelelően – korlátozott felülbírálat és a részleges jogerő hiányában – a másodfokú bíróság vizsgálata valamennyi anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezés helyes alkalmazására kiterjed. Ez azt is jelenti, hogy a felülbírálat kiterjed a perorvoslatra jogosult, de fellebbezéssel nem élő fél észrevételeiben foglalt, valamint a másodfokú bíróság által hivatalból észlelt hibák, jogszabálysértések vizsgálatára is.³⁸³

A teljes körű felülbírálat főszabálya azonban nem jelenti azt, hogy a másodfokú bíróság felülbírálati jogköre minden esetben korlátlanul érvényesül. A felülbírálat

³⁸⁰ BARTKÓ Róbert – ELEK Balázs – FANTOLY Zsanett – HERKE Csongor, *A büntető eljárásjog tankönyve*, ORAC Kiadó, Budapest, 2024, 439.

³⁸¹ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 577.

³⁸² Be. 590. § (1)-(2) bekezdés

³⁸³ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 439.

terjedelmét ugyanis elsődlegesen a bejelentett fellebbezés határozza meg: az nyitja meg a másodfokú eljárást, és annak tartalma, iránya, illetve esetleges korlátozottsága jelöli ki a felülbírálat konkrét kereteit. Ennek következtében a jogorvoslati nyilatkozat értelmezése – különösen annak hiányossága vagy pontatlansága esetén – közvetlen hatással van arra, hogy a másodfokú bíróság milyen terjedelemben gyakorolhatja felülbírálati jogkörét.³⁸⁴

A jogorvoslati rendszer átalakulásával ezért különös hangsúly helyeződik a fellebbezési nyilatkozat tartalmának egyértelmű meghatározására. Ennek megfelelően a Be. az elsőfokú bíróság kötelezettségévé teszi, hogy az ügydöntő határozat kihirdetését követően a fellebbezésre jogosultakat felvilágosítsa arról, hogy a bejelentett – és a későbbiekben már nem kiterjeszthető – jogorvoslati nyilatkozat irányulhat kizárólag az ítélet egyes rendelkezései, illetve részei ellen is. Az ilyen tartalmú fellebbezés azonban szükségképpen korlátozott terjedelmű felülbírálatot von maga után, amelynek keretében a másodfokú bíróság vizsgálata a támadott rendelkezésekre szorítkozik. A felvilágosítás garanciális jelentősége abban áll, hogy biztosítsa, hogy a fellebbezésre jogosultak tisztában legyenek jogorvoslati nyilatkozatuk terjedelmének jelentőségével és következményeivel.³⁸⁵

A gyakorlatban mindazonáltal viszonylag gyakran előfordulnak olyan eljárási helyzetek, amelyben a jogorvoslati nyilatkozat nem kellően egyértelmű, vagy nem felel meg maradéktalanul a törvényben meghatározott tartalmi követelményeknek. Ilyen esetekben a fellebbezés tartalmának értelmezése válik szükségessé, melynek körében a törvény a terhelt javára állít fel értelmezési szabályt. Ennek megfelelően amennyiben az elsőfokon hozott ügydöntő határozat ellen bejelentett fellebbezés nem felel meg a korlátozott fellebbezés szabályainak, és annak tartalma a bejelentéskor nem tisztázható, azt – a felmentő vagy az eljárást megszüntető rendelkezés kivételével – az ítélet valamennyi rendelkezése ellen bejelentettnek kell tekinteni. Ez a megoldás, miszerint a kétséges tartalmú jogorvoslati nyilatkozat nem értelmezhető a terhelt terhére, már a *favor defensionis* elvének érvényesülését tükrözi.³⁸⁶ A bírói gyakorlat tehát ennek megfelelően a terhelt bizonytalan vagy pontatlan jogorvoslati nyilatkozatát rendszerint a terhelt javára értelmezi, és azt a teljes felülbírálatot megnyitó fellebbezésnek tekinti. Ehhez hasonlóan

³⁸⁴ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 439-440.

³⁸⁵ FANTOLY Zsanett, *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 175-177.

³⁸⁶ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 574-575.

a terhelt javára bejelentett fellebbezésnek tekinti a terhelt által az ítélet kihirdetésekor tett kétes tartalmú, esetleg önmaga ellen szóló vagy feldúlt állapotára, elkeseredettségére utaló nyilatkozatot is.³⁸⁷

Fontos kiemelni, hogy a bírói gyakorlat következetesen különbséget tesz azonban a terhelti és a vádlói jogorvoslati nyilatkozatok értelmezése között. Míg a terhelt kétséges tartalmú nyilatkozata a *favor defensionis* elvére tekintettel a javára értelmezhető, addig a vádlói jogorvoslat tartalma nem vélelmezhető,³⁸⁸ annak kifejezett és egyértelmű megjelölése szükséges, mivel a vádlói fellebbezés a súlyosítási tilalomra tekintettel a másodfokú bíróság döntési jogkörét meghatározza. Ennek megfelelően a gyakorlat szerint a magánvádlónak az ítélet kihirdetése közben – még a jogorvoslati nyilatkozat megtétele előtt – történő eltávozása nem tekinthető a terhelt terhére bejelentett fellebbezésnek.³⁸⁹

VII.3.1. A teljes körű felülbírálat és a tényálláshoz kötöttség

Rögzítésre került, hogy főszabály szerint fellebbezés esetén a felülbírálat teljes körű: a másodfokú bíróság a fellebbezéssel sérelmezett ítéletet annak egészében, az azt megelőző bírósági eljárással együtt vizsgálja felül, függetlenül attól, hogy ki és milyen okból jelentett be fellebbezést.

A felülbírálati eljárásban a másodfokú bíróság vizsgálata kiterjed tehát az *eljárási szabálysértések* feltárására, amelyek két nagy csoportra oszthatók. Egyfelől az abszolút – vagy feltétlen – hatályon kívül helyezési okok tartoznak ide, amelyeket a másodfokú bíróság hivatalból észlel, és amelyek fennállása esetén a jogszabálysértés szükségszerűen az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezet.

Ezzel szemben a relatív eljárási hibák nem minden esetben eredményeznek hatályon kívül helyezést: azok a másodfokú eljárásban orvosolhatók lehetnek, vagy – ha az ügy érdemére nem hatottak ki – külön intézkedést sem igényelnek.³⁹⁰

A relatív eljárási hibák körében már kifejezetten érvényesül a *favor defensionis* elve is. A védelemnek nyújtott kedvezmény alapján ugyanis nem szükséges hatályon kívül helyezni a felmentő vagy az eljárást megszüntető rendelkezést, amennyiben az eljárási szabálysértés a vádlott vagy védő törvényes jogainak gyakorlását korlátozta. Ebben az

³⁸⁷ lásd: BJD 1684.

³⁸⁸ BH 1997.170.

³⁸⁹ EBH 2012.B.8.

³⁹⁰ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 439-440.

esetben ugyanis az elsőfokú bíróság az eljárási hiba ellenére a vádlott számára legkedvezőbb döntést hozta, ezért a másodfokú beavatkozás indokolatlan volna. A következetes bírói gyakorlat alapján még a védői kizárási ok megállapítása sem vezet szükségképpen hatályon kívül helyezéshez, ha az ítélet a vádlott felmentéséről rendelkezik.³⁹¹ A *favor defensionis* elve tehát e körben eltérést enged a kötelező szabályoktól, amennyiben azok alkalmazása a terhelt számára kedvezőtlenebb helyzetet eredményezne.³⁹²

A teljes revíziós jogkör keretében a felülbírálat az ítélet vonatkozásában – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – kiterjed a megállapított tényállás megalapozottságára, a bűnösségre levont következtetésre, a cselekmény anyagi jogi minősítésére, a büntetés kiszabására, valamint az ítélet indokolásának helyességére.³⁹³

A teljes körű felülbírálat egyik leglényegesebb korlátját a tényálláshoz kötöttség jelenti, amely értelmében a másodfokú bíróság határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapítja, kivéve, ha az elsőfokú ítélet megalapozatlan, illetve, ha a fellebbezésben új tényt állítottak vagy új bizonyítékokra hivatkoztak, és ennek alapján a másodfokú bíróság bizonyítást folytat le.³⁹⁴

A tényálláshoz kötöttség tehát azt jelenti, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság megalapozott tényállást állapított meg, a másodfokú bíróság köteles döntését erre alapítani. A tényálláshoz kötöttség elvi indoka a bizonyítékértékelés szabadságában keresendő. A Be. 167. § (3)-(4) bekezdése értelmében a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje; a bíróság azokat egyenként és összességükben, szabad meggyőződése szerint értékeli. A bizonyítékok közvetlen észlelése és mérlegelése tehát az elsőfokú bíróság feladata, amely a bizonyítás eredményeként megállapítja az ítéleti tényállást. Ezzel szoros összefüggésben érvényesül a felülmérlegelés tilalma, amely szerint megalapozott tényállás esetén a másodfokú bíróság nem értékelheti a bizonyítékokat az elsőfokú bíróságtól eltérően, és nem állapíthat meg attól eltérő tényállást pusztán a saját meggyőződése alapján.³⁹⁵

Ez a tilalom közelebbről azt jelenti, hogy a fellebbviteli bíróság nem dönthet másként egy bizonyíték hitelességéről, mint ahogyan azt az elsőfokú bíróság tette. Nem mellőzheti például az elsőfokon elfogadott tanúvallomás alapján megállapított tényeket,

³⁹¹ BH 1955.6.865, Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.157/2012/29.

³⁹² ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 578.

³⁹³ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 439-440.

³⁹⁴ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

³⁹⁵ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

és nem alapíthat eltérő tényállást olyan bizonyítékra, amelyet az elsőfokú bíróság nem fogadott el. Megalapozott tényállás esetén tehát a másodfokú bíróság köteles az elsőfokú bíróság által elfogadott bizonyítékokból kiindulni, és attól – kizárólag a saját, eltérő meggyőződésére hivatkozással – nem térhet el. Nem mellőzheti például az elsőfokon elfogadott tanúvallomás alapján megállapított tényeket, és nem alapíthat eltérő tényállást olyan bizonyítékra alapozva, amelyet az elsőfokú bíróság nem fogadott el. A tényállás módosítására – ideértve annak kiegészítését vagy helyesbítését – csak akkor kerülhet sor, ha az elsőfokú ítélet megalapozatlan, vagy ha a másodfokú bíróság a fellebbezésben megjelölt új tény vagy bizonyíték alapján bizonyítási eljárást folytat le.³⁹⁶

Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a közvetlenség elve alapján megvizsgált bizonyítékokból az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás mennyiben tehető vitathatóvá fellebbezés útján, a büntetőeljárás-tudományban korszakokon és kodifikációkon átívelő a dogmatikai vita, amely szorosan összefügg a bíróság igazságmegállapító tevékenységének természetével.³⁹⁷ Eördögh András a ténykérdésekben való fellebbezés megengedését a büntető igazságszolgáltatásra nézve kifejezetten károsnak tartotta.³⁹⁸ Baumgarten Izidor szintén a tényekre kiterjedő fellebbezés megengedhetőségével szemben foglalt állást, rámutatva arra, hogy a fellebbviteli kontroll szükségképpen átalakítja az elsőfokú bíró szerepfelfogását: a bíró ilyenkor nem csupán saját meggyőződésének megnyugtatóra, hanem a felsőbb fórum helyeslésének elnyerésére is tekintettel ítélkezik, ami torzíthatja a döntéshozatalt. Úgy fogalmazott: „ugyanazon bíró másképp ítél, ha az utolsó, és másképp, ha az utolsó előtti szó az övé”.³⁹⁹ Finkey Ferenc e vita kapcsán azt hangsúlyozta, hogy aligha állítható, hogy a jegyzőkönyvek alapján eljáró felsőbb bíró a tényállást megbízhatóbban észlelheti, mint a bizonyítékokat közvetlenül észlelő elsőfokú bíróság. Éppen ezért álláspontja szerint a ténykérdések korlátlan felülbíráltatósága helyett a kérdés inkább a fellebbezés megszorítása vagy teljes kizárása formájában dőlhet el.⁴⁰⁰ Ahogy Bárd rámutatott, a nemzetközi joggyakorlat sem idegenkedik ettől a szemlélettől: Általános szabályként az

³⁹⁶ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 444-445.

kapcsolódó bírói gyakorlathoz lásd: EBH2011. 2385., BH2009. 171., BH2023. 5.

³⁹⁷ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 576-577.

³⁹⁸ EÖRDÖGH András, *A fellebbezésről a ténykérdésben*, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1894. április 27., 129-132.

³⁹⁹ BAUMGARTEN Izidor, *Fellebbvitel ténykérdésben*, Jogtudományi Közlöny, 46. szám, 1898, 327-328.

⁴⁰⁰ FINKEY, *A magyar...*, i.m. 477-479.

Emberi Jogok Európai Bírósága is elfogadja a nemzeti bíróságok által megállapított tényállást. Ugyanígy a nemzeti jogorvoslati rendszerekben a felsőbb fórumok rendszerint kötelesek tiszteletben tartani azt a ténybeli alapot, amelyet a közvetlenség elvének előnyeit élvező alsóbb bíróság állapított meg. Az alsóbb fokú bíróság mérlegelési szabadsága ugyanis kiüresedne, ha a bizonyítékok hitelességére vonatkozó döntését a fellebbviteli bíróság korlátlanul felülírhatná.⁴⁰¹

Bár a tényállás felülbíráhatóságával kapcsolatos dogmatikai vita korszakokon és kodifikációkon átívelően van jelen a büntetőeljárás-elméletben, Elek arra mutat rá, hogy a 2018. július 1. napján hatályba lépett eljárási törvény is azt jelzi, hogy e kérdés korántsem tekinthető lezártnak. A hatályos szabályozás e területen is érzékelhető szemléletbeli elmozdulást tükröz, amely a ténykérdések felülbíráhatóságának kereteit újragondolja. E változások dogmatikai jelentőségét az alábbiakban vizsgálom.⁴⁰²

VII.3.1.1 A tényállás megalapozatlanságának rendszere a másodfokú eljárásban

A tényálláshoz kötöttség elve nem érvényesül, ha az elsőfokú ítélet megalapozatlan, továbbá akkor sem, ha a fellebbezésben új tényt állítottak vagy új bizonyítékra hivatkoztak, és ennek alapján a másodfokú bíróság bizonyítást folytat le. A Be. meghatározza azokat az okokat, melyek a tényállás megalapozatlanságának megállapítására vezetnek, ezeket a törvény – egy helyütt, nevében a törvény koncepciójával összefüggő, valójában tartalmi szinten érdemben nem jelentős apró változtatással – a korábbi büntetőeljárási szabályokból átveszi. Mindezen túl a másodfokú bíróság reformatórius jogkörének bővítése célzatával és eszközeként a Be bevezeti a teljes és részleges megalapozatlanság fogalmát és eseteit e két csoportba sorolja.⁴⁰³

A./ Teljes megalapozatlanság

Az ítélet teljes egészében megalapozatlan, ha az elsőfokú bíróság a vád tárgyává tett valamely cselekmény tekintetében nem állapított meg tényállást, illetve a tényállás

⁴⁰¹ BÁRD Károly, *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*, Fundamentum, 2004/I. szám, 44-50.

⁴⁰² BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 575-577.

⁴⁰³ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény miniszteri indokolása

teljes egészében felderítetlen maradt. Ez utóbbi akkor áll fenn, ha a bíróság a vád és a bizonyítási indítványok keretei között elmulasztja a tényállás tisztázását.⁴⁰⁴

A teljes megalapozatlanság a másodfokú eljárásban – még bizonyítás felvételével sem – orvosolható. Ilyen esetben a másodfokú bíróság köteles az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezni és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítani, mivel a teljes egészében elmulasztott ténymegállapítás a másodfokú bíróság által nem pótolható.⁴⁰⁵

B./ Részleges megalapozatlanság

Az elsőfokú bíróság ítélete részben megalapozatlan a Be. 592. § (2) bekezdésben felsorolt esetekben, így: ha az elsőfokú bíróság a tényállást hiányosan állapította meg, a tényállás részben felderítetlen, a megállapított tényállás ellentétes a bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalmával (iratellenesség), vagy az elsőfokú bíróság a megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett.⁴⁰⁶

Hiányos a tényállás, ha a büntetőjogi felelősség eldöntése szempontjából jelentős körülményeket nem tartalmazza. A hiányosan megállapított tényállás együtt járhat felderítetlenséggel is, amikor a tényállás szempontjából hiányzó részekhez a szükséges bizonyítást fel sem vette a bíróság, bár arra nézve volt bizonyítási indítvány. Az is előfordulhat, hogy a tanúnak vagy szakértőnek nem tettek fel valamennyi olyan kérdést, amely szükséges a tényállás tisztázásához.⁴⁰⁷

A hiányos tényállás és a részbeni felderítetlenség elhatárolásának szemléletes gyakorlati példája, amikor egy élet elleni cselekmény esetén a tényállás nem tartalmazza a szúrcsatorna hosszát. Amennyiben az adat szerepel az elfogadott szakértői véleményben, pusztán a tényállás hiányosságáról van szó, amely az ügyiratok alapján a másodfokú bíróság által pótolható. Amennyiben azonban a szakértőnek e körben nem tettek fel kérdést, a tényállás nem csak hiányos, hanem felderítetlen is, amely bizonyítás felvételét teszi szükségessé a másodfokú eljárásban, mivel olyan adatról van szó, amely a cselekmény minősítésére is kihatással lehet.⁴⁰⁸

⁴⁰⁴ HÁGER Tamás, *A ki nem küszöbölhető megalapozatlanság, kasszáció a másodfokú eljárásban, figyelemmel az új büntetőeljárási törvény rendelkezéseire is*, Magyar Jog, 2018/6. szám, 347-350.

⁴⁰⁵ BH 2024.12.289 – A teljes megalapozatlanság megállapításának szempontjai

BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 445-446.

⁴⁰⁶ HÁGER Tamás – SZABÓ Krisztián, *A megalapozatlanság kiküszöbölése bizonyítás felvételével a másodfokú büntetőbírói eljárásban*, JURA, 2020/1. szám, 176-177.

⁴⁰⁷ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

⁴⁰⁸ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 445-446.

Részben felderítetlen a tényállás, ha a bizonyítási hiányosságok a tényállásnak csak egy részét érintik. Fontos kiemelni e körben, hogy a teljes felderítetlenség esetén nem is korrigálható az ítélet a másodfokú eljárásban, ilyen esetben kötelező hatályon kívül helyezni az elsőfokú bíróság határozatát.⁴⁰⁹ A részleges felderítetlenség ugyanakkor rámutat a ténykérdések és az eljárásjogi kérdések szoros összefüggésére is. Bár a revízió során e két kérdéskör elkülönült vizsgálatot igényel, a gyakorlatban a részleges felderítetlenség rendszerint bizonyítási hibából, azaz olyan eljárási szabálysértésből ered, amely az adott bizonyítási eszközből származó bizonyíték felhasználhatóságát kizárja. Ilyen helyzet állhat elő például akkor, ha a vádlott kihallgatása során elmarad a törvényes figyelmeztetés, a tanú nem kap megfelelő tanúzási figyelmeztetést, vagy a szakértőt nem figyelmeztetik a hamis szakvélemény jogkövetkezményeire. Kisebb eljárási szabálysértések nem minden esetben eredményezik a bizonyíték felhasználhatatlanságát, mivel ezek az adott perszakban rendszerint orvosolhatók. Amennyiben azonban az elsőfokú eljárásban a hiba korrekciója elmarad, a másodfokú bíróság kötelezettsége annak elhárítása, amelynek tipikus módja a bizonyítás felvétele. Ily módon a részleges felderítetlenség tehát nem csupán ténybeli hiányosságot, hanem gyakran eljárásjogi defektust is tükröz, amelynek kiküszöbölése a másodfokú bíróság reformatórius jogkörében történik.⁴¹⁰

Részbeni megalapozatlanság alapjául szolgáló ok továbbá, ha *a tényállás ellentétes a bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalmával*. Ebben az esetben az ügyiratok tartalmazzák a szükséges adatokat, azonban a tényállást azokkal ellentétesen rögzítette az elsőfokú bíróság. Kiemelendő, hogy nem iratellenességről beszélünk abban az esetben, ha az elsőfokú bíróság az ellentétes bizonyítási anyag alapján mérlegeléssel dönt arról, hogy a tényállás alapjául melyik bizonyítékot fogadja el, és mindezt kellően megindokolja.⁴¹¹

Végül részbeni megalapozatlanságot eredményez, ha az elsőfokú bíróság *a megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett*. Helytelen ténybeli

⁴⁰⁹ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 446.

⁴¹⁰ ELEK Balázs – HÁGER Tamás, *A megalapozott tényállás és az indokolási kötelezettség összefüggései*, Büntetőjogi Szemle, 2023/1. szám, 9.

⁴¹¹ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

következtetést okozhat a logika szabályaival ellentétes ténybeli következtetés, a közvetett bizonyításnak a bírói gyakorlatban kialakított szabályaiba⁴¹² ütköző alkalmazása.⁴¹³

A teljes megalapozatlanságtól eltérően, részleges megalapozatlanság esetén a másodfokú bíróság köteles az alapjául szolgáló okot hivatalból kiküszöbölni.⁴¹⁴ A tényállás ilyenkor kiegészíthető vagy helyesbíthető az ügyiratok tartalma, okszerű ténybeli következtetés vagy – szükség esetén – a másodfokon felvett bizonyítás alapján. E szabály a másodfokú bíróság reformatórius jogkörének erősítését szolgálja.⁴¹⁵

A részbeni megalapozatlanság jogkövetkezményeinek rendszere a hatályos Be.-ben lényeges szemléleti változást tükröz a korábbi szabályozásokhoz képest.⁴¹⁶ Míg a ténybeli okból történő hatályon kívül helyezés a korábbi törvények – így az 1973. évi I. törvény és az 1998. évi XIX. törvény – alatt szélesebb körben érvényesült, addig a hatályos szabályozás a részleges megalapozatlanság esetén a kasszációt háttérbe szorítva a reformatórius döntést teszi főszabállyá, mivel a másodfokú bíróság számára a részbeni megalapozatlanság hivatalból kiküszöbölése immár nem lehetőség, hanem kötelezettség.⁴¹⁷

Ezzel összefüggésben az új Be. kibővítette az eltérő tényállás megállapításának lehetőségét. A korábbi, 1998-as Be. – *favor defensionis* szabályként – csak a vádlott javára engedte meg az eltérő tényállás megállapítását, amennyiben az felmentéshez vagy az eljárás megszüntetéséhez vezetett. Az elsőfokon felmentett vádlott bűnösségének megállapítása eltérő tényállás alapján kizárt volt, ami a gyakorlatban ahhoz vezetett, hogy a másodfokú bíróság ilyen esetben kizárólag hatályon kívül helyezéssel élhetett. Ez a konstrukció – bár látszólag a védelem érdekeit szolgálta – közvetve a *favor defensionis* elvének érvényesülése ellen hatott, hiszen arra ösztönözhetette az elsőfokú bírót, hogy a hatályon kívül helyezés elkerülése érdekében a terhelő bizonyítékokat is kiterjedten beszerezze, és a vádlott bűnösségét állapítsa meg. A *favor defensionis* jegyében annak ugyanis nem volt akadálya, hogy a másodfokú bíróság ellentétes tényállást állapítson meg, ha az a vádlott felmentését eredményezte, de az ítélet hatályon kívül helyezésének

⁴¹² Alkalmazható így a szillogizmus, az olyan következtetés, amelynek legalább két premisszája van, illetve a bizonyítékok együttható értelmezése (szinergia).

⁴¹³ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

⁴¹⁴ EBH2019. B.9.

HÁGER, *A ki nem küszöbölhető...*, i.m. 350-351.

⁴¹⁵ BARTÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 446.

⁴¹⁶ HÁGER – SZABÓ, *A megalapozatlanság...*, i.m. 177-178.

⁴¹⁷ ELEK – HÁGER, *A megalapozott...*, i.m. 9.

kockázata nem merült így fel.⁴¹⁸ A hatályos Be. ezzel szakítva megteremtette annak lehetőségét, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma, ténybeli következtetés, illetve felvett bizonyítás alapján eltérő tényállást állapítson meg nemcsak a vádlott javára, hanem – meghatározott feltételek mellett – a terhére is. A felmentett vádlott bűnösségének kimondása körében azonban fontos garancia, hogy arra kizárólag az ügyészség által indítványozott bizonyítás alapján kerülhet sor.⁴¹⁹

A bizonyítékok eltérő értékelése a másodfokú eljárásban nem korlátlan, mivel – ahogyan az a fentiekben rögzítésre került – a tényálláshoz kötöttség elvére figyelemmel a felülmérlegelés tilalma továbbra is érvényesül. Nem tilalmazott azonban annak a bizonyítéknak az elsőfokú bíróságtól eltérő olyan újra vagy átértékelése, melyet az elsőfokú bíróság értékelt, ha az a megalapozatlanság kiküszöbölésének eredményeként előállt új tényre vonatkozik és a megalapozatlanság kiküszöbölésére tekintettel szükségszerű annak újbóli értékelése. E körben az újraértékelés elkerülhetetlen és jogszerű. Felülmérlegelésnek minősül viszont minden olyan eltérő értékelés, amely a megalapozatlansággal nem érintett tényre vonatkozik, vagy nem áll összefüggésben az annak kiküszöbölése során megállapított új ténnyel.⁴²⁰

A fenti változások a másodfokú bíróságot a korábbi szabályozásokhoz képest lényegesen *erőteljesebb ténybírói szereppel* ruházza fel. Ezt a kiterjesztett reformációs jogkört hivatott ellensúlyozni ellentétes döntések esetén a kétfokú jogorvoslati rendszer, a harmadfokú eljárás útján. Ezzel összhangban a jogalkotó a harmadfokú bíróság ténybeli döntési lehetőségeit is bővítette, amely immár meghatározott körben eltérhet a másodfokú bíróság által megállapított tényállástól, és a vádlott javára vagy terhére is hozhat érdemi reformációs döntést. Ez a változás illeszkedik ahhoz a jogalkotói tendenciához, amely a ténybeli kötöttségek oldásával az eljárások gyorsítását és a hatályon kívül helyezések további visszaszorítását célozza.⁴²¹

Fontos ugyanakkor kiemelni a felülmérlegelés megengedhetősége körében, hogy a bíróság hivatalból bizonyítási kötelezettségének hiányával összhangban a Be. 593. § (4) bekezdése alapján *a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók* akkor, ha a vádló mulasztotta el a vád bizonyításához szükséges tények feltárását, illetve az

⁴¹⁸ ELEK Balázs, *Bizonyítási teher az eljárási funkciók megosztásának tükrében*, In: Jogtudományi Közlöny, 2016. 1. szám, 31-41.

⁴¹⁹ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 577-578.

⁴²⁰ A Be. 593. §-ához fűzött miniszteri indokolás

⁴²¹ ELEK – HÁGER, *A megalapozott...*, i.m. 9.

alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök indítványozását. Ahogyan azt láttuk, a bizonyítási szabályok változásának megfelelően a Be. ebben az esetben kizárja, hogy a vádlói mulasztás a másodfokú eljárásban pótolható legyen a megalapozatlanság intézményének keretében.

Összességében a Be. részbeni megalapozatlanságra vonatkozó hatályos rendszere egyértelmű elmozdulást tükröz a kasszációs szemlélettől a reformatórius modell irányába. Ezzel összhangban a másodfokú bíróság szélesebb körben rendelkezik érdemi ténybírói funkcióval is, miszerint – a törvényi keretek között – köteles a feltárt hiányosságokat maga *hivatalból kiküszöbölni*. Ez a konstrukció az eljárás koncentrációját és időszerű befejezését szolgálja, hiszen a részleges megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezések számának csökkentése révén elősegíti, hogy az ügy – az elsőfokú eljárás megismétlése nélkül – másodfokon érdemben lezáruljon. Ez az elmozdulás azonban nem jelenti a tényálláshoz kötöttség teljes feloldását, a másodfokú bíróság bizonyítási és bizonyítékértékelési mozgástere normatív korlátok között érvényesül. A felülmérlegelés tilalma így továbbra is garanciális jelentőségű: kizárja, hogy a másodfokú fórum pusztán eltérő meggyőződése alapján, a megalapozatlansággal nem érintett tények körében újraértékelje az elsőfokú bíróság által már mérlegelt bizonyítékokat; a bizonyítékok eltérő értékelése csak a megalapozatlanság kiküszöböléséhez szükséges mértékben és azzal összefüggésben lehetséges. E korlátozás biztosítja, hogy a másodfokú eljárás ne válhasson az ügy általános ténybeli újratárgyalásának a terepévé.⁴²²

A rendszer további garanciális eleme, hogy a vádlott terhére történő reformáció – különösen az elsőfokon felmentett vádlott bűnösségének kimondása – ügyészi indítványon alapuló bizonyítás felvételéhez kötött. Ez a megoldás egyensúlyt teremt a hatékonysági szempontok és a tisztességes eljárás követelményének – különösen a *favor defensionis* – érvényesülése között: miközben lehetővé teszi a ténybeli hibák másodfokon történő korrigálását, kizárja a vádlott számára előre nem látható, pusztán a másodfokú bíróság eltérő meggyőződésén alapuló felülmérlegelést. Ezáltal biztosítható az eljárások észszerű időn belüli befejezése és a hatályon kívül helyezések minimalizálása, anélkül,

⁴²² EH 2019.04.B9 I.; Kúria Bhar.1243/2025/14. számú precedensképes határozata

VIDA József, *A hatályon kívül helyezések csökkentésére irányuló kodifikációs törekvések szabályozási megoldásai az új büntetőeljárási törvényben*, Magyar Jog, 2019/7-8. szám, 454-455.

hogy a jogorvoslati rendszer többfokúsága és a tisztességes eljárás garanciái kiüresednének.

VII.3.2. Korlátozott felülbírálat

A másodfokú eljárás fentiekben bemutatott főszabálya alapján a felülbírálat ítélet vonatkozásában – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – kiterjed a megállapított tényállás megalapozottságára, a bűnösségre levont következtetésre, a cselekmény anyagi jogi minősítésére, a büntetés kiszabására, valamint az ítélet indokolásának helyességére.

A Be. általános szellemével összhangban azonban a másodfokú eljárásra is érvényes, hogy az officialitás elve – amely az állami szerveket feljogosítja és egyben kötelezi a büntetőeljárás lefolytatására a felek akaratától függetlenül – korlátozottabban érvényesül, és a fellebbezés bejelentése vonatkozásában is hangsúlyosan *az ügyféli rendelkezési jog kerül előtérbe*. Ennek megfelelően a hivatalból történő teljes körű felülbírálattal szemben az ügyféli rendelkezési jog a korlátozott felülbírálat intézményében jelenik meg, amely a másodfokú bíróság teljes körű revíziós jogkörének kivételét jelenti.⁴²³

Korlátozott felülbírálatról beszélünk, ha a fellebbezések egyike sem támadja a tényállás megalapozottságát, a bűnösségre vonatkozó rendelkezést vagy az eljárási szabályok megtartását, hanem a jogosultak kizárólag szűkített tartalommal élnek jogorvoslattal. Ilyen esetben a fellebbezés csupán a kiszabott büntetés vagy az alkalmazott intézkedés neme, mértéke vagy tartama, az egyszerűsített felülvizsgálat körébe tartozó rendelkezések, a szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló indítványt, illetve a polgári jogi igényt érdemben elbíráló rendelkezés, továbbá a felmentő ítélet vagy eljárást megszüntető határozat indokolásának jogcíme ellen irányul. Ugyancsak korlátozott a felülbírálat, ha az elsőfokú bíróság egy vádlott több bűncselekményét bírálta el, azonban a fellebbezés nem valamennyi bűncselekményre vonatkozó rendelkezést érinti. Ilyenkor főszabály szerint csak a fellebbezéssel sérelmezett részek képezik a felülbírálat tárgyát.⁴²⁴

⁴²³ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 440.

HÁGER, *A korlátozott...* i.m. 32-33.

⁴²⁴ vö.: ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 578-579.

Debreceni Ítéltábla Bf.IV.822/2018/5., Debreceni Ítéltábla Bf.IV.101/2019/6. In: HÁGER, *A korlátozott...* i.m. 33.

Fontos kiemelni, hogy korlátozott fellebbezés esetén a tényálláshoz kötöttség nem törhető át, így a másodfokú bíróság a fellebbezéssel nem érintett cselekmények tekintetében a tényállás megalapozottságát akkor sem vizsgálhatja, ha a felelősségre kiható tényállási hiba van.⁴²⁵ Ebben a konstrukcióban az igazságérvényesítés súlypontja tehát elmozdul a tényigazság irányából,⁴²⁶ és inkább egyfajta igazságosságszemléletről beszélhetünk.⁴²⁷

Korlátozott felülbírálat esetén a tényálláshoz kötöttség áttörhetetlensége nem a másodfokú kontroll hiányossága, hanem a Be. egész konstrukciójába illeszkedő, tudatos szabályozási megoldás. A szabályozás egyértelműen az ügyféli rendelkezési jog erősödésének irányába mutat, amely szükségszerűen a másodfokú eljárásban is az officialitás elvének visszaszorulásával jár együtt. Amennyiben ugyanis a jogorvoslat terjedelmét a felek határozzák meg, az ebből fakadó következmények – így a ténykérdések felülvizsgálatának korlátozottsága – is őket terhelik. Ennek megfelelően, amennyiben a terhelt – például beismerés útján – maga vállalja a tényállás és a bűnösség támadhatatlanságának következményeit, a *favor defensionis* elve sem indokolja a felülbírálat kiterjesztését a ténykérdésekre, hiszen a védelem kedvezménye nem jelentheti a tudatos ügyféli döntés felülbírálatát.⁴²⁸

Azonban az officialitás garanciális funkciójából következően a korlátozott felülbírálat sem jelenti a hivatalbóliség teljes háttérbe szorulását. A Be. bizonyos garanciális jelentőségű kérdések – így különösen az abszolút eljárási szabálysértések, a felmentés vagy az eljárás megszüntetésének esetei, valamint egyes anyagi jogi kérdések – tekintetében korlátozott felülbírálat esetén is *fenntartja a másodfokú bíróság hivatalbóli vizsgálati kötelezettségét*.

⁴²⁵ BELEGI József, *A másodfokú bírósági eljárás általános szabályai – LXXXII. Fejezet*, In: BELEGI József (szerk.), *Büntető Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik Kiadás II.*, HVG-ORAC, Budapest, 1188–1189.

vö.: HÁGER, *A korlátozott... i.m.* 35.

⁴²⁶ Lásd: KELSEN, Hans, *Mi az igazságosság?*, In: VARGA Csaba (szerk.), *Jog és filozófia. Antológia a XX. századi jogi gondolkodás köréből*, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 303.;

WEIGEND, Thomas, *Should We search for the Truth, and Who Should Do it?*, North Carolina Journal Of International Law and Commercial Regulation, 2011/2., Volume 36, 389–390.

⁴²⁷ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 578-579.

⁴²⁸ HÁGER Tamás, *Az igazság keresése a büntetőperben*, In: ELEK Balázs – FÁZSI László (szerk.), *Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok dr. Remes Zoltán bíró emlékére*, Printart-Press Kft., Debrecen, 2015, 141-158.

A következő alfejezet e garanciális korlátok részletesebb vizsgálatán keresztül mutatja be, hogy a másodfokú eljárásban az officialitás elve miként őrizte meg garanciális funkcióját a felek rendelkezési jogának erősödése mellett.⁴²⁹

VII.4. A KORLÁTOZOTT FELÜLBÍRÁLATI JOGKÖR GARANCIÁLIS HIVATALBÓLI ELEMEI

A felülbírálat terjedelmének elsődlegesen a fellebbezés tartalmához való igazítása nem jelenti, nem jelentheti tehát azt, hogy a felülbírálati jogkör gyakorlása minden esetben kizárólag a felek által kijelölt keretek között maradna. A büntetőeljárás garanciális elveiből fakadóan ugyanis a másodfokú bíróság felülbírálati tevékenységét számos olyan szabály is alakítja, amelyek a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesülését szolgálják.

A következőkben részletesebben vizsgálom a felülbírálati jogkör azon garanciális korlátait, amelyek a másodfokú eljárásban – korlátozott felülbírálat esetén is – az officialitás elvének továbbélését tükrözik, és a terhelt jogainak védelme érdekében hivatalbóli bírói kötelezettségeket keletkeztetnek.

VII.4.1. Az abszolút eljárási szabálysértések mint a garanciális officialitás megnyilvánulásai

A másodfokú bíróság a korlátozott felülbírálat körében is köteles hivatalból vizsgálni az abszolút eljárási szabálysértéseket, amelyek az ítélet hatályon kívül helyezését és az eljárás megszüntetését vagy az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítását teszik szükségessé. Vizsgálni szükséges továbbá, hogy vétett-e az elsőfokon eljáró bíróság egyéb olyan eljárási hibát, amely miatt nem lenne kötelező az ítélet hatályon kívül helyezése, de az a másodfokú eljárásban nem orvosolható az eljárási szabálysértés, amely lényeges hatással volt az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére, a büntetés kiszabására, illetve az intézkedés alkalmazására.⁴³⁰

A bírósági eljárásban megvalósuló eljárási szabálysértéseket a büntetőeljárási törvény abból a szempontból differenciálja, hogy azok milyen súlyos mértékben sértik az eljárási garanciákat. Amennyiben a garanciák sérelme olyan fokú, amely kihat a

⁴²⁹ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 440-441.

⁴³⁰ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 440-441.

büntetőjogi főkérdés megítélésére, a másodfokú eljárásban nincs helye az elsőfokú döntés érdemi felülbírálatának. Ilyen esetben a másodfokú bíróság kasszációs jogkörében jár el, és az elsőfokú bíróság határozatát hatályon kívül helyezi, mivel a jogalkotó e szabálysértések esetében eleve vélelmezi az eljárási garanciák súlyos sérelmét. Ezek az ún. abszolút hatályon kívül helyezési okok (vagy abszolút eljárási szabálysértések),⁴³¹ amelyek esetén maga a jogalkotó vélelmezi, hogy az eljárási elvek és garanciák megsértése veszélyezteti az igazságos döntés meghozatalát.⁴³²

Ezen, a Be. 607–608. §-ában taxatív szabályozott abszolút eljárási szabálysértések a korlátozott felülbírálat rendszerében különös jelentőséggel bírnak. Sajátosságuk, hogy fennállásuk esetén a másodfokú bíróság *hivatalból* köteles az ítélet hatályon kívül helyezésére, függetlenül a felülbírálat terjedelmétől, illetve attól, hogy a fellebbezés az adott hibát sérelmezte-e. Az abszolút eljárási szabálysértések rendszere így egyértelműen azt fejezi ki, hogy a tisztességes eljárás bizonyos alapvető garanciáinak érvényesülése nem tehető kizárólag a felek eljárási aktivitásától függővé.⁴³³

A Be. 607. §-a elsősorban azokat az eseteket szabályozza, amikor az elsőfokú bíróság a vádelv legsúlyosabb sérelmével jár el, így különösen akkor, ha a vádban nem szereplő cselekmény alapján hoz ügydöntő határozatot, illetve amikor büntethetőségi akadály fennállása ellenére dönt a büntetőjogi felelősség kérdésében.⁴³⁴ Ezen esetek fennállta esetén az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezése mellett az eljárás megszüntetésének van helye.

A Be. 608. §-ában foglalt eljárási szabálysértések fennállása esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja. Ide tartozik, ha a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, a tárgyaláson a tanács tagjai nem voltak mindvégig jelen, az ítélet meghozatalában kizárt bíró vett részt, a bíróság túllépte hatáskörét vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyben járt el, továbbá, ha az eljárási cselekményt olyan személy távollétében tartották meg, akinek jelenléte kötelező volt. Ugyancsak abszolút hatályon kívül helyezési oknak minősül a meghatározott okokból történt téves eljárásmegszüntetés, az elsőfokú ítélet rendelkező része és indokolása közötti teljes ellentmondás, a szóbeli és írásbeli ítélet

⁴³¹ 19/2021. (V. 27.) AB határozat [49]–[53].

⁴³² ELEK Balázs, *Jogi vélemlek a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 2026/3. szám, 161–163.; KIRÁLY Tibor, *Büntetőítélet...*, i.m. 219.

⁴³³ MOHÁCSI Barbara, *A relatív eljárási hibák "korrekciója" a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 2023/2. szám, 90–91.

⁴³⁴ A Be. 607. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

minősítést érintő lényeges eltérése, valamint a bűnösséget beismerő nyilatkozat törvényi feltételek hiányában történő elfogadása.⁴³⁵

Megállapítható, hogy az abszolút hatályon kívül helyezési okok tartalma kivétel nélkül olyan garanciális jelentőségű eljárási követelményekhez kapcsolódik, amelyek a tisztességes eljárás alapvető elemeinek tekinthetők. E garanciák jelentős része egyúttal az Emberi Jogok Európai Egyezményében és az ahhoz kapcsolódó strasbourgi esetjogban is megjelenő alapvető eljárási követelményekhez kapcsolódik. A törvény e szabályok megsértését olyan súlyúnak tekinti, hogy azok fennállása esetén az elsőfokú ítélet – a fellebbezés terjedelmétől függetlenül – nem maradhat fenn.⁴³⁶

Mindez jól szemlélteti az officialitás funkcióváltását a modern büntetőeljárásban. A hivatalbóliság e körben már nem elsősorban az anyagi igazság korlátlan feltárásának eszközeként jelenik meg, hanem a tisztességes eljárás minimumgaranciáinak védelmét szolgálja. A másodfokú bíróság hivatalból észlelési kötelezettsége tehát ebben az összefüggésben nem az ügyféli rendelkezési joggal szembeni általános korrekciós jogosultsággént értelmezhető, hanem olyan garanciális kötelezettségként, amely az eljárás legitimációjának fenntartását biztosítja.

A Be. 608. §-ában megfogalmazott abszolút eljárási szabálysértések ebből a szempontból azért is kiemelt jelentőségűek, mert jól tükrözik, hogy ez a garanciális szemlélet nem kizárólag a másodfokú eljárás sajátossága, hanem a büntetőeljárás egészét átható jogalkotói megközelítés. A törvény ugyanis e szabályokon keresztül azt juttatja kifejezésre, hogy a tisztességes eljárás bizonyos alapvető követelményeinek érvényesülését az eljárás valamennyi szakaszában hivatalból biztosítani kell, és azok sérelme nem maradhat orvosolatlan pusztán azért, mert arra a felek nem hivatkoztak. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e körben is érzékelhető a hivatalbóliság bizonyos fokú visszaszorulása. Jól mutatja ezt, hogy a nyilvánosság szabályainak megsértése a hatályos szabályozásban már nem abszolút, hanem a Be. 609. §-a szerinti relatív eljárási szabálysértésnek minősül.

Az értekezés során vizsgált jogintézmények és eljárási részterületek elemzése is rendre azt mutatja, hogy a büntetőeljárás rendszerében időről időre ugyanazon alapvető garanciák – így különösen a védelemhez való jog, a pártatlan bírósághoz való jog vagy a tisztességes eljárás egyéb részgaranciái – azok, amelyek érvényesülése felett a bíróságnak

⁴³⁵ ELEK, *Nagykommentár...*, i.m.

⁴³⁶ MOHÁCSI, *A relatív...*, i.m. 90-91.

hivatalból is örködnie kell. A másodfokú eljárás abszolút hatályon kívül helyezési rendszere így különösen érzékletesen mutatja meg, hogy a modern büntetőeljárásban az officialitás elve nem tűnik el, hanem a tisztességes eljárás garanciális minimumainak védelme irányába alakul át.

VII.4.2. Favor defensionis elvéhez kapcsolódó garanciális korlátok a korlátozott felülbírálatban

Az abszolút hatályon kívül helyezési okok mellett a Be. további olyan jogintézményeket is szabályoz, amelyek már kifejezetten a terhelt jogi helyzetének védelméhez, illetve a *favor defensionis* elvének érvényesüléséhez kapcsolódnak. E szabályok közös jellemzője – a fejezet bevezető részében foglaltakkal összhangban – abban ragadható meg, hogy a felülbírálat terjedelmének alapvetően ügyféli rendelkezési joghoz igazodó rendszerében is biztosítják a terhelt számára kedvezőbb döntés meghozatalának lehetőségét, illetve kizárják, hogy a jogorvoslati eljárás a terhelt számára indokolatlan hátrányt eredményezzen.

A következőkben az értekezés kifejezetten azon jogintézményeket mutatja be, amelyekben a hivatalbóliség már elsősorban a *favor defensionis* érvényesülése érdekében jelenik meg.

VII.4.2.1 A terhelt javára hivatalból meghozható döntések és a felmentő rendelkezések érinthetetlensége

A felülbírálati jogkör garanciális korlátai körében mindenekelőtt ki kell emelni azokat a szabályokat, amelyek a másodfokú bíróság számára – a fellebbezés tartalmától függetlenül – lehetővé, illetve kötelezővé teszik a terhelt számára kedvezőbb döntés meghozatalát. E rendelkezések egy része már a korlátozott felülbírálat szabályai körében ismertetésre került, azonban a másodfokú felülbírálati jogkör garanciális kereteinek rendszerezett áttekintése érdekében indokolt azokat e helyen is összefüggésükben röviden áttekinteni.

A másodfokú bíróság korlátozott felülbírálat mellett, eljárási szabálysértés hiányában is hivatalból vizsgálja a bűnösség megállapítására vonatkozó rendelkezést, ha a felülbírálat eredményeként a terhelt felmentésének vagy az eljárás megszüntetésének van helye. Ilyen esetben a másodfokú bíróság a terhelt javára akkor is köteles hivatalból meghozni a megfelelő döntést, ha a bűnösséget megállapító rendelkezést a fellebbezés

nem támadta. A törvénysértő marasztaló rendelkezés ugyanis nyilvánvalóan nem hagyható helyben pusztán arra hivatkozással, hogy a fellebbezés e kérdést nem érintette.⁴³⁷ A bűnösség megállapítására vonatkozó rendelkezés esetében ennek további indoka, hogy az ilyen törvénysértések adott esetben felülvizsgálati okot is képezhetnek, ezért indokolatlan lenne, ha azok orvoslására kizárólag felülvizsgálati eljárásban kerülhetne sor.⁴³⁸

Ezzel párhuzamosan a törvény a terhelt számára kedvező döntések védelmében korlátot állít fel, miszerint a fellebbezéssel nem támadott felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezésekre a másodfokú felülbírálat nem terjeszthető ki még akkor sem, ha a fellebbezéssel érintett rendelkezések vizsgálata során a másodfokú bíróság azok helyességét vitatná. Az elsőfokú ítélet e része tekintetében ugyanis beáll a részjogerő, amely határt szab a felülbírálati jogkör gyakorlásának.⁴³⁹

E rendelkezések is jól mutatják, hogy a másodfokú eljárásban a felülbírálati jogkör gyakorlása nem csupán az ügyféli rendelkezési jog által meghatározott keretek között mozog, hanem azt a terhelt jogainak védelmét szolgáló garanciális szabályok is alakítják.

VII.4.2.2 A súlyosítási tilalom

A garanciális korlátok közül kiemelt jelentőséggel bír a súlyosítási tilalom (*reformatio in peius* tilalma), a büntetőeljárás egyik klasszikus garanciális intézménye, amely egyben a másodfokú eljárásban a felülbírálati jogkör egyik legfontosabb korlátját jelenti.⁴⁴⁰ A jogintézmény lényege abban ragadható meg, hogy a magasabb fokú bíróság bizonyos feltételek fennállása esetén nem változtathatja meg az elsőfokú döntést a terhelt hátrányára.⁴⁴¹

A súlyosítási tilalom elméleti megalapozása több eljárásjogi alapelvvel is összefüggésben áll. Egyrészt kapcsolódik a jogorvoslat természetéhez és azon keresztül a rendelkezési joghoz, hiszen a fellebbezési eljárás megindítása a felek nyilatkozatától függ, és a felülbírálat irányát és terjedelmét is alapvetően a jogorvoslati nyilatkozat

⁴³⁷ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 578-579.

Debreceni Ítéltábla Bf.IV.822/2018/5. számú ítélet

⁴³⁸ HÁGER, *A korlátozott...* i.m. 34-35.

⁴³⁹ ELEK, *Jogi vélelmek...* i.m., 162-163.;

HERKE Csongor, *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*, PTE ÁJK, Pécs, 2010, 2.

⁴⁴⁰ KRESTCHMANN, Hans-Jochen, *Das Verbot der reformatio in peius im Jugendstrafrecht*, Saarbrücken, 1968, 54.; vö.: HÁGER, *A korlátozott...* i.m. 32.

⁴⁴¹ HERKE Csongor, *A súlyosítási tilalom elméleti és gyakorlati kérdései*, JURA, 2011/1., 35-36.

határozza meg. A jogintézmény szoros kapcsolatban áll a vádelvvel és a kontradiktórius eljárás követelményével is, a vádló akarata ellenére ugyanis a bíróság nem változtathatja meg az elsőfokú ítéletet a vádlott terhére. A vádelv megjelenése előtt ezért súlyosítási tilalomról sem beszélhettünk.⁴⁴² A vádelv ugyanis e körben nemcsak azt jelenti, hogy a bíróság annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet és csak azzal a bűncselekménnyel kapcsolatosan, aki ellen és ami miatt az ügyészség vádat emelt, hanem azt is, hogy az elsőfokú határozatban megnyugvó vádló akarata ellenére a másodfokú bíróság nem változtathatja meg az elsőfokú ítéletet a vádlott hátrányára.⁴⁴³

Mindenekelőtt azonban a súlyosítási tilalom a terhelt jogainak fokozott védelmét szolgáló *favor defensionis* elvével kapcsolódik össze legszorosabban. A súlyosítási tilalom e körben a védelem egyik legfontosabb intézményi biztosítéka, hiszen a terhelt javára bejelentett fellebbezés lehetőséget ad arra, hogy a bíróság a védelem esetleg megsértett jogait korrigálja, ugyanakkor nem engedhető meg, hogy a súlyosabb döntéstől való félelem visszatartsa a terheltet vagy védőjét a jogorvoslati jog gyakorlásától.⁴⁴⁴

E jogintézmény biztosítja tehát a „félelemmentes fellebbezés” lehetőségét.⁴⁴⁵ Ha ugyanis a kizárólag a terhelt javára bejelentett jogorvoslat esetén a másodfokú bíróság a döntést a vádlott terhére is megváltoztathatná, a védelem a súlyosabb ítélettől tartva könnyen lemondhatna a jogorvoslatról.⁴⁴⁶ Ez a helyzet pedig a jogorvoslati jog gyakorlását ténylegesen kiüresítené, hiszen a terhelt és védője számára a fellebbezés mindig egyfajta kockázatot hordozna. A súlyosítási tilalom ezért a szakirodalomban a „kockázatmentes jogorvoslat” garanciájaként is megjelenik, mivel a vádlott terhére bejelentett fellebbezés hiányában a súlyosítási tilalom folytán a másodfokú bíróság revíziós lehetőségei korlátozottak, mivel a kiszabott büntetést vagy alkalmazott intézkedést akkor sem súlyosíthatja, ha azt egyébként indokoltnak tartaná, sőt a tilalom még abban az esetben is fennáll, ha a vádlott vagy védője maga indítványozná a súlyosabb döntés meghozatalát.⁴⁴⁷

A terhelt javára szóló döntés meghozatala ugyanakkor rendszerint nem vet fel eljárásjogi problémát, a másodfokú bíróság ilyen esetben hivatalból is hozhat a vádlott

⁴⁴² HERKE, *A súlyosítási tilalom elméleti...*, i.m. 38.

⁴⁴³ NAGY Lajos, *Fellebbezés a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1960., 310.

⁴⁴⁴ NAGY, *Fellebbezés...*, i.m. 310.

HERKE, *A súlyosítási tilalom elméleti...*, i.m. 38.

⁴⁴⁵ MOLNÁR László, *A reformatio in peius tilalmának érvényesülése a Bp. 202. § a)-c) pontjára alapított hatályon kívül helyezést követő új eljárásban*, Magyar Jog 1956. 4. szám, 109.

⁴⁴⁶ HERKE, *A súlyosítási tilalom elméleti...*, i.m. 37-38.

⁴⁴⁷ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 448.

számára kedvezőbb határozatot, akkor is, ha arra kifejezett jogorvoslati kérelem nem irányult. Nem sérti például a tisztességes eljárás követelményeit, ha a kizárólag a szabadságvesztés enyhítését célzó védői fellebbezés elbírálása során a másodfokú bíróság hivatalból észleli, hogy a kiszabott pénzbüntetés törvényi feltételei nem állnak fenn, és ezért azt – külön indítvány nélkül – enyhíti vagy mellőzi.

VII.4.2.3 Az összefüggő okból történő felülbírálat

A felülbírálati jogkör garanciális szabályai között sajátos helyet foglal el az ún. összefüggő okból történő jogerőfeloldás. Az intézmény lényege, hogy a rendes fellebbezés folytán megindult másodfokú eljárásban – meghatározott feltételek fennállása esetén – a bíróság a felülbírálatot a fellebbezéssel nem érintett vádlott javára is kiterjesztheti, és ezzel áttörheti az ítélet tekintetében már beállt részjogerőt. A szabály a *favor defensionis* egyik sajátos megnyilvánulása: célja annak biztosítása, hogy a kedvezőbb döntés lehetősége ne csupán a fellebbezéssel élő vádlott számára álljon fenn.⁴⁴⁸

Összefüggő okból történő jogerőfeloldásnak akkor lehet helye, ha: a másodfokú bíróság a fellebbezéssel érintett vádlott vonatkozásában a) az elsőfokú ítélet megváltoztatásával a vádlottnak a vád alól való felmentését; b) bűncselekménye enyhébb minősítését, s ez okból törvénysértően súlyos büntetésének enyhítését; c) büntethetőségi akadály miatt az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését, és az eljárás megszüntetését; vagy d) az eljárási szabályok alkalmazásának és a tényállás megállapításának felülbírálata során eljárási szabálysértés vagy megalapozatlansági ok miatt az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és új eljárás elrendelését látja szükségesnek. A másodfokú bíróság ilyen esetben köteles megvizsgálni, hogy ugyanezen döntés meghozatalának feltételei fennállnak-e a fellebbezéssel nem érintett vádlott vonatkozásában is. Amennyiben igen, a felülbírálatot az ő vonatkozásában is lefolytatja, és a szükséges döntést meghozza. A jogerő áttörése azonban kizárólag a vádlott javára történhet, és csak a törvényben meghatározott esetekben alkalmazható. A felülbírálat során ez a helyzet különösen a részesség, társtetteség esetében állhat fenn, de adott esetben akár más bűnkapcsolatok vonatkozásában is.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 579-580.

⁴⁴⁹ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m. ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 579-580.

A másodfokú bíróság e – törvényen alapuló – hivatalbóli felülbírálati és döntési jogköre ugyanakkor nem korlátlan. Ellensúlyát az jelenti, hogy az kizárólag a fellebbezéssel nem érintett terhelt érdekében, annak javára gyakorolható. Figyelemmel arra, hogy e terhelt vonatkozásában fellebbezés nem került bejelentésre, a részjogerő áttörésére csak a törvényben taxatív meghatározott esetekben kerülhet sor.⁴⁵⁰

Az összefüggő ok alkalmazásának két alapvető feltétele van. Egyrészt a fellebbezéssel érintett vádlott esetében olyan, kizárólag a Be.-ben írt valamely döntésnek kell születnie, amely a többi vádlott javára is alkalmazható. Másrészt nemcsak magának a határozatnak, hanem annak jogalapjának is azonosnak kell lennie valamennyi érintett vádlott tekintetében. Így például, ha a felmentés oka a bűncselekmény hiánya, ugyanezen oknak kell fennállnia a fellebbezéssel nem érintett vádlott esetében is; eltérő jogalap – például bizonyítottság hiánya vagy büntethetőséget kizáró ok – nem alapozza meg az összefüggő ok alkalmazását.⁴⁵¹

A fellebbezéssel nem érintett vádlottra kiterjeszthető felülbírálat a büntetés enyhítése esetén is lehetséges. Ennek feltétele, hogy a vádlottak azonos bűncselekmény miatt álljanak bíróság előtt, és a másodfokú bíróság a felülbírálat eredményeként a cselekményt – az anyagi jogszabályok helyes alkalmazása folytán – enyhébben minősítse, amelynek következtében az elsőfokú ítéletben kiszabott büntetés törvénysértően súlyossá válik. Amennyiben ugyanezen körülmények a fellebbezéssel nem érintett vádlott tekintetében is fennállnak, a másodfokú bíróság a vele szemben is enyhébb büntetés kiszabásáról határoz.⁴⁵²

Az összefüggő okból történő felülbírálat gyakorlati érvényesülését jól szemlélteti egy, a Debreceni Ítéltábla mint másodfokú bíróság előtt életveszélyt okozó testi sértés büntette és más bűncselekmények miatt, több vádlottal szemben folyamatban volt büntetőügy.⁴⁵³ Az ügyben szereplő több vádlott közül az összefüggő okból történő felülbírálat szempontjából a II. és IX. rendű vádlott helyzete bír jelentőséggel. Az elsőfokú bíróság a II. rendű vádlottat társtettesként elkövetett garázdaság büntetében bűnösnek mondta ki, míg a testi sértés büntette miatt emelt vád alól felmentette, a IX. rendű vádlottat pedig ugyancsak társtettesként elkövetett garázdaság büntetében marasztalta.

⁴⁵⁰ ELEK Balázs, *A jogerő a büntetőeljáráásban*, DE ÁJK, Debrecen, 2012, 243-251.

ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 579-580.

⁴⁵¹ ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 579-580.

⁴⁵² BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 442-443.

⁴⁵³ Debreceni Ítéltábla Bf.II.151/2026/32.

A II. rendű vádlott a pénzbüntetésbe történő beszámításra és a bűnügyi költségre vonatkozó rendelkezések vonatkozásában fellebbezést jelentett be A IX. rendű vádlott és védője az elsőfokú ítéletet tudomásul vették, és az ügyészség sem jelentett be vele szemben fellebbezést, így az ítélet vele szemben jogerőre emelkedett. A másodfokú bíróság ugyanakkor a bűnösség felülbírálati során arra a következtetésre jutott, hogy az elsőfokú bíróság tévesen ítélte meg a verekezésben részt vevő vádlottak cselekményét, és a II. rendű vádlott esetében fennállt a jogos védelem mint büntethetőséget kizáró ok. Erre tekintettel a II. rendű vádlottat a garázdaság vádja alól felmentette.

A másodfokú bíróság a Be. 590. § (11) bekezdése alapján ugyanezen okból a fellebbezéssel nem érintett IX. rendű vádlott tekintetében is felülbírált az elsőfokú, vele szemben időközben jogerőre emelkedett marasztaló rendelkezést, és őt is felmentette. A bíróság indokolása szerint a IX. rendű vádlott vonatkozásában a jogerő áttörését az ebbe szükségessé, hogy a II. rendű vádlott büntetőjogi felelősségének felülbírálati során megállapított, a jogos védelem fennállását megalapozó körülmény a IX. rendű vádlott cselekménye tekintetében is fennállt, így a vele szemben jogerőre emelkedett marasztaló rendelkezés fenntartása törvénysértő lett volna.

Az eset jól példázza, hogy az összefüggő okból történő felülbírálat a fellebbezéssel nem érintett vádlott tekintetében is szükségessé teheti a jogerő áttörését, ha a fellebbezéssel érintett vádlott büntetőjogi felelősségének felülbírálati során feltárt körülmény a másik terhelt büntetőjogi felelősségének megítélésére is közvetlenül kihat. Egyúttal azt is szemlélteti, hogy az összefüggő ok alkalmazásának feltétele a döntés alapjául szolgáló jogalap azonossága: a jelen ügyben a jogos védelem mint büntethetőséget kizáró ok fennállása mindkét vádlott tekintetében megállapítható volt.

Az összefüggő ok alkalmazására hatályon kívül helyezés esetén is sor kerülhet. Amennyiben a másodfokú bíróság a fellebbezéssel érintett vádlott tekintetében az ítéletet hatályon kívül helyezi és új eljárást rendel el, mérlegelnie kell azt is, hogy a megismételt eljárás eredményezhet-e a fellebbezéssel nem érintett vádlott számára kedvezőbb döntést.⁴⁵⁴ Ilyen esetben a nem fellebbező vádlott vonatkozásában a jogerő feloldásának van helye, és a hatályon kívül helyezés rá is kiterjeszthető. Ez a lehetőség azonban szintén kizárólag a *favor defensionis* elv érvényesülése érdekében alkalmazható, vagyis a

⁴⁵⁴ A Be. 590. § (13) bekezdése alapján a határozat megalapozatlansága esetén összefüggő ok címén csak akkor lehet új eljárásra utasítani az elsőfokú bíróságot, ha ez a fellebbezéssel nem érintett vádlott felmentését, a bűncselekmény enyhébb minősítése folytán a törvénysértően súlyos büntetés enyhítését, vagy az eljárás megszüntetését eredményezheti

másodfokú bíróság nem terjesztheti ki a hatályon kívül helyezést a fellebbezéssel nem érintett vádlott tekintetében pusztán azért, mert álláspontja szerint a megismételt eljárásban bűnösségének megállapítása indokolt lenne. Ilyen esetben ugyanis a másodfokú határozat nem szolgálná a részleges jogerő feloldásának alapvető célját, és a fellebbezéssel nem érintett vádlott érdekét.⁴⁵⁵

Figyelemmel arra, hogy a megismételt eljárás során a tényállás a bizonyítás megismétlése vagy kiegészítése következtében előre nem látható módon is módosulhat, elvileg az sem zárható ki, hogy az új eljárás végül nem vezet a terhelt számára kedvezőbb döntéshez. E kockázat ellensúlyozására a törvény a súlyosítási tilalom speciális garanciáját kapcsolja az összefüggő okból történő jogerőfeloldáshoz a fellebbezéssel nem érintett vádlottak vonatkozásában. A büntetőeljárás rendszerében a súlyosítási tilalom több helyen és többféle formában jelenik meg. A hatályon kívül helyezést követő megismételt eljárásban – az általános szabályok szerint – kivételesen lehetőség nyílna a vádlott terhére szóló döntés meghozatalára, például akkor, ha a megismételt eljárásban felmerült új bizonyíték alapján a bíróság olyan új tényt állapít meg, amely súlyosabb büntetés kiszabását indokolja, feltéve, hogy azt az ügyész indítványozza. Ettől a főszabálytól azonban eltér az az eset, amikor a hatályon kívül helyezésre összefüggő okból, a fellebbezéssel nem érintett vádlott javára kerül sor. Ilyenkor a megismételt eljárásban a terhelt terhére történő döntés meghozatalára nincs lehetőség, mivel az a részjogerő feloldásának alapjául szolgáló szabály alapvető rendeltetésével lenne ellentétes. Az összefüggő ok alkalmazásával összefüggő hatályon kívül helyezés és új eljárás lefolytatása tehát szükségszerűen magával hozza a súlyosítási tilalom szigorúbb érvényesülését.⁴⁵⁶

Ezzel a szabályozással áll összhangban az a másodfokú indokolás is, miszerint „a jogerő feloldásának ellensúlya az, hogy az a megismételt eljárásban a terhelt javára szóló döntést eredményezhet. A törvényi rendelkezés mögött az a célszerűségi megfontolás is húzódik, hogy ilyen törvényi lehetőség hiányában a fellebbezéssel nem érintett terhelt esetében csupán rendkívüli jogorvoslatra lenne mód akkor, ha a többi vádlott javára változik meg a fellebbezett ítélet. E megfontolás tartalmilag szintén a védelemnek nyújtott kedvezés elvében gyökerezik.”⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 443.

⁴⁵⁶ BARTKÓ – ELEK – FANTOLY – HERKE, *A büntető...*, i.m. 443-444.

⁴⁵⁷ Debreceni Ítéltábla Bf.II.384/2012/12.

ELEK, *A favor defensionis...*, i.m. 580.

VII.4.3. Részösszegzés a felülbírálati jogkör garanciális szabályaihoz

A felülbírálati jogkör garanciális korlátainak áttekintését követően elmondható, hogy azok összességükben az officialitás elvének érvényesülése és a felek rendelkezési joga közötti, a másodfokú eljárásban megjelenő normatív egyensúlyt fejezik ki. Egyik oldalról, miközben a felülbírálat terjedelme alapvetően – az ügyféli rendelkezési jogból fakadóan – a fellebbezés tartalmához igazodik, a Be. egyes esetekben az officialitás elvéből fakadó garanciális szabályokon keresztül biztosítja, hogy a másodfokú bíróság a terhelt javára akkor is beavatkozhatson, ha erre kifejezett jogorvoslati indítvány nem irányul. E körbe tartoznak az abszolút hatályon kívül helyezési okok, valamint azok a szabályok, amelyek a *favor defensionis* elvének érvényesülése érdekében lehetővé teszik a részjogerő áttörését is a terhelt javára, adott esetben akkor is, ha a terhelt, illetve a védelem nem élt jogorvoslattal. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor éppen az officialitás elvének korlátozásával védi a terhelt jogi helyzetének stabilitását: a súlyosítási tilalom kizárja az ítélet vádlott terhére történő megváltoztatását a vádló erre irányuló fellebbezése hiányában, míg a fellebbezéssel nem támadott felmentő vagy eljárást megszüntető rendelkezések tekintetében a részjogerő nem törhető át. A felülbírálati jogkör e szabályok által kijelölt keretei így egyszerre tükrözik Be.-t átható ügyféli rendelkezési jog erősödését és ezzel összefüggésben a hivatalbóliség visszaszorulását, ugyanakkor azt is jelzik, hogy az officialitás a másodfokú eljárásban nem tűnik el, hanem funkcióját tekintve átalakul: elsősorban garanciális szerepet tölt be, amely a felülbírálati jogkör gyakorlása során a terhelt jogainak védelmét szolgálja.

VII.5. A KORLÁTOZOTT FELÜLBÍRÁLAT SZABÁLYAINAK ÉRVÉNYESÜLÉSE A BÍRÓI GYAKORLATBAN

A másodfokú eljárás szabályainak átalakulása jól szemlélteti a hivatalbóliség és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának megváltozását, a normaszöveg szintjén megjelenő változások önmagukban azonban nem adnak teljes képet arról, hogy a fellebbviteli eljárásban a bírói szerepfelfogás és a korlátozott felülbírálati gyakorlat ténylegesen mennyiben alakult át. Annak megítéléséhez ugyanis, hogy a kodifikációs változások a gyakorlatban valóban érvényesülnek-e, illetve hogy tényleges szemléletváltásról beszélhetünk-e, vagy továbbra is a korábbi szabályozáshoz kapcsolódó jogalkalmazói rutin és szemlélet él tovább, e körben is elengedhetetlen a bírói gyakorlat vizsgálata.

A következőkben ezért a közzétett határozatok és eseti döntések nyomán, a korlátozott felülbírálat körében kirajzolódó jogalkalmazási kérdések alapján kerül sor annak áttekintésére, hogy a másodfokú eljárás megváltozott szabályai miként érvényesülnek a bírói gyakorlatban, különösen a felülbírálat terjedelme, a történeti tényállás érinthetetlensége, a jogi értékelés, valamint a hivatalbóli észlelési kötelezettségek körében.

A vizsgálat elsősorban arra keres választ, hogy a korlátozott felülbírálat rendszerében mennyiben valósult meg tényleges szemléletváltás, illetve milyen körben élnek tovább a teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó korábbi jogalkalmazói beidegződések és értelmezési sémák.

VII.5.1. A teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó szemléleti elemek továbbélése

A vizsgált bírói gyakorlat alapján összességében az látható, hogy a korlátozott felülbírálat szabályai a másodfokú eljárásban ténylegesen érvényesülnek, és a bíróságok a korlátozott felülbírálatot a jogalkalmazói munkát lényegesen egyszerűsítő és gyorsító szabályozási megoldásként fogadták el, amelyben a felülbírálat terjedelmét főszabály szerint a bejelentett fellebbezés tartalma határozza meg. A gyakorlat ugyanakkor azt is mutatja, hogy a korábbi, teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó szemléleti elemek és jogalkalmazói rutinok bizonyos területeken továbbra is érzékelhetők.

A közzétett kúriai döntések és a vizsgált másodfokú határozatok alapján különösen a történeti tényállás érinthetetlenségének kérdése, a jogi értékelés és a ténymegállapítás elhatárolása, valamint a kijavítás lehetőségének megítélése körében rajzolódtak ki visszatérő értelmezési problémák.

A gyakorlat vizsgálata nyomán általánosságban megállapítható az is, hogy a korlátozott felülbírálat szabályainak alkalmazása körében, annak egyébként helyes alkalmazása mellett is több visszatérő pontatlanság és dogmatikailag problematikus megfogalmazás figyelhető meg, amelyek arra utalnak, hogy a teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó korábbi szemléleti elemek és jogalkalmazói rutinok részben tovább élnek a másodfokú ítélkezési gyakorlatban. E körben többsetben előfordul, hogy a másodfokú bíróság ugyan rögzíti a korlátozott felülbírálat tényét, indokolásában azonban ezt követően olyan fordulatokat és érvelési sémákat alkalmaz, amelyek valójában a teljes körű felülbírálat logikáját tükrözik. Így a másodfokú bíróság például arra hivatkozik,

hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítékokat okszerűen értékelte, a vádlott bűnössége a bizonyítékok alapján aggálytalanul megállapítható, vagy hogy a tényállás megalapozott. E megfogalmazások ugyanakkor korlátozott felülbírálat esetén dogmatikailag pontatlanok, mivel a másodfokú bíróság ilyenkor sem a bizonyítékértékelés helyességét, sem a tényállás megalapozottságát nem vizsgálja. A bűnösség megítélése ebben az esetben kizárólag az elsőfokú bíróság által megállapított, irányadó történeti tényállás alapulvételével történik.⁴⁵⁸

VII.5.2. A kijavítás kiterjesztő értelmezése

A korlátozott felülbírálat körében a bírói gyakorlatban talán a leggyakrabban visszatérő problémaként az jelenik meg, hogy a másodfokú bíróság túl tágra értelmezi a kijavítás, helyesbítés vagy kiegészítés lehetőségét, és ennek eredményeként valójában a történeti tényállás tartalmi módosítására kerül sor. A bírói gyakorlat következetes abban, hogy a kijavítás nem vezethet a határozat érdemi tartalmának megváltoztatásához, ezért az kizárólag elírások vagy számítási hibák korrigálására szolgálhat. Mivel a másodfokú bíróság a bűnösség megállapításának felülbírálata során is kötve van az elsőfokú bíróság által megállapított történeti tényálláshoz, és döntését kizárólag annak alapulvételével hozhatja meg,⁴⁵⁹ a korlátozott felülbírálat rendszerében a történeti tényállás érdemi korrekciójára nincs lehetőség, így annak érintése kizárólag a kijavítás szabályai szerint történhet.⁴⁶⁰

A korlátozott felülbírálat körében ugyanakkor továbbra is lehetőség van a vádlott személyi körülményeinek pontosítására vagy kiegészítésére. A bírói gyakorlat elfogadja e körben például az iratok alapján megállapítható egyéb személyi körülmények feltüntetését,⁴⁶¹ illetve az elsőfokú ítélet meghozatalát követően jogerőssé vált elítélések adatainak rögzítését is.⁴⁶²

A történeti tényállás érinthetlensége ugyanakkor a korlátozott felülbírálat egyik lényegi sajátossága.⁴⁶³ Mivel a másodfokú bíróság ilyenkor a történeti tényállás megalapozottságát nem vizsgálhatja, ebből az következik, hogy annak tartalmi

⁴⁵⁸ BH 2023.1.4 I. pont

⁴⁵⁹ BH 2023.4.

⁴⁶⁰ EBD2019. B.20.; Fővárosi Ítéltábla Kbf.54/2022/7.; Szegedi Ítéltábla Bf.649/2025/24.

⁴⁶¹ BH 2022.2.34.

⁴⁶² ÍH 2025.39.

⁴⁶³ Kúria Bhar.549/2022/4.

kiegészítésére vagy módosítására sincs törvényes lehetősége.⁴⁶⁴ E körben a bírói gyakorlat arra is következetesen rámutat, hogy korlátozott felülbírálat esetén az elsőfokú ítélet meghozatalát követően keletkezett bizonyítékok sem használhatók fel a történeti tényállás utólagos kiegészítésére vagy módosítására. Ilyen bizonyítékok figyelembevételére a másodfokú eljárásban nincs lehetőség; azok kizárólag perújítás keretében érvényesíthetők.⁴⁶⁵

VII.5.3. A történeti tényállás hiányosságainak következményei korlátozott felülbírálat esetén

A történeti tényállás korlátozott felülbírálat melletti „érinthesetlensége” azt is magában hordozza, hogy bizonyos hiányosságok vagy ellentmondások esetén az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése válik szükségessé. A korlátozott felülbírálat rendszerében ugyanis a másodfokú bíróság nem pótolhatja utólag az elsőfokú ítélet hiányzó ténybeli alapjait, illetve nem oldhatja fel az ellentmondásokat.⁴⁶⁶

A gyakorlatban ez különösen azokban az esetekben jelent problémát, amikor az elsőfokú ítéletből hiányzik valamely olyan tényállási elem, amely a jogkövetkezmény vagy a bűnösség felülvizsgálatához szükséges lenne. Ilyen eset állhat fenn például, amikor az elsőfokú bíróság megszüntette a próbára bocsátást, azonban az ítélet indokolásából hiányzik az ennek alapjául szolgáló korábbi tényállás ismertetése. A hiányzó történeti tényállás korlátozott felülbírálat keretében a másodfokú bíróság által nem pótolható, ezért az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése elkerülhetetlen.

Hasonló problémaként merül fel a terhelt bűnösséget váddal egyezően beismerő nyilatkozatán alapuló tényállás kérdése is. A gyakorlatban előfordulhat ugyanis, hogy az elsőfokú bíróság a terhelt beismerő nyilatkozatának elfogadására alapítja döntését, ugyanakkor az ítéletben megállapított történeti tényállás eltér a vádiratban foglalt történeti tényállástól. Ilyen esetben, ha az elsőfokú bíróság a Be. 565. § (1) bekezdése alapján a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadására és az eljárás ügyirataira alapítja ítéletét, akkor az ítéleti történeti tényállásnak szükségképpen összhangban kell állnia a vádirati tényállással, és azt az ügyiratoknak is alá kell támasztaniuk.⁴⁶⁷ Ennek hiánya ugyanis nem pusztán tényállási pontatlanságot jelent, hanem a beismerő nyilatkozat

⁴⁶⁴ BH 2023.5.; A Kúria Bfv.1512/2022/8. számú precedensképes határozata

⁴⁶⁵ BH 2022.2.34. II.

⁴⁶⁶ Kúria Bfv.II.350/2022/8.

⁴⁶⁷ Kúria Bfv.III.1.556/2023/29. számú precedensképes határozata [48]-[49]

elfogadásának törvényi feltételeit érinti. Amennyiben ugyanis az ügyiratok nem támasztják alá a vádiratban foglalt történeti tényállást, úgy hiányzik a Be. 504. § (2) bekezdés c) pontjában meghatározott feltétel, vagyis az, hogy a beismerő nyilatkozatot az eljárás iratai is alátámasszák. Ez a hiányosság korlátozott felülbírálat keretében utólagos ténybeli javítással nem orvosolható, hanem szükségképpen az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezet.⁴⁶⁸

Ugyanez irányadó akkor is, ha az elsőfokú bíróság által megállapított – a vádirattól eltérő – történeti tényállás egyébként megfelelne az ügyiratok tartalmának. Ilyen esetben ugyanis maga az eltérés igazolja, hogy a váddal egyező beismerő nyilatkozat elfogadásának nem voltak meg a törvényi feltételei, mivel az eljárás iratai nem a vádban foglalt, hanem attól eltérő történeti tényállást támasztják alá. Ennek következménye sem lehet a másodfokú bíróság általi ténybeli korrekció, hanem kizárólag az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése.⁴⁶⁹

VII.5.4. A fellebbezés tartalmának utólagos kiterjesztésével kapcsolatos kérdések

A korlátozott felülbírálat rendszerében különös jelentősége van annak, hogy a bejelentett fellebbezés tartalma közvetlenül meghatározza a felülbírálat terjedelmét. Erre figyelemmel a gyakorlatban problémaként merült fel az a helyzet, amikor a jogosult először korlátozott fellebbezést jelentett be, majd azt – akár még a jogorvoslati határidőn belül – teljes körű fellebbezéssé kívánta bővíteni.⁴⁷⁰

A kérdés, miszerint a bejelentést követően módosítható-e a fellebbezés tartalma, jelentős, hiszen az közvetlenül kihat a felülbírálat kereteire is.

A kérdés megítélésének elsődleges kiindulópontját a Be. 584. § (3) bekezdése jelenti, amely kifejezetten rögzíti, hogy a fellebbező a korlátozott fellebbezését utóbb a fellebbezéssel nem érintett cselekményre vagy rendelkezésre nem terjesztheti ki. E rendelkezést a 2020. évi XLIII. törvény iktatta be a Be.-be, amelyhez fűzött miniszteri indokolás hangsúlyozta, hogy a szabályozás meghatározó eleme, miszerint a fellebbezés tartalma a bejelentéssel rögzül. A törvényi szabályozásból és az ahhoz kapcsolódó indokolásból ezért egyaránt az következik, hogy a korlátozott felülbírálatot eredményező

⁴⁶⁸ Kúria Bfv.I.719/2024/8. I.

⁴⁶⁹ BH 2022.287. [83]

⁴⁷⁰ lásd: Fővárosi Ítéltábla Bf.290/2022/11., Fővárosi Ítéltábla Bf.396/2021/19., Szegedi Ítéltábla Bf.367/2023/17.

fellebbezés utóbb nem bővíthető olyan módon, amely már teljes körű felülbírálatot alapozna meg.⁴⁷¹

Ezzel összhangban az irányadó bírói gyakorlat is alapvetően abból indul ki, hogy a fellebbezés kiterjesztése kifejezetten tilalmazott, mivel az tételes jogi normába ütközik. A Be. 584. § (3) bekezdés b) pontja alapján ugyanis a Be. 583. § (3) bekezdése szerinti fellebbezés a későbbiekben nem terjeszthető ki a fellebbezéssel korábban nem érintett rendelkezésekre. Ennek megfelelően önmagában az a körülmény, hogy a fellebbező a fellebbezés írásbeli indokolásában utóbb már a tényállást vagy a bűnösségre levont következtetést is vitatja, nem eredményezheti a felülbírálat terjedelmének kiterjesztését. Különösen igaz ez olyan esetben, amikor az elsőfokú bíróság a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát elfogadta, hiszen ilyenkor a Be. 580. § (2) bekezdése alapján a bűnösség megállapítása, illetve a váddal egyező tényállás és minősítés tekintetében a fellebbezés eleve kizárt. Ilyen esetben tehát a felülbírálat szükségképpen korlátozott terjedelmű marad.⁴⁷²

Fontos rögzíteni ugyanakkor, hogy a törvényi tilalom kifejezetten a fellebbezés kiterjesztésére vonatkozik. Ebből következően nincs akadálya annak, hogy a jogosult a korábban teljeskörűen bejelentett fellebbezését utóbb szűkítse, vagyis a felülbírálat terjedelmét korlátozza.⁴⁷³

VII.6. RÉSZÖSSZEGZÉS A MÁSODFOKÚ FELÜLBÍRÁLAT RENDSZERÉRŐL

A másodfokú felülbírálat szabályainak áttekintése alapján megállapítható, hogy a hatályos büntetőeljárás törvényben a fellebbviteli eljárás szabályaiban is érvényesül az a szemléletbeli változás, amely az egész Be.-t áthatja: az ügyféli rendelkezési jog erősödése mellett az officialitás elvének részleges visszaszorulása figyelhető meg. Ennek következtében azonban a másodfokú eljárásban nem önmagában a hivatalbóliség térvesztéséről beszélhetünk, hanem olyan szabályozási modell alakult ki, amelyben az officialitás elve és az ügyféli rendelkezési jog egymással kölcsönhatásban, egymást korlátozva és kiegészítve érvényesül.

Egyrészt, a felülbírálat terjedelmének meghatározásában egyre hangsúlyosabb szerepet kap az ügyféli rendelkezési jog, melynek megfelelően a jogorvoslat tartalma és

⁴⁷¹ A 2020. évi XLIII. törvény 218. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

⁴⁷² Fővárosi Ítéltábla Bf.290/2022/11. [29], Szegedi Ítéltábla Bf.367/2023/17. [16]-[19]

⁴⁷³ Fővárosi Ítéltábla Bf.15/2023/11. [25], Fővárosi Ítéltábla Bf.396/2021/19. [14]

iránya mindinkább kijelöli a másodfokú bíróság vizsgálatának kereteit, ez pedig az officialitás klasszikus, széles körű érvényesülésének visszaszorulását eredményezi.⁴⁷⁴ E folyamat azonban nem jelenti a másodfokú bíróság szerepének általános szűkülését. A részleges megalapozatlanság kiküszöbölésének szabályai körében a hatályos Be. ugyanis a korábbi szabályozáshoz képest jóval hangsúlyosabb ténybíróági szereppel ruházza fel a másodfokú bíróságot. A törvény e körben kifejezetten arra kötelezi a fellebbviteli bíróságot, hogy a feltárt hibákat – amennyiben azok a másodfokú eljárás keretei között orvosolhatók – maga küszöbölje ki, és csak kivételesen kerüljön sor az elsőfokú határozat hatályon kívül helyezésre.⁴⁷⁵

A büntetőeljárás garanciális elveiből fakadóan a Be. a fellebbviteli eljárás szabályai körében is számos olyan szabályt tartalmaz, amelyek a terhelt jogainak védelmét szolgálják, és amelyek a felülbírálati jogkör gyakorlását a *favor defensionis* elvének, valamint a tisztességes eljárásból fakadó követelményeknek megfelelően alakítják. Ezek a rendelkezések egyfelől lehetővé teszik, hogy a másodfokú bíróság hivatalból felülbírálati jogkörét a terhelt javára gyakorolja, másfelől azonban kizárják, hogy a terhelt jogi helyzete – a vádló erre irányuló jogorvoslati indítványa hiányában – hátrányosan változzon. A Be. 608. §-ában meghatározott abszolút hatályon kívül helyezési okok pedig kijelölik azt a garanciális keretet, amelyet a tisztességes eljárás érvényesülése érdekében a másodfokú bíróságnak mindig, arra irányuló indítvány hiányában is, hivatalból kell vizsgálnia.

A vizsgált bírói gyakorlat alapján megállapítható, hogy a jogalkalmazás ezt az új szemléletet alapvetően elfogadta és működésébe integrálta. A korlátozott felülbírálat valóban egyszerűbbé és gyorsabbá tette a másodfokú eljárást, a gyakorlat ugyanakkor még nem tekinthető teljesen egységesnek. Előfordul még a teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó korábbi beidegződések tovább élése, különösen a történeti tényállás helyesbítésének vagy kiegészítésének megkísérlése, illetve egyes, a teljes felülbírálat logikáját tükröző indokolási fordulatok alkalmazása körében.

A korlátozott felülbírálat gyakorlatának talán egyik legfontosabb tanulsága, hogy kiemelt jelentősége van az elsőfokú ítéleti tényállás pontos és hiánytalan megállapításának. Mivel a történeti tényállás érdemi korrekciójára korlátozott felülbírálat

⁴⁷⁴ vö.: HÁGER, *A korlátozott...* i.m. 31-33.

⁴⁷⁵ ELEK – HÁGER, *A megalapozott...*, i.m. 9.

esetén nincs lehetőség, az elsőfokú bíróságnak a tényállást ugyanazzal a gondossággal kell rögzítenie, mintha annak megalapozottságát a másodfokú bíróság teljeskörűen vizsgálhatná. Emellett különös jelentősége van annak is, hogy az elsőfokú bíróság megfelelően különítse el a történeti tényállás és a vádlott egyéb személyi körülményeinek körét, mivel utóbbiak helyesbítésére vagy kiegészítésére a másodfokú bíróságnak továbbra is lehetősége van, a történeti tényállás tekintetében azonban erre nincs mód.

A vizsgált gyakorlat ugyanakkor azt is jól mutatja, hogy bár a hivatalbóliség szerepe a tényállás felülvizsgálata körében jelentősen szűkült, a tisztességes eljárás garanciális követelményei felett a másod- és harmadfokú bíróságok továbbra is hivatalból őröködnék.

A fentiek alapján a másodfokú felülbírálat rendszere kapcsán is megállapítható, hogy nem pusztán technikai, hanem koncepcionális átrendeződést láthatunk, amely tehát nem egyszerűen az officialitás „csökkenésének” vagy az ügyféli rendelkezési jog „növekedésének” története, hanem e két elv folyamatos „újra kalibrálása”. Ezt mutatja a joggyakorlat vizsgálata is, amely alapján jól látható, hogy bár bizonyos mértékben érzékelhető a korábbi, teljes körű felülbírálathoz kapcsolódó jogalkalmazói rutinok és szemléleti elemek jelenléte, a korlátozott felülbírálat szemlélete a bírói gyakorlatban alapvetően elfogadottá vált, így mindinkább tükrözi az ügyféli rendelkezési jog erősödését és a hivatalbóliség garanciális funkcióinak tovább élését a másodfokú eljárás rendszerében.

VIII. OFFICIALITÁS A JOGERŐ UTÁNI ELJÁRÁSOKBAN

A büntetőeljárás jogerő utáni szakasza a bíróság hivatalbóli kötelezettségeinek szempontjából sajátos helyet foglal el az eljárás rendszerében. Míg az elsőfokú és a fellebbviteli eljárásban a bíróság hivatalbóli tevékenysége részben a tényállás tisztázásához, illetve az eljárási hibák korrekciójához kapcsolódik, addig a jogerő utáni eljárásokban az officialitás érvényesülése jellemzően szűkebb körben jelenik meg, így még inkább meghatározó az alapelv garanciális funkciója.

Ez a tendencia figyelhető meg a rendkívüli jogorvoslati eljárások körében is. A *felülvizsgálati eljárás* szabályozása például markánsan érvényre juttatja a kérelemhez kötöttség elvét, mivel a Be. szabályozása alapján a Kúria a jogerős ügydöntő határozatot alapvetően csak a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott részében és kizárólag az

indítványban megjelölt ok alapján bírálja felül. Az eljárás kereteit tehát főszabály szerint az ügyféli rendelkezési jog jelöli ki.⁴⁷⁶

A felülvizsgálati eljárás ugyanakkor jól mutatja azt is, hogy a kérelemhez kötöttség erősödése mellett bizonyos garanciális jelentőségű hivatalbóli kötelezettségek továbbra sem szorulhatnak háttérbe. A Kúria ugyanis a megtámadott határozatot a Be. 649. § (2) bekezdésében meghatározott eljárási szabálysértések esetén akkor is köteles hivatalból felülbírálni, ha a felülvizsgálati indítványt nem ezen okból terjesztették elő. Így a rendkívüli jogorvoslatok rendszerében is egyszerre jelenik meg a jogorvoslat kérelemhez kötött jellege és az officialitás garanciális funkciója, amely a büntetőeljárás alapvető törvényességi követelményeinek érvényesülését a jogerőt követően is biztosítani kívánja.⁴⁷⁷

Az officialitás garanciális szerepe különösen jól megfigyelhető az *egyszerűsített felülvizsgálati eljárás* szabályozásában is. Az egyszerűsített felülvizsgálat tárgykörébe ugyanis azok a jogerős ügydöntő határozatot érintő törvényességi hibák vagy hiányosságok tartoznak, amelyek mérlegelés nélkül megállapíthatók, és amelyek jellemzően nem a bűnösség vagy a történeti tényállás kérdését, hanem valamely járulékos jellegű rendelkezést érintenek. Az eljárás célja ezért nem az anyagi jogerő áttörése, hanem a jogerős határozat másodlagos kérdéseinek korrekciója, a törvényesség helyreállítása mellett az anyagi jogerő tiszteletben tartásával.⁴⁷⁸

Az egyszerűsített felülvizsgálat sajátossága, hogy – a felülvizsgálati eljárással ellentétben – nem kizárólag indítványra, hanem a törvénysértés észlelése esetén hivatalból is megindítható. Ez jól mutatja, hogy a jogerő utáni eljárások rendszerében – így a rendkívüli jogorvoslatok körében is – továbbra is fennmaradnak olyan területek, ahol a törvényesség biztosítása érdekében a bíróságot önálló hivatalbóli fellépési kötelezettség terheli. Az indítvány szerepe ezért e körben lényegesen korlátozottabb: az csak annyiban köti a bíróságot, hogy visszavonása esetén az eljárást meg kell szüntetni. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy a bíróság ugyanazon törvénysértés miatt szükség esetén később hivatalból indítsa meg az egyszerűsített felülvizsgálati eljárást.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ SZATHMÁRY Zoltán, In: POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

⁴⁷⁷ Kúria Bfv.1387/2024/13. számú precedensképes határozata [38]

⁴⁷⁸ A Be. 671. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

⁴⁷⁹ BUSCH Balázs – JANCSÓ Gábor, In: POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

Az officialitás e körben érvényesülő garanciális jelentőségét jól érzékelteti az – a másodfokú eljárás körében már ismertetett szabály – is, hogy a törvény a másodfokú bíróság számára is hivatalbóli döntési kötelezettséget ír elő azokban a kérdésekben, amelyek az egyszerűsített felülvizsgálat tárgykörébe tartozhatnak.

A jogerő utáni eljárások körében az officialitás és a kérelemhez kötöttség viszonya szempontjából külön figyelmet érdemelnek a *különleges eljárások* is, amelyek rendszerében ugyancsak egyszerre van jelen az ügyféli rendelkezési jog és a hivatalbóliség elve. A Be. rendszerében különleges eljárásként azok az eljárások jelennek meg, amelyek nem a jogerős ügyszólatározat törvénytelenységének kiküszöbölésére irányulnak, hanem valamely, a jogerő után felmerülő új tény vagy körülmény miatt teszik szükségessé a korábbi döntés korrekcióját. Ebből következően, ha a különleges eljárás feltételei fennállnak, rendkívüli jogorvoslatnak vagy egyszerűsített felülvizsgálatnak rendszerint nincs helye, hiszen a jogerős ügyszólatározat meghozatalakor még törvényes volt, így hiányzik a rendkívüli jogorvoslat alapjául szolgáló törvénysértés.⁴⁸⁰

A különleges eljárások szabályozása is jól mutatja, hogy a jogerő utáni eljárásokban az officialitás és a rendelkezési jog eltérő intenzitással érvényesülhet. Ennek megfelelően egyes különleges eljárások, így a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztására, a kiutasítás tartamának utólagos meghatározására vagy az összbüntetésbe foglalásra irányuló eljárás hivatalból is megindíthatók. Ezen esetekben a törvényesség és a büntetőjogi jogkövetkezmények megfelelő érvényesülése olyan garanciális jelentőségű kérdésnek minősül, amely indokolja a bíróság hivatalbóli fellépésének lehetőségét.⁴⁸¹

Más különleges eljárások ugyanakkor már kifejezetten indítványhoz kötöttek. Így a próbára bocsátással, a jóvátételi munkával, illetve a bűnügyi költség megfizetésére engedélyezhető halasztással vagy részletfizetéssel kapcsolatos eljárások megindítására kizárólag indítvány alapján kerülhet sor. A szabályozás e körben tehát már erőteljesebben érvényre juttatja az érintettek rendelkezési jogát, miközben az officialitás szerepe háttérbe szorul.⁴⁸²

⁴⁸⁰ BUSCH – JANCsó, *Nagykommentár...*, i.m.

⁴⁸¹ BUSCH – JANCsó, *Nagykommentár...*, i.m.

⁴⁸² BUSCH – JANCsó, *Nagykommentár...*, i.m.

VIII.1. AZ ÖSSZBÜNTETÉS

A jogerő utáni eljárások körében mind a rendkívüli jogorvoslatok, mind a különleges eljárások alkalmasak és érdemesek lennének az officialitás és a rendelkezési jog viszonyának részletesebb vizsgálatára, a dolgozat tartalmi keretei azonban szükségessé teszik a vizsgálat fókuszának szűkítését. Erre figyelemmel e körben az összbüntetés jogintézményének részletesebb elemzésére kerül sor, amely különösen szemléletesen mutatja meg a jogerő utáni eljárásokban érvényesülő officialitás sajátos, differenciált működését. Az összbüntetés vizsgálata egyúttal több szempontból is kapcsolódik a korábban elemzett kérdéskörökhöz: egyrészt a büntetéskiszabási kérdésekhez, másrészt azonban már kifejezetten a jogerő utáni eljárások perspektívájából teszi vizsgálhatóvá a hivatalbóliság és az ügyféli rendelkezési jog viszonyát.

Az összbüntetés jogintézménye hagyományosan azt a célt szolgálja, hogy kiküszöbölje azon hátrányokat, melyek az elítéltet az egyes cselekményei külön eljárásban való elbírálása folytán érik, azaz az összbüntetéssel az elítéltet olyan helyzetbe hozza, mintha a vele szemben kiszabott, több szabadságvesztés büntetés alapjául szolgáló cselekményeket egy eljárásban bírálták volna el, és halmazati büntetést szabtak volna ki vele szemben.⁴⁸³

Bár az összbüntetésbe foglalás kapcsán évszázados a hazai bírói gyakorlat, a jogalkalmazók körében igen megosztó jogintézmény, így a viták minden törvényi változást követően ismét felélednek.⁴⁸⁴ A sokszor látszólag elméleti kérdések komoly gyakorlati problémákat hordoznak, kiváltképpen, amikor a jogértelmezésbeli megosztottság miatt a jogalkalmazás kiszámíthatatlanná válik. Ilyen helyzet állt fenn a jelenlegi, 2013. július 1-je óta hatályos összbüntetési szabályok alkalmazásával kapcsolatban is. Nem csak a bíróságok által folytatott joggyakorlat volt nagyon megosztott, hanem az Alkotmánybíróság és a Kúria is eltérő megközelítést alkalmaztak.

⁴⁸³ GÁL István László, *A halmazati büntetés és az összbüntetés*, In: BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály (szerk.) *Magyar büntetőjog: Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest, 2010, 322-329.

A Btk. 93. §-ához fűzött Miniszteri Indokolás

⁴⁸⁴ FICSÓR Gabriella, *Összbüntetésbe foglalás a 10/2018. (VII. 18.) AB határozat után*, Büntetőjogi Szemle 2019/1. szám, 2.

Az ezáltal kiváltott bizonytalan helyzet pedig egyre több kérdést vetett fel, amelyek megoldása a jogbiztonság helyreállítása érdekében rendkívül sürgető volt.⁴⁸⁵

Az összbüntetés jogintézménye a jogerő utáni eljárások rendszerében a témánk szempontjából két oldalról is különös jelentőséggel bír. Egyrészt az alkalmazandó jogszabály megválasztása körében jól szemlélteti, hogy a kérelemhez kötöttség erősödése mellett is fennmaradnak olyan kérdések, ahol a bíróságot a terhelt számára kedvezőbb jogi helyzet biztosítása érdekében hivatalbóli vizsgálati kötelezettség terheli. Másrésztől azonban az összbüntetésbe foglalható határozatokról adandó bírósági tájékoztatásra vonatkozó szabályok változásán keresztül kiválóan szemlélteti azt is, hogy egy látszólag formális alapelvei változás miként hat végig az egész büntetőeljárás rendszer működésén.

Az összbüntetés tehát nem csupán anyagi jogi természetű kérdésként értelmezhető, hanem olyan eljárásjogi jelentőséggel is bír, amelynek keretében különösen jól vizsgálható a bíróság jogerő utáni eljárásokban fennmaradó hivatalbóli kötelezettségeinek terjedelme és garanciális funkciója.

VIII.1.1. Az összbüntetés szabályozása a Csemegi-kódextól napjainkig

VIII.1.1.1 Jogtörténeti előzmények

Ahhoz, hogy érdemben vizsgálni tudjuk az összbüntetéssel kapcsolatos jelenlegi helyzetet, fontos, hogy lássuk, milyen utat járt be a jogintézmény, miben gyökereznek az aktuális szabályozási kérdések, vagyis hogy röviden áttekintsük a jogtörténeti előzményeket.⁴⁸⁶ Az összbüntetés jogintézménye korántsem újkeletű, fogalmát már az 1878. évi V. törvény (továbbiakban: Csemegi-kódex) is használta és szabályozta bár ezen a néven ténylegesen a halmazati büntetésről rendelkezett,⁴⁸⁷ de egy másik szakasza⁴⁸⁸ tartalmazott olyan rendelkezéseket, amelyek a mai értelemben vett összbüntetés fogalmi körébe esnek.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ BATTÁ Júlia Dóra, *Az összbüntetés aktuális kérdései a jogbiztonság tükrében*, In: SZÜCS LÁSZLÓNÉ SÍSKA Katalin – TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga 3. konferenciakötet*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2020, 1-5.

⁴⁸⁶ BATTÁ Júlia Dóra, *Kié az utolsó szó? – Az összbüntetés aktuális kérdései*, Büntetőjogi Szemle, 2019/2. szám, 3.

⁴⁸⁷ 1878. évi V. törvény (Csemegi-kódex) 96. §

⁴⁸⁸ Csemegi-kódex 104. §

⁴⁸⁹ HORVÁTH Eszter, *Összbüntetés az új Büntető Törvénykönyvben*, Jogelméleti Szemle 2013/2. szám, 1.

Az 1896. évi bünvádi perrendtartás rögzítette, hogy az összbüntetés meghatározása az annak alapjául szolgáló ítéletek alapján történhet, abban súlyosító vagy enyhítő körülmények már nem vehetők figyelembe.⁴⁹⁰ Ugyanezt rögzítette az 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről is, ami az összbüntetést továbbra is a mai halmazati büntetésnek megfelelő értelemben használta, a mostani fogalmaink szerinti összbüntetést pedig utólagos összbüntetésbe foglalásként szabályozta.⁴⁹¹ A mai értelemben elsőként az 1961. évi V. törvény alkalmazta az összbüntetés fogalmát. Eszerint az összbüntetést az egyes ítéletekben kiszabott büntetések alapulvételével kell megállapítani.⁴⁹² Az 1978. évi IV. törvény, vagyis a régi Btk., az 1999. március 1-ei módosítást megelőzően még lehetővé tette az összbüntetést abban az esetben is, ha nem állt fenn a quasi halmazati viszony, majd ezt követően az összbüntetés lehetősége már csak a quasi halmazati viszonyban álló büntetések tekintetében nyílt meg.⁴⁹³

VIII.1.1.2 Az összbüntetés szabályainak változása az új Btk.-ban

Az összbüntetés szabályai utoljára a 2013. július 1. napján hatályba lépő új Btk.-val módosultak, ami további szigorítást jelentett.⁴⁹⁴

Ez a szigorítás háromirányú. Míg korábban azokat a büntetéseket lehetett összbüntetésbe foglalni, amelyeket az elítélt a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedését megelőzően követett el, most már csak akkor van helye, ha az elkövető valamennyi cselekményt a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el. Az összbüntetés tartamának korábban csak a legsúlyosabb büntetést kellett elérnie, a hatályos szabályok szerint azonban el kell érnie a leghosszabb büntetés és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összegét.⁴⁹⁵ Emellett korábban az összbüntetés nem érhetett el a büntetések együttes tartamát, az új Btk. szabályai szerint már elérheti, csak nem haladhatja meg. A harmadik szigorítást pedig az jelenti, hogy megszűnik a többszörös összbüntetésbe foglalás lehetősége.⁴⁹⁶

⁴⁹⁰ A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 518. §

⁴⁹¹ 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Btá.) 57-59. §

⁴⁹² A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 73. § (2) bek.

⁴⁹³ HORVÁTH, *Összbüntetés...*, i.m. 1.

BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 3-4.

⁴⁹⁴ 2012. C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 93-94. §

⁴⁹⁵ CZÉDLI Gergő, *Az új összbüntetési szabályok időbeli hatályáról*, Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, 4.

⁴⁹⁶ CZÉDLI, *Az új összbüntetési...*, i.m. 4.

E változások különösen felértékeltek annak jelentőségét, hogy az eljáró bíróság a konkrét ügyben hivatalból vizsgálja az alkalmazandó anyagi jogszabály kérdését.⁴⁹⁷

VIII.1.1.3 A kialakult bírói gyakorlat és a Btkátm. 3 §-ának rendelkezései

Az összbüntetés során alkalmazandó anyagi jogszabály tekintetében kifejezett rendelkezést sem a korábbi szabályozások, sem a hatályos Btk. nem tartalmaz. A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság többször vizsgálta az összbüntetéshez kapcsolódó kérdéseket, de az alkalmazandó anyagi jogszabály kérdésére nem tért ki. Ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság és később a Kúria is rögzítette az összbüntetés kapcsán kialakult bírói gyakorlatot.⁴⁹⁸ Ezek közül a legfontosabbak, hogy az összbüntetésbe foglalás a bűnösség kérdésére nem terjed ki, ennek megfelelően súlyosító vagy enyhítő körülmények már nem vehetők figyelembe. Összbüntetésbe csak jogerős és még ki nem töltött büntetések foglalhatók, az összbüntetésbe foglalás előfeltételei pedig aszerint vizsgálandók, hogy az alapítéletek mely időpontban emelkedtek jogerőre.⁴⁹⁹

Tulajdonképpen ezt a kialakult bírói gyakorlatot rögzítette a Btk. átmeneti rendelkezéseiről szóló tv. (Btkátm.) 3. §-a⁵⁰⁰, amely értelmében: „Ha az összbüntetésbe foglalandó ítéletek közül legalább egy a Btk. hatálybalépését követően emelkedett jogerőre, a Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.”

Ez azt jelenti tehát, hogy ha az elkövető több bűncselekményt követett el, amelyeket összbüntetésbe kell foglalni, nem annak van jelentősége, hogy mikor követte el a terhelt az egyes bűncselekményeket, és nem is annak, hogy mikor hozták meg az elsőfokú ítéleteket, hanem az ítéletek jogerőre emelkedésének időpontját kell figyelembe venni. Azon belül is, ha csak az egyik ítélet jogerőre emelkedése is 2013. július. 1. napja utánra esik, akkor az új Btk. szabályait kell alkalmazni az összbüntetésbe foglalásra. Ennek az oka, hogy az összbüntetésbe foglalás lehetősége az utolsó ítélet jogerőre emelkedésével nyílik meg, ezért az ebben az időpontban hatályban lévő szabályokat kell alkalmazni.

Ez a megközelítés azonban később alkotmányossági szempontból is felülvizsgálat tárgyává vált, és rámutatott arra, hogy az alkalmazandó anyagi jog meghatározása az

⁴⁹⁷ vö.: BATTÁ, *Az összbüntetés...*, i.m. 1-18.

⁴⁹⁸ BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 4.

⁴⁹⁹ 2/2019. számú BJE határozat; BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 4.

⁵⁰⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény (továbbiakban: Btkátm.)

összbüntetési eljárásban a terhelt számára kedvezőbb szabályok érvényesülésével összefüggő, hivatalból vizsgálendő garanciális kérdés.⁵⁰¹

VIII.2. AZ IDŐBELI HATÁLY KÉRDÉSE

A fenti szabály bevezetését követően a jogalkalmazásban aggályok merültek fel az időbeli hatály kapcsán. Ennek alapja, hogy a Btk. visszaható hatály tilalmát kimondó 2. §-a szerint a bíróság az elkövetéskor hatályos törvény szerint bírálja el a bűncselekményt, eszerint szabja ki a büntetést is, kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem bűncselekmény, és így nem büntetendő. Erre a problémára mutat rá egy elítélt által, az összbüntetési szabályok kapcsán benyújtott alkotmányjogi panasz.

A konkrét esetben az indítványozó a 2014. július 1. napján jogerőre emelkedett börtönbüntetésének és 2012. július 18. napján jogerőre emelkedett összbüntetési ítélettel megállapított börtönbüntetésének az összbüntetésbe foglalása iránt terjesztett elő kérelmet a Fővárosi Törvényszéknél. A büntetőeljárások mind a régi Btk. alapján minősülő cselekmények miatt folytak. A törvényszék azonban az összbüntetésbe foglalás iránti kérelmet elutasította, amely döntést a Fővárosi Ítéltábla másodfokon helyben hagyta. Az indokolás szerint, mivel az érintett ítéletek közül egy 2013. július 1. napja után emelkedett jogerőre, a Btkátm. 3. §-a alapján az új Btk. szerint kell eljárni, ami viszont kizárja a többszörös összbüntetésbe foglalást.⁵⁰²

Az indítványozó álláspontja szerint a Btkátm. 3. §-a nem áll összhangban a jogállamiság követelményével, melynek szerves része a *nulla poena sine lege praevia* jogelv is, vagyis, hogy senkit nem lehet olyan jogszabályi rendelkezés alapján büntetéssel sújtani, amely a cselekmény elkövetésekor még nem volt hatályos.⁵⁰³

Ahhoz, hogy az Alkotmánybíróság eldöntse, hogy a Btk.-ban rögzített visszaható hatály tilalma alkalmazható-e összbüntetésbe foglaláskor, így a Btkátm. 3. §-a alaptörvény ellenes-e, elsősorban arról kellett állást foglalnia, hogy az összbüntetésbe foglalás során az eljáró bíróság *elbírálja-e* a bűncselekményt, illetve az összbüntetési ítéletben foglaltak *büntetéskiszabásnak* minősülnek-e.

⁵⁰¹ BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 4.

⁵⁰² Fővárosi Törvényszék 14.Bpk.1639/2014/6. számú végzése és a Fővárosi Ítéltábla 3.Bpkf.10174/2015/3. számú végzése;

BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 4.

10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [2]-[4]

⁵⁰³ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [5]

Az Alkotmánybíróság határozatában rögzítette, hogy az összbüntetés sajátossága abban a kettősségben ragadható meg, hogy olyan – nem klasszikus értelemben vett – büntetéskiszabás, amely felülírja a jogerős ítéletek jogkövetkezményekkel kapcsolatos rendelkezéseit és megállapítja a letöltendő szabadságvesztés mértékét, anélkül, hogy a terhelt bűnösségéről maga döntést tartalmazna.⁵⁰⁴ Tehát járulékos jellegű, önálló elítélést nem jelent. Az összbüntetés célja, hogy a terheltet utólag olyan helyzetbe hozza, mintha a különböző eljárásokban elbírált cselekményeit egy eljárásban elbírálva, halmazati büntetéssel sújtották volna. Ezáltal az összbüntetés a jogerő utáni eljárások körében olyan garanciális jellegű intézményként értelmezhető, amely a terhelt számára a hátrányosabb jogi helyzet kompenzációjának biztosítását szolgálja.⁵⁰⁵

Ugyanakkor határozatában azt is rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy a Btkátm. 3. §-a hatályba lépését megelőzően keletkezett tényekhez fűz új, eltérő jogkövetkezményt, ezért visszaható hatályúnak minősül.⁵⁰⁶ Emellett pedig megállapítható, hogy a hatályos rendelkezések a terheltre nézve hátrányosabbak, mint a korábbi szabályok.⁵⁰⁷ Ebben a körben a probléma az Alkotmánybíróság szerint az, hogy a jogalkotó nem tette lehetővé a szigorúbb rendelkezések bevezetése tekintetében, hogy az eljáró bíróságok a Btk. 2. §-a alapján maguk döntsék el, hogy a cselekmény elkövetésekor vagy elbírálásakor hatályos törvény tartalmaz a terheltre nézve enyhébb rendelkezéseket, így melyik alkalmazható, hanem arról a Btkátm. 3. §-a rendelkezett.⁵⁰⁸ Erre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította a támadott jogszabályi rendelkezés Alaptörvény-ellenességét és megsemmisítette azt.⁵⁰⁹

Indokolásában azt is rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy a jogszabályi rendelkezés megsemmisítését követően az eljáró bíróságoknak a Btk. visszaható hatály tilalmáról szóló rendelkezései alapján kell döntenük arról, hogy adott eljárásban a régi vagy az új Btk. szabályai tartalmazzak-e az elítéltre nézve enyhébb szabályokat, és így egyes esetekben melyik törvény alkalmazandó. Az Alkotmánybíróság ezzel egyértelműen a bíróság hivatalbóli kötelezettségévé tette az összbüntetési eljárásban az alkalmazandó anyagi jog meghatározása körében annak vizsgálatát, hogy a régi vagy az

⁵⁰⁴ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [22]-[24]

⁵⁰⁵ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [40]

vö.: BATA, *Kié az utolsó...*, i.m. 4-5.

⁵⁰⁶ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [56]-[57]

⁵⁰⁷ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [59]

⁵⁰⁸ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [65]

⁵⁰⁹ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [68]

vö.: BATA, *Kié az utolsó...*, i.m. 4-5.

új Btk. szabályai tartalmazzák a terheltre nézve kedvezőbb rendelkezéseket. Ugyanakkor azt is megjegyezte, hogy a régi és új Btk. összbüntetési szabályainak, valamint ezzel összefüggésben a Btk. 2. § (1)-(2) bekezdéseinek értelmezése az eljáró bíróságok, valamint adott esetben, a bírósági joggyakorlat egységének biztosítása érdekében, a Kúria feladata.⁵¹⁰

A 10/2018-as AB határozatot követően számos új alkotmánybírósági határozat is született, amelyek további értelmezést adtak az összbüntetésbe foglalással kapcsolatban.⁵¹¹

VIII.2.1. Jogértelmezési gyakorlat az alkotmánybírósági határozat után

Az alkotmánybírósági határozatoknak azonban nem sikerült hosszú távon megoldaniuk a kérdést, azt követően ugyanis a joggyakorlat megosztott lett. A kialakult értelmezési különbségek lényegében abban a kérdésben ragadhatók meg, hogy az összbüntetési eljárás során – az időbeli hatály kapcsán – az alkalmazandó anyagi jog meghatározása körében terheli-e az eljáró bíróságot hivatalbóli vizsgálati kötelezettség. Az ítéletábrák által folytatott jogértelmezési gyakorlat alapvetően kétfelé osztható, melyek lényege az alább leírtak szerint foglalható össze.⁵¹²

Az egyik jogértelmezési gyakorlat szerint, a megsemmisítést csak úgy lehet értelmezni, hogy nem az összbüntetésbe foglalandó ítéletek jogereje határozza meg, hogy melyik Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni, hanem az összevetési alap kizárólag az alapítéletekkel elbírált bűncselekmények elkövetési ideje lehet.⁵¹³ Amennyiben pedig az összbüntetésbe foglalási indítvánnyal érintett bármelyik alapítélet által elbíralt cselekmény elkövetési ideje 2013. július 1. napját megelőző időszakra esik, a bíróságok kötelesek hivatalból lefolytatni a Btk. 2. §-a szerinti vizsgálatot.⁵¹⁴

A másik jogalkalmazói álláspont szerint viszont az összbüntetési eljárás valamennyi alapítélet jogerőre emelkedését feltételezi, annak során az eljáró bíróság az alapítéletek jogerős rendelkezéseihez kötve van, azokat nem változtathatja meg. Ezért

⁵¹⁰ 10/2018. (VII. 18.) AB. határozat [79], [81]

BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 5.

⁵¹¹ lásd: 3360/2018. (XI. 28.) AB határozat, 3361/2018. (XI. 28.) AB határozat, 3362/2018. (XI. 28.) AB határozat és 3368/2018. (XI. 28.) AB végzés

vö.: BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 5.

⁵¹² BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 5.

⁵¹³ Debreceni Ítéletábrák Bpkf.III.676/2018/5. számú végzése

⁵¹⁴ Szegedi Ítéletábrák Bpkf.III.647/2018/4. számú végzése

annak van jelentősége, hogy az elítélt alapítéletei mikor emelkedtek jogerőre, azaz mikor nyílt meg az összbüntetésbe foglalás törvényi lehetősége. A Btk. 2. §-ában meghatározott időbeli hatály pedig csak a büntetőjogi főkérdés elbírálásáig jöhet szóba, azonban az összbüntetésbe foglaláskor az alapítéletekben szereplő cselekményeket már jogerősen elbírálták.⁵¹⁵

Ezen az álláspont szerint, bár az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Btkátm. 3. §-át, de az annak alapjául szolgáló bírói gyakorlat tovább érvényesülhet, mivel az alkotmánybírósági határozatnak a – Kúria szerint – a rendelkező része kötelezi a bíróságokat, mert az által módosul a hatályos jog, a határozatai indokolása viszont nem bír kötelező erővel.⁵¹⁶

VIII.2.2. A Kúria 2/2019. számú BJE határozata

A fentebb vázoltak szerint megosztott bírói gyakorlat és az így született eltérő döntések veszélyeztették a jogalkalmazás egységét és a jogbiztonságot, ezért az összbüntetésbe foglalásra irányadó szabályok értelmezésével kapcsolatban a Kúria jogegységi eljárásának kezdeményezésére került sor.⁵¹⁷

A kérdésben a Kúria a 2/2019. számú BJE határozatban foglalt állást, aszerint, hogy az összbüntetési eljárás során alkalmazandó Btk. meghatározásakor az elbírált bűncselekmények elkövetési ideje közömbös, annak van jelentősége, hogy az összbüntetésbe foglalás lehetősége mikor nyílt meg. Rögzítette, hogy a jogintézmény tartalma alapján egyértelmű, hogy nem elbírálásról, nem büntetéskiszabásról van szó. Mivel az összbüntetés intézményi és nem valóságot elbíráló jellegű, a Btk. 2. §-ában foglaltak nem bírnak jelentőséggel.⁵¹⁸

Elviekben a Kúria jogegységi határozatának rendeznie kellett volna a helyzetet, hiszen az a bíróságok számára kötelező iránymutatást jelent. Azonban az anomáliákat mégsem sikerült feloldania, mivel egyes bírói tanácsok szerint a Kúria határozata alaptörvény-ellenes, ugyanis tulajdonképpen az Alkotmánybíróság határozatával megsemmisített Btkátm. 3. §-ának rendelkezéseit rögzíti iránymódként. Emiatt egyedi

⁵¹⁵ Fővárosi Ítéltábla 6.Kbkf.10.005/2019.4. számú határozata

⁵¹⁶ Kúria Bt.III.1907/2017. számú határozata

vö.: BATA, *Kié az utolsó...*, i.m. 5.

⁵¹⁷ 2019.El.II.K.8

⁵¹⁸ MÉSZÁROS Ádám Zoltán, *Az összbüntetésről pro futuro*, Magyar Jog, 2021/4. szám, 197-198.

BATA, *Kié az utolsó...*, i.m. 6.

normakontroll eljárásban kezdeményezték a jogegységi határozat alaptörvényellenességének megállapítását, visszamenőleges hatályú megsemmisítését és alkalmazásával véglegesen lezárt összbüntetési ügyek felülvizsgálatának elrendelését.⁵¹⁹

Az Alkotmánybíróság és a Kúria eltérő jogértelmezésével létrejött bizonytalan helyzet rendkívül aggályos volt a jogalkalmazás szempontjából. A legnagyobb és legszembevetőbb probléma, hogy teljes jogbizonytalansághoz vezetett, hiszen a terheltek így valóban nem tudhatták, mire számítsanak ítéleteik összbüntetésbe foglalásával kapcsolatban, annak kimenetele tulajdonképpen pusztán attól függött, hogy melyik bíróság vagy melyik tanács jár el az ügyükben. Ez a helyzet különösen jól mutatja, hogy az officialitás garanciális funkciója a jogerő utáni eljárásokban nem pusztán elméleti jelentőségű kérdés, hanem közvetlen hatással van a büntetőeljárás alapelveinek, és végsősoron a jogbiztonság érvényesülésére is.

VIII.2.3. Az Alkotmánybíróság döntése a jogegységi határozatról

A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának bírāja – az előtte folyamatban lévő ismételt összbüntetésbe foglalás miatti eljárást⁵²⁰ felfüggesztve – bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz a 2/2019. Büntető jogegységi határozat alaptörvényellenességének a megállapítása és a kihirdetésére visszamenőleges hatályú megsemmisítése, továbbá az Alkotmánybíróság eljárására okot adó ügyben való alkalmazásának kizárása iránt. Az indítványozó álláspontja szerint a BJE egyrészt nem áll összhangban az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, az abból fakadó kiszámíthatóság követelményével és sérti a visszamenőleges jogalkotás tilalmát, mivel a jogalanyokra nézve szigorúbb, helyzetüket elnehezítő szabályozást tartalmazó Btk. alkalmazását írja elő összbüntetési eljárásokban olyan terheltek esetében, akiket a régi Btk. alapján ítélték el. Emellett sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében rögzített hatalommegosztás elvét is, mert azzal, hogy a Kúria a Btk. 2. §-ával ellentétesen határozta meg az alkalmazandó anyagi jogot, lényegében kizárta a Btk. 2. §-ban rögzített mérlegelést az alkalmazandó büntető törvényről, ezáltal kvázi jogot alkotott.⁵²¹

Ez a kifogás közvetve arra a kérdésre irányult, hogy az összbüntetési eljárás során – a Btk. 2. §-ából fakadóan – a bíróságot terheli-e hivatalbóli kötelezettség a terheltre

⁵¹⁹ BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 6.

⁵²⁰ Fővárosi Törvényszék 43.Kbeü.70/2019.

⁵²¹ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [35]

kedvezőbb büntető törvény alkalmazásának vizsgálata körében. Az Alkotmánybíróság a feltett kérdésekben az alábbiak szerint foglalt állást.⁵²²

Az időbeli hatály kapcsán az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy bár valóban csak az időben második jogerős ítélettel nyílik meg az összbüntetésbe foglalás lehetősége, ez nem jelenti azt, hogy az időben első ítélet büntetőjogi jogkövetkezményeit meghatározó rendelkezését az összbüntetés ne foglalná magába, ne írná felül. Így az időrendben elsőként jogerős ítéletre az összbüntetés ugyanolyan hatást gyakorol, mint az összbüntetéssel érintett többi jogerős ítéletre. Ebből következően a visszaható hatály tilalmának a tiszteletben tartása szempontjából az időrendben elsőként hozott ítélet a meghatározó.⁵²³ Ennek értelmében tehát az összbüntetési szabályok alkalmazása akkor áll összhangban az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó követelményekkel, ha a 2013. július 1. napját megelőzően jogerőre emelkedett ítéletekben foglalt büntetések összbüntetésbe foglalására csak akkor alkalmazhatók a Btk. szabályai, ha azok az elítéltre nézve kedvezőbb előírást rögzítenek.⁵²⁴

Ez a megállapítás lényegében megerősítette, hogy az alkalmazandó anyagi jog meghatározása körében a bíróságot a terheltre kedvezőbb jogszabály vizsgálata tekintetében hivatalbóli kötelezettség terheli. Mivel azonban a BJE rendelkező része ezen szempontokkal ellentétes iránymutatást adott a jogalkalmazás számára, az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jogegységi határozat sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, ezért alaptörvény-ellenes.⁵²⁵

A hatalommegosztás elvéből fakadó követelmények vizsgálata körében az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy bár az elbírálás kifejezés fogalmát a jogalkotó valóban nem definiálta, egyértelmű, hogy az összbüntetés anyagi jogi szabály és az összbüntetés megállapítása az ítélező bíró feladata, attól függetlenül, hogy arra az alapeljárásban vagy utóbb, különleges eljárásban kerül sor. Anyagi jogi szabály alkalmazásakor pedig az ítélező bírónak a Btk. 2. §-a alapján kell eljárni.⁵²⁶ Az ez alóli kivételeket a Btk. 2. § (2)-(3) bekezdései egyértelműen és taxatívén rögzítik, minden olyan esetben pedig, amelyre a kivételszabályok nem irányadóak, a Btk. 2. § (1) bekezdése szerinti főszabály

⁵²² vö.: BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 7.

⁵²³ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [60]

⁵²⁴ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [58]

MÉSZÁROS Ádám Zoltán, *Az összbüntetésről...*, i.m. 198-199.

⁵²⁵ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [61]

vö.: BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 7-8.

⁵²⁶ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [69]-[70]

alkalmazandó.⁵²⁷ Ebből következően az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az alkalmazandó anyagi jog meghatározása az összbüntetési eljárásban sem vonható ki a bíróság hivatalbóli vizsgálati kötelezettségének köréből. A Kúria azonban a BJE rendelkező részében foglalt megállapítását nem a Btk. 2. § (2)-(3) bekezdéseiben foglalt kivételszabályokból vezette le, hanem lényegében új kivételszabályt, vagyis jogot alkotott. Ezért az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Kúria a BJE meghozatalakor túllépte a jogegység biztosítására vonatkozó alaptörvényi felhatalmazás kereteit és elvonta a törvényhozói hatalmi ág jogkörét, ami az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének a sérelmét eredményezte.⁵²⁸

Az Alkotmánybíróság a fentiek alapján a jogbiztonság követelményének érvényre juttatása érdekében a jogegységi határozatnak a közzétételére visszamenőleges hatályú megsemmisítése mellett döntött, továbbá elrendelte a BJE alkalmazásával lefolytatott jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát.⁵²⁹

Az AB határozathoz párhuzamos indokolást fűzött Dr. Schanda Balázs alkotmánybíró, melyben kifejtette, hogy a jogegységi határozat nem önálló norma, hanem a jogszabály bíróságokra nézve kötelező értelmezését határozza meg, így a BJE nem lehet alapja a bírósági döntéseknek, csak az értelmezett jogszabály. Álláspontja szerint ebből következően a jogegységi határozat megsemmisítése formálisan nem azt jelenti, hogy az abban foglalt értelmezés, mint elv nem alkalmazható, hanem azt, hogy az már nem kötelező az ítélkező bíró számára. Önmagában a BJE megsemmisítése és a felülvizsgálat elrendelése nem ad normatív módon támpontot arra vonatkozóan, hogy a megismételt eljárásban melyik törvényi rendelkezést kell alkalmazni.⁵³⁰

Dr. Dienes-Oehm Egon különvéleményében – melyhez Dr. Pokol Béla is csatlakozott – kifejtette, hogy az Alkotmánybíróság határozatai többnyire maguk adnak mozgásteret a jogalkalmazás számára, ahogy tette ezt a jelen ügyben is az Ab határozat, amikor elismerte és szignalizálta, hogy a régi Btk. és az új Btk. összbüntetési szabályainak, valamint azokkal összefüggésben a Btk. 2. § (1) és (2) bekezdéseinek értelmezése az eljáró bíróságok, valamint – meghatározott esetben – a Kúria feladata. Ez alapján a jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megalapozott

⁵²⁷ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [70]

⁵²⁸ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [70]-[71]

vö.: BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 7-8.

⁵²⁹ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [74], [77]

⁵³⁰ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [82]-[83]

MÉSZÁROS Ádám Zoltán, *Az összbüntetésről...*, i.m. 199-200.

megállapításához szükség lett volna az abban foglalt érvelés megalapozott cáfolatára is.⁵³¹

Ezen túl rögzíti, hogy egyetért a Kúria érvelésével, miszerint „az összbüntetésbe foglalás egy járulékos és deklaratív jellegű jogintézmény, amelyből következően az összbüntetés szükségessége legkorábban abban az időpontban merül fel, amelyben jogerőre emelkedik a második ítélet és ez az időpont bír jelentőséggel a visszaható hatály szempontjából.”⁵³²

Továbbá hivatkozott arra, hogy az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatában⁵³³ főszabályként kizárta az alkalmazandó büntetőeljárási szabály visszamenőleges jogalkotásba ütközése tilalmának megállapíthatóságát azokban a folyó ügyekben, amelyek nem érintik a cselekmény büntetőjogi minősítését és nem súlyosbítják a már kiszabott büntetést.⁵³⁴

Különvéleményt fűzött a határozathoz továbbá Dr. Varga Zs. András is, amely szerint pedig a helyes megoldás az lett volna, ha az Alkotmánybíróság eltér korábbi álláspontjától, és ennek alapján a jogegységi határozat megsemmisítése iránti bírói kezdeményezést elutasítja.⁵³⁵

VIII.3. AZ OFFICIALITÁS DIFFERENCIÁLT ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ÖSSZBÜNTETÉSI ELJÁRÁSBAN

A fentiekben rögzítettek alapján megállapítható, hogy az összbüntetésbe foglalás során alkalmazandó anyagi jog meghatározása körében kialakult jogértelmezési bizonytalanság nem pusztán dogmatikai jelentőségű kérdés, hanem közvetlenül érinti a terhelte kedvezőbb büntető törvény alkalmazásának érvényesülését, és ezen keresztül a bíróság hivatalbóli kötelezettségeinek terjedelmét is. Az Alkotmánybíróság döntései e körben egyértelművé tették, hogy az alkalmazandó büntető törvény meghatározása az összbüntetési eljárásban sem tekinthető pusztán technikai jellegű kérdésnek, hanem olyan garanciális jelentőségű vizsgálat, amely a bíróság hivatalbóli feladatai közé tartozik.

⁵³¹ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [86]

MÉSZÁROS Ádám Zoltán, *Az összbüntetésről...*, i.m. 200.

⁵³² 1/2020. (I. 2.) AB határozat [96]

⁵³³ 16/2014. (V. 22.) AB határozat [40]

⁵³⁴ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [98]

⁵³⁵ 1/2020. (I. 2.) AB határozat [102]

vö.: BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 8-9.

Az összbüntetési eljárás azonban az officialitás szempontjából különösen tanulságos kettősséget mutat, és jól szemlélteti, hogy a jogerő utáni eljárásokban fennmaradó hivatalbóli kötelezettségek tartalma és terjedelme adott jogintézményen belül sem feltétlenül egységesen érvényesül, hanem az egyes kérdések vonatkozásában eltérő módon, eltérő tartalommal jelenik meg. Míg egyik oldalról az összbüntetés kapcsán megállapítható, hogy a Btk. 2. § alapján lefolytatott vizsgálat által az alkalmazandó anyagi jog meghatározása körében a bíróság hivatalbóli kötelezettségeinek garanciális jellege erőteljesen érvényesül, addig az összbüntetésbe foglalható határozatok körének meghatározása tekintetében az officialitás visszaszorulásának főszabálya és a kérelemhez kötöttség hangsúlyosabbá válása figyelhető meg. Ez utóbbi változás jól mutatja, hogy a jogerőt követő eljárások rendszerében sem egységesen erősödik vagy gyengül az officialitás szerepe, hanem egyes kérdésekben garanciális jelleggel jelen van, más esetekben pedig visszahúzódik, és átadja a helyét a kérelemhez kötöttség és az ügyféli rendelkezés fokozottabb érvényesülésének.

A következőkben ezért azt vizsgálom, hogy az összbüntetésbe foglalható határozatok körére vonatkozó bírósági tájékoztatási kötelezettség megítélésének változása miként alakította át a bíróság hivatalbóli szerepének tartalmát az összbüntetési eljárásban.

VIII.4. A KÉRELEMHEZ KÖTÖTTSÉG ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK KÉRDÉSEI AZ ÖSSZBÜNTETÉSI ELJÁRÁSBAN

Ahogy láttuk, a Btk. 93. § (1)-(3) bekezdései határozzák meg az összbüntetésbe foglalás anyagi jogi feltételeit. E szabályrendszer áttekintése alapján rögzíthető, hogy az összbüntetés a több ítéletben kiszabott végrehajtandó vagy utóbb végrehajtani rendelt szabadságvesztés-büntetések egyetlen büntetésbe való összefoglalását jelenti. A jogintézmény célja tehát egy egységes büntetés megállapításán keresztül annak a hátránynak a kiküszöbölése, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekményeket nem egy eljárásban bírálták el, noha ennek eljárásjogi feltételei fennálltak volna. Az összbüntetésbe foglalás következtében tehát a terheltet olyan helyzetbe kell hozni, mintha vele szemben egyetlen büntetőeljárást folytattak volna le, és annak során a bíróság az általa elkövetett valamennyi bűncselekmény miatt halmazati büntetést szabott volna ki.⁵³⁶

⁵³⁶ GÁL Andor, *A Kúria jogegységi határozata az összbüntetési indítvány egységes elbírálásának követelményéről*, Magyar Jog, 2024/10. szám, 613.

Az összbüntetésbe foglalás eljárási keretét a Be. 839–840. §-ai szerinti különleges eljárás határozza meg, amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a jogerős határozatok alapján járulékos jelleggel, utólag döntsön a kiszabott szabadságvesztések összbüntetésbe foglalásáról.⁵³⁷

Az is rögzítésre került, hogy az összbüntetés jogintézménye már a magyar büntetőjog korai kodifikációjától kezdve ismert jogrendszerünkben: gyökerei az 1878. évi V. törvénycikkig vezethetők vissza, amelytől kezdődően az intézmény tartalma és funkciója a büntető anyagi és eljárási jog változásával párhuzamosan folyamatosan alakult, amely változások jól tükrözik a büntetőeljárásban érvényesülő officialitás és kérelemhez kötöttség egymáshoz való viszonyának alakulását is.⁵³⁸

VIII.4.1. Az officialitás és a kérelemhez kötöttség alakulása az összbüntetési eljárás történeti fejlődésében

A hazai jogrendszerünkben az összbüntetés jogintézménye már a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikke óta ismeretes. A kezdeti szabályozásban a halmazati büntetés és az összbüntetés fogalma még nem különült el egymástól, a két jogintézmény hosszú időn keresztül lényegében szinonim fogalomként jelent meg a jogalkotásban és a joggyakorlatban. A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 517–518. §-ai „a jogerős ítéletekkel megállapított több szabadságvesztés-büntetés végrehajtása” cím alatt már rendelkeztek az összbüntetési eljárásról. A szabályozás ekkor kifejezetten indítványhoz kötötte az eljárás megindítását, amely az ügyészség vagy az elítélt kezdeményezésére történhetett. A törvény indokolása ezt azzal magyarázta, hogy az eldöntendő kérdés nem érint olyan mértékű közérdeket, amely hivatalbóli intézkedést indokolna, ami egyértelműen a kérelemhez kötöttség dominanciáját tükrözte a korszak szabályozásában.⁵³⁹

A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény még továbbra is a mai értelemben vett halmazati büntetésként használta az összbüntetés fogalmát,

⁵³⁷ SZOMORA Zsolt, *Az összbüntetési eljárásról hozott jogegységi határozatot a Kúria. A 6/2024. JEH az indítvány alapján induló összbüntetési eljárásban értelmezi az indítványhoz kötöttség kérdéseit.* <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-osszbuntetesi-eljarasrol-hozott-jogegysegi-hatarozatot-a-kuria/> (letöltés: 2026. 03. 29.)

⁵³⁸ DORANG Zsanett, *Az összbüntetési eljárás, különös tekintettel az indítványra*, In: FURKÓ Péter – PÉNZES Martin (szerk.), *Fiatal kutatóink II.: Az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program a Károlin 2024/2025*, L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2025, 238.

⁵³⁹ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 238-239.

ugyanakkor a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény már külön rendelkezett az utólagos összbüntetésbe foglalás eljárási szabályairól. E törvény alapján az eljárás továbbra is indítványhoz kötötten indult meg, ugyanakkor jelentős eljárás-egyszerűsítési lépést jelentett, hogy a kérdés eldöntése zárt tanácsülésen is lehetővé vált. Ez a szabályozás már a különleges eljárások sajátos jellegéhez igazodó, praktikus és költséghatékony eljárási modell kialakítását tükrözte, miközben a bíróság számára továbbra is lehetőséget biztosított a felek meghallgatásának elrendelésére.⁵⁴⁰

A halmazati büntetés és az összbüntetés dogmatikai elkülönítésére a 1961. évi V. törvény teremtett egyértelmű alapot azáltal, hogy a két jogintézményt önálló szabályozási egységekben jelenítette meg.⁵⁴¹ Ezt követően, a jelenleg hatályos szabályozáshoz közelítő eljárásjogi kereteket a 1962. évi 8. tvr. alakította ki, amely már lehetővé tette az összbüntetési eljárás hivatalból történő lefolytatását is, mely változást a jogalkotó kifejezetten az összbüntetés jogintézményének sajátos jellegével indokolta.⁵⁴²

A 1973. évi I. törvény ugyan az eljárás megindításának módjára nem tartalmazott konkrét szabályozást, azonban rendelkezéseiből és indokolásából egyértelműen az következett, hogy a jogalkotó az összbüntetési eljárást elsősorban hivatalbóli jellegű eljárásként kívánta szabályozni. Ezt erősítette az a rendelkezés is, amely szerint az ítélet jogerőre emelkedését követően a bíróságnak – amennyiben annak feltételei fennálltak – lehetőleg azonnal le kellett folytatnia az összbüntetési eljárást.⁵⁴³ Az eljárás megindításának ilyen konstrukciója az officialitás kifejezetten erős érvényesülését jelentette, amely mellett az indítvány szerepe másodlagossá, kivételessé vált.⁵⁴⁴ Ebben az időszakban az elítélti hozzájárulás intézménye még nem jelent meg a szabályozásban, így a bíróság az összbüntetésbe foglalás feltételeiről, az érintett ítéletek köréről és az összbüntetés mértékéről a törvény keretei között jelentős mérlegelési autonómiával rendelkezett.⁵⁴⁵

A 1998. évi XIX. törvény lényegében fenntartotta ezt a szabályozási modellt, továbbra is előírva, hogy a jogerős ítéletet követően – feltételek fennállása esetén – az

⁵⁴⁰ 1951. évi Be. XII. fejezet. A különleges eljárásokhoz (228–237. §) fűzött indoklás
vö.: DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 238-239.

⁵⁴¹ 1961. évi Btk. 65. §-hoz fűzött indoklás

⁵⁴² 1962. évi Be. XIII. fejezet. A különleges eljárásokhoz fűzött indoklás
DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 239.

⁵⁴³ 1973. évi Be. 223. §-ához fűzött indoklás

⁵⁴⁴ GÁL, *A Kúria...*, i.m. 613-616.

⁵⁴⁵ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 239-240.

összbüntetési eljárást lehetőleg azonnal le kell folytatni. Ez a konstrukció továbbra is az officialitás domináns érvényesülését tükrözte az összbüntetési eljárás rendszerében.⁵⁴⁶

Érdemi változást e körben a Btkátm. hozott, amely az elítélt hozzájárulásának kötelezővé tételével az összbüntetési eljárás szerkezetét alapvetően alakította át. A jogalkotó a Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályainak módosulása, illetve szigorodása ellensúlyozása érdekében az elítéltet az eljárás meghatározó szereplőjévé, „az eljárás urává” tette,⁵⁴⁷ amely az officialitás korábbi dominanciájához képest a kérelemhez kötöttség erősödésének irányába mutató elmozdulást jelentett.⁵⁴⁸

A hatályos Be. már nem tartotta fenn az összbüntetési eljárás azonnali hivatalbóli lefolytatására vonatkozó kötelezettséget, ugyanakkor változatlanul átvette az elítélt hozzájárulására vonatkozó szabályt. Ennek következtében az összbüntetési eljárások megindítása a hatályos szabályozás szerint döntően indítványhoz kötött történik, ami az officialitás korábbi modelljéhez képest egyértelműen az ügyféli rendelkezés megerősödését jelzi a különleges eljárás rendszerében, és ennek megfelelően az összbüntetési eljárások többsége már nem hivatalból indul meg, hanem az elítélt vagy a védő kérelmére.⁵⁴⁹

VIII.4.2. A kérelemhez kötöttség a kúria joggyakorlatának tükrében

VIII.4.2.1 A Kúria BH 2022.259. szám alatt közzétett eseti döntése

Az összbüntetési indítvány elbírálásának kérdéseivel legutóbb a Kúria a 6/2024. számú büntető jogegységi határozatában foglalkozott. E határozat jelentősége azonban csak a korábbi joggyakorlat alakulásának kontextusában érthető meg, ezért indokolt röviden kitérni a BH 2022.259. szám alatt közzétett eseti döntésre, amely jól szemlélteti a joggyakorlat elmozdulásának irányát.⁵⁵⁰

Az eseti döntés alapjául szolgáló ügyben az elítélt öt szabadságvesztés összbüntetésbe foglalása iránt terjesztett elő indítványt. Az eljáró járásbíróság megállapította, hogy az öt ítélet nem áll egymással kvázi halmazati viszonyban, ezért azok összbüntetésbe foglalására nincs lehetőség. A bíróság ugyanakkor három ítélet

⁵⁴⁶ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 240.

⁵⁴⁷ MÓZES Katalin, *Szigorúbb kedvezmény: mérlegen az összbüntetés*, *Ügyészek Lapja*, 2014/6, 28.

⁵⁴⁸ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 240.

⁵⁴⁹ GÁL, *A Kúria...*, i.m. 613-616.

DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 241.

⁵⁵⁰ vö.: DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 241.

tekintetében megállapíthatónak látta az összbüntetés feltételeinek fennállását, ezért azokat összbüntetésbe foglalta, míg a további két ítélet vonatkozásában az indítványt elutasította. E döntés meghozatalát megelőzően azonban az elítélt hozzájárulását nem szerezte be.⁵⁵¹

Az ügy illetékességi összeütközés folytán a Kúria elé került, azonban jelen vizsgálat szempontjából nem az illetékességi kérdés, hanem az összbüntetési indítvány elbírálásának módjára vonatkozó kúriai álláspont bír jelentőséggel, ezért a következőkben csak az kerül ismertetésre.⁵⁵² Az összbüntetés elbírálása kapcsán a Kúria egyetértett a Legfőbb Ügyészség álláspontjával abban, hogy a bíróságnak az indítvánnyal érintett valamennyi szabadságvesztés tekintetében egységesen kellett volna döntenie. Amennyiben ugyanis az indítványban szereplő ítéletek közül akár egy is kívül esik a kvázi halmazati viszony körén, az összbüntetési indítvány részbeni teljesítésére nincs lehetőség, hanem azt teljes egészében el kell utasítani. A döntésében a Kúria hangsúlyozta, hogy a részbeni összbüntetésbe foglalás az indítvány tartalmától való eltérést jelent, ezért ilyen döntés meghozatalára csak az elítélt Be. 839. § (3) bekezdése szerinti hozzájárulása esetén kerülhet sor. Ennek különös jelentősége van abban az esetben, ha az összbüntetésbe foglalásra többféleképpen is lehetőség van, mivel ellenkező esetben a bíróság saját mérlegelése lépne az elítélt rendelkezési jogának helyébe, ami ellentétes lenne az összbüntetési eljárás jelenlegi szabályozási logikájával, és annak legalapvetőbb szabályát sértené meg.⁵⁵³

Ennek megfelelően a Kúria rögzítette, hogy az összbüntetési indítványról egységesen kell döntenie, és az indítványtól eltérő tartalommal történő részbeni összbüntetésbe foglalásnak nincs helye. Ugyanakkor e döntésében akként foglalt állást, hogy nincs akadálya annak, hogy az elítélt hozzájárulása esetén a bíróság az indítványban szereplő ítéletek közül az összbüntetés feltételeinek megfelelő elítélések tekintetében az eljárást lefolytassa.⁵⁵⁴

⁵⁵¹ BH2022. 259 [3], [6], [19]

⁵⁵² DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 241.

⁵⁵³ BH2022. 259. [20]–[21], [26]

DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 241.

⁵⁵⁴ BH2022. 259. I. és II. pont

DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 242.

VIII.4.2.2 A 6/2024. Jogegységi határozat – az összbüntetés indítványhoz kötöttségének dogmatikai megerősítése

Az összbüntetési eljárás sajátossága, hogy a törvény alapján hivatalból és indítványra egyaránt megindulhat, ugyanakkor hivatalbóli eljárás esetén is szükséges az elítélt hozzájárulása, amelynek hiányában az eljárás nem folytatható le.⁵⁵⁵ Ez a konstrukció már önmagában is jól jelzi, hogy az összbüntetési eljárásban az officialitás érvényesülése a terhelt rendelkezési jogával összefonódva, korlátozott formában jelenik meg.

Az a kérdés, hogy a részben alapos indítványnak a bíróság részben helyt adhat-e, és az összbüntetésbe foglalást kizárólag a törvényi feltételeknek megfelelő egyes szabadságvesztések tekintetében hivatalból elvégezheti-e nem pusztán technikai jellegű eljárási problémát vetett fel, hanem közvetlenül érintette az összbüntetési eljárás belső officialitás és kérelemhez kötöttség érvényesülésének egymáshoz való viszonyát is, ezért annak rendezése a joggyakorlat egysége szempontjából kiemelt jelentőséggel bírt.⁵⁵⁶ Az imént ismertetett kúriai eseti döntés ugyan iránymutatást adott a részbeni összbüntetésbe foglalás megengedhetőségének kérdésében, azonban a jogalkalmazási gyakorlat egységesítésére önmagában nem bizonyult elegendőnek, az továbbra is megosztott volt,⁵⁵⁷ ezért a legfőbb ügyész előzetes döntéshozatali indítványt terjesztett elő a jogegységi eljárás lefolytatása érdekében.⁵⁵⁸

A legfőbb ügyész indítványának érvelése a részben alapos összbüntetési indítványok elbírálása körében

A jogegységi eljárás lefolytatását kezdeményező legfőbb ügyészi indítvány középpontjában az a kérdés állt, hogy miként bírálendő el az elítélt összbüntetési indítványa abban az esetben, ha az összbüntetésbe foglalás törvényi feltételei nem valamennyi, hanem csak az indítvánnyal érintett egyes szabadságvesztések tekintetében állnak fenn. Az indítványozó négy különböző bíróságnak az ítéleteivel támasztotta alá

⁵⁵⁵ SZOMORA Zsolt, *Az összbüntetési...*, i.m.

⁵⁵⁶ GÁL, *A Kúria...*, i.m. 613.

⁵⁵⁷ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 242.

⁵⁵⁸ Szomora, i.m.

azon álláspontját, miszerint a kialakult bírói gyakorlat e kérdésben megosztott volt, amely indokoltta tette a jogegységi eljárás lefolytatását.⁵⁵⁹

A legfőbb ügyész érvelésének kiindulópontja a Btk. 93. § (1) bekezdésében szereplő „összbüntetésbe kell foglalni” fordulat volt. E rendelkezésből álláspontja szerint az a következtetés vonható le, hogy amennyiben az összbüntetésbe foglalás törvényi feltételei fennállnak, a bíróságot az összbüntetésbe foglalás vonatkozásában anyagi jogi kötelezettség terheli, mivel az intézmény elsődlegesen az elítélt érdekeit szolgálja, és célja az, hogy a külön-külön eljárásokban történt elbírálásból fakadó hátrányokat kiküszöbölje.⁵⁶⁰

Ugyanakkor kifejtette, hogy ezen kötelezettség csak akkor állhat fenn, ha az elítélt pontosan azokhoz az ítéletekhez a hozzájárulását adta. Amennyiben ugyanis nem valamennyi, az elítélt által indítványozott ítélet foglalható összbüntetésbe, akkor a bíróság az indítványtól eltérően nem foglalhatja azokat összbüntetésbe.⁵⁶¹ Hangsúlyozta e körben, hogy a büntetőeljárás szabályozás különbséget tesz az összbüntetési indítvány és az elítélti hozzájárulás között, amely utóbbi garanciális funkciót tölt be: célja annak biztosítása, hogy az elítélt az összbüntetésbe foglalás következtében ne kerüljön számára hátrányosabb helyzetbe. Ebből következően az elítélt indítványa nem értelmezhető automatikusan hozzájárulásként az attól eltérő tartalmú összbüntetésbe foglaláshoz.⁵⁶²

A legfőbb ügyész álláspontja szerint ezért, ha az indítványban megjelölt valamennyi alapítélet nem foglalható összbüntetésbe, azonban azok egy része igen, a bíróság nem utasíthatja el az indítványt anélkül, hogy az eltérő tartalmú összbüntetésbe foglalás lehetőségéről az elítéltet tájékoztatná és nyilatkoztatná hozzájárulása tekintetében. E kötelezettséget egyrészt a Btk. 93. § (1) bekezdésében foglalt anyagi jogi kötelezettségből, másrészt a Be. 39. § (1) bekezdés c) pontjában rögzített általános tájékoztatási kötelezettségből vezette le.⁵⁶³

Az indítvány külön hangsúlyt fektetett arra is, hogy a büntetőeljárás szabályok nem tartalmazzak olyan előírást, amely szerint a bíróságnak az elítélt indítványát el kellene utasítania, majd egy újabb, hivatalból indított eljárás keretében kellene beszereznie az

⁵⁵⁹ 6/2024. JEH [2]

DORANG Zsanett, *Büntető jogegységi határozat az összbüntetési eljárásról*, Jogesetek Magyarázata 2025/3-4. – Büntetőjog, 3-4.

⁵⁶⁰ 6/2024. JEH [6]

vö.: DORANG Zsanett, *Büntető jogegységi...*, i.m. 3-4.

⁵⁶¹ DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 242.

⁵⁶² 6/2024. JEH [6]-[11]

⁵⁶³ 6/2024. JEH [12]-[17]

elítelt hozzájárulását az eltérő tartalmú összbüntetésbe foglaláshoz. Az indítványozó szerint az elítelt érdekeit éppen az szolgálja, ha a bíróság – a BH 2022.259. számú eseti döntésben kifejtett kúriai állásponttal összhangban – megfelelő tájékoztatást követően az indítvány alapján megindult eljárás keretében dönt az összbüntetésbe foglalásról.⁵⁶⁴ E körben rámutatott arra is, hogy a Be. nem tartalmaz arra vonatkozó szabályt, amely szerint a bíróságnak az elítelt indítványát el kellene utasítania, majd egy újabb, hivatalból indult eljárásban kell beszereznie a hozzájárulását. Álláspontja szerint ilyen kötelezettséget a Kúria közzétett eseti döntése sem tartalmaz.”⁵⁶⁵

A legfőbb ügyész e megközelítése lényegében azt a felfogást tükrözte, hogy az összbüntetésbe foglalás során az eljárás kereteinek meghatározása elsődlegesen az elítelt rendelkezési jogához kapcsolódik, ugyanakkor a bíróságot garanciális jellegű tájékoztatási kötelezettség is terheli az eltérő tartalmú döntési lehetőségek feltárása körében.

A kúria döntése

A jogegységi határozat indokolásában a Kúria mindenekelőtt rögzítette, hogy az összbüntetési eljárás a Be. 839. § (3) bekezdése alapján két eltérő eljárási konstrukcióban indulhat meg: egyrészt indítványra, amelyet az ügyész, az elítelt vagy a védő terjeszthet elő, másrészt hivatalból, amely esetben az eljárás lefolytatásához az elítelt hozzájárulása szükséges. A Kúria ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az indítványra induló eljárások esetében az indítványozó személye az elbírálás rendje szempontjából közömbös, ezért az elítelti indítvány elbírálására nem irányadó eltérő eljárásrend.⁵⁶⁶

A határozat kiindulópontja szerint a hatályos szabályozás nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a bíróság számára az indítványozó irányába fennálló külön felvilágosítási vagy tájékoztatási kötelezettséget írná elő az összbüntetésbe foglalás lehetséges alternatíváival kapcsolatban. Ebből következően a Kúria álláspontja szerint a szabályozás nem teszi lehetővé a bíróság számára, hogy az indítvány tartalmától eltérő

⁵⁶⁴ 6/2024. JEH [18]-[19]

⁵⁶⁵ 6/2024. JEH [12]-[14], [18]

DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 243.

⁵⁶⁶ 6/2024. JEH [48]

vö.: DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 244.

összbüntetésbe foglalási lehetőségekről tájékoztassa az elítéltet vagy a hozzájárulásának beszerzését az indítványtól eltérő tartalmú döntés meghozatala érdekében.⁵⁶⁷

A Kúria kifejezetten elutasította azt az értelmezést, amely szerint a bíróságot a Be. 39. § ában foglalt általános tájékoztatási kötelezettség alapján terhelne olyan kötelezettség, hogy az elítéltet valamennyi lehetséges összbüntetésbe foglalási konstrukcióról tájékoztassa. Álláspontja szerint az ilyen jellegű tájékoztatási kötelezettség elismerése a funkciómegosztás elvével lenne ellentétes. E körben kifejtette, hogy a bíróság az elé terjesztett indítvány tartalmát felvilágosítással, tájékoztatással és felhívással nem alakíthatja, illetve ezekre alapítottnak nem kérheti a megváltoztatását, ugyanis ebben az esetben az indítványozó szerepébe kerül. Ennek megfelelően a bíróság az indítványt kizárólag elbírálnak. Az, hogy a bíróságnak bármely indítványozót – az ügyészt a védőt vagy az elítéltet – előzetesen felvilágosítsa az indítvánnyal kapcsolatos álláspontjáról és tájékoztassa a lehetséges elbírálnak eshetőségeiről, majd ennek ismeretében nyilatkoztassa az indítvány módosításáról, nem egyeztethető össze a funkciómegosztás büntetőeljárásbeli követelményével.⁵⁶⁸

A Kúria ugyanakkor azt is rögzítette, hogy az összbüntetési eljárás iránti indítványt elutasító határozat szükségszerűen számot ad az indokolásában arról, hogy az összbüntetésbe foglalás feltételei mely szabadságvesztés vagy szabadságvesztések esetén nem teljesülnek. Ez azonban azzal is járhat, hogy a bíróság egyúttal rögzíti azt is, miszerint valamely szabadságvesztésre vagy szabadságvesztésekre nézve viszont fennállni látszanak a törvényi feltételek. Az ilyen tartalmú megállapítás azonban nem minősül az indítvány tartalmának alakításának, hanem csupán az elutasító döntés indokolásának részét képezi. Az elutasító határozatot követően pedig az elítélt számára ismételtelen megnyílnak az indítvány előterjesztésének lehetőségei.⁵⁶⁹

A jogegységi határozat érvelésének lényege tehát abban ragadható meg, hogy az összbüntetési eljárásban a bíróság garanciális szerepe nem terjed ki az indítvány tartalmának korrekciójára vagy kiegészítésére, hanem kizárólag az indítvány keretei között történő döntéshozatalra korlátozódik. Ez a megközelítés egyértelműen a kérelemhez kötöttség megerősödésének irányába mutat az összbüntetési eljárás rendszerében.

⁵⁶⁷ 6/2024. JEH [53]

vö.: DORANG, *Az összbüntetés...*, i.m. 244.

⁵⁶⁸ 6/2024. JEH [53]-[55]

⁵⁶⁹ 6/2024. JEH [57]

VIII.4.3. A kérelemhez kötöttség érvényesülése az összbüntetési indítvány elbírálásának bírói gyakorlatában

A 6/2024. BJE határozat az összbüntetési indítvány elbírálásának kereteit egyértelműen a kérelemhez kötöttség erősödése irányába rendezte át, különösen azzal, hogy kizárta a bíróság azon lehetőségét, hogy az indítvány tartalmát tájékoztatással vagy felhívással alakítsa, illetve attól eltérő tartalmú összbüntetésbe foglalás irányába mozdítsa el. E jogértelmezési irány azonban önmagában még nem ad választ arra a kérdésre, hogy a jogegységi határozatban megfogalmazott elvek miként érvényesülnek a jogalkalmazás gyakorlatában.

A jogegységi határozat gyakorlati akceptálásának vizsgálata ezért különös jelentőséggel bír annak megítélése szempontjából, hogy az összbüntetési eljárásban a kérelemhez kötöttség elve ténylegesen milyen terjedelemben határozza meg a bíróság eljárását. Ennek feltárására különösen alkalmasak a fellebbviteli bíróságok döntései, amelyek egyrészt visszatükrözik az elsőfokú gyakorlatban megjelenő értelmezési irányokat, másrészt iránymutatást adnak azok esetleges korrigálására is.

Az alábbiakban ezért két fellebbviteli bírósági határozat rövid elemzésére kerül sor annak bemutatása érdekében, hogy a jogegységi határozatban kijelölt értelmezési keret miként jelenik meg az összbüntetési indítvány elbírálásának konkrét bírói gyakorlatában, és ezen keresztül miként érvényesül a kérelemhez kötöttség elve az összbüntetési eljárás rendszerében.

VIII.4.3.1 Az ÍH 2024.2. számú határozat megállapításai a kérelemhez kötöttség gyakorlati érvényesülése körében

A 6/2024 Jogegységi határozat által rögzített értelmezési irány előzményei már a korábbi bírói gyakorlatban is felismerhetők. E körben különösen figyelemre méltó a Szegedi Ítéltábla ÍH 2024.2. szám alatt közzétett határozata, amely az összbüntetési eljárásban fennálló tájékoztatási kötelezettség terjedelméről és az indítványhoz kötöttség érvényesüléséről foglalt állást.

Az alapjául szolgáló eljárásban az elsőfokú végzés ellen az elítélt jelentett be fellebbezést az indítvány elutasítása miatt, és kérte a végzés 3. és 4. pontja alatti alapítéletekben kiszabott szabadságvesztések összbüntetésbe foglalását.

A fellebbviteli főügyészség álláspontja szerint az elsőfokú bíróság megsértette a Btk. 93. § (1) bekezdéséből fakadó anyagi jogi kötelezettségét, amikor az indítványt

annak ellenére utasította el, hogy az abban szereplő alapítételek közül egyesek tekintetében az összbüntetésbe foglalás feltételei fennálltak, továbbá elmulasztotta az elítélt tájékoztatását az indítványtól eltérő összbüntetésbe foglalás lehetőségéről. Álláspontja szerint a Be. 39. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt azon rendelkezésből, hogy a terhelt jogosult arra, hogy büntetőeljárási jogairól és kötelezettségeiről felvilágosítást kapjon, a bíróság hivatalból is köteles felvilágosítást adni a terheltnek az eltérő összbüntetésbe foglalás lehetőségéről.

A másodfokú bíróság ezzel az állásponttal nem értett egyet, és rögzítette, hogy a Be. 39. § (1) bekezdés c) pontjában szabályozott tájékoztatási kötelezettség kizárólag a terhelt eljárási jogaira és kötelezettségeire terjed ki, míg az összbüntetésbe foglalás feltételei anyagi jogi kérdésnek minősülnek, amelyek tekintetében a bíróságot előzetes tájékoztatási kötelezettség nem terheli. A határozat azt is hangsúlyozta, hogy az összbüntetési eljárásra vonatkozó eljárási szabályok sem írnak elő ilyen tartalmú felvilágosítási kötelezettséget a bíróság számára. Az ítéletábra emellett kifejezetten elutasította azt az értelmezést is, amely szerint a BH 2022.259. számú eseti döntésből a bíróság ilyen jellegű kötelezettsége levezethető lenne. Álláspontja szerint az indítványtól eltérő összbüntetésbe foglalás lehetőségének előzetes mérlegelése és az arról való tájékoztatás a bíróság részéről az anyagi jogi feltételek előzetes értékelését jelentené, amely nem tartozik a bíróság tájékoztatási kötelezettségének körébe. Ennek megítélése ugyanis egy újabb összbüntetési indítvány alapján lefolytatott összbüntetési eljárás tárgya lehet, amelynek során a törvényi feltételek fennállása esetén, a Btk. 93. § (1) bekezdésére figyelemmel az érintett alapítételeket valóban összbüntetésbe kell foglalni.

A határozat megerősítette továbbá azt a korábbi bírói gyakorlatban kialakult elvet is, amely szerint az összbüntetési indítványról egységesen kell dönten, és részbeni összbüntetésbe foglalásnak az indítvány tartalmától eltérően nincs helye. Ennek megfelelően, ha az indítványban megjelölt alapítételek közül akár egy tekintetében sem állnak fenn az összbüntetésbe foglalás törvényi feltételei, az az indítvány egészének elutasítását eredményezi.⁵⁷⁰

A döntés jelentősége abban ragadható meg, hogy már a jogegységi határozat meghozatalát megelőzően is egyértelműen megjelent a bírói gyakorlatban az a szemlélet, amely az összbüntetési eljárásban a bíróság hivatalbóli kötelezettségének korlátozott értelmezéséből kiindulva a kérelemhez kötöttség következetesebb érvényesülésének

⁵⁷⁰ Szegedi Ítéletábra ÍH 2024.2.

irányába mutatott. Ez a megközelítés lényegében megelőlegezte azt az értelmezési keretet, amelyet a Kúria a 6/2024. BJE határozatában már jogegységi szinten is megerősített. Az ÍH-ban kifejtett álláspont ezért nem csupán egyedi döntésként értékelhető, hanem olyan joggyakorlatként, amely jól érzékelteti az összbüntetési eljárásban a hivatalbóliság szerepének fokozatos visszaszorulását és a kérelemhez kötöttség erősödésének tendenciáját.

VIII.4.3.2 A 6/2024. Jogegységi határozat recepciója az ítélőtáblai gyakorlatban

A jogegységi határozat gyakorlati érvényesülésének szemléletes példáját nyújtja a Debreceni Ítélőtábla 2026-ban hozott határozata,⁵⁷¹ amelyben a másodfokú bíróság kifejezetten a 6/2024. BJE-ben megfogalmazott elvek mentén bírálta el az összbüntetésbe foglalás iránti indítvány elutasításával szemben előterjesztett fellebbezést.

Az ügyben az elítélt négy alapítélet összbüntetésbe foglalását indítványozta, amely indítványt az elsőfokú bíróság elutasított arra hivatkozással, hogy a Btk. 93. § (1) bekezdésében meghatározott törvényi feltétele nem állt fenn.

Az eljárás során külön jelentőséggel bírt, hogy az elítélt a kézbesítési íven bejelentett fellebbezését követően benyújtott beadványában már nem valamennyi korábban megjelölt alapítélet, hanem csak három vonatkozásában kérte az összbüntetésbe foglalást. Az elsőfokú bíróság a beadványt a fellebbezés indokolásának tekintette, és felterjesztette az iratokkal az ítélőtáblához.⁵⁷²

Az ítélőtábla kifejezetten hivatkozott a 6/2024. BJE-ben rögzített jogértelmezési elvre, amely szerint az összbüntetési indítványról egységesen kell dönten, és az indítványtól eltérő tartalommal részbeni összbüntetésbe foglalásnak nincs helye. Ennek megfelelően a másodfokú bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróság helyesen járt el, amikor az indítványt teljes egészében elutasította.⁵⁷³

A határozat ugyanakkor rögzítette, hogy törvényszék helyesen utalt arra, hogy a II., a III. és a IV. alapítéletek vonatkozásában az összbüntetésbe foglalás feltételei fennállhatnak és ezen ítéletek vonatkozásában az összbüntetési eljárás hivatalból való lefolytatásának nincs akadálya, amennyiben ahhoz az elítélt hozzájárul. Erre figyelemmel az elítélt által benyújtott beadvány immáron nem a fellebbezés indokolásának tekinthető,

⁵⁷¹ Debreceni Ítélőtábla Bpkf.II.82/2026/7.

⁵⁷² Debreceni Ítélőtábla Bpkf.II.82/2026/7. [1]-[3]

⁵⁷³ Debreceni Ítélőtábla Bpkf.II.82/2026/7. [7], [12]

hiszen abban az elítélt egyértelműen megjelölte, hogy jelenleg már csak a II., a III. és a IV. szám alatti alapítéletekkel kiszabott szabadságvesztés büntetések összbüntetésbe foglalását kéri. Az elítélt beadványáról azonban csak jelen eljárás végleges befejezését követően lesz lehetősége a törvényszéknek döntenie.⁵⁷⁴

A döntés egyértelműen visszatükrözi a jogegységi határozatban kialakított értelmezési keret gyakorlati alkalmazását, különösen az indítványhoz kötöttség és az egységes döntéshozatal követelményének érvényesülése tekintetében. A másodfokú bíróság kifejezetten abból indult ki, hogy az összbüntetési eljárás tárgyát az indítvány határozza meg, és attól eltérő tartalmú döntés meghozatalára nincs lehetőség, még az elítélt számára esetlegesen kedvezőbb megoldás érdekében sem. A határozat ezzel a 6/2024. BJE recepciójának egyértelmű példajaként értékelhető, amely jól szemlélteti, hogy a jogegységi határozatban rögzített értelmezési irány a fellebbviteli bíróságok gyakorlatában is érvényesül. Egyben azt is alátámasztja, hogy az összbüntetési eljárás jelenlegi rendszerében a bíróság eljárási mozgástere az indítvány keretei között marad, ami a kérelemhez kötöttség erősödését és a hivatalbóliság korrekciós szerepének további visszaszorulását jelzi e különleges eljárásban is.

VIII.5. RÉSZÖSSZEGZÉS AZ ÖSSZBÜNTETÉSI ELJÁRÁSBAN ÉRVÉNYESÜLŐ OFFICIALITÁSRÓL

Az összbüntetés szabályozásának és joggyakorlatának áttekintése alapján megállapítható, hogy e jogintézmény különösen szemléletesen mutatja meg a jogerő utáni eljárásokban érvényesülő officialitás sajátos, differenciált működését. A jogintézmény történeti fejlődése megmutatja, hogy az összbüntetési eljárás hosszú időn keresztül erőteljesebben kapcsolódott a hivatalbóliság elvéhez, míg a hatályos szabályozásban egyre hangsúlyosabban jelenik meg az elítélt rendelkezési joga és az indítványhoz kötöttség. Az összbüntetésbe foglalható határozatok körének meghatározása és az összbüntetési indítvány elbírálása körében a Kúria BH 2022.259. számú eseti döntése, majd különösen a 6/2024. számú jogegységi határozat, illetve a kapcsolódó bírói gyakorlat nyomán világossá vált, hogy a bíróság garanciális szerepe e körben már nem terjed ki az indítvány tartalmának alakítására az elítélt számára potenciálisan kedvezőbb összbüntetési konstrukciók felkínálásán keresztül, a bíróság eljárási mozgástere e kérdésben az indítvány keretei között marad.⁵⁷⁵

⁵⁷⁴ Debreceni Ítéltábla Bpkf.II.82/2026/7. [11]

⁵⁷⁵ vö.: DORANG, *Az összbüntetési...*, i.m. 241-244.

Az is jól látható ugyanakkor, hogy az officialitás visszaszorulása e körben sem tekinthető teljesnek vagy egyneműnek. Az összbüntetési eljárásban továbbra is vannak olyan kérdések, amelyekben a bíróságot kifejezetten hivatalbóli, garanciális jellegű kötelezettség terheli. Különösen ilyen az alkalmazandó anyagi jog meghatározása, amelynek körében az Alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy az eljáró bíróságnak a Btk. 2. §-ára figyelemmel hivatalból kell vizsgálnia, hogy mely szabályozás kedvezőbb az elítéltre nézve. E körben tehát az officialitás a terhelt javát szolgáló garanciális korrekciós mechanizmusként fennmaradt.⁵⁷⁶

Az összbüntetési eljárás tehát jól példázza, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog a jogerő utáni eljárásokban sem egymást kizáró, hanem egymás mellett, eltérő intenzitással érvényesülő szervezőelvek. Míg egyes kérdésekben az officialitás továbbra is a tisztességes eljárás érvényesülésének garanciája, addig más vonatkozásokban az ügyféli rendelkezési jog és a kérelemhez kötöttség kerül előtérbe.

IX. A TAGÁLLAMI BÍRÓSÁGOK HIVATALBÓLI KÖTELEZETTSÉGEI AZ EURÓPAI UNIO BÍRÓSÁGÁNAK ÉS AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK GYAKORLATÁBAN

A bíróság hivatalbóli eljárási kötelezettségeinek terjedelmét elsődlegesen az egyes tagállami büntetőeljárási jogok határozzák meg, amelyek az egyes jogrendszerekben eltérő módon rendezik a bíróság és a felek szerepét a bizonyítási eljárásban. Ennek megfelelően a tagállamok között különbségek mutatkoznak abban a tekintetben is, hogy a bíróság milyen körben köteles hivatalból bizonyítási cselekményeket fogantatosítani, illetve mely kérdések vizsgálata kötődik kifejezetten a felek indítványaihoz.⁵⁷⁷ A büntetőeljárási törvények általában részletesen tárgyalják a bíró hivatalbóli kötelességeit, amelyek a felek indítványa nélkül is kötelességét képezik. Hivatalból kell például jelentést tennie a bírónak a büntetőeljárások során, ha elfogult és nem képes pártatlanul tárgyalni az ügyet⁵⁷⁸, de azt is fel kell derítenie, hogy a szóban forgó bűncselekmény elévült-e.⁵⁷⁹

⁵⁷⁶ vö.: BATTÁ, *Kié az utolsó...*, i.m. 6-8.

⁵⁷⁷ BATTÁ, Júlia Dóra, *The Principle of Official Proceedings in Practice of the CJEU and the ECtHR*, Büntetőjogi Szemle, 2021/különszám, 6.

⁵⁷⁸ FICSÓR Gabriella, *A bíró kizárásának gyakorlati tapasztalatai*, Büntetőjogi Szemle, 2017/2., 75-77.

⁵⁷⁹ POLT – MISKOLCZI – VIDA – KARNER (szerk.), *Nagykommentár...*, i.m.

Ugyanakkor a bíróság hivatalbóli eljárási kötelezettsége nem kizárólag a nemzeti jog által meghatározott keretek között értelmezhető. A tisztességes eljárás követelményeihez kapcsolódó egyes garanciák tekintetében ugyanis olyan európai szintű minimumkövetelmények rajzolódnak ki, amelyek bizonyos tekintetben a tagállami bíróságok eljárási autonómiáját is korlátozzák. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a bíróság hivatalbóli fellépése a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének elengedhetetlen feltétele.⁵⁸⁰

Az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata számos olyan helyzetet azonosít, amelyekben a tagállami bíróságok számára hivatalbóli vizsgálati kötelezettség áll fenn annak érdekében, hogy az eljárás megfeleljen az uniós jog, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezménye által támasztott követelményeknek.⁵⁸¹ Utóbbi követelmények jelentős része a magyar büntetőeljárásban is visszaköszön, így különösen a Be. 608. §-ában meghatározott abszolút hatályon kívül helyezési okok körében, amelyek tartalmukat tekintve nagyrészt olyan eljárási garanciákhoz kapcsolódnak, amelyek az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó strasbourgi esetjogban is a tisztességes eljárás alapvető követelményeiként jelennek meg.

Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata e körben eltérő, de egymást kiegészítő szempontok mentén határoz meg európai szintű minimumkövetelményeket. Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata elsősorban a több tagállamot érintő eljárási helyzetekben, a kölcsönös bizalom és a kölcsönös elismerés elvének érvényesüléséhez kapcsolódva alakította ki a *ne bis in idem* elvének alkalmazási kereteit, és ezekhez kapcsolódóan a tagállami bíróságok hivatalbóli vizsgálati kötelezettségének tartalmát.⁵⁸²

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában a *ne bis in idem* elve szintén megjelenik az Egyezmény 7. jegyzőkönyvének 4. cikkében biztosított garanciaként, azonban a tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségeinek meghatározása elsősorban a tisztességes eljáráshoz való jog részgaranciáin keresztül történik. E követelmények

⁵⁸⁰ BATTÁ, Júlia Dóra, *The Ex Officio Requirement in CJEU Practice*, Revista Facultății de Drept Oradea, 1/2020, Issue 2, 163-164.

BATTÁ, *The Principle... i.m.* 6.

⁵⁸¹ NAGY Anita, *A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére*, Debreceni Jogi Műhely, 2011/3. szám, 31-32.

⁵⁸² BATTÁ, *The Principle... i.m.* 6.

együttesen jelölik ki azokat az eseteket, amelyekben a bíróság az eljárás tisztességének biztosítása érdekében a felek indítványától függetlenül is köteles fellépni.

A következőkben ezért az EUB és az EJEB esetjoga alapján mutatom be, hogy milyen esetekben és milyen tartalommal írnak elő hivatalbóli kötelezettségeket a tagállami bíróságok számára, és ezek a követelmények miként illeszkednek a bíróság hivatalbóli szerepének átalakulásához.⁵⁸³

IX.1. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK ÉS AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK NE BIS IN IDEM ELVÉVEL KAPCSOLATOS ESETJOGA

A büntetőjog egyik legfontosabb garanciális elve az a jog, hogy ugyanazon bűncselekmény miatt kétszer nem indítható büntetőeljárás vagy szabható ki büntetést. Ezt nevezzük *ne bis in idem* elvnek, ami tehát azt jelenti, hogy ugyanazon tény miatt nem lehet kétszer jogi lépést tenni, és ha újból megkezdődik az eljárás, akkor nem folytatható.⁵⁸⁴ Az elv alkalmazásának kettős indoka van: egyrészt kulcsfontosságú garancia az egyén számára az *ius puniendi* visszaéléseivel szemben, másrészt biztosítja a jogbiztonságot és a *res iudicata* stabilitását.⁵⁸⁵

A *ne bis in idem* elve ezért nem csupán anyagi jogi vagy absztrakt alapjogi követelményként értelmezhető, hanem közvetlen jelentőséggel bír a bíróság eljárási kötelezettségei szempontjából is. Az elv érvényesülése ugyanis tipikusan olyan eljárási helyzetet teremt, amelyben a bíróság hivatalból köteles vizsgálni az eljárás folytathatóságának feltételeit.

Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata e körben olyan európai szintű minimumkövetelményeket határoz meg, amelyek a tagállami bíróságok számára a *ne bis in idem* elvének hivatalbóli figyelembevételét is szükségessé tehetik. Ennek megfelelően az alábbiakban e két bíróság esetjoga alapján vizsgálom meg, hogy milyen tartalommal jelenik meg a *ne bis in idem* elvéből fakadó hivatalbóli vizsgálati kötelezettség a tagállami bíróságok eljárásában.

⁵⁸³ vö.: BATTÁ, *The Principle...* i.m. 6.; BATTÁ, *The Ex Officio...*, i.m. 163-165.

⁵⁸⁴ PUCCIO, Andrea, *Double jeopardy in European and Italian case law: a summary of the most significant rulings*. 2019.

⁵⁸⁵ LASAGNI, Giulia – MIRANDOLA, Sofia, *The European ne bis in idem at the Crossroads of Administrative and Criminal Law*, In: eucrim. The European Criminal Law Associations' Forum, issue 2019/2, 126.

IX.1.1. A ne bis in idem elvének érvényesülése többes büntetőeljárás esetén az Európai Unió Bíróságának esetjogában

Az uniós tagállamok egymás közötti viszonyában a Schengeni Megállapodás végrehajtási egyezményének (a továbbiakban: SMVE) 54. cikke szabályozza a *ne bis in idem* elvet, mely szerint „az ellen a személy ellen, akinek cselekményét a Szerződő felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő fél területén büntetőeljárást indítani, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő Fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.”⁵⁸⁶ A közösségi jogban pedig az Európai Unió Alapjogi Chartája emelte alapjogi szintre a *ne bis in idem* elvet, miszerint: „Senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték”.⁵⁸⁷ Ez a rendelkezés ugyancsak kiterjesztette az elv alkalmazását az egyes tagállamok egymás közötti relációjára is.⁵⁸⁸

A *ne bis in idem* elvének ilyen értelemben vett érvényesülése a tagállami büntető igazságszolgáltatások közötti kölcsönös bizalom egyik alapvető feltétele, és egyben az egyén eljárási helyzetének stabilitását biztosító garancia.⁵⁸⁹ Amennyiben ugyanis felmerül annak lehetősége, hogy ugyanazon cselekmény miatt más tagállamban már jogerős döntés született, a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia az eljárás folytathatóságának feltételeit, függetlenül attól, hogy a felek e körben tettek-e indítványt vagy nyilatkozatot.⁵⁹⁰

Az alábbiakban ezért az Európai Unió Bíróságának vonatkozó döntésein keresztül mutatom be, hogy milyen tartalommal jelenik meg ez a hivatalbóli vizsgálati kötelezettség a tagállami bíróságok eljárásában.

⁵⁸⁶ ELEK Balázs, *A felelősségelmozgás tilalmának kiüresítése – Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bíróságának változó judikatúrája a ne bis in idem elv körében*, Büntetőjogi Szemle, 2022/2. szám, 18-19.

⁵⁸⁷ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, VI. cím 50. cikk

⁵⁸⁸ KARSAI Krisztina, *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015, 116.

⁵⁸⁹ POLT Péter, *A ne bis in idem elv alkalmazása az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata alapján*, In: CZINE Ágnes (szerk.), *Király Tibor emlékkötet*, Budapest, 2022, 254–264.

⁵⁹⁰ PÁPAI TARR Ágnes, *A ne bis in idem elv az Európai Bíróság gyakorlatában*, Miskolci Jogi szemle, 2. évfolyam 2. szám, 2007, 100-103.

A bizonyítási eljárás tipikusan olyan terület, ahol számos olyan kérdés is felmerül, amelyeket a nemzeti bíróságoknak hivatalból kell megvizsgálniuk a tisztességes eljáráshoz való jog és a jogbiztonság biztosítása érdekében, és több tagállamot érintő ügyekben gyakran merül fel a kétszeres értékelés tilalmának kérdése.

A *Kossowski ügy* kiemelkedik az EUB esetjogában, ahol a Bíróság azt rögzítette, hogy a Schengeni Egyezmény 54. cikke szükségszerűen azt is jelenti, hogy „a szerződő államok kölcsönösen bíznak egymás büntető igazságszolgáltatási rendszereiben, és mindegyik elismeri a többi szerződő államban hatályos büntetőjogot, még akkor is, ha az eredmény eltérő lenne, ha saját nemzeti jogát alkalmazná az adott ügyben.”⁵⁹¹ Ebből következően pedig ez a kölcsönös bizalom megköveteli, hogy a másodikként eljáró szerződő állam illetékes hatóságai elfogadják a velük közölt végleges határozatot, amelyet az első szerződő államban hoztak.⁵⁹²

Fontos azonban, hogy a kölcsönös bizalom csak akkor működhet, ha a második szerződő államnak lehetősége van az első szerződő állam által benyújtott dokumentumok alapján hivatalból meggyőződni arról, hogy az első állam illetékes hatóságainak határozata a konkrét esetben valóban az ügy érdemében hozott végleges döntésnek minősül-e. Az EUB ezen döntéséből tehát az következik, hogy a kölcsönös bizalom elve alapján a tagállam bíróságának hivatalból is kötelessége annak megvizsgálása, hogy egy másik tagállamban hozott jogerős határozat olyan eljárás eredménye volt-e, amelyben megvizsgálták az ügyben szereplő bizonyítékokat, vagyis érdemi döntés született.⁵⁹³

Gözütök és Brügge ügyek

A Gözütok ügy tényállásának a lényege szerint Gözütok úr Hollandiában lakó török állampolgár, aki ellen Hollandiában illegális kábítószer-kereskedés miatt indult büntetőeljárás. Az eljárást azonban vele szemben megszüntették, amikor a holland ügyésszel kötött megállapodás alapján kiszabott pénzüsszeget megfizette. Az egyik bank a német rendőri- és igazságügyi hatóságok figyelmét arra hívta fel, hogy Gözütok úr bankszámláján jelentős pénzmozgások voltak. A német hatóságok kihallgatták és vád alá

⁵⁹¹ C-486/14, Kossowski ügy

⁵⁹² C-486/14, Kossowski ügy, 51.

⁵⁹³ BATTA, *The Principle...* i.m. 6-7.

helyezték Gözütok urat ugyanazon tények miatt, mint amelyeket a holland hatóságok róttak fel neki. Az aacheni bíróság börtönbüntetésre ítélte, amit később a fellebbviteli bíróság hatályon kívül helyezett.⁵⁹⁴

A Brügge ügy tényállásának lényege szerint Brügge úr Németországban élő német állampolgár. Belgiumban egy hölgy sérelmére az ország területén elkövetett testi sértés miatt indult ellene eljárás. A bonni ügyész ugyanezen cselekmények miatt indított eljárást ellene, amelyet megszüntettek, miután kifizette a bírság összegét.⁵⁹⁵

E két ügyben⁵⁹⁶ eljáró bíróságok, az Oberlandesgericht Köln (C-187/1) és a Rechtbank van eerste aanleg te Veurne (C-885/01) az EU-Szerződés 35. cikke alkalmazása kapcsán a Schengeni Megállapodás Végrehajtási Egyezménye 54. cikke értelmezéséről tettek fel előzetes döntéshozatalra kérdést a Bíróságnak. A gyanúsítottak által elkövetett bűncselekmények miatt ugyanis annak ellenére indultak eljárások, hogy az ugyanazon cselekmények miatt másik államban indult korábbi eljárásokat végérvényesen megszüntették, miután az ügyész által megállapított pénzüsszeget a terheltek megfizették. A Bíróságnak tehát azt kellett vizsgálnia, hogy a Schengeni Megállapodás Végrehajtási Egyezménye 54. cikkében foglalt kétszeres büntetés tilalma (*ne bis in idem*) alkalmazandó-e a közvád megszüntetése esetében is, amikor is az ügyész a gyanúsított ellen indult büntetőeljárást megszünteti, amennyiben a gyanúsított eleget tesz az ügyész által – függetlenül a bíróság bármiféle közbeavatkozásától – megállapított bizonyos kötelezettségeknek.⁵⁹⁷ Másik oldalról úgy is feltehető a kérdés, hogy az ilyen esetben alkalmazott ügyészi megszüntetés kimeríti-e az ítélt dolog fogalmát.⁵⁹⁸

Az egyesített ügyben az EUB megállapította, hogy az ilyen eljárás keretében a büntetőeljárásban részvételre feljogosított hatóságtól eredő határozat megszünteti a közvádat. Mivel a gyanúsított eleget tesz az ügyész által megállapított kötelezettségeknek, a gyanúsítottak felrótt cselekmények szankcionálása már megtörténtnek tekintendő, ezért az érintett személyt "jogerősen elítéltnek" kell tekinteni, még abban az esetben is, ha semmiféle bírósági szerv nem vett részt az eljárásban, és az ennek során hozott határozat nem ítélet formájában jelenik meg. Kifejtette, hogy

⁵⁹⁴ A Kúria által közzétett C-187/01 és C-385/01 sz. egyesített ügyekben hozott ítélete összefoglalása, <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/c-18701-es-c-38501-sz-egyesített-ügyekben-hozott-itelete-összefoglalása> (letöltés: 2026. 05. 03.)

⁵⁹⁵ A Kúria által közzétett C-187/01 és C-385/01 sz. egyesített ügyekben hozott ítélete összefoglalása, *i.m.*

⁵⁹⁶ Európai Bíróság C-187/01, C-385/01 Gözütok és Brugge [2003] ECR I-1345.

⁵⁹⁷ A Kúria által közzétett C-187/01 és C-385/01 sz. egyesített ügyekben hozott ítélete összefoglalása, *i.m.*

⁵⁹⁸ PÁPAI TARR, *A ne bis in idem...*, *i.m.* 104.

valójában az SMVE nem rendeli alá a kétszeres büntetés tilalma elvének alkalmazását semmiféle eljárási feltételnek, avagy bármilyen ehhez hasonló formának. Mindezekon felül a közvédelmi megszüntető eljárást illetően ez az elv nem feltételezi a tagállamok büntető törvényhozásának harmonizációját, vagy közelítését. Szükségszerű, hogy a tagállamok között fennálljon a kölcsönös bizalom egymás büntetőeljárási rendszerében, és valamennyi tagállam elfogadja a másik tagállamban hatályban lévő büntetőeljárási törvény alkalmazását, még abban az esetben is, ha a saját nemzeti törvényei alkalmazása más megoldásra vezetne.⁵⁹⁹

Van Esbroeck-ügy

A *ne bis in idem* kérdését komplexen tárgyaló ügy a Van Esbroeck-ügyben,⁶⁰⁰ amelyben a belga állampolgárságú terheltet Norvégiában 2000-ben jogerősen elítélték kábítószer (Belgiumból történő) behozatala miatt. A büntetés részbeni letöltését követően feltételes szabadságra bocsátották, és visszatért Belgiumba, ahol ismét büntetőeljárás indult ellene ugyanazon kábítószerrel összefüggésben, de immár kivitelként minősített magatartás miatt. A belga bíróság az eljárást felfüggesztette, és előzetes döntéshozatali eljárás keretében az Európai Unió Bíróságához fordult.⁶⁰¹

Az első kérdés arra irányult, hogy alkalmazható-e a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikke olyan esetben, amikor az első ítéletet hozó államra az adott időpontban még nem volt hatályos az Egyezmény. E kérdésre adott válaszában az EUB kimondta, hogy annak nincs jelentősége, hogy az SMVE akkor még nem kötelezte az első államot, amikor az érintett cselekményét ott az 54. cikk értelmében jogerősen elbírálták, mivel a második eljárást lefolytató állam bírósága köteles hivatalból vizsgálni a *ne bis in idem* feltételeit, amennyiben az Egyezmény rá nézve már hatályban van.⁶⁰²

A második kérdés az „azonos cselekmény” fogalmának értelmezésére vonatkozott, különösen arra, hogy ugyanazon kábítószer egyik államból történő kivitele és a másik államba való behozatala azonos cselekménynek minősül-e. A Bíróság e körben kimondta, hogy az „azonos cselekmény” meghatározásánál nem a jogi minősítés vagy a védett jogi tárgy az irányadó, hanem a történeti tényállás azonossága, vagyis az egymáshoz időben,

⁵⁹⁹ A Kúria által közzétett C-187/01 és C-385/01 sz. egyesített ügyekben hozott ítélete összefoglalása, *i.m.*

⁶⁰⁰ C-436/04. sz. Esbroeck-ügy [2006] EBHT I-2333.

⁶⁰¹ PÁPAI TARR, *A ne bis in idem* elv... *i.m.*, 109-110.

⁶⁰² C-436/04. sz. ügy [2006] EBHT I-2333. 22. pont
vö.: PÁPAI TARR, *A ne bis in idem*..., *i.m.* 110.

térben és tárgyuk szerint elválaszthatatlanul kapcsolódó konkrét cselekmények összessége.⁶⁰³ Hangsúlyozta, hogy a kölcsönös elismerés elvéből következően a tagállamok kötelesek elfogadni egymás büntető igazságszolgáltatási döntéseit akkor is, ha azok eltérnek a saját jogi minősítésüktől. Arra figyelemmel azonban, hogy – különösen büntetőjogi területen – a tagállamok minél nagyobb önállósága fennmaradjon, az EUB meghagyja a tagállami bíróságoknak a döntés lehetőségét, hogy a fenti kérdést mindig esetről-esetre döntse el, megvizsgálva, hogy a történeti tényállás egymáshoz időben, térben és tárgyuk szerint elválaszthatatlanul kötődő cselekmények együttesének minősül-e. A konkrét ügyben pedig az EUB arra a következtetésre jutott, hogy főszabályként ugyanazon kábítószer egyik államból történő kivitele és a másik államba való behozatala „azonos cselekménynek” minősül a *ne bis in idem* alkalmazásában, amelynek fennállását a tagállami bíróságnak esetről esetre kell vizsgálnia.⁶⁰⁴

Van Straaten ügy

A Van Straaten-ügy⁶⁰⁵ több szempontból is kapcsolódik a Van Esbroeck-ügyben kialakított jogértelmezéshez. A lényegi kérdés ezúttal az volt, hogy a *ne bis in idem* elve alkalmazható-e olyan esetben is, amikor a korábbi eljárás nem elítéléssel, illetve szankció alkalmazásával, hanem bizonyítékok hiányában hozott felmentő ítélettel zárult.

Az ügy alapjául szolgáló tényállás szerint Van Straaten ellen Hollandiában büntetőeljárás indult heroin Hollandiába történő behozatala és hollandiai birtoklása miatt. A holland bíróság a behozatal tekintetében bizonyítottság hiányában felmentette, ugyanakkor a kábítószer birtoklása miatt szabadságvesztésre ítélte. Ezzel párhuzamosan Olaszországban is büntetőeljárás indult ellene ugyanazon heroinmennyiséggel összefüggésben, amelynek eredményeként az olasz bíróság a kábítószer olaszországi birtoklása és Hollandiába történő kivitele miatt elítélte.⁶⁰⁶

Az alapeljárás Jean Leon Van Straaten, valamint a Staat der Nederlanden és a Republiek Italië között folyt, amelynek alapja az volt, hogy Van Straaten úr sérelmezte,

⁶⁰³ C-436/04. sz. ügy. [2006] EBHT I-2333. 32., 36. pont

⁶⁰⁴ PÁPAI TARR, *A ne bis in idem...*, i.m. 111.

⁶⁰⁵ C-150/05. sz. Jean Leon Van Straaten kontra Staat der Nederlanden és Republiek Italië ügy

⁶⁰⁶ A Bíróság C-150/05. sz. ügyben 2006. 09. 28. napján hozott ítélete [19]-[21] In: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:62005CJ0150> (letöltés: 2026. 05. 09.)

hogy az olasz elítélés alapján bekerült a Schengeni Információs Rendszerbe (SIS), és ennek törlését kezdeményezte.⁶⁰⁷

Rechtbank 's-Hertogenbosch felfüggesztette az eljárást, és a következő kérdéseket terjesztette az EUB elé előzetes döntéshozatalra:

- 1.) Mit kell az SMVE 54. cikke szerinti *ugyanazon cselekmény* alatt érteni? (Körülbelül 1000 gramm heroin tartása Hollandiában az 1983. március 27. napjától 30. napjáig terjedő vagy akörülbeli időszakban ugyanaz a cselekmény-e, mint körülbelül 5 kilogramm heroin birtokban tartása Olaszországban 1983. március 27. napján vagy a körül, ha figyelembe vesszük, hogy a Hollandiában tartott heroin az Olaszországban tartott heroin része volt? A heroinmennyiség kivitele Olaszországból Hollandiába ugyanaz a cselekmény-e, mint ugyanezen heroinmennyiség behozatala Olaszországból Hollandiába, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy Jean Leon Van Straaten gyanúsított-társai Hollandiában és Olaszországban nem mind ugyanazok? Az említett heroin olaszországi tartásából, Olaszországból való kiviteléből, Hollandiába való behozatalából és hollandiai tartásából álló cselekménysorozat *ugyanazon cselekménynek* minősíthető-e?)
- 2.) A Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikke értelmében vett *elbírálásról* van-e szó, ha az e személy terhére rótt cselekményt jogi szempontból kielégítően és meggyőzően nem bizonyítottanak nyilvánították, és e személyt ítéletben felmentették?"⁶⁰⁸

Az EUB döntésében rögzítette, hogy ugyanazon kábítószeres kivételében és behozatalában megnyilvánuló, az Egyezmény valamely részes államában büntetőeljárás alapját képező cselekmények főszabály szerint ugyanazon cselekménynek minősülnek, ennek végső mérlegelése azonban a hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata. A Bíróság hangsúlyozta, hogy az SMVE 54. cikke alkalmazásának egyedüli releváns szempontja a történeti tényállás azonossága, vagyis az egymáshoz időben, térben és tárgyuk szerint elválaszthatatlanul kapcsolódó konkrét körülmények együttese. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetében ebből következően nem feltétel sem a kábítószer-mennyiségek teljes azonossága, sem pedig az, hogy a cselekményekben részt vevő személyek köre mindkét tagállamban teljes egészében megegyezzen. Az EUB ezért

⁶⁰⁷ C-150/05. ítélet [22]

⁶⁰⁸ C-150/05. ítélet [30]

azt is rögzítette, hogy az ilyen eltérések önmagukban nem zárják ki, hogy a cselekmények egységes történeti tényállásnak minősüljenek.⁶⁰⁹

A második kérdés kapcsán a Bíróság kimondta, hogy a bizonyítékok hiányában hozott jogerős felmentő ítélet is az SMVE 54. cikke szerinti elbírálásnak minősül, így a *ne bis in idem* elvének hatálya alá esik. Ennek ellenkezője sértene a jogbiztonság és a bizalomvédelem elvét, mivel a terheltnek abban az esetben is újabb büntetőeljárástól kellene tartania egy másik részes államban, ha ugyanazon cselekményt korábban már jogerősen elbírálták. A döntés ezzel megerősítette, hogy a *ne bis in idem* elvének alkalmazása szempontjából nem kizárólag az elítélő ítéleteknek, hanem az érdemi vizsgálatot követően meghozott jogerős felmentő döntéseknek is eljárást kizáró hatásuk lehet.⁶¹⁰

Bourquain ügy

A Bourquain ügy⁶¹¹ alapjául szolgáló tényállás szerint 1961-ben Algériában egy francia katonai bíróság dezertálás és szándékos emberölés büntette miatt távollétében bűnösnek mondta ki és halálbüntetésre ítélte az idegenlégióban szolgáló, német állampolgárságú Klaus Bourquaint. Az említett bíróság bizonyítottnak tekintette azt, hogy Bourquain, amikor megpróbált dezertálni, lelőtt egy szintén német állampolgárságú másik idegenlégióst, aki meg akarta akadályozni a szökését. Bourquain, aki a Német Demokratikus Köztársaságba menekült, sohasem jelent meg e bíróság előtt. A katonai bíraskodásról szóló francia törvény 1961-ben hatályos szövege szerint Bourquain előkerülése esetén a büntetés nem lett volna végrehajtható, hanem a részvételével új eljárást kellett volna indítani, és a büntetés esetleges kiszabása ennek az eljárásnak a kimenetelétől függött volna.⁶¹²

A katonai bíróság ítéletét követően sem Algériában, sem Franciaországban nem folytattak büntetőeljárást Bourquainnal szemben. 2002-ben azonban a regensburgi ügyészség arra irányuló lépéseket tett, hogy Bourquaint az Algériában elkövetett

⁶⁰⁹ C-150/05. ítélet [40]-[53]

vö.: BATTÁ Júlia Dóra, *A tagállami bíróságok hivatalból kötelezettségei a párhuzamos eljárásokban*, In: SZÜCS LÁSZLÓNÉ SISKÁ Katalin; TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga VI.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2021, 32-43.

⁶¹⁰ C-150/05. ítélet [54]-[61]

⁶¹¹ Staatsanwaltschaft Regensburg kontra Klaus Bourquain C-297/07. sz. ügy

⁶¹² A Bíróság C-297/07. sz. ügyben 2008. december 11. napján meghozott ítéletének Kúria által közzétett összefoglalója <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/c-29707-sz-ugy> (letöltés: 2026. 05. 09.)

bűncselekmény miatt Németországban elítélik. Amikor Németországban az új eljárást megindították, az 1961-ben kiszabott büntetés nem volt végrehajtható Franciaországban, egyrészt mivel a büntetés elévült, másrészt mert Franciaország az algériai eseményekkel kapcsolatban közkegyelmet biztosító törvényt hirdetett ki.⁶¹³

A Landgericht Regensburg az eljárást felfüggesztette, és előzetes döntéshozatal céljából azon kérdést terjesztette a Bíróság elé, hogy: „A tilalom, amely szerint az ellen a személy ellen, akinek a cselekményét a Szerződő Felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Fél területén büntetőeljárást indítani, abban az esetben is érvényesül-e, ha az e személlyel szemben kiszabott büntetést az ítélet meghozatalának helye szerinti állam joga értelmében soha nem lehetett végrehajtani?”⁶¹⁴

A Bíróság ítéletében a kérdésre azt a választ adta, hogy a *ne bis in idem* elve alkalmazandó az olyan büntetőeljárásra, amelyet az egyik szerződő államban olyan cselekmény miatt indítottak, amely miatt a vádlottat egy másik szerződő államban már jogerősen elítélték, akkor is, ha az elítélés helye szerinti állam joga alapján a vádlottal szemben kiszabott büntetés olyan eljárásjogi sajátosságok miatt, mint amilyenek az alapeljárásban szerepelnek, sohasem volt közvetlenül végrehajtható.⁶¹⁵

IX.1.2. A ne bis in idem elvének érvényesülése párhuzamos közigazgatási- és büntetőeljárások esetén

Egyes tagállamokban bizonyos jogsértéseket mind közigazgatási, mind büntetőjogi szankciók kísérnek vagy kísérhetnek. Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata szerint azonban az egyes eljárások megítélése szempontjából nem a nemzeti jog szerinti formális besorolásnak, hanem az adott eljárás és szankció tényleges jogi jellegének van meghatározó jelentősége. Ennek megfelelően – céljától és funkciójától függően – a közigazgatási eljárás is minősülhet büntető jellegűnek.⁶¹⁶

Az Európai Unió Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága egyaránt kimondta, hogy amennyiben valamely közigazgatási eljárás büntető jellegűnek minősül, úgy ugyanazon történeti tényállás alapján további büntetőeljárás főszabály szerint nem

⁶¹³ C-297/07. sz. ügy összefoglalója, i.m.

⁶¹⁴ C-297/07. ítélet [26]

⁶¹⁵ C-297/07. ítélet

⁶¹⁶ ELEK, Balázs, *Administrative and criminal proceedings in reflection of the principle of ne bis in idem*, Usaglasavanje pravne regulative sa pravnim tekovinama (acquis communautaire) Evropske Unije – stanje u Bosni i Hercegovini i iskustva drugih. Banja Luka, Istrazivacki Centar, 2018, 94-103.

folytatható le. Ilyen esetben a tagállami bíróságoknak, illetve hatóságoknak hivatalból kell vizsgálniuk a *ne bis in idem* elvének érvényesülését, amelynek körében elsősorban azt kell megítélniük, hogy az adott ügyben született-e már olyan végleges döntés, amely büntető jellegű eljárás eredményének tekinthető.⁶¹⁷

Ahogy azt a fejezet elején is láthattuk, a kettős eljárás tilalmának elvébe ütközést számos európai dokumentum rögzíti. Ennek megfelelően az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga e körben következetesen abból indul ki, hogy a *ne bis in idem* elvének érvényesülése nem kerülhető meg pusztán azáltal, hogy a tagállami jogalkotó valamely szankciót formálisan közigazgatási jogi eszközként szabályoz.⁶¹⁸ Ezért tagállami bíróságoknak a különböző eljárások jogi természetét hivatalból, az autonóm európai mércék alapján szükséges értékelniük, és nem indulhatnak ki kizárólag a nemzeti jog szerinti elnevezésből.⁶¹⁹

A fentiek alapján tehát a nemzeti bíróságokra ebben a körben az a feladat hárul, hogy hivatalból megvizsgálják az ügy természetét és összehasonlítsák a megindított különböző eljárások jogi jellegét annak érdekében, hogy a *ne bis in idem* elve ne sérüljön. A hivatalbóli vizsgálati kötelezettség ebben az összefüggésben az eljárás tisztességének és a kettős eljárás tilalmának garanciális biztosítékeként jelenik meg.⁶²⁰

A következőkben az ebből fakadó tagállami kötelezettségeket vizsgálom meg közelebbről az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogából vett fontosabb példákon keresztül.

IX.1.2.1 Kettős közigazgatási- és büntetőeljárások az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

A és B kontra Norvégia

2016-ban az EJEB eltért korábbi ítélkezési gyakorlatától, és jelentősen szűkítette a *ne bis in idem* elv alkalmazási körét azokban az esetekben, amikor ugyanazon cselekmény miatt kettős büntető- és közigazgatási eljárás van folyamatban. A Szerződő Államok erőteljes nyomására az *A és B kontra Norvégia* kettős ellenőrzési rendszerének védelme

⁶¹⁷ BATTÁ, *The Ex Officio...*, i.m. 164-167.; BATTÁ, *The Principle...* i.m. 6.-7.

⁶¹⁸ ELEK, Balázs: *The NE BIS IN IDEM Principle in the Aspect of Criminal Punishment*, Revista Facultatii De Drept Oradea. Journal of The Faculty Of Law Oradea, Publicatie bianuala 1/2019., 35-44.

⁶¹⁹ BATTÁ, *The Principle...* i.m. 6-7.

⁶²⁰ BATTÁ, *The Ex Officio...*, i.m. 164-167.

érdekében a nagykamara újradefiniálta a *bis* fogalmát, és elismerte, hogy bizonyos körülmények között a büntetőeljárások és a közigazgatási eljárások kombinációja nem minősül kétszeres értékelésnek és így nem sérti az EJEE 7. jegyzőkönyvének 4. cikkét.⁶²¹

Az EJEB kimondta ebben a körben, hogy ha a kettős eljárás „kiegészítő válasz a szociálisan sértő magatartásra”, és integrált módon kombinálva „koherens egész” alkotna a bűncselekmény különböző vonatkozásainak kezelésére, akkor ezeket egyetlen eljárás részének lehetne tekinteni, ami így nem okozza a *ne bis in idem* elvének megsértését.⁶²² Ennek alkalmazhatósága érdekében az EJEB előírta, hogy a két eljárás csoport „érdemben és időben kellően szoros kapcsolatban álljon”, és felsorolta azokat a tényezőket, amelyek meghatározzák, hogy van-e ilyen szoros kapcsolat közöttük.⁶²³

Tartalmát tekintve az EJEB álláspontja szerint a kettős eljárásnak a következő négy feltételnek kell megfelelnie:

- Kiegészítő célokat követnek, és így nemcsak *in abstracto*, hanem *in concreto* is foglalkoznak az érintett társadalmi visszaélések különböző aspektusaival;
- Jogi és gyakorlati szempontból egyaránt előreláthatóak a következményei ugyanazon kifogásolt magatartásnak;
- Lehetőség szerint elkerülik a bizonyítékok összegyűjtésének és értékelésének minden kettőződését;
- Olyan kiegyenlítési mechanizmust hoztak létre, amelynek célja annak biztosítása, hogy az első eljárásban kiszabott szankciót a második eljárás során figyelembe vegyék, így a kiszabott büntetések teljes összege arányos legyen.⁶²⁴

Bár nem szükséges az eljárások egyidejű lebonyolítása, és az eljárás rendje nem releváns, az anyagi kontextus mellett fontos a szoros időbeli kapcsolat megléte is.⁶²⁵

Az EJEB fenti határozatból egyértelműen kitűnik, hogy e feltételek teljesülésének vizsgálata olyan követelmény, amelyet az illetékes hatóságoknak és bíróságoknak hivatalból kell megvizsgálniuk.⁶²⁶

⁶²¹ ECtHR (Grand Chamber), 15 November 2016, *A and B v. Norway*, Appl. no. 24130/11 and 29758/11. paragraph 139

⁶²² ECtHR *A and B v. Norway* ügy 121

⁶²³ LASAGNI – MIRANDOLA, *The European...*, i.m. 127-128.

⁶²⁴ LASAGNI – MIRANDOLA, *The European...*, i.m. 128.

⁶²⁵ BATTA, *The Principle...* i.m. 7.

⁶²⁶ ECtHR *A and B v. Norway* ügy 132

Nodet kontra Franciaország

Az A és B határozatot erős bírálatok érték, mivel egyesek szerint aláássa a *ne bis in idem* elv által biztosított védelmet, és a határozat kritériumai a kettős büntető- és közigazgatási eljárások összeegyeztethetőségének meghatározására gyakran kétértelműek és nehezen alkalmazhatók gyakorlatban, ez pedig könnyen önkényes eredményekhez vezethet.⁶²⁷

Míg az *A és B ügyben* az EJEB a szankciók eltérő céljára és a bűncselekmény egyéb elemeire, nevezetesen annak vétkes jellegére hivatkozott,⁶²⁸ a *Nodet kontra Franciaország ügyben* már a bűncselekmény által védett jogi érdeket értékelte az eljárás kiegészítő jellegének meghatározása során.⁶²⁹ Ebben az ítéletben az EJEB kimondta azt is, hogy kettős eljárás esetén a tagállamoknak bizonyítaniuk kell, hogy szoros időbeli és anyagi kapcsolat áll fenn az egyedi eljárások között. Ez utóbbi esetben pedig hivatalból kell megvizsgálni, hogy az EJEB által meghatározott követelmények alkalmazandók-e.⁶³⁰

E körben is érvényes tehát az a korábban az Európai Unió Bíróságának a kettős büntetőeljárásokkal kapcsolatos gyakorlata elemzésénél is rögzített elv, miszerint az egyes esetek jogi megítélését nem a nemzeti osztályozásuk, hanem az esetek jogi jellege határozza meg.⁶³¹

IX.1.2.2 Kettős közigazgatási- és büntetőeljárások az Európai Unió Bíróságának esetjogában

Akerberg Fransson ügy

A párhuzamos közigazgatási és büntetőeljárás az EUB gyakorlata alapján sem lehetséges, amennyiben a korábbi közigazgatási eljárás büntető jellegű volt. Ilyen esetekben a bíróságnak vagy a közigazgatási hatóságnak kell hivatalból megvizsgálnia a *ne bis in idem* elve alapján azt, hogy a kérdéses ügyben született-e már végleges döntés. Az EUB gyakorlata szerint e körben a nemzeti bíróságokat nem köti az ügyész, a védő

⁶²⁷ LASAGNI – MIRANDOLA, *The European...*, i.m. 128.

⁶²⁸ ECtHR A and B v. Norway ügy 144

⁶²⁹ ECtHR, 6 June 2019, *Nodet v. France*, Appl. no. 47342/14 paragraph 48

⁶³⁰ BATTÀ, *The Principle...* i.m. 7-8.

⁶³¹ ELEK: *Administrative...*, i.m. 94-103.

vagy a vádlott indítványa, hanem hivatalbóli feladatuk mérlegelni az ügy természetét és összehasonlítani a különféle eljárások jogi jellegét.⁶³²

Az egyik legismertebb büntetőügy az Európai Unió Bírósága előtt, amelyben elsősorban a párhuzamos büntető- és közigazgatási eljárások megengedhetőségéről döntött, az *Akerberg Fransson kontra Svédország ügy*.⁶³³ A döntés azért is jelentős, mert az Európai Unió Bírósága ebben az ítéletében emelte ki azokat a körülményeket, amelyeket párhuzamos közigazgatási- és büntetőeljárások esetén a nemzeti bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia a saját eljárásában.⁶³⁴

Az a svéd alapeljárás tényállásának lényege szerint Akerberg Franssont különösen súlyos adóbűncselekmények miatt állították a Haparanda helyi bíróság elé. Azzal vádolták, hogy a 2004. és 2005. évi adóbevallásában olyan hamis információkat tüntetett fel, amelyek a nemzeti államkassza jövedelemadó és az általános forgalmi adó kivetésével összefüggő jelentős bevételkiesését eredményezte. A fentiek miatt Akerberg Fransson ellen is eljárást indítottak a 2004 októberétől 2005 októberéig tartó elszámolási időszakokra vonatkozó munkáltatói hozzájárulások elmulasztása miatt. A vád szerint a bűncselekmények súlyosnak tekintendők, egyrészt azért, mert jelentős összegekre vonatkoztak, másrészt pedig, mert szisztematikusan, széles körben elkövetett bűncselekmény részeként valósultak meg.⁶³⁵

A kérdést előterjesztő svéd bíróság előtt az a kérdés merült, hogy el kell-e utasítani a Fransson úr ellen felhozott vádak az alapon, hogy ugyanezen cselekmények miatt más eljárásokban már alkalmaztak vele szemben szankciót, tekintettel arra, hogy a kétszeres büntetés sértene az EJEE 7. jegyzőkönyvének 4. cikkét és a Charta 50. cikkét.

Az EUB ítéletében a feltett kérdés kapcsán akként határozta meg e körben a nemzeti bíróságok felelősségét, hogy: „Három kritérium releváns annak értékelése szempontjából, hogy az adóbüntetések büntető jellegűek-e. Az első kritérium a *bűncselekmény jogi minősítése* a nemzeti jog szerint, a második a *bűncselekmény jellege*, a harmadik pedig a *büntetés jellege és súlyosságának mértéke*, amelyet az érintett személy elszenvedhet.”⁶³⁶

Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata szerint a kérdést előterjesztő tagállami bíróság feladata e kritériumok fényében, hogy az adóbírságok és a büntetőjogi szankciók

⁶³² BATTÁ, *The Principle...* i.m. 8.

⁶³³ C-617/10 Hans Akerberg Fransson

⁶³⁴ BATTÁ, *The Principle...* i.m. 8.

⁶³⁵ BATTÁ, *The Principle...* i.m. 8.

⁶³⁶ C-617/10 Akerberg Fransson ügy; C-489/10 Bonda ügy 37

nemzeti jog által előírt kombinációját megvizsgálja a nemzeti normákhoz viszonyítva, és meghatározza, hogy a kombinációjuk ellentétes lehet-e *ne bis in idem* elvével, illetve a fennmaradó büntetések hatékonyak, arányosak és visszatartó erejűek-e.⁶³⁷

Az EUB ezért azt mondta ki ezzel összefüggésben, hogy a Charta 50. cikkében meghatározott *ne bis in idem* elv nem zárja ki, hogy egy tagállam a hozzáadottérték-adó területén a bevallási kötelezettségek be nem tartásának ugyanazon cselekményei miatt egymás után adóbírságot és büntetőjogi szankciót is kiszabjon, amennyiben az első (közigazgatási) büntetés nem büntető jellegű. Ennek a kérdésnek az eldöntése pedig a tagállami bíróság feladata.⁶³⁸

Az EUB ítélezési gyakorlatából tehát egyértelműen kiderül, hogy annak a megállapítása, hogy az első (közigazgatási) szankció büntető jellegű volt-e, az a nemzeti bíróságokat terhelő olyan kötelezettség, melynek hivatalból kell eleget tenniük.⁶³⁹

IX.2. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK ÉS AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK A TISZTESÉGES ELJÁRÁS RÉSZJOGOSÍTVÁNYAIHOZ KAPCSOLÓDÓ TOVÁBBI ESETJOGA

Az előzőekben áttekintettük a tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségeinek érvényesülését a párhuzamos eljárások körében, mind a több tagállamot érintő büntetőeljárások, mind pedig a közigazgatási és büntetőeljárások együttes alkalmazása esetén. A bemutatott esetjog alapján jól látható, hogy a bíróság hivatalbóli fellépése ezekben az esetekben elsősorban az eljárás tisztességének, és főként a *ne bis in idem* elvének garanciális biztosítékeként jelenik meg.

Ugyanakkor a bíróság hivatalbóli kötelezettségei nem kizárólag a párhuzamos eljárások tilalmához kapcsolódnak. A tisztességes eljárás követelményének érvényesülése számos további olyan eljárási helyzetet is magában foglal, amelyekben a bíróság a felek indítványától függetlenül köteles biztosítani az eljárási garanciák tényleges érvényesülését. A hivatalbóliség ilyen esetekben sem az anyagi igazság feltárásának eszközeként jelenik meg, hanem a tisztességes eljáráshoz való jog egyes részgaranciáinak biztosítását szolgáló eljárásjogi felelősség megnyilvánulásaként.

Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga e körben is meghatároz olyan minimumstandardokat, amelyek a tagállami bíróságok

⁶³⁷ BANA Imre, A „*ne bis in idem*” elv érvényesülése közigazgatási szankció és büntetőeljárás egyidejű alkalmazása során. In: Új magyar közigazgatás, 10. évf. 2. szám, 2017, 39.

⁶³⁸ C-537/16 Garlson ügy, C-524/15 Luca Menci ügy

⁶³⁹ BATTA, *The Principle... i.m.* 8-9.; BATTA, *The Ex Officio..., i.m.* 164-167.

számára hivatalbóli kötelezettségeket keletkeztethetnek. A következőkben ezért ezen esetjog legfontosabb példáit vizsgálom meg.⁶⁴⁰

IX.2.1. A hivatalbóli eljárás elve és az ártatlanság védelmének kapcsolata a tagállami eljárásokban

A tisztességes eljárás egyes részjogosítványai közül a hivatalbóliság elvének érvényesülése és a bizonyítási eljárás szempontjából különös jelentőséggel bír az ártatlanság védelme, ezért e helyen az ehhez kapcsolódó európai esetjog egyes megállapításait indokolt kiemelni.

Az ártatlanság védelme a büntetőeljárások egyik legfontosabb garanciális alapelve, amelyből a büntetőeljárások során bizonyítási követelmények, szabályok is következnek. Az ártatlanság védelméből az következik ugyanis, hogy a büntetőeljárásban a bíróság csak azon tényeket értékelheti határozatában, amelyeket a bizonyítási eljárás során kellően, minden kétséget kizáróan alátámasztottak, a bizonyítási eljárás követelményeinek, garanciáinak megtartása mellett. Az ártatlanság védelméből fakadó másik következmény a vádló kötelessége bizonyítani a vádlott bűnösségét. Ez azt is jelenti, hogy ha a büntetőeljárás során minden kétséget kizáróan nem bizonyítható, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekményt a vádlott követte el, a bűnösségét nem lehet megállapítani, és a bíróságnak a vádlottat bizonyítottság hiányában fel kell mentenie.⁶⁴¹

Az uniós jog szintjén 2016-ban fogadtak el egy irányelvet az ártatlanság védelmének és a büntetőeljárásban a tárgyaláson való részvétel jogának egyes szempontjainak megerősítéséről (a továbbiakban: Irányelv).⁶⁴² Az EJE 6. cikkében rögzített tisztességes eljáráshoz való jog pedig szintén magában foglalja az ártatlanság védelmét is. Kimondja, hogy: „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.”⁶⁴³

Az uniós Irányelv a korábbiaknál szélesebb körű garanciákat kínál, megtiltva például az állami hatóságoknak, hogy nyilvános nyilatkozataikban, döntéseikben vagy a

⁶⁴⁰ NAGY Anita, *Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata (I. rész)*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXVIII., 2010, 348-351.

BATTA, *The Principle... i.m.* 9.

⁶⁴¹ FANTOLY Zsanett – GÁCSI Anett Erzsébet: *Eljárási büntetőjog, statikus rész*. Szeged, Iurisperitus Bt., Szeged, 2013, 74, 204.

⁶⁴² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

⁶⁴³ Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 2.

média tájékoztatásában a gyanúsítottat vagy vádlottat bűnösségük megállapításáig bűnösnek tüntessék fel. Az Irányelv Preambuluma több helyen is rögzíti, hogy az Irányelv az EJEE-ben rögzített és az EJEB ítélkezési gyakorlatában tükröződő értelmezésre, továbbá az Alapjogi Chartában rögzített jogosultságokra támaszkodik.⁶⁴⁴ Ennek oka többek között az a tény, hogy az EJEB kiterjedt gyakorlattal rendelkezik az ártatlanság vélelmével kapcsolatban. Kimondta a 6. cikk 2. pontjának sérelmét például a *Lamanna kontra Ausztria ügyben*, mivel a kérelmező jogerős felmentését követően a bíróságok a kártérítési eljárásban megállapították, hogy a kérelmezővel szembeni gyanú továbbra is fennáll.⁶⁴⁵

Az EJEB a *Pándy kontra Belgium ügyben* szintén megállapította az ártatlanság vélelmének megsértését is, mivel a nyomozási bíró a bűnügyi nyomozati szakasz végén a vádlottakat hírhedt sorozatgyilkosokhoz hasonlította. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy ez a kijelentés lényegében tekinthető a bűnösség megállapításának is, amely előre azt sugallja a nyilvánosság számára, hogy a vádlott bűnös, és akár előrevetítheti az ügyben eljáró bíró döntését is.⁶⁴⁶

A *Grabchuk kontra Ukrajna ügyben* az EJEB azt rögzítette, hogy sérül az ártatlanság vélelme, amennyiben a büntetőeljárást részben bizonyítottság hiányában, részben pedig a gondatlan cselekmények elévülése miatti megszüntető határozatában a bíróság olyan megfogalmazást használ, amely egyértelműen kimondja, hogy a vádlott követte el a bűncselekményt.⁶⁴⁷

A fentiekén kívül számos olyan eset van, amelyben az EJEB az ártatlanság vélelmével foglalkozik. Ez jelen dolgozat szempontjából azért jelentős, mert az ártatlanság vélelme a tisztességes eljárásnak kiemelten fontos részgaranciája, és az EJEB által e tekintetben megállapított követelmények érvényesítése szintén hivatalbóli kötelessége a nemzeti bíróságoknak.⁶⁴⁸

⁶⁴⁴ RÓTH Erika, *Irányelv az ártatlanság vélelméről*. Miskolci Jogi Szemle, 12. évfolyam, különszám, 2017. 96.

⁶⁴⁵ ECtHR, 10 July 2001, *Lamanna v Austria*, Appl. no. 28923/95.

⁶⁴⁶ ECtHR, 21 September 2006, *Pándy v Belgium*, Appl. no. 13583/02.

⁶⁴⁷ ECtHR, 21 September 2006, *Pándy v Belgium*, Appl. no. 13583/02.

⁶⁴⁸ BATTA, *The Principle... i.m.* 10-11.

IX.3. RÉSZÖSSZEGZÉS A TAGÁLLAMI BÍRÓSÁGOK HIVATALBÓLI KÖTELEZETTSÉGEIRŐL

Összefoglalóan megállapítható, hogy a tagállami bíróságok hivatalbóli kötelezettségei az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában elsősorban a tisztességes eljárás garanciális követelményeinek érvényesüléséhez kapcsolódnak. A bemutatott ítélkezési gyakorlat alapján jól látható, hogy a hivatalbóliság elve az európai büntető igazságszolgáltatásban sem kizárólag a bizonyítás aktív bírói alakításában jelenik meg, hanem sokkal inkább olyan eljárásjogi garanciaként, amelynek célja az alapvető jogok és az eljárás tisztességének biztosítása.

A több tagállamot érintő párhuzamos büntetőeljárások, valamint a közigazgatási- és büntetőeljárások együttes alkalmazásának esetei jól szemléltetik, hogy a tagállami bíróságoknak hivatalból kell vizsgálniuk az olyan eljárási akadályokat, mint a *ne bis in idem* elvének érvényesülése. Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata e körben egyértelművé teszi, hogy a nemzeti bíróságokat nem kötik a felek indítványai vagy jogi álláspontjai, hanem saját eljárásukban hivatalból kötelesek értékelni az érintett eljárások jogi természetét, valamint azt, hogy fennállnak-e az uniós jogból fakadó eljárási korlátok.⁶⁴⁹

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga is arra mutat rá arra, hogy a bíróság hivatalbóli kötelezettségei a tisztességes eljárás részgaranciáinak érvényesülése körében meghatározó jelentőséggel bírnak. Az olyan alapvető jogok, mint a szabadsághoz és biztonsághoz való jog, az ártatlanság vételeme, a védelemhez való jog vagy a törvény nélküli büntetés tilalma nem tehetők a felek eljárási aktivitásától függővé. A tisztességes eljárás követelményeinek biztosítása ezért a tagállami bíróságok önálló, hivatalból érvényesítendő kötelezettségeként jelenik meg.⁶⁵⁰

Mindez tehát nem csupán az egyes államok saját büntető igazságszolgáltatási rendszerén belül bír jelentőséggel, az Európai Unión belül ugyanis a személyek szabad mozgásához és tartózkodásához való jog, valamint a határokon átnyúló bűnözés – különösen a kibertérben megvalósuló bűncselekmények és más transznacionális deliktumok – következtében a tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei egyre gyakrabban kerülnek egymással kapcsolatba. Ez szükségképpen felértékeli a tagállamok közötti együttműködés, valamint a kölcsönös bizalom és kölcsönös elismerés elvének jelentőségét, hiszen a több államot érintő ügyekben a tagállami hatóságoknak és

⁶⁴⁹ BATTA, *The Principle... i.m.* 11.; BATTA, *The Ex Officio..., i.m.* 167-168.

⁶⁵⁰ BATTA, *The Principle... i.m.* 11.; BATTA, *The Ex Officio..., i.m.* 167-168.

bíróságoknak egyre gyakrabban kell figyelembe venniük más államok büntetőeljárási döntéseit és jogi megoldásait.⁶⁵¹

Ugyanakkor az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga abban az esetben is meghatározó jelentőséggel bír, amikor az adott ügy közvetlenül nem kapcsolódik több tagállam igazságszolgáltatásához. A büntetőeljárási rendszerek sokszínűsége és a tagállami eljárásjogi autonómia fennmaradása mellett ugyanis különös jelentősége van annak, hogy létezzenek olyan közös európai minimumstandardok, amelyek biztosítják a tisztességes eljárás alapvető garanciáinak valamennyi tagállamban történő érvényesülését anélkül, hogy ez a nemzeti büntetőeljárási rendszerek teljes egységesítését igényelné.

NEGYEDIK RÉSZ – ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK

X. A HIPOTÉZISEK ÉRTÉKELÉSE, KÖVETKEZTETÉSEK

X.1. AZ OFFICIALITÁS FUNKCIÓVÁLTOZÁSÁNAK FŐBB TENDENCIÁI

A dolgozatban vizsgált kérdések alapján is egyértelműen kirajzolódik, hogy a hivatalbóliság elve a büntetőeljárás egész rendszerét átható, meghatározó szervezőelv, amelynek jelentősége a büntetőeljárás valamennyi szakaszában és jogintézménye körében értelmezhető és vizsgálható.⁶⁵² Az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya ezért nem csupán a bizonyítás rendszerében, hanem a nyomozás, a jogorvoslatok, a jogerő utáni eljárások, sőt a büntetés-végrehajtás körében is releváns kérdésként jelenik meg. Erre figyelemmel a téma teljes körű feldolgozása szükségképpen meghaladta volna egyetlen értekezés kereteit.

A kutatásom során ezért nem az officialitás valamennyi megjelenési formájának kimerítő elemzésére vállalkoztam, hanem egy olyan, tudatosan kiválasztott *rendszer-tani metszet* vizsgálatára, amely különösen alkalmas az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyában bekövetkezett hangsúlyeltolódások feltárására. A vizsgált részterületek ugyan eltérő funkcióval és szabályozási logikával rendelkeznek, mégis közös sajátosságuk, hogy érzékletesen mutatják meg az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog egymáshoz való viszonyának átalakulását.

⁶⁵¹ vö.: BATTÁ, *The Principle...* i.m. 6.

⁶⁵² MÓRA, *A magyar...*, i.m. 20-21.

A kutatás célja éppen ezért nem pusztán az egyes jogintézmények és jogszabályi változások dogmatikai elemzése volt, hanem annak vizsgálata, hogy a büntetőeljárás rendszerében miként alakult át normatív szinten a bíróság hivatalbóli szerepfelfogása, és e változás mennyiben eredményezett tényleges szemléletváltást a jogalkalmazásban.

Az egyes vizsgált területek elemzése végül arra a következtetésre vezetett, hogy a büntetőeljárásban lezajló folyamatok nem írhatók le kizárólag az officialitás visszaszorulásaként vagy az ügyféli rendelkezési jog egyszerű tényeréseként. A feltárt tendenciák ennél összetettebb képet mutatnak: az officialitás egyes funkciói valóban szűkülnek, miközben más funkciói továbbra is meghatározó jelentőséggel bírnak. A vizsgált jogintézmények összességében ezért nem az officialitás megszűnését, hanem annak funkcióváltozását, valamint a hivatalbóliság és az ügyféli rendelkezési jog közötti egyensúly folyamatos „újra kalibrálását” rajzolják ki.

X.2. AZ OFFICIALITÁS ÉS AZ ÜGYFÉLI RENDELKEZÉSI JOG VISZONYÁNAK ÁTALAKULÁSA A BIZONYÍTÁSBAN – AZ ELSŐ HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

A kutatás első fő hipotézise arra irányult, hogy bár a hatályos büntetőeljárási szabályozás normaszöveg szintjén – különösen a bizonyítás szabályozása körében – az officialitás elvének visszaszorítása és ezzel párhuzamosan az ügyféli rendelkezési jog erősítése irányába mozdult el, mindez a joggyakorlatban nem eredményezte az officialitás elvének általános visszaszorulását.

A hipotézis abból a feltevésből indult ki, hogy a kodifikációs változások ellenére a korábbi szabályozáshoz kapcsolódó szemléleti elemek és jogalkalmazói rutinok tovább élnek a bírói gyakorlatban, így a bíróság szerepfelfogása több területen továbbra is őrzi a hivatalbóli igazságfeltárás hagyományos elemeit.⁶⁵³

A kutatás eredményei alapján az első fő hipotézis igazolást nyert, ugyanakkor a vizsgálat összetettebb képet rajzolt ki az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának átalakulásáról. A vizsgálat egyúttal arra is rámutatott, hogy az alapelvi szintű kodifikációs változások szükségszerűen gyorsabban mennek végbe, mint a bírói szerepfelfogás és jogalkalmazói szemlélet mélyebb átalakulása.

Mindez azonban nem pusztán a kodifikációs változásokkal szembeni ellenállásként vagy azok hiányos jogalkalmazói lekövetéseként értelmezhető, hanem sokkal inkább a

⁶⁵³ vö.: BATTÁ, *Finkey...*, i.m. 23.

kontinentális büntetőeljárási modellhez kapcsolódó, mélyebben rögzült bírói szerepfelfogás természetes továbbéléseként.

Ennek tükrében az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyában nem egyszerű visszaszorulási folyamat, hanem egy fokozatos átalakulás és újra rendeződés rajzolódik ki. A következőkben ezért külön pontokban kerül sor egyrészt a normaszövegszintű hangsúlyeltolódások, másrészt pedig az azokhoz kapcsolódó jogalkalmazói és szemléleti folyamatok összegző értékelésére.

X.2.1. A normaszintű változás megvalósulása

A kutatás eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy a hatályos Be. a hivatalbóliség elvéhez kapcsolódóan több ponton valódi szemléletváltást tükröző, normatív hangsúlyeltolódást valósított meg, amely az ügyféli rendelkezési jog előtérbe helyezésével a funkciómegosztás elvének a korábbi szabályozáshoz képest következetesebb érvényesülését teremtette meg.

E tendencia különösen hangsúlyosan jelenik meg a bizonyítás rendszerében. A Be. 164. §-ának szabályozása a korábbi eljárási modellekhez képest egyértelműbben telepíti a vád bizonyításának terhet a vádlóra, miközben a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége normatív értelemben szűkült. Ehhez szorosan kapcsolódik a megalapozatlanság szabályozásának átalakulása is. A Be. 593. § (4) bekezdése kifejezetten kizárja a megalapozatlanság jogkövetkezményeinek alkalmazását olyan esetben, amikor a felderítetlenség nyilvánvalóan a vádló mulasztására vezethető vissza. A szabályozás ezzel világosan jelzi, hogy a bizonyítás sikertelenségének következményeit a jogalkotó már nem kívánja automatikusan a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségével korrigálni. A szabályozás egészéből tehát egyértelműen kirajzolódik az a kodifikációs törekvés, amely a bíróság hivatalbóli igazságfeltáró szerepének korlátozásával párhuzamosan az ügyféli rendelkezési jogot és a felek eljárási felelősségét, ezen keresztül pedig a funkciómegosztást kívánta erősíteni.

A büntetőeljárás rendszer-jellegéből az is következik, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyában eszközölt hangsúlyeltolódások szükségszerűen túlmutatnak a bizonyítás szabályozásának körén. A büntetőeljárás ugyanis olyan összetett rendszerként működik, amelyben egy-egy, akár csekélynek tűnő alapvető változás is szükségképpen tovább gyűrűzik az eljárás valamennyi szakaszára és jogintézményére is.

Ennek megfelelően a bizonyítás szabályainak változása nyomán normatív hangsúlyeltolódás figyelhető meg a másodfokú eljárás rendszerében is. A másodfokú felülbírálat terjedelmét immár főszabály szerint a felek fellebbezésének tartalma jelöli ki, így az egyre inkább a felek rendelkezési jogához igazodó jogorvoslati modellként jelenik meg. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor például a teljes felülbírálat körében a részbeni megalapozatlanságot a másodfokú bíróságnak hivatalból ki kell küszöbölnie, valamint továbbra is fennmaradtak azok a hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek a tisztességes eljárás garanciális minimumát biztosítják, így különösen a kötelező hatályon kívül helyezési okok hivatalbóli vizsgálata, illetve a *favor defensionis* elvének érvényesülését szolgáló kötelezettségei körében.

Hasonló tendencia figyelhető meg a jogerő utáni eljárások rendszerében is. E körben az összbüntetési eljárás szabályozása különösen jól érzékelteti, hogy – a bíróság garanciális hivatalbóli kötelezettségei fenntartása mellett – a jogalkotó nagyobb szerepet kívánt biztosítani az ügyféli rendelkezési jognak, és következetesebben érvényesül a kérelemhez kötöttség elve. Ennek megfelelően a bíróság kizárólag a kérelemben megjelölt ítéletek összbüntetésbe foglalhatóságáról dönthet, eltérő jogi álláspontjáról az elítéltet nem tájékoztathatja és nyilatkoztathatja.

A kutatás eredményei alapján ezért egyértelműen megállapítható, hogy a hatályos Be. nem pusztán technikai vagy szerkezeti módosításokat vezetett be, hanem az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyát érintő valódi normatív hangsúlyeltolódást valósított meg. A jogszabályi alap tehát egyértelműen létrejött ahhoz, hogy a büntetőeljárás rendszerében a hivatalbóliság korábbi, domináns szerepe szűküljön, és ezzel párhuzamosan következetesebben érvényesüljön az ügyféli rendelkezési jog, és ezen keresztül a funkciómegosztás elve.

X.2.2. A jogalkalmazói szemlélet továbbélése és annak sajátosságai

A kutatás ugyanakkor azt is igazolta, hogy a normaszintű változások nem eredményeztek azonnali és teljes körű szemléletváltást a jogalkalmazásban. A vizsgált bírói gyakorlat alapján több területen továbbra is érzékelhetően jelen vannak azok a szerepfelfogási elemek, amelyek a bíróság elsődleges feladatául az anyagi igazság hivatalból való feltárását jelölik meg.

A vizsgált határozatok több esetben azt mutatták, hogy a bíróságok az indokolásban továbbra is olyan fordulatokat és érvelési sémákat alkalmaznak, amelyek a teljes körű

hivatalbóli igazságfeltárás, illetve – másodfokon – felülbírálat logikáját tükrözik, még akkor is, amikor a hatályos szabályozás már ettől eltérő eljárási modellt kíván érvényesíteni. A kutatás során vizsgált ügyek alapján a Be. 164. §-ára, illetve a Be. 593. § (4) bekezdésére alapított, a vádló bizonyítási mulasztását kifejezetten értékelő bírói érvelés továbbra is inkább kivételesnek tekinthető. A bíróságok a bizonyítást a gyakorlatban általánosságban továbbra is széles körben, vádlói indítvány hiányában is hivatalból veszik fel, még olyan esetekben is, amikor a szabályozás alapján elvileg lehetőség nyílna a vádlói mulasztás jogkövetkezményeinek alkalmazására.

Ennek részben az is magyarázata lehet, hogy a bizonyítás eredménye sok esetben nem látható előre teljes bizonyossággal, a bíróságnak pedig azon hivatalbóli kötelezettsége továbbra is fennáll, hogy a terhelt javára szolgáló bizonyítást hivatalból is lefolytassa. A kutatás ugyanakkor arra is rámutatott, hogy még azokban az esetekben is ritkán jelenik meg a Be. 593. § (4) bekezdésére alapított érvelés a másodfokú határozatokban, amikor a vádlói bizonyítás hiányossága egyértelműen azonosítható lenne.

A kutatás eredményei azonban arra világítottak rá, hogy e jelenség nem értelmezhető egyszerűen a kodifikációs változásokkal szembeni jogalkalmazói „ellenállásként”. A korábbi szemlélet továbbélése ennél lényegesen összetettebb folyamat, amely szorosan összefügg a kontinentális büntetőeljárási rendszerek hagyományos bírói szerepfelfogásával, valamint a bírói szocializáció és a jogalkalmazói rutin hosszú idő alatt kialakult sajátosságaival.

A bíróság hivatalbóli igazságfeltáró szerepe a kontinentális büntetőeljárási modellekben történetileg mélyen gyökerező szemléleti elem, amely a bírói gondolkodás alapstruktúráiban is megjelenik. Mivel a korábbi szerepfelfogás továbbélése bizonyos értelemben természetes velejárója minden olyan reformfolyamatnak, amely a büntetőeljárás alapvető szerkezetét érinti, a kodifikációs változások önmagukban nem képesek azonnal és teljes mértékben átalakítani ezt a jogalkalmazói szemléletet.

A kutatás egyik legfontosabb tanulsága éppen ezért az, hogy az alapvető szintű kodifikációs változások rendszerint gyorsabban végbe mennek, mint a jogalkalmazói szemlélet tényleges átalakulása, ezért a normaszintű hangsúlyeltolódás önmagában még nem eredményez automatikusan új típusú jogalkalmazói gyakorlatot. A bírói szerepfelfogás változása szükségképpen hosszabb, fokozatos és részben pszichológiai természetű folyamat, amelyben a korábbi jogalkalmazói rutinok, a szakmai szocializáció

és az igazságfeltáró szerepfelfogás hagyományos elemei továbbra is jelentős szerepet játszanak.

Álláspontom szerint ezért a joggyakorlatban tovább élő korábbi szemléleti elemek nem a szabályozás sikertelenségét vagy elutasítottságát bizonyítják, hanem sokkal inkább azt mutatják meg, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának átalakulása hosszabb távú, fokozatos fejlődési folyamatként értelmezhető, amelynek végleges irányát és tényleges tartalmát maga a bírói gyakorlat fogja kialakítani. A kutatás eredményei e körben arra is rámutatnak, hogy e folyamat tényleges mélysége és iránya várhatóan csak hosszabb időtávban, akár egy bírói generációváltás lezajlásának tükrében lesz teljeskörűen értékelhető, feltéve, hogy a jelenlegi szabályozási környezet tartósan fennmarad. Erre figyelemmel érdemes lehet a bizonyítás szabályainak változásához kapcsolódó joggyakorlatelemzést a későbbiekben megismételni, hogy felszínre kerüljenek a hosszabb távú tendenciák a jogalkalmazásban.

X.2.3. A hivatalbóliség garanciális érvényesülése a bizonyítás körében

A kutatás során igazolást nyert, hogy bár a hatályos szabályozás a bizonyítás általános rendszerében egyértelműen a felek aktivitására épül, azonosíthatók olyan eljárási területek, amelyek körében a bíróság hivatalbóli kötelezettségei továbbra is garanciális jelentőséggel bírnak.

A bizonyításhoz kapcsolódó speciális szabályok körében leginkább a tizennyolc éven aluli személyek részvételével zajló eljárások mutatják meg, hogy bizonyos eljárási helyzetekben a hagyományos kontinentális büntetőeljárási modellhez kapcsolódó bírói szerepfelfogás továbbra sem nélkülözhető. E körben ugyanis a büntetőeljárás általános céljai mellett olyan speciális elvek és szempontok is érvényesülnek, amelyek az eljárásban résztvevő kiskorú személyek életkori sajátosságaira, fokozott kiszolgáltatottságára és különleges igényére tekintettel fokozott garanciális követelményeket támasztanak. E követelmények érvényesülése nem tehető kizárólag a felek eljárási aktivitásától vagy bizonyítási indítványaitól függővé.

Ennek megfelelően e területen olyan speciális jogszabályi rendelkezések vannak érvényben, amelyek a bizonyítás körében a bíróság számára nem pusztán lehetőséget, hanem adott esetben kifejezett hivatalbóli kötelezettséget írnak elő. A bizonyítás felvételének módjára, terjedelmére és feltételeire vonatkozó speciális szabályok végső

során mind azt a célt szolgálják, hogy a kiskorú személyek jogainak és érdekeinek védelme az eljárás során ténylegesen érvényesülhessen.⁶⁵⁴

Az értekezés eredményei tehát e körben azt támasztják alá, hogy a bizonyítás terén az officialitás általános visszaszorulása mellett is vannak olyan területek, amelyek vonatkozásában a bíróságot hivatalbóli kötelezettségek terhelik, mivel ezen garanciális szabályok érvényesülése nem múlhat a felek indítványán.

X.2.4. Az officialitás funkcióváltása

A bizonyítás szabályainak és a bírói szerepfelfogás alakulásának vizsgálata során tett fenti megállapítások önmagukban is fontos következtetésekhez vezettek. A vizsgálat során tett megállapítások alapján az első fő hipotézis értékelése szempontjából azonban a kutatás legfontosabb eredménye nem az officialitás térnyerésének vagy visszaszorulásának mértékében ragadható meg.

A feltárt tendenciák ugyanis arra mutatnak, hogy a vizsgált folyamatok nem írhatók le az officialitás egyszerű térvészteként. Sokkal inkább az rajzolódott ki, hogy a büntetőeljárásban a hivatalbóliság funkciója alakul át: az anyagi igazság hivatalbóli feltárásához kapcsolódó szerepkör szűkülésével párhuzamosan felértékelődnek azok a hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek a tisztességes eljárás garanciális követelményeinek érvényesülését szolgálják. A hangsúly így fokozatosan a materiális igazság korlátlan hivatalbóli feltárásáról a büntetőeljárás garanciális törvényességének biztosítása felé tolódik el.

Az officialitás ezért a modern büntetőeljárásban nem megszűnőben lévő, hanem átalakuló elvként írható le. A hivatalbóliság továbbra is a büntetőeljárás meghatározó szervezőelve marad, azonban funkciója és megjelenési formája lényegesen differenciáltabb képet mutat, mint a korábbi eljárási modellekben. A kutatás eredményei alapján így a kérdés már nem elsősorban az, hogy milyen mértékben szorult vissza az officialitás a büntetőeljárás rendszerében, hanem az, hogy mely területeken maradnak továbbra is nélkülözhetetlenek azok a hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek a tisztességes eljárás garanciális minimumainak érvényesülését szolgálják. E kérdés vizsgálata képezte a második fő hipotézis értékelésének kiindulópontját.

⁶⁵⁴ BATTÁ, *Némajáték...*, i.m. 118.

X.3. AZ OFFICIALITÁS GARANCIÁLIS FUNKCIÓJA – A MÁSODIK HIPOTÉZIS ÉRTÉKELESE

A kutatás második fő hipotézisének alapját az a felismerés képezte tehát, hogy a büntetőeljárásban léteznek olyan eljárási garanciák és hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek érvényesülése nem tehető kizárólag a felek eljárási aktivitásától vagy indítványaitól függővé. Ebből következően a hivatalbóliság elvének visszaszorulása nem érvényesülhet korlátlanul a büntetőeljárás rendszerében, mivel annak további szűkítése már a tisztességes eljárás garanciális rendszerének sérelméhez vezethetne.

A második fő hipotézis központi kérdésévé azon eljárási területek és hivatalbóli bírói kötelezettségek azonosítása vált, amelyek körében az officialitás további visszaszorulása már a büntetőeljárás garanciális működését veszélyeztetné.

A kutatás során vizsgált jogintézmények és eljárási helyzetek elemzése alapján megállapítható, hogy a hivatalbóliság garanciális funkciói a büntetőeljárás több, egymástól eltérő szakaszában és szabályozási területén is azonosíthatók. A vizsgálat azt mutatta, hogy e kötelezettségek közös jellemzője nem az anyagi igazság feltárásának igénye, hanem a tisztességes eljárás alapvető követelményeinek biztosítása. Az alábbiakban ezért a kutatás során feltárt legfontosabb területek mentén foglalom össze a második fő hipotézis vizsgálatának eredményeit.

X.3.1. A másodfokú eljárás mint a két fő hipotézis metszéspontja

A másodfokú eljárás a kutatás két fő hipotézisének sajátos metszéspontján helyezkedik el, mivel annak vizsgálata különösen érzékletesen mutatta meg, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog a büntetőeljárásban nem egymást kizáró, hanem egymás mellett, eltérő intenzitással érvényesülő szervezőelvek.

A korlátozott felülbírálat szabályainak kiszélesítése egyértelműen az ügyféli rendelkezési jog erősödésének irányába mutat. A felülbírálat terjedelmét immár főszabály szerint a felek fellebbezésének – mint klasszikus ügyféli rendelkezési jogosultság – tartalma jelöli ki, így a másodfokú eljárás egyre inkább a felek rendelkezési jogához igazodó jogorvoslati rendszerként jelenik meg.⁶⁵⁵

A kutatás ugyanakkor arra is rámutatott, hogy ezzel párhuzamosan a másodfokú eljárásban is fennmaradtak azok a hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek – a felülbírálat terjedelmétől függően – egyrészt a másodfokú bíróság aktív korrigáló

⁶⁵⁵ vö.: HÁGER, *A korlátozott...*, i.m. 31.

szerepében, másrészt a tisztességes eljárás garanciáinak védelmében öltének testet. Így a másodfokú bíróságot teljes felülbírálat esetén a részleges megalapozatlanság hivatalbóli kiküszöbölésére vonatkozó kötelezettség terheli, míg korlátozott felülbírálat esetén is hivatalból köteles vizsgálni az abszolút eljárási szabálysértések fennállását, valamint a törvény által meghatározott egyéb garanciális jelentőségű kérdéseket. A másodfokú eljárás szabályozása így egyszerre tükrözi az ügyféli rendelkezési jog előtérbe kerülését, valamint azt a korábban bemutatott tendenciát, amely szerint az officialitás a büntetőeljárásban egyre inkább garanciális tartalommal telítődik.

X.3.2. A hatékony védelem követelménye körében érvényesülő garanciális officialitás

A tisztességes eljárás klasszikus részgaranciái közül az értekezés a védelemhez való jogot, illetve különösen a hatékony védelem követelményét választotta annak bemutatására, hogy a bíróságot e garanciák érvényesülése körében milyen hivatalbóli kötelezettségek terhelik.

Ennek legfőbb indoka, hogy az EJEB és az Alkotmánybíróság esetjogában is visszatérően megjelenő tétel, hogy a védelemhez való jog csak akkor tekinthető biztosítottnak, ha az nem pusztán formálisan, hanem ténylegesen és hatékonyan érvényesül. E szemléletet a hatályos Be. is kifejezetten átvette, amikor *expressis verbis* rögzítette a hatékony védelem követelményét. Mindezekből szükségszerűen következik, hogy e követelmény érvényesülése együtt jár olyan hivatalbóli bírói kötelezettségek fennmaradásával, amelyek biztosítják, hogy a védelemhez való jog gyakorlása ne válhasson pusztán formálissá.

Az elemzés e körben is azt támasztotta alá, hogy a bíróságot – még a funkciómegosztás elvéből fakadó korlátok között is – egyfajta garanciális örököségi kötelezettség terheli a védelemhez való jog tényleges érvényesülése felett. E kötelezettség dogmatikai alapja nem csupán a tisztességes eljárás általános követelményrendszeréből, hanem a *favor defensionis* elvéből is levezethető, és egyes esetekben aktív hivatalbóli fellépést is megkövetelhet, amennyiben ez szükséges a védelem gyakorlásának tényleges biztosításához.

Összességében a hatékony védelem követelményének elemzése jól szemléltette, hogy annak tényleges érvényesülésének biztosítása olyan garanciális minimumot jelent, amelynek érvényesülése nem tehető kizárólag a felek eljárási aktivitásától függővé. A kutatás eredményei ezért e területen egyértelműen alátámasztották a második fő

hipotézist: a modern büntetőeljárásban az officialitás egyik legfontosabb fennmaradó funkciója a tisztességes eljárás gyakorlati érvényesülésének biztosítása.⁶⁵⁶

X.3.3. Az előzetes bírósági mentesítés vizsgálata mint garanciális hivatalbóli kötelezettség

A kutatás a büntetéskiszabás körében az előzetes bírósági mentesítés vizsgálatát emelte ki annak bemutatására, hogy bizonyos kérdésekben a hivatalbóliség nem pusztán választható eljárási lehetőségként, hanem garanciális jelentőségű bírói kötelezettségként jelenik meg.

Az értekezés e körben abból indult ki, hogy az Alkotmánybíróság az előzetes bírósági mentesítés kapcsán a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság számára alkotmányos kötelezettségként kifejezett hivatalbóli vizsgálati kötelezettséget ír elő az előzetes mentesítés alkalmazhatóságának vizsgálata körében, mivel a szabályozás nem biztosította megfelelően az eljárási garanciák érvényesülését.

A vizsgálat eredményei ugyanakkor azt mutatták, hogy e hivatalbóli kötelezettség gyakorlati érvényesülése nem minden esetben következetes. Az értekezés empirikus kutatás keretében teljesszűően elemezte a Debreceni Ítéltáblán 2019–2020. években jogerősen befejezett azon ügyeket, amelyekben a bíróság végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztést szabott ki. A vizsgálat célja annak feltárása volt, hogy a bíróságok ezekben az ügyekben hivatalból vizsgálják-e az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és amennyiben azt nem alkalmazzák, rendelkeznek-e annak mellőzéséről.

A kutatás eredményei e körben egyértelmű hiányosságokat tártak fel. A vizsgált határozatok közel 60%-a ugyanis nem tartalmazott az előzetes bírósági mentesítésre vonatkozó rendelkezést. Mindez arra utal, hogy a garanciális jelentőségű hivatalbóli kötelezettség gyakorlati érvényesülése a vizsgált időszakban nem volt maradéktalanul biztosított.

A kutatás eredményei ugyanakkor azt is alátámasztották, hogy az officialitás garanciális funkciója a büntetéskiszabás körében továbbra is hangsúlyosan jelen van, hiszen az előzetes bírósági mentesítés vizsgálata olyan kérdés, amely nem tehető kizárólag az ügyféli aktivitástól függővé. E kötelezettség mögött ugyanis nem az anyagi igazság feltárásának igénye, hanem a terhelt jövőbeli jogi helyzetét érintő garanciális

⁶⁵⁶ vö.: BATTÁ, *Vízre hulló...*, i.m. 481-481.

szempontok állnak. Az officialitás e körben nem pusztán választható eljárási technika, hanem olyan garanciális kötelezettség, amelynek következetes érvényesülése a tisztességes eljárás biztosításának részét képezi.

Az előzetes bírósági mentesítés gyakorlati vizsgálata egyúttal arra is rámutatott, hogy e hivatalbóli kötelezettség alkotmánybírósági deklarálása önmagában még nem feltétlenül garantálja annak egységes és következetes gyakorlati érvényesülését. Ez felvetheti annak megfontolását is, hogy a hivatalbóli vizsgálati kötelezettség – garanciális jelentőségére tekintettel – a jövőben tételes jogi szinten is kifejezettebb szabályozást kapjon.

Kiemelést érdemel ugyanakkor, hogy a kutatás eredményei a vizsgált időszak bírói gyakorlatát tükrözik, ezért indokolt lehet a kutatás későbbi megismétlése is annak vizsgálata érdekében, hogy az időközben esetlegesen bekövetkezett jogalkalmazói változások mennyiben érintették e hivatalbóli kötelezettség gyakorlati érvényesülését.

X.3.4. Az officialitás differenciált jelenléte a jogerő utáni eljárásokban

A kutatás – a korábban bemutatott – tudatos *rendszeres metszet* kialakításának megfelelően nem kizárólag a büntetőeljárás rendes szakaszaira, hanem a jogerő utáni eljárások rendszerére is kiterjedt. E terület vizsgálata különösen alkalmas annak szemléltetésére is, hogy egy látszólag csekély alapvető hangsúlyeltolódás miként gyűrűzik végig a büntetőeljárás összetett rendszerén, így a jogerőt követően miként alakul át az officialitás szerepe, és milyen körben maradnak fenn a bíróság garanciális hivatalbóli kötelezettségei.

A jogerő utáni eljárásokban emellett különösen érzékletesen figyelhető meg az officialitás differenciálódása is, hiszen e körben a hivatalbóliság már egyértelműen nem a klasszikus értelemben vett igazságfeltáró funkcióhoz kapcsolódik, hanem sokkal inkább garanciális és korrekciós szerepkörben jelenik meg. Az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya ezért a jogerőt követően sem írható le kizárólag az egyik vagy másik elv dominanciájával.

Az értekezés e körben az összbüntetési eljárást emelte ki részletesebb vizsgálat tárgyául. Ennek indoka egyrészt az volt, hogy az összbüntetés sajátos módon kapcsolódik a büntetéskiszabás kérdésköréhez is, emellett kifejezetten alkalmas annak bemutatására is, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog a jogerő utáni eljárásokban sem egymást kizáró, hanem egymás mellett, eltérő intenzitással érvényesülő szervezőelvek.

A kutatás eredményei a részhipotézist e körben is egyértelműen alátámasztották. A vizsgálat alapján ugyanis a jogerő utáni eljárások rendszerében is érzékelhető a kérelemhez kötöttség erősödése és a bíróság hivatalbóli mozgásterének szűkülése. Ennek egyik markáns megnyilvánulása, hogy a bíróság már nem nyújthat hivatalból eligazítást a megfelelő tartalmú kérelem előterjesztéséhez. A szabályozás és a jogalkalmazás e körben egyértelműen az ügyféli rendelkezési jog és a felek eljárási felelősségének erősödése irányába mozdult el.⁶⁵⁷

Az officialitás ugyanakkor e körben sem szorul teljesen háttérbe. A kutatás azt is igazolta, hogy bizonyos kérdésekben továbbra is fennmaradtak olyan hivatalbóli bírói kötelezettségek, amelyek elsődlegesen a terhelt számára kedvezőbb jogi helyzet biztosítását szolgálják. Ez különösen jól megfigyelhető a Btk. 2. § (2) bekezdésben rögzített kedvezőbb büntető törvény alkalmazásának körében, amely továbbra is hivatalbóli bírói feladatként jelenik meg. E kötelezettség fennmaradása jól mutatja, hogy a jogerő utáni eljárásokban a hivatalbóliság már nem általános igazságfeltáró feladatként, hanem elsősorban garanciális korrekciós mechanizmusként működik. Az összbüntetés szabályozása így valóban egyszerre tükrözi az officialitás elvének részleges visszaszorulását és annak tovább élő garanciális funkcióját.⁶⁵⁸

Összességében a jogerő utáni eljárások vizsgálata is azt támasztotta alá, hogy a bíróság hivatalbóli szerepe a modern büntetőeljárás rendszerében elsődlegesen már nem általános igazságfeltáró funkcióként jelenik meg. A kutatás eredményei e területen is megerősítették a második fő hipotézist, mivel rámutattak arra, hogy bizonyos, a terhelt számára kedvezőbb jogi helyzet biztosítását szolgáló kérdésekben a hivatalbóli bírói kötelezettségek továbbra sem nélkülözhetők.⁶⁵⁹

X.3.5. Az európai minimumstandardok és az officialitás garanciális funkciója

A kutatás második fő hipotézisének vizsgálata során az európai esetjog elemzése további megerősítést adott annak a következtetésnek, hogy az officialitás garanciális funkciója nem kizárólag a hazai szabályozás sajátossága, hanem e megközelítés a modern európai büntetőeljárási modellekben is meghatározó jelentőséggel bír. Az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga ugyanis több olyan

⁶⁵⁷ vö.: DORANG, *Az összbüntetés...*, i.m. 243-244.

⁶⁵⁸ BATTA, *Kié az utolsó...*, i.m. 6-8.

⁶⁵⁹ vö.: BATTA, *Az összbüntetés...* i.m. 5-18.

eljárási helyzetet azonosít, amelyekben a tisztességes eljárás érvényesülése szükségképpen hivatalbóli bírói kötelezettségeket hív életre.⁶⁶⁰

A kutatás eredményei alapján e minimumstandardok közös sajátossága annak felismerése, hogy bizonyos alapvető garanciák – így különösen a védelemhez való jog, a *ne bis in idem* elve, az ártatlanság védelme vagy a tisztességes eljárás további részgaranciái – érvényesülése felett a bíróságnak hivatalból is örködnie kell, azok biztosítása nem tehető kizárólag a felek eljárási aktivitásától függővé.

Az európai esetjog vizsgálata ezzel összhangban a második fő hipotézis helytállóságát is megerősítette. A kutatás eredményei ugyanis összességében azt támasztják alá, hogy az officialitás garanciális funkciója nem tekinthető pusztán a kontinentális büntetőeljárási hagyomány „maradványának”. Az európai minimumstandardok éppen ellenkezőleg azt mutatják, hogy a modern büntetőeljárásban – még a felek rendelkezési jogának fokozatos erősödése mellett is – bizonyos hivatalbóli bírói kötelezettségek továbbra is nélkülözhetetlenek a tisztességes eljárás tényleges biztosításához. Mindez egyúttal azt is alátámasztja, hogy az officialitás a modern büntetőeljárásban nem eltűnőben lévő, hanem funkciójában átalakuló elvként írható le. A hivatalbóliség elve e körben tehát nem a felek rendelkezési jogának ellenpontjaként, hanem annak korlátjaként és garanciális kiegészítőjeként jelenik meg.⁶⁶¹

XI. ZÁRÓ GONDOLATOK

A kutatás eredményei összességében azt igazolták, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonya a modern büntetőeljárásban nem írható le kizárólag az egyik elv fokozatos térnyeréseként vagy a másik visszaszorulásaként. A vizsgált jogintézmények és eljárási területek elemzése ennél összetettebb folyamatot rajzolt ki: miközben a hatályos szabályozás több ponton valóban az ügyféli rendelkezési jog erősödése és a bíróság klasszikus hivatalbóli igazságfeltáró szerepének szűkítése irányába mozdult el, az officialitás garanciális funkciói továbbra is meghatározó jelentőséggel bírnak a büntetőeljárás rendszerében.

A kutatás egyik legfontosabb következtetése ezért az, hogy az officialitás a modern büntetőeljárásban nem megszűnő, hanem átalakuló elvként ragadható meg. A hivatalbóliség szerepe egyre kevésbé kapcsolódik a materiális igazság korlátlan

⁶⁶⁰ vö.: BATTÁ, *A tagállami... i.m.* 32-43.

⁶⁶¹ vö.: BATTÁ, *The Principle..., i.m.* 11.

hivatalbóli feltárásának klasszikus modelljéhez, és egyre inkább a tisztességes eljárás garanciális minimumainak biztosítása felé tolódik el. Az officialitás így továbbra is a büntetőeljárás meghatározó szervezőelve marad, azonban funkciója és megjelenési formája már lényegesen differenciáltabb képet mutat, amelyben a hivatalbóli bírói szerep igazolása egyre kevésbé az anyagi igazság feltárásának igényéből, és egyre inkább garanciális megfontolásokból vezethető le.

A vizsgált részterületek együttes elemzése emellett arra is rámutatott, hogy az alapelvi szintű kodifikációs változások és a jogalkalmazói szemlélet átalakulása szükségszerűen eltérő időbeliségben mennek végbe. A normaszintű hangsúlyeltolódások gyorsabban jelennek meg a jogszabályi környezetben, mint ahogyan a bírói szerepfelfogás és a jogalkalmazói rutin mélyebb rétegei átalakulnak. E jelenség ugyanakkor önmagában nem tekinthető rendkívülinek: a jogalkalmazói szemléletet szükségszerűen befolyásolják a kontinentális büntetőeljárás hagyományok, a szakmai szocializáció és a hosszabb idő alatt rögzült szerepfelfogások is. A kutatás eredményei alapján a korábbi szemléleti elemek továbbélése ezért nem feltétlenül a kodifikációs változásokkal szembeni ellenállásként értelmezhető, hanem sokkal inkább a kontinentális büntetőeljárás hagyományokból fakadó, fokozatosan átalakuló jogalkalmazói szerepfelfogás természetes továbbéléseként. A vizsgált joggyakorlat ugyanakkor több területen már érzékelhető elmozdulást mutat a funkciómegosztás erőteljesebb érvényesülése felé.

A dolgozatban alkalmazott *rendszer-tani metszet* módszere lehetővé tette, hogy az officialitás és az ügyféli rendelkezési jog viszonyának átalakulása a büntetőeljárás több eltérő területén is vizsgálhatóvá váljon. Bár az officialitás szerepe a büntetőeljárás szinte valamennyi szakaszában és jogintézménye körében elemezhető lenne, a kiválasztott részterületek együttesen is alkalmasnak bizonyultak olyan rendszerszintű következtetések levonására, amelyek túlmutatnak az egyes jogintézmények dogmatikai elemzésén.

Az értekezés eredményei ugyanakkor éppen az officialitás differenciált működésén keresztül igazolták azt is, hogy a hivatalbóliság visszaszorulása nem érvényesülhet korlátlanul. A tisztességes eljárás egyes garanciái továbbra is szükségessé teszik bizonyos hivatalbóli bírói feladatok fennmaradását. Az európai minimumstandardok vizsgálata pedig azt is megerősítette, hogy e garanciális officialitás nem kizárólag a hazai szabályozás sajátossága, hanem a modern európai büntetőeljárás modellek egyik meghatározó jellemzője.

A kutatás eredményei alapján összességében megállapítható, hogy a modern büntetőeljárás fejlődési iránya nem az officialitás teljes háttérbe szorulása, hanem a hivatalbóliség és az ügyféli rendelkezési jog közötti viszonyrendszer folyamatos újraértelmezése és „újrakalibrálása” felé mutat, amelynek eredményeként az egyes eljárási területeken e két alapelv új, differenciált egyensúlya alakul ki. E folyamat konkrét tartalmát és gyakorlati határait pedig hosszabb távon – a jogszabályi környezet mellett – maga a jogalkalmazás fogja fokozatosan konkrét tartalommal megtölteni.

SUMMARY

The fundamental principles of criminal procedure are not norms with fixed and unchanging content. Rather, they constitute structural foundations that shape the functioning of the criminal justice system, while their content and emphasis continuously evolve in the course of legal development. The meaning of individual principles and their relationship to one another are closely connected to the structure of the particular system of criminal procedure, the prevailing legal policy objectives, and the underlying conception of the administration of justice. Fundamental principles are therefore not merely declaratory norms, but requirements that genuinely shape the structure and operation of criminal proceedings.

Starting from this premise, the dissertation examines the role of the principle of officiality in modern Hungarian criminal procedure. The topical relevance of the research stems primarily from the fact that Act XC of 2017 on Criminal Procedure introduced several changes affecting the structure of criminal proceedings at the level of fundamental principles. One of the most significant of these changes concerns the transformation of the traditional role of officiality, particularly in the regulation of the taking of evidence. The current legal framework has moved in several respects towards greater reliance on the principle of opportunity and party autonomy, making it necessary to examine the manner and extent to which officiality operates within the present system of criminal procedure and how these changes affect the role of the court.

The dissertation is based on two main hypotheses. The first hypothesis is that, particularly in the field of evidence, the current legislation has, at the level of statutory provisions, moved towards limiting officiality and strengthening party autonomy; however, this has not resulted in a general decline in the role of officiality in judicial practice. According to the second main hypothesis, the further restriction of officiality cannot proceed without limits, as certain *ex officio* judicial duties constitute an indispensable part of the system of guarantees underlying the right to a fair trial. The research therefore proceeds from the premise that the role of officiality does not simply diminish or remain unchanged, but undergoes different forms of transformation across the various stages and institutions of criminal procedure.

The research primarily relies on doctrinal analysis, supplemented by an examination of the historical development of the legal institutions concerned and an analysis of domestic and European case law. The study of the rules governing the taking

of evidence and appellate review was based on published judicial decisions, while the examination of preliminary judicial rehabilitation was supplemented by a comprehensive empirical review of case files covering all relevant cases that had become final before the Debrecen Regional Court of Appeal during a two-year period. As officiality is a fundamental principle permeating the entirety of criminal procedure, the dissertation seeks to provide a comprehensive account of its transformation and its limits as a procedural guarantee by applying a form of systematic cross-section and undertaking an in-depth analysis of selected areas of particular significance.

The findings confirm that, in the regulation of the taking of evidence, the current Code of Criminal Procedure gives more consistent effect to the principle of the division of procedural functions than earlier legislation. The burden of proving the accusation is placed more clearly on the prosecutor, while the court's duty to take evidence *ex officio* is limited. The examination of judicial practice, however, demonstrated that this normative shift has not automatically resulted in a corresponding transformation of the judicial conception of the court's role. The decisions examined continue to reflect the presence of a traditional understanding according to which the court is responsible for establishing the substantive truth of the case of its own motion, and no uniformly applied new evidentiary practice has emerged. This phenomenon should not, however, be understood merely as resistance to codification reforms or as an incomplete adaptation of judicial practice. Rather, it appears to reflect the natural persistence of a more deeply rooted conception of the judicial role associated with the continental model of criminal procedure.

The research also demonstrated that the restriction of officiality does not operate uniformly throughout the system of criminal procedure. The court's *ex officio* role remains particularly significant in procedural situations in which participants are in a more vulnerable position. Appellate proceedings provide an especially clear illustration of the dual nature of this transformation: while the system of appeals and the determination of the scope of appellate review reflect the strengthening of party autonomy, the protection of the guarantees of a fair trial continues to give rise to *ex officio* duties of review and intervention that cannot be made dependent on the procedural activity of the parties.

The examination of the second main hypothesis led to the conclusion that the guarantee-based function of officiality continues to be of fundamental importance within the system of criminal procedure. Compliance with certain essential requirements of a

fair trial cannot depend exclusively on the parties' applications or procedural activity; in certain circumstances, the court must ensure or examine *ex officio* those guarantees whose violation may fundamentally affect the fairness of the proceedings. This guarantee-based dimension of officiality is manifested, *inter alia*, in the system of absolute procedural violations, in ensuring the right to defence and effective defence, and in the examination of preliminary judicial rehabilitation. The results of the empirical research also suggest that the statutory or constitutional articulation of an *ex officio* duty of review does not in itself necessarily ensure its consistent application in practice.

The dual nature of officiality – declining in certain areas while persisting in others as a procedural guarantee – can also be identified in post-finality proceedings and in the context of European Union and human rights law. The case law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights reveals minimum standards that, in certain procedural situations, give rise to *ex officio* duties of examination or intervention on the part of national courts. These developments support the conclusion that party autonomy cannot extend without limitation to procedural guarantees affecting the fundamental fairness of proceedings.

Overall, the research demonstrates that the relationship between officiality and party autonomy in modern criminal procedure cannot be described solely in terms of the gradual strengthening of one principle or the decline of the other. Although the current legal framework has moved in several respects towards restricting the court's traditional *ex officio* truth-finding role, officiality should not be regarded as a disappearing principle, but rather as one undergoing transformation. Its role is becoming less closely associated with the classical model of the unlimited *ex officio* establishment of substantive truth and increasingly directed towards safeguarding the minimum guarantees of a fair trial. The developmental trajectory of modern criminal procedure is therefore not the complete marginalisation of officiality, but the continuous redefinition of the relationship between officiality and party autonomy. The restriction of officiality can extend only as far as it does not endanger those guarantees of a fair trial whose observance cannot be left exclusively to the disposition of the parties.

BIBLIOGRÁFIA

Felhasznált szakirodalmi források

1. ANGYAL Pál, *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve I. kötet*. Atheneum, Budapest, 1915.
2. BAGHDASARYAN, Gevorg, *Modern Concept of Officiality (Publicity) of Criminal Proceedings and Development Tendencies*, State and Law, 2025-07, Vol.100, 72-88.
3. BAKER, John, *Introduction to English Legal History (3rd edn)*, London, 1990.
4. BAKONYI Mária, *A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1. szám, 3-15.
5. BANA Imre, *A „ne bis in idem” elv érvényesülése közigazgatási szankció és büntetőeljárás egyidejű alkalmazása során*. In: Új magyar közigazgatás, 10. évf. 2. szám, 2017.
6. BAUMGARTEN Izidor, *Fellebbvitel ténykérdésben*, Jogtudományi Közlöny, 46. szám, 1898.
7. BÁRD Károly, *A büntető eljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben*, Jogtudományi Közlöny, 1998/4, 121-125.
8. BÁRD Károly, *Az eljárási rendszerek közelítése*, In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.), *Pusztai László emlékére*, OKRI-ELTE ÁJK, Budapest, 2014, 23-32.
9. BÁRD Károly, *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.
10. BÁRD Károly, *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*, Fundamentum, 2004/I. szám, 44-50.

11. BÁRD Károly, *Legalitás és bűnüldözés*, Jogtudományi Közlöny 1986/szeptember, 402–409.
12. BÁRD Petra, *Az angolszász és kontinentális büntetőeljárás eltérő igazságfelfogása*, In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.), *Pusztai László emlékére*, OKRI-ELTE ÁJK, Budapest, 2014.
13. BARTKÓ Róbert – ELEK Balázs – FANTOLY Zsanett – HERKE Csongor, *A büntető eljárásjog tankönyve*, ORAC Kiadó, Budapest, 2024.
14. BARTKÓ Róbert – BENCZE Krisztina, *A hatékony védelemhez való jog az új Büntetőeljárás törvény tervezete tükrében*, Jog-Állam-Politika, 2017/2., 25-37.
15. BATTÁ Júlia Dóra, *Finkey officialitás-elméletének hatása a magyar büntetőeljárásra*, Erdélyi Jogélet 2021/1. szám, 15-24.
16. BATTÁ Júlia Dóra, *A hivatalbóliság elvének szemléletbeli változásai az Alkotmánybíróság és a Kúria joggyakorlatának tükrében*, In: SISKÁ Katalin – TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga V.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Praetor Szakkollégium, Debrecen, 2021, 27-35.
17. BATTÁ Júlia Dóra, *Két világ közt - A bíróság szerepe a tizennyolc éven aluliak részvételével zajló büntetőeljárásban*, In: Miskolczi-Bodnár, Péter; Jakab, Éva (szerk.) XXV. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2023, 19-29.
18. BATTÁ Júlia Dóra, *Kié az utolsó szó? – Az összbüntetés aktuális kérdései*, Büntetőjogi Szemle, 2019/2. szám, 3-9.
19. BATTÁ Júlia Dóra, *Némajáték a büntetőeljárásban: a tizennyolcadik életévet be nem töltött tanú kihallgatásának sajátosságai*, JURA, 2022/3. szám, 107-120.

20. BATTÁ, Júlia Dóra, *Officiality and the right of defence in the case law of the ECHR*, Revista Facultății De Drept Oradea, 1/2021., 86-88.
21. BATTÁ Júlia Dóra, *Az összbüntetés aktuális kérdései a jogbiztonság tükrében*, In: SZÜCS LÁSZLÓNÉ SISKÁ Katalin – TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga 3. konferenciakötet*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2020, 1-18.
22. BATTÁ Júlia Dóra, *A tagállami bíróságok hivatalból kötelezettségei a párhuzamos eljárásokban*, In: SZÜCS LÁSZLÓNÉ SISKÁ Katalin; TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.), *A jog tudománya, a mindennapok joga VI.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2021, 32-43.
23. BATTÁ, Júlia Dóra, *The Ex Officio Requirement in CJEU Practice*, Revista Facultății de Drept Oradea, 1/2020, Issue 2, 163-168.
24. BATTÁ, Júlia Dóra, *The Principle of Official Proceedings in Practice of the CJEU and the ECtHR*, Büntetőjogi Szemle, 2021/különszám, 6-11.
25. BATTÁ Júlia Dóra, *Vízre hulló hópehely? – Hatékony védelem és officialitás a büntetőeljárás törvényben*, Magyar Jog, Hetvenedik évfolyam 7-8. szám, 2023. július-augusztus, 471-482.
26. BATTÁ Júlia Dóra, *You are Responsible for Your Rose - Juveniles and Officiality in Hungarian Criminal Proceedings*, Büntetőjogi Szemle, 2022/2. szám, 3-8.
27. BELEGI József, *A másodfokú bírósági eljárás általános szabályai – LXXXII. Fejezet*, In: BELEGI József (szerk.), *Büntető Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik Kiadás II.*, HVG-ORAC, Budapest
28. BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán, *Büntető eljárásjog*, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2003.

29. BENCZE Mátyás, *A "mitikus" bizonyítás*, Jogtudományi Közlöny, 2021/5. szám, 238-245.
30. BÉKÉS Ádám, *A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a Strasbourgi Bíróság esetjoga alapján* [https://jog.tk.hu/uploads/files/2017-04- BekesA.pdf](https://jog.tk.hu/uploads/files/2017-04-BekesA.pdf) (letöltés: 2024. január 21.)
31. BÉRCES Viktor, *A büntetőeljárás reformja és a bizonyítás alapkérdései*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021.
32. BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről*, Miskolci Jogi szemle, 14. évfolyam, 2. különszám 1. kötet, 2019, 95-112.
33. BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai*, Iustum Aequum Salutare, XIX. 2023/3, 81-107.
34. BÓCZ Endre, *Valóban a vád törvényességének fogalma volt tisztázatlan?*, Magyar Jog, 2008/5. szám, 263, 257-266.
35. BORBÁS Virág, *Az áldozatokra is oda kell figyelnie az igazságszolgáltatásnak*, Ügyvédvilág, 2015/3., 8-10.
36. BURLACU, Ivan – RUSNAC, Constantin, *The Right to Defense and Equality of Arms In Criminal Proceedings*, ACROSS (Galați), 2025-10, Vol.9 (5), Galati University Press, 145-161.
37. CASSESE, Antonio, *International Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008.
38. CZÉDLI Gergő, *Az új összbüntetési szabályok időbeli hatályáról*, Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, 3-8.
39. CZÉDLI-DEÁK Andrea, *Repedések a vádelv pajzsán*, Magyar Jog, 2025/9. szám, 541-551.

40. CHEESMAN, Samantha Joy, *European criminal perspectives on the right to a fair trial*, In: Állam és jog - kodifikációs kihívások napjainkban, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Szeged, 2013.
41. CZINE Ágnes, *A tisztességes bírósági eljárás*, Budapest, HVG-ORAC, 2020.
42. CSÉKA Ervin, *A büntetőtárgyalási rendszerek*, In: TÓTH Mihály (szerk.), *Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv*, Budapest, Osiris, 2003.
43. CSÉKA Ervin, *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*, KJK, Budapest, 1968.
44. CSÉKA Ervin – KIRÁLY Tibor – KRATOCHWILL Ferenc – SZABÓNÉ NAGY Teréz – VARGHA László, *Magyar büntető eljárási jog I. Egységes jegyzet. Kézirat*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1986.
45. CSIZMADIÁNE PETHŐ Tímea, *A bírói szerepfelfogás jelentősége a bizonyításban*, Jogtudományi Közlöny, 2022/9. szám, 369-377.
46. DAMASKA, Mirjan, *Structures of authority and comparative criminal procedure*, YALE Law Journal 84, 1974, 480-544.
47. DELMAS-MARTY, Mireille – SPENCER, J.R. (eds), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
48. IFJ. DOMBÓVÁRY Géza, *A favor defensionis elve és a Királyi Curia*, Magyar Jogászegyleti értekezések, Franklin Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1903.
49. IFJ. DOMBÓVÁRY Géza, *Hérics Tóth János, a magyar bonjuge. Büntetőjogi és bűnperrendi tanulmány*, In: MESZLÉNY Artur (szerk.), *Magyar Jogászegyleti értekezések*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedés, Budapest, 1911.
50. DORANG Zsanett, *Az összbüntetési eljárás, különös tekintettel az indítványra*, In: FURKÓ Péter – PÉNZES Martin (szerk.), *Fiatal kutatóink II.: Az Egyetemi Kutatói*

Ösztöndíj Program a Károlin 2024/2025, L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2025.

51. DORANG Zsanett, *Büntető jogegységi határozat az összbüntetési eljárásról*, Jogesetek Magyarázata 2025/3-4. – Büntetőjog, 3-4.
52. ELEK, Balázs, *Administrative and criminal proceedings in reflection of the principle of ne bis in idem*, Usaglasavanje pravne regulative sa pravnim tekovinama (acquis communautaire) Evropske Unije – stanje u Bosni i Hercegovini i iskustva drugih. Banja Luka, Istrazivacki Centar, 2018, 94-103.
53. ELEK Balázs, *A favor defensionis elv megjelenései az új büntetőeljárási törvény rendes perorvoslataiban*, Magyar Jog, 2021/10. szám, 573-580.
54. ELEK Balázs, *A felelősségghalmozás tilalmának kiüresítése – Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bíróságának változó judikatúrája a ne bis in idem elv körében*, Büntetőjogi Szemle, 2022/2. szám, 18-24.
55. ELEK Balázs, *A jogerő a büntetőeljáráásban*, DE ÁJK, Debrecen, 2012.
56. ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljáráásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008.
57. ELEK Balázs, *Bizonyítási teher az eljárási funkciók megosztásának tükrében*, In: Jogtudományi Közlöny, 2016. 1. szám, 31-41.
58. ELEK Balázs, *Jogi vélelmek a büntetőeljáráásban*, Magyar Jog, 2026/3. szám, 156-165.
59. ELEK, Balázs: *The NE BIS IN IDEM Principle in the Aspect of Criminal Punishment*, Revista Facultatii De Drept Oradea. Journal of The Faculty Of Law Oradea, Publicatie bianuala 1/2019., 35-44.
60. ELEK Balázs – HÁGER Tamás, *A megalapozott tényállás és az indokolási kötelezettség összefüggései*, Büntetőjogi Szemle, 2023/1. szám, 8-16.

61. ELEK, Balázs – GÁL, István László, *Provisions on Juveniles in Hungarian Criminal Law and Criminal Procedure Law*, In: Stanko, Bejatovic – Nenad, Stevandic (szerk.) – Zbornik Radova: "Djeca I Maloljetnici U Kaznenom Pravu", Istraživački Centar, Banja Luka, Bosznia-Hercegovina, 2025, 215-225.
62. ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián, *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2019.
63. ERDEI Árpád, *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.
64. EÖRDÖGH András, *A fellebbezésről a ténykérdésben*, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1894. április 27., 129-132.
65. FANTOLY Zsanett, *Az akkuzatórius és inkvizitórius büntetőeljárás (tárgyalás) történeti fejlődése és alapvető jellemzői*, Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (72) 1-22., 2009, 85-105.
66. FANTOLY Zsanett, *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
67. FANTOLY Zsanett – GÁCSI Anett Erzsébet, *Eljárási büntetőjog, statikus rész*. Szeged, Iurisperitus Bt., Szeged, 2013.
68. FÁZSI László, *A bizonyítási teher értelmezésének gyakorlati kérdései bírói szemmel*. Magyar Jog, 2009/1. szám, 22-23.
69. FICSÓR Gabriella, *A bíró kizárásának gyakorlati tapasztalatai*, Büntetőjogi Szemle, 2017/2., 70-77.
70. FICSÓR Gabriella, *Összbüntetésbe foglalás a 10/2018. (VII. 18.) AB határozat után*, Büntetőjogi Szemle 2019/1. szám, 45-55.

71. FINKEY Ferenc, *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer, Budapest, 1908.
72. FINKEY Ferenc, *Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban*, Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927.
73. GÁCSI Anett, *A hatékony védelemhez való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában*, Magyar Rendészet 2018/3. szám, 11-22.
74. GÁCSI Anett Erzsébet, *A tanú vallomáshoz kapcsolódó relatív vallomástételi akadály(ok) újragondolása(?)*, Állam és jog - kodifikációs kihívások napjainkban, Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák, 2013, 39-51.
75. GÁCSI Anett Erzsébet, *Elmélkedések a fegyverek egyenlőségének elvéről*, In: Honori et viruti: ünnepi tanulmányok Bobvos Pál 65. születésnapjára, 2017, 85-99.
76. GÁL Andor, *A Kúria jogegységi határozata az összbüntetési indítvány egységes elbírálásának követelményéről*, Magyar Jog, 2024/10. szám, 613-616.
77. GÁL Emese Dorottya, *A gyermekbarát igazságszolgáltatás modellje a büntetőeljárásban. A Barnahus-modell*, Családi Jog 2021. XIX. évfolyam 2. szám., 30-36.
78. GÁL István László, *A halmazati büntetés és az összbüntetés*, In: BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály (szerk.) *Magyar büntetőjog: Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest, 2010, 322-329.
79. GÁL, István László, *Protection of Victims of Sexual Offences*, In: ZORAN, Pavlović (szerk.), *Yearbook Human Rights Protection [No 5]: From Childhood to The Right to a Dignified Old Age Human Rights and Institutions*, Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrád, Szerbia, 2022, 571-583.
80. GÁL, István László – NAGY, Melánia, *Protection of the Sexual Morality of Children in Hungary*, In: ZORAN, Pavlovic (szerk.), *Yearbook Human Rights Protection [No 2]: Protection of the Rights of the Child: "30 Years After the Adoption of the*

Convention on the Rights of the Child”, Institute of Criminological and Sociological Research, Újvidék, Szerbia, 2019, 567-582.

81. GELLÉR Balázs – BÁRÁNYOS Bernadett, *Az új Be. kapcsán a joggyakorlatban jelentkező egyes problémák az előkészítő ülés, a szakértő és a zár alá vétel szabályozásán keresztül*, Miskolci Jogi Szemle, 14. évfolyam, 2. különszám 1. kötet, 2019, 303-315.
82. GOODMAN, Gail S. – AMAN, Christine, *Children's Use of Anatomically Detailed Dolls to Recount an Event*, Child development 12/1990, Volume 61, Issue 6, 1859–1871.
83. GOODPASTER, Gary, *On the theory of American adversary criminal trial*, The Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 78. No. 1., 1987, 118-154.
84. GYURKÓ Szilvia, *Gyermekek központú igazságszolgáltatás*, In: GÖNCZÖL Katalin, *Kontroll és jogkövetés*, Kriminológiai Közlemények, issue 71, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2012.
85. HÁGER Tamás, *Abszolút eljárási szabálysértések az elsőfokú büntetőperben*, Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, 49-56.
86. HÁGER Tamás, *Az igazság keresése a büntetőperben*, In: ELEK Balázs – FÁZSI László (szerk.), *Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok dr. Remes Zoltán bíró emlékére*, Printart-Press Kft., Debrecen, 2015, 141-158.
87. HÁGER Tamás, *A ki nem küszöbölhető megalapozatlanság, kasszáció a másodfokú eljárásban, figyelemmel az új büntetőeljárási törvény rendelkezéseire is*, Magyar Jog, 2018/6. szám, 347-351.
88. HÁGER Tamás, *A korlátozott felülbírálat büntetőjogi főkérdésben a másodfokú eljárásban, a bírói igazságszemlélet és a korlátozott revízió*, Büntetőjogi Szemle, 2020/2. szám, 31-38.

89. HÁGER Tamás, *Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben (A hozzátartozói viszonytal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok)*, Magyar Jog, 2014, 7-8. szám, 425-432.
90. HÁGER Tamás, *Új tényállás a büntetőtörvényben: a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása*, Büntetőjogi Szemle, 2013/3. szám, 36-43.
91. HÁGER Tamás – SZABÓ Krisztián, *A megalapozatlanság kiküszöbölése bizonyítás felvételével a másodfokú büntetőbírószági eljárásban*, JURA, 2020/1. szám, 172-183.
92. HERKE Csongor - FENYVESI Csaba - TREMMEL Flórián, *A büntető eljárásjog elmélete*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012.
93. HERKE Csongor, *A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás*, In: Jura, 1997. 1. szám, 29-33.
94. HERKE Csongor, *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*, PTE ÁJK, Pécs, 2010.
95. HERKE Csongor, *A súlyosítási tilalom elméleti és gyakorlati kérdései*, JURA, 2011/1., 35-49.
96. HERRMANN, Joachim, *Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: Összehasonlító jogi megközelítés*, Magyar Jog, 1997/6, 321-332.
97. HIRTLING Ibolya, *Gyermeckihallgatás a büntetőeljárásban, a "Barnahus-módszer" bevezetése*, Magyar Jog, 2022/4. szám, 235-242.
98. HLAVKA, Heather R – OLINGER, Sara D – LASHLEY, Jodi L, *The use of anatomical dolls as a demonstration aid in child sexual abuse interviews: a study of forensic interviewers' perceptions*, Journal of Child Sexual Abuse, 2010 September, 1-47.
99. HOLÉ Katalin, *Legalitás, officialitás, opportunitás*, In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat, rovatszerkesztő: HACK Péter, KOÓSÉ MOHÁCSI Barbara)

<https://real.mtak.hu/172505/1/legalitas-officialitas-opportunitas.pdf> (letöltés: 2026. 08. 18.)

100. HORVÁTH Eszter, *Összbüntetés az új Büntető Törvénykönyvben*, Jogelméleti Szemle 2013/2. szám
101. KARDOS Sándor, *Jogorvoslat a büntetőeljáráásban*, Magyar Jog, 2003/1. szám, 21-29.
102. KARNI-VISEL, Yael – HERSHKOWITZ, Irit – LAMB, Michael E. – BLASBALG, Uri, *Facilitating the Expression of Emotions by Alleged Victims of Child Abuse During Investigative Interviews Using the Revised NICHD Protocol*, Child Maltreatment 2019. 24 (3), 310-318.
103. KARSAI Krisztina, *Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015.
104. KARSAI Krisztina (szerk.), *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest
105. KASSAI-KOROTKI Zsuzsanna Mariann, *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Szakdolgozat, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019.
106. KELLY, Henry, Ansgar, *Inquisitions and Other Trial Procedures in the Medieval West*, Aldershot, Hampshire, Ashgate Variorum, 2001.
107. KELSEN, Hans, *Mi az igazságosság?*, In: VARGA Csaba (szerk.), *Jog és filozófia. Antológia a XX. századi jogi gondolkodás köréből*, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1998.
108. KENYON-JUMP, Rita, *Comparison of Behaviors of Suspected Sexually Abused and Nonsexually Abused Preschool Children Using Anatomical Dolls*, Western Michigan University 1990, 225-240.

109. KIRÁLY Tibor, *A védelem és a védő a büntetőügyekben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.
110. KIRÁLY Tibor, *Büntetőítélet a jog határán*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
111. KOHÁN Ádám – NAGY Anita, *A „mértékes indítvány”*, Miskolci Jogtudó, 2024/2. szám, 77-87.
112. KORCZAK, Janusz, *A gyermek joga a tiszteletre. Internátus. Nyári táborozás. Árvaház*, Flaccus Kiadó Debrecen, 2017.
113. KRESTCHMANN, Hans-Jochen, *Das Verbot der reformatio in peius im Jugendsrafrecht*, Saarbrücken, 1968.
114. KUHL Andrea, *Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke*, In: Miskolci Jogi Szemle, 18. évfolyam 1. szám, 2023, 90-110.
115. LASAGNI, Giulia – MIRANDOLA, Sofia, *The European ne bis in idem at the Crossroads of Administrative and Criminal Law*, In: eucrim. The European Criminal Law Associations' Forum, issue 2019/2, 126-133.
116. LAZÁRY Fanni, *A Barnahus-szolgálatban mindig hisznek a gyerekeknek*, 2021. <https://hintalovon.hu/2021/02/05/a-barnahus-szolgalatban-mindig-hisznek-a-gyerekeknek/> (letöltés: 2022. június 21.)
117. LICHTENSTEIN, András, *Rethinking the Principles of Legality and Officiality*, Criminal Procedure Central and Eastern European Legal Studies, Issue 2, 2018, 289-306.
118. LIEFAARD, Ton, *Child-friendly Justice and Procedural Safeguards For Children in Criminal Proceedings: New Momentum for Children in Conflict with the Law?*, Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice 2020. Volume 8, Issue 1, 1-17.

119. MAROSÁN Melinda, *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*, Jogi Fórum 2021. 6. <https://www.jogiforum.hu/publikacio/2021/09/02/gyermekbarat-igazsagszolgalattas-2/> (letöltés: 2022. június 21.)
120. MÉSZÁROS Ádám Zoltán, *Az összbüntetésről pro futuro*, Magyar Jog, 2021/4. szám, 193-208.
121. MOHÁCSI Barbara, *A relatív eljárási hibák "korrekciója" a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 2023/2. szám, 90-93.
122. MOLNÁR László, *A reformatio in peius tilalmának érvényesülése a Bp. 202. § a)-c) pontjára alapított hatályon kívül helyezést követő új eljárásban*, Magyar Jog 1956. 4. szám
123. MÓRA Mihály (szerk.), *A magyar büntető eljárási jog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1961.
124. MÓZES Katalin, *Szigorúbb kedvezmény: mérlegen az összbüntetés*, Ügyészek Lapja, 2014/6.
125. NAGY Anita, *A tisztességes eljáráshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bírósága Magyarországgal kapcsolatos gyakorlatában, különös tekintettel az ésszerű határidő követelményére*, Debreceni Jogi Műhely, 2011/3. szám, 31-41.
126. NAGY Anita, *Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata (I. rész)*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXVIII., 2010, 341-369.
127. NAGY Anita, *Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata II.*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIII, 2015, 224-242.
128. NAGY, Anita, *The impact of the 6th Article of the European Human Rights Convention on the law of Hungarian criminal procedure. The right to fair trial*,

Bizalom - társadalom - bűnözés. 5. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Szeged, 2005. október 6-7, 2006, 304-307.

129. NAGY Alexandra – NAGYNÉ GÁL Mónika, *A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1. szám, 55-68.
130. NAGY Lajos, *Fellebbezés a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1960.
131. OSTROM, Brian J.– HAMBLIN, Lydia E.– SCHAUFFLER, Richard Y.– RAAEN, Nial, *Timely Justice in Criminal Cases: What the Data Tells Us*, In: Effective Criminal Case Management Project, National Center for State Court, August 2020. https://www.researchgate.net/publication/344888868_Timely_Justice_in_Criminal_Cases_What_the_Data_Tells_Us (letöltés: 2026. 08. 17.)
132. PÁPAI TARR Ágnes, *A ne bis in idem elv az Európai Bíróság gyakorlatában*, Miskolci Jogi szemle, 2. évfolyam 2. szám, 2007, 100-118.
133. PERENYINÉ SOMOGYI Angéla, *A gyermekek környezeti attitűdjeinek vizsgálata projektív eljárásokkal*, Új Pedagógiai Szemle 2011. 65. évfolyam, 1-5. szám, 357-371.
134. PETRÉTEI Dávid, *A bűnfelderítés előzményei*, Magyar Rendészet, 2021/4., 133-139.
135. PICHLER, Anne Sophie – SHARMAN, Stefanie J – POWELL, Martine – WESTERA, Nina – GOODMAN-DELAHUNTY, Jane, *Association between Interview Quality and Child Sexual Abuse Trial Outcome*, Journal of Family Violence, 2020/35., 395-403.
136. PLUCKNETT, Theodore, *A Concise History Of The Common Law (5 edn.)*, Little, Brown and Company, Boston, 1956.

137. POLT Péter, *A ne bis in idem elv alkalmazása az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata alapján*, In: CZINE Ágnes (szerk.), *Király Tibor emlékkötet*, Budapest, 2022.
138. POLT Péter – MISKOLCZI Barna – VIDA József – KARNER Zsanett (szerk.), *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*
139. PUCCIO, Andrea, *Double jeopardy in European and Italian case law: a summary of the most significant rulings*, 2019.
140. RICHARDSON, Gina Carol, *The child witness: A linguistic analysis of child sexual abuse testimony*, Georgetown University ProQuest Dissertations Publishing, 1993.
141. RÓTH Erika, *Irányelv az ártatlanság vélelméről. Miskolci Jogi Szemle, 12. évfolyam, különszám*, 2017, 95-106.
142. SIMONNÉ PETI Viktória, *Családon belül gyermekek sérelmére elkövetett szexuális erőszak a büntetőeljárásban*, Jogi Fórum Publikáció, https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/simonne_peti_viktoria__csaladon_belul__gyermekek_serelmere_elkovetett_szexualis_eroszak_a_buntetoeljarasban%5bjogi_forum%5d.pdf (letöltés: 2022. június 26.)
143. SKINNER, Linda J. – BERRY, Kenneth K., *Anatomically Detailed Dolls and the Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations*, Law and human behavior, 08/1993, Volume 17, Issue 4, 399-421.
144. STEPHEN, James, *A history of the criminal law in England, Vol. I.*, Macmillan and Co., London, 1883.
145. SOMOGYI Gábor, *A bírói igazságkeresés útjai, Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése*, In: MOLNÁR Gábor Miklós – KOLTAY András (szerk.), *Bonus Index, Ünnepi Kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018.

146. SUYUNOVA, Dilbar Joldasbaevna, *An analysis of the procedural features in instituting preliminary hearing in a criminal case*, Kharkiv National University of Internal Affairs Pravo i bezpeka, 2021-12, Vol.83 (4), 223-228.
147. SZOJKA Zsófia, *Milyen eszközei vannak a gyermekbarát igazságügynek a szexuális bántalmazás feltárására?*, 2017. <https://merce.hu/2017/11/14/milyen-eszkozei-vannak-a-gyermekbarat-igazsagugynek-a-szexualis-bantalmazas-feltarasara/> (letöltés: 2022. június 21.)
148. SZOMORA Zsolt, *Az összbüntetési eljárásról hozott jogegységi határozatot a Kúria. A 6/2024. JEH az indítvány alapján induló összbüntetési eljárásban értelmezi az indítványhoz kötöttség kérdéseit*. <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-osszbuntetesi-eljarasrol-hozott-jogegysegi-hatarozatot-a-kuria/> (letöltés: 2026. 03. 29.)
149. TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2006.
150. TÖRŐ Blanka, *A favor defensionis fogalma, az elv megjelenése a bírói döntésekben*, In: P. SZABÓ Béla – SZEMESI Sándor (szerk.): *Profectus in Litteris V. Előadások a 10. Debreceni Állam- és Jogtudományi doktorandusz konferencián 2013. június 7.*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2013. 349-354.
151. TÖRŐ Blanka – HÁGER Tamás, *A fellebbezés elintézése a harmadfokú büntetőeljárásban*, Debreceni Jogi Műhely, 2013. évi 3. szám, 120-137.
152. TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006.
153. URIBE ÁLVAREZ, Roberth, *Principio de oportunidad de la acción procesal penal y justicia restaurativa*, Nuevo foro penal, 2023-01, Vol.19, 34-87.
154. VASS Péter, *Az új Büntetőeljárási törvény első novellája: a bírósági eljárást érintő változások I.*, Fontes Iuris, 2021/1. szám, 13-22.

155. VIDA József, *A hatályon kívül helyezések csökkentésére irányuló kodifikációs törekvések szabályozási megoldásai az új büntetőeljárás törvényben*, Magyar Jog, 2019/7-8. szám, 451-459.
156. VLADU, Cornelia, *Brief Cinsiderations on Compliance with The Pinciple of Finding The Truth In Criminal Cases*, Bucharest: Society of Juridical and Administrative Sciences Perspectives of Law and Public Administration, 2022-03, Vol.11 (1), 16-29.
157. WEIGEND, Thomas, *Should We search for the Truth, and Who Should Do it?*, North Carolina Journal Of International Law and Commercial Regulation, 2011/2., Volume 36, 389-416.

Jogszabályok, egyéb jogforrások

1. 1878. évi V. törvény
2. 1896. évi XXXIII. törvénycikk
3. 1950. évi II. törvény
4. 1951. évi III. törvény
5. 1961. évi V. törvény
6. 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
7. 1971. évi 28. törvényerejű rendelet
8. 1973. évi I. törvény
9. 1998. évi XIX. törvény
10. 2006. évi LI. törvény
11. 2012. évi C. törvény (Btk.)
12. 2012. évi CCXXIII. törvény (Btkátm.)
13. 2017. évi XC. törvény (Be.)
14. 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról
15. 2017. évi LXXVIII. törvény
16. Magyarország Alaptörvénye
17. Emberi Jogok Európai Egyezménye

18. Az Európai Unió Alapjogi Chartája
19. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról <https://rm.coe.int/16806a4541> (letöltés: 2022. június 20.)
20. Az Európai Bizottság a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemterv, Brüsszel, 2011. február 15. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_11_156 (letöltés: 2022. június 26.)
21. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 113.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32011L0093> (letöltés: 2022. június 26.)
22. Az Európai Parlament és Tanács 2012/29/EU Irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL> (letöltés: 2022. június 26.)
23. Az Európa Tanács Egyezménye A gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen (Lanzarote, 2007. október 25.) <https://rm.coe.int/168046e1d2> (letöltés: 2022. június 26.)
24. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, *Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról*, Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016.
25. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

Hazai és nemzetközi bírói gyakorlat

Büntető Kollégiumi vélemények, állásfoglalások, jogegységi határozatok

1. A Kúria Büntető-Közigazgatási és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-elemző Csoport, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései c. összefoglaló

véleménye, 2017. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf
(letöltés: 2026. 06. 06.)

2. Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és módosítással fenntartott 1. BK vélemény
3. Ludwig Boltzmann Intézet, A gyanúsítottak és vádlottak jogainak megerősítése a büntetőeljárásokban – a nemzeti emberi jogi intézmények szerepe, 2019 december, 15.
4. 2/2019. számú BJE határozat
5. 6/2024. JEH

Hazai joggyakorlat

1. ABH 1991.	19. 3360/2018. (XI. 28.) AB
2. 422/B/1999. AB határozat	határozat
3. 6/1998. (III. 11.) AB hat.	20. 3361/2018. (XI. 28.) AB
4. ABH 1998	határozat
5. 8/2013. (III. 1.) AB hat.	21. 3362/2018. (XI. 28.) AB
6. 17/2005. (IV. 28.) AB határozat	határozat
7. ABH 2005 175, 185.	22. 3368/2018. (XI. 28.) AB végzés
8. 14/2004. (V. 7.) AB határozat	23. 1/2020. (I. 2.) AB határozat
9. ABH 2004, 241, 255.	24. 16/2014. (V. 22.) AB határozat
10. 8/2015. (IV. 17.) AB határozat	25. BJD 1684.
11. 144/2008. (XI. 26.) AB	26. BJD 8779.
határozat	27. EBH 2012.B.8.
12. 13/2002. (III. 20.) AB határozat	28. EH 2019.04.B9.
13. ABH 2002, 85, 90.	29. EBH2019. B.9.
14. 1214/B/1990. AB határozat	30. EBD2019. B.20.
15. ABH 1995, 571, 573, 574.	31. BH 1955.6.865
16. 23/2014. (VII. 15.) AB határozat	32. BH1996. 238.
17. 19/2021. (V. 27.) AB határozat	33. BH 1997.170.
18. 10/2018. (VII. 18.) AB.	34. BH 2006.141.
határozat	35. BH 2009.174.
	36. BH2020. 137.

37. BH2018. 135.
38. BH 2024.12.289.
39. BH 2023.1.4.
40. BH 2022.2.34.
41. BH 2023.5.
42. BH 2022.287.
43. BH 2022. 259.
44. Kúria Bhar.1243/2025/14.
45. Kúria Bhar.549/2022/4.
46. Kúria Bfv.1512/2022/8.
47. Kúria Bfv.II.350/2022/8.
48. Kúria Bfv.III.1.556/2023/29.
49. Kúria Bfv.I.719/2024/8.
50. Kúria Bfv.1387/2024/13.
51. Kúria Bt.III.1907/2017.
52. ÍH2009. 1.
53. ÍH2011. 54.
54. ÍH 2025.39.
55. ÍH 2024.2.
56. Debreceni Ítéltábla
Bf.458/2018/39.
57. Debreceni Ítéltábla
Bf.IV.822/2018/5.
58. Debreceni Ítéltábla
Bf.IV.101/2019/6.
59. Debreceni Ítéltábla
1.Bf.199/2020.
60. Debreceni Ítéltábla
1.Bf.404/2020.
61. Debreceni Ítéltábla
Bf.I.293/2024/24.
62. Debreceni Ítéltábla
Bf.II.384/2012/12.
63. Debreceni Ítéltábla
Bpkf.III.676/2018/5.
64. Debreceni Ítéltábla
Bpkf.II.82/2026/7.
65. Debreceni Ítéltábla
Bf.688/2019. sz. ügy
66. Debreceni Ítéltábla
Bhar.684/2019. sz. ügy
67. Debreceni Ítéltábla
Bf.671/2019. sz. ügy
68. Debreceni Ítéltábla
Bf.646/2019. sz. ügy
69. Debreceni Ítéltábla
Bf.636/2019. sz. ügy
70. Debreceni Ítéltábla
Bhar.635/2019. sz. ügy
71. Debreceni Ítéltábla
Bf.634/2019. sz. ügy
72. Debreceni Ítéltábla
Bf.572/2019. sz. ügy
73. Debreceni Ítéltábla
Bf.566/2019. sz. ügy
74. Debreceni Ítéltábla
Bf.538/2019. sz. ügy
75. Debreceni Ítéltábla
Bhar.525/2019. sz. ügy
76. Debreceni Ítéltábla
Bf.438/2019. sz. ügy
77. Debreceni Ítéltábla
Bf.410/2019. sz. ügy
78. Debreceni Ítéltábla
Bf.401/2019. sz. ügy
79. Debreceni Ítéltábla
Bf.380/2019. sz. ügy

80. Debreceni Ítéltábla
Bf.379/2019. sz. ügy
81. Debreceni Ítéltábla
Bf.354/2019. sz. ügy
82. Debreceni Ítéltábla
Bf.339/2019. sz. ügy
83. Debreceni Ítéltábla Bf.33/2019.
sz. ügy
84. Debreceni Ítéltábla
Fkf.325/2019. sz. ügy
85. Debreceni Ítéltábla
Bf.324/2019. sz. ügy
86. Debreceni Ítéltábla
Bf.301/2019. sz. ügy
87. Debreceni Ítéltábla
Bf.246/2019. sz. ügy
88. Debreceni Ítéltábla
Bf.239/2019. sz. ügy
89. Debreceni Ítéltábla
Bf.228/2019. sz. ügy
90. Debreceni Ítéltábla
Bf.227/2019. sz. ügy
91. Debreceni Ítéltábla
Bf.225/2019. sz. ügy
92. Debreceni Ítéltábla
Bf.172/2019. sz. ügy
93. Debreceni Ítéltábla
Fkf.151/2019. sz. ügy
94. Debreceni Ítéltábla
Bf.132/2019. sz. ügy
95. Debreceni Ítéltábla
Bf.127/2019. sz. ügy
96. Debreceni Ítéltábla
Bf.108/2019. sz. ügy
97. Debreceni Ítéltábla
Bf.101/2019. sz. ügy
98. Debreceni Ítéltábla
Bhar.96/2019. sz. ügy
99. Debreceni Ítéltábla Bf.93/2019.
sz. ügy
100. Debreceni Ítéltábla Bf.84/2019.
sz. ügy
101. Debreceni Ítéltábla
Bhar.75/2019. sz. ügy
102. Debreceni Ítéltábla
Fkhar.69/2019. sz. ügy
103. Debreceni Ítéltábla Bf.44/2019.
sz. ügy
104. Debreceni Ítéltábla Bf.25/2019.
sz. ügy
105. Debreceni Ítéltábla Bf.20/2019.
sz. ügy
106. Debreceni Ítéltábla
Bf.822/2018. sz. ügy
107. Debreceni Ítéltábla
Bf.782/2018. sz. ügy
108. Debreceni Ítéltábla
Bf.780/2018. sz. ügy
109. Debreceni Ítéltábla
Bf.776/2018. sz. ügy
110. Debreceni Ítéltábla
Bf.766/2018. sz. ügy
111. Debreceni Ítéltábla
Bf.762/2018. sz. ügy
112. Debreceni Ítéltábla
Bf.755/2018. sz. ügy
113. Debreceni Ítéltábla
Bf.656/2018. sz. ügy

114. Debreceni Ítéltábla
Bf.650/2018. sz. ügy	131. Debreceni Ítéltábla
Bf.291/2020. sz. ügy
115. Debreceni Ítéltábla
Bf.626/2018. sz. ügy	132. Debreceni Ítéltábla
Bf.288/2020. sz. ügy
116. Debreceni Ítéltábla
Fkf.605/2018. sz. ügy	133. Debreceni Ítéltábla
Bf.246/2020. sz. ügy
117. Debreceni Ítéltábla
Fkf.604/2018. sz. ügy	134. Debreceni Ítéltábla
Bf.2014/2020. sz. ügy
118. Debreceni Ítéltábla
Bf.570/2018. sz. ügy	135. Debreceni Ítéltábla
Fkf.200/2020. sz. ügy
119. Debreceni Ítéltábla
Bf.553/2018. sz. ügy	136. Debreceni Ítéltábla
Bf.199/2020. sz. ügy
120. Debreceni Ítéltábla
Bf.538/2018. sz. ügy	137. Debreceni Ítéltábla
Bf.152/2020. sz. ügy
121. Debreceni Ítéltábla
Bf.418/2018. sz. ügy	138. Debreceni Ítéltábla
Bf.131/2020. sz. ügy
122. Debreceni Ítéltábla
Bhar.509/2020. sz. ügy	139. Debreceni Ítéltábla
Bf.110/2020. sz. ügy
123. Debreceni Ítéltábla
Bf.487/2020. sz. ügy	140. Debreceni Ítéltábla
Bf.95/2020. sz. ügy
124. Debreceni Ítéltábla
Bhar.484/2020. sz. ügy	141. Debreceni Ítéltábla
Bf.73/2020. sz. ügy
125. Debreceni Ítéltábla
Fkf.482/2020. sz. ügy	142. Debreceni Ítéltábla
Bf.44/2020. sz. ügy
126. Debreceni Ítéltábla
Bf.480/2020. sz. ügy	143. Debreceni Ítéltábla
Bf.41/2020. sz. ügy
127. Debreceni Ítéltábla
Bf.404/2020. sz. ügy	144. Debreceni Ítéltábla
Bf.II.151/2026/32.
128. Debreceni Ítéltábla
Bhar.376/2020. sz. ügy	145. Fővárosi Ítéltábla
3.Bf.157/2012/29.
129. Debreceni Ítéltábla
Bf.374/2020. sz. ügy	146. Fővárosi Ítéltábla
Bf.403/2022/22.
130. Debreceni Ítéltábla
Bf.316/2020. sz. ügy	147. Fővárosi Ítéltábla
Bf.19/2024/8.

148. Fővárosi Ítéltábla
Bhar.261/2024/11.
149. Fővárosi Ítéltábla
Bhar.271/2021/6.
150. Fővárosi Ítéltábla
Bhar.305/2024/10.
151. Fővárosi Ítéltábla
Bhar.180/2022/9.
152. Fővárosi Ítéltábla
Bf.307/2019/4.
153. Fővárosi Ítéltábla
Kbf.54/2022/7.
154. Fővárosi Ítéltábla
Bf.290/2022/11.
155. Fővárosi Ítéltábla
Bf.396/2021/19.
156. Fővárosi Ítéltábla
Bf.15/2023/11.
157. Fővárosi Ítéltábla
3.Bpkf.10174/2015/3.
158. Fővárosi Ítéltábla
6.Kbkf.10.005/2019.4.
159. Győri Ítéltábla
Bpkf.II.210/2021/3.
160. Pécsi Ítéltábla
Bf.III.44/2020/28/I.
161. Szegedi Ítéltábla
Bf.IV.377/2018/5.
162. Szegedi Ítéltábla
Bpkf.III.545/2020.
163. Szegedi Ítéltábla
Bf.649/2025/24.
164. Szegedi Ítéltábla
Bf.367/2023/17.
165. Szegedi Ítéltábla
Bpkf.III.647/2018/4.
166. Budapest Környéki Törvényszék
Bf.432/2020/55.
167. Budapest Környéki Törvényszék
B.84/2016. sz. ügy
168. Debreceni Törvényszék
Bf.6/2019. sz. ügy
169. Debreceni Törvényszék
B.596/2017. sz. ügy
170. Debreceni Törvényszék
Fk.41/2020. sz. ügy
171. Debreceni Törvényszék
B.376/2018.
172. Debreceni Törvényszék
B.534/2017. sz. ügy
173. Debreceni Törvényszék
B.500/2018. sz. ügy
174. Debreceni Törvényszék
B.574/2016. sz. ügy
175. Debreceni Törvényszék
B.193/2018. sz. ügy
176. Debreceni Törvényszék
B.90/2016. sz. ügy
177. Debreceni Törvényszék
B.400/2018. sz. ügy
178. Debreceni Törvényszék
B.493/2018. sz. ügy
179. Debreceni Törvényszék
B.381/2018. sz. ügy
180. Debreceni Törvényszék
B.497/2017. sz. ügy
181. Debreceni Törvényszék
B.381/2017. sz. ügy

182. Debreceni Törvényszék
B.384/2017. sz. ügy	199. Fővárosi Törvényszék
B.190/2017/193.
183. Debreceni Törvényszék
Fk.366/2018. sz. ügy	200. Fővárosi Törvényszék
28.B.182/2023/5.
184. Debreceni Törvényszék
B.376/2018. sz. ügy	201. Fővárosi Törvényszék
Bf.10.475/2021/7.
185. Debreceni Törvényszék
B.227/2019. sz. ügy	202. Fővárosi Törvényszék
B.1001/2018/22.
186. Egri Törvényszék B.8/2014. sz.
ügy	203. Fővárosi Törvényszék
14.Bpk.1639/2014/6.
187. Egri Törvényszék B.13/2018. sz.
ügy	204. Fővárosi Törvényszék
43.Kbeü.70/2019.
188. Egri Törvényszék B.10/2017. sz.
ügy	205. Miskolci Törvényszék
B.57/2017. sz. ügy
189. Egri Törvényszék B.30/2015. sz.
ügy	206. Miskolci Törvényszék B.9/2019.
sz. ügy
190. Egri Törvényszék B.12/2017. sz.
ügy	207. Miskolci Törvényszék
B.62/2017. sz. ügy
191. Egri Törvényszék B.13/2018. sz.
ügy	208. Miskolci Törvényszék
Fk.9/2017. sz. ügy
192. Egri Törvényszék B.23/2017. sz.
ügy	209. Miskolci Törvényszék
Bf.318/2018. sz. ügy
193. Egri Törvényszék B.1/2017. sz.
ügy	210. Miskolci Törvényszék
Bf.430/2017. sz. ügy
194. Egri Törvényszék Fk.22/2016.
sz ügy	211. Miskolci Törvényszék
Fkf.1018/2017. sz. ügy
195. Egri Törvényszék B.7/2018/5.
sz. ügy	212. Miskolci Törvényszék
B.56/2017. sz. ügy
196. Egri Törvényszék B.9/2020. sz.
ügy	213. Miskolci Törvényszék B.3/2016.
sz. ügy
197. Egri Törvényszék B.34/2015. sz.
ügy	214. Miskolci Törvényszék
B.53/2015. sz. ügy
198. Egri Törvényszék B.24/2019. sz.
ügy	215. Miskolci Törvényszék
B.2356/2014. sz. ügy

216. Miskolci Törvényszék
Fk.24/2017. sz. ügy	233. Nyíregyházi Törvényszék
Fk.751/2018. sz. ügy
217. Miskolci Törvényszék B.9/2016.
sz. ügy	234. Nyíregyházi Törvényszék
B.215/2013. sz. ügy
218. Miskolci Törvényszék
Bf.68/2019. sz. ügy	235. Nyíregyházi Törvényszék
B.628/2018. sz. ügy
219. Miskolci Törvényszék
B.26/2020. sz. ügy	236. Nyíregyházi Törvényszék
B.405/2015. ügy
220. Miskolci Törvényszék
B.23/2019. sz. ügy	237. Nyíregyházi Törvényszék
B.620/2015. sz. ügy
221. Miskolci Törvényszék
B.27/2019. sz. ügy	238. Nyíregyházi Törvényszék
B.460/2012. sz. ügy
222. Miskolci Törvényszék
B.50/2019. sz. ügy	239. Nyíregyházi Törvényszék
B.515/2017. sz. ügy
223. Nyíregyházi Törvényszék
B.498/2013.	240. Nyíregyházi Törvényszék
B.118/2016. sz. ügy
224. Nyíregyházi Törvényszék
Bf.288/2020.	241. Nyíregyházi Törvényszék
B.757/2016. sz. ügy
225. Nyíregyházi Törvényszék
B.334/2017/40. sz. ügy	242. Nyíregyházi Törvényszék
B.407/2014. sz. ügy
226. Nyíregyházi Törvényszék
Bf.386/2019. sz. ügy	243. Nyíregyházi Törvényszék
Bf.288/2020. sz. ügy
227. Nyíregyházi Törvényszék
B.346/2019. sz. ügy	244. Nyíregyházi Törvényszék
Bf.180/2020. sz. ügy
228. Nyíregyházi Törvényszék
B.233/2015. sz. ügy	245. Nyíregyházi Törvényszék
B.401/2018. sz. ügy
229. Nyíregyházi Törvényszék
B.311/2017. sz. ügy	246. Nyíregyházi Törvényszék
B.479/2019. sz. ügy
230. Nyíregyházi Törvényszék
B.458/2018. sz. ügy	247. Nyíregyházi Törvényszék
B.110/2018. sz. ügy
231. Nyíregyházi törvényszék
B.412/2014. sz. ügy	248. Nyíregyházi Törvényszék
B.265/2018. sz. ügy
232. Nyíregyházi Törvényszék
B.244/2019. sz. ügy	249. Nyíregyházi Törvényszék
B.489/2019. sz. ügy

- 250. Debreceni Járásbíróság
B.743/2018. sz. ügy
- 251. Miskolci Járásbíróság
B.1008/2014. sz. ügy
- 252. Miskolci Járásbíróság
B.515/2016. sz. ügy
- 253. Nyírbátori Járásbíróság
B.26/2019. sz. ügy
- 254. Nyíregyházi Járásbíróság
B.683/2017. sz. ügy
- 255. Nyíregyházi Járásbíróság B.
563/2018. sz. ügy
- 256. Szerencsi Járásbíróság
10.B.218/2017. sz. ügy

1. Neumeister v. Austria judgment of 7 May 1974, Series A no. 17.
2. Deweer v. Belgium judgment of 27 February 1980, Series A no. 35.
3. Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium judgment of 23 June 1981, Series A no. 43.
4. Albert and Le Compte v. Belgium judgment of 10 February 1983, Series A no. 58.
5. Salduz v. Turkey case, Application no. 36391/02, Judgement of 27 November 2008.
6. Dayanan v. Turkey case, Application no. 7377/03, Judgement of 13 October 2009.
7. Artico v Italy case, Application no. 6694/74, Judgement of 13 May 1980.
8. Goddi v. Italy, Judgment (ECtHR, 9 April 1984)
9. Imbrioscia v Switzerland, App no 13972/88 (ECtHR, 24 November 1993)
10. Daud kontra Portugália, 22600/93 sz. kereset, 1998. április 21.
11. Lala v. the Netherlands, Application no. 14861/89, (ECtHR, 22 September 1994)
12. Van Geyseghem v. Belgium, Application no. 26103/95, (ECtHR, 21 January 1999.)
13. Aras v. Turkey (No. 2), Application no. 15065/07, (ECtHR, 18 November 2014)
14. A and B v. Norway, Appl. no. 24130/11 and 29758/11., ECtHR (Grand Chamber), 15 November 2016.
15. Nodet v. France, Appl. no. 47342/14, ECtHR, 6 June 2019.
16. Lamanna v Austria, Appl. no. 28923/95., ECtHR, 10 July 2001.
17. Pándy v Belgium, Appl. no. 13583/02., ECtHR, 21 September 2006.
18. C-486/14, Kossowski ügy
19. C-187/01, C-385/01 Gözütok és Brugge [2003] ECR I-1345.
20. C-436/04. sz. Esbroeck-ügy [2006] EBHT I-2333.
21. C-150/05. sz. Jean Leon Van Straaten kontra Staat der Nederlanden és Republiek Italië
22. C-297/07. sz. Staatsanwaltschaft Regensburg kontra Klaus Bourquain
23. C-617/10 Hans Akerberg Fransson ügy
24. C-489/10 Bonda ügy
25. C-537/16 Garlson ügy
26. C-524/15 Luca Menci ügy

Egyéb internetes hivatkozások

1. <http://www.vilagjatek.hu/> (letöltés: 2022. június 22.)
2. <https://emdr.hu/emdr-terapia/mit-jelent-az-emdr/> (letöltés: 2022. június 22.)
3. <https://ogysz.hu/meghallgato-es-terapias-kozpontok> (letöltés: 2026. 03. 07.)
4. <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/van-geyseghem-belgium-elleni-ugye-2610395>
(letöltés: 2023. február 17.)
5. <https://airtable.com/shrsN8YN7XaBS3cne>
6. <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-osszbuntetesi-eljarasrol-hozott-jogegysegi-hatarozatot-a-kuria/> (letöltés: 2026. 03. 29.)
7. A Kúria által közzétett C-187/01 és C-385/01 sz. egyesített ügyekben hozott ítélete összefoglalása, <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/c-18701-es-c-38501-sz-egyesített-ügyekben-hozott-itelete-összefoglalasa> (letöltés: 2026. 05. 03.)
8. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:62005CJ0150>
(letöltés: 2026. 05. 09.)
9. A Bíróság C-297/07. sz. ügyben 2008. december 11. napján meghozott ítéletének Kúria által közzétett összefoglalója <https://kuria-birosag.hu/hu/eu/c-29707-sz-ugy>
(letöltés: 2026. 05. 09.)